

Opdrachtgever

CBS

Centraal Bureau voor de Statistiek

Onderzoek

Jaarrapport integratie 2012

Einddatum – 1 december 2012

Categorie

Maatschappelijke en demografische
ontwikkelingen

Jaarrapport integratie 2012

Conclusie

Dit rapport geeft een beeld van de integratie van diverse allochtone bevolkingsgroepen in Nederland. Naast de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen (personen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse herkomst) staan vier vluchtelingengroepen (immigranten vanuit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië) en drie Oost-Europese bevolkingsgroepen (Polen, Bulgaren en Roemenen) centraal. Aspecten van integratie die aan de orde komen zijn achtereenvolgens: onderwijs (inclusief aspecten als voortijdig schoolverlaten en opleidingsniveau), arbeidsmarkt (arbeidsparticipatie, werkloosheid, zelfstandig ondernemerschap), inkomen en uitkeringen, sociaal-culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie, geregistreerde criminaliteit, en positie op de woningmarkt. Daarnaast is er inleidend aandacht voor de demografische ontwikkeling (immigratiemotieven, vruchtbaarheid en relativorming, regionale en gemeentelijke spreiding) en afsluitend voor diversiteit binnen de generaties. Onder andere blijkt dat de toename van de werkloosheid eerder is begonnen en sneller is gestegen onder niet-westerse allochtonen dan onder autochtonen, voor een deel doordat niet-westerse allochtonen minder vaak een vaste baan hebben. In maart 2012 ontvingen 213.000 niet-westerse allochtonen een bijstandsuitkering, 44.000 meer dan in maart 2008, terwijl de stijging onder autochtonen beperkt bleef tot 20.000. De niet-westerse tweede generatie heeft gemiddeld meer te besteden dan de eerste generatie en is veel minder vaak afhankelijk van bijstand, maar blijkt kwetsbaar nu het economisch gezien minder gaat.

Link naar bestand

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/ogwujfax>

Jaarrapport integratie 2012

Verklaring van tekens

.	gegevens ontbreken
*	voorlopig cijfer
x	geheim
–	nihil
–	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
o (o,o)	het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2011–2012	2011 tot en met 2012
2011/2012	het gemiddelde over de jaren 2011 tot en met 2012
2011/'12	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2011 en eindigend in 2012
2010/'11	
-2011/'12	oogstjaar, boekjaar enz., 2010/'11 tot en met 2011/'12

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk

Drukkerij Tuijtel BV, Hardinxveld-Giesendam

Omslag

Delta3, Den Haag

Prijs € 54,60 (exclusief verzendkosten)

ISBN: 978-90-357-1987-3

ISSN: 1872-1354

Oplage: 600

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2012.

Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Met het Jaarrapport Integratie 2012 geeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een beeld van de integratie van diverse allochtone bevolkingsgroepen in Nederland. Integratie verwijst naar een proces van toenemende participatie en positieverwerving in de samenleving met als doel een volwaardige deelname aan die samenleving. Dit rapport zet de feiten en ontwikkelingen hierin op een rij voor verschillende aspecten die met integratie samenhangen.

Personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse herkomst vormen al decennia lang de grootste niet-westerse bevolkingsgroepen. De laatste jaren komen ook andere groepen immigranten steeds meer in beeld. Voor veel vluchtelingengroepen wordt gezinsmigratie belangrijker. Ook is de afgelopen jaren het aantal immigranten uit Oost-Europese landen fors toegenomen. Vanwege deze ontwikkelingen staan in dit jaarrapport naast de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen ook vier vluchtelingengroepen en drie Oost-Europese bevolkingsgroepen centraal.

Niet-westerse allochtonen die in de Randstad wonen maar niet in de grootste steden, staan er sociaaleconomisch beter voor dan niet-westerse allochtonen in de rest van Nederland. Zij hebben vaker werk, hogere inkomens en zijn minder afhankelijk van de bijstand. Van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen die in deze gebieden wonen, werkt 64 procent als werknemer of zelfstandige; in de rest van Nederland is dit ongeveer 57 procent.

Integratie verloopt het sterkst over generaties heen. Niet-westerse tweedegeneratieallochtonen zijn hoger opgeleid dan de eerste generatie, hebben vaker werk, hogere inkomens en identificeren zich vaker met Nederland. Ook binnen de generaties bevordert een grotere binding met Nederland de integratie. Niet-westerse eerstegeneratieallochtonen hebben vaker werk als zij al op jonge leeftijd naar Nederland zijn gekomen. Tweede generatie niet-westerse leerlingen volgen vaker havo of vwo als een van de ouders in Nederland is geboren, dan wanneer geen van beide ouders in Nederland is geboren.

Dit jaarrapport is mede op verzoek van het ministerie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties samengesteld. Het is een jaarlijkse publicatie die afwisselend door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het CBS wordt verzorgd. Aan deze editie is ook meegewerkt door collega's van het SCP (hoofdstuk 6), het Wetenschappelijk

Onderzoeks- en Documentatiecentrum (hoofdstuk 7) en het Planbureau voor de Leef-
omgeving (hoofdstuk 8). Wij zijn hen zeer erkentelijk voor hun bijdrage.

Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, december 2012

Inhoud

	Voorwoord	3
	Samenvatting	9
	Diversiteit in integratie	9
	Een thematisch overzicht	13
1	Het Jaarrapport Integratie 2012	25
	Bevolkingsgroepen	28
	Onderwerpen	29
	Terminologie	30
	Website CBS: bijlage, tabellenset en Engelse samenvatting	31
	Literatuur	31
2	Demografie	33
	2.1 Bevolkingsamenstelling	36
	2.2 Immigratie en emigratie	41
	2.3 Immigratiemotieven	48
	2.4 Huishoudens, vruchtbaarheid en relatievorming	52
	2.5 Regionale spreiding	56
	2.6 Gemeentelijke spreiding	59
	2.7 Conclusie	63
	Literatuur	64
	Figuren en tabel in de bijlage op de CBS-website	65
3	Onderwijs	67
	3.1 Eindtoets Basisonderwijs	70
	3.2 Voortgezet onderwijs	73
	3.3 Middelbaar beroepsonderwijs	78
	3.4 Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten	81
	3.5 Hoger onderwijs	84
	3.6 Opleidingsniveau van de bevolking	87
	3.7 Onderwijs regionaal	89
	3.8 Conclusie	90
	Literatuur	91

4	Arbeidsmarkt	93
	4.1 Arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen	96
	4.2 Flexibele arbeidsrelaties	99
	4.3 Werkloosheid	101
	4.4 Redenen om niet te werken	105
	4.5 Arbeidsdeelname van recente immigrantengroepen	106
	4.6 Zelfstandigen	110
	4.7 Arbeidsdeelname regionaal	112
	4.8 Poolse, Bulgaarse en Roemeense werknemers	114
	4.9 Conclusie	118
	Literatuur	119
	Tabel in de bijlage op de CBS-website	120
5	Inkomen en uitkeringen	121
	5.1 Inkomenspositie	124
	5.2 De inkomensladder	129
	5.3 Economische zelfstandigheid	131
	5.4 Actuele uitkeringssituatie	134
	5.5 Trends in aantal personen met een uitkering	142
	5.6 Conclusie	145
	Literatuur	146
	Tabellen in de bijlage op de CBS-website	147
6	Sociaal-culturele oriëntatie en participatie	149
	6.1 Oriëntatie op Nederland	152
	6.2 Cohesie in de woonbuurt	157
	6.3 Mediagerichtheid	160
	6.4 Politieke participatie	162
	6.5 Actief zijn in het verenigingsleven	164
	6.6 Vertrouwen in anderen en in instituties	165
	6.7 Conclusie	168
	Literatuur	168
	Tabellen in de bijlage op de CBS-website	169

7	Geregistreeerde criminaliteit	171
	7.1 Verdachten van misdrijven	174
	7.2 Verklaring van criminaliteit	181
	7.3 Trends	183
	7.4 Geboortecohort 1984 in de tijd gevolgd	185
	7.5 Recidive	187
	7.6 Delicttypen	188
	7.7 Conclusie	190
	Literatuur	191
	Tabellen in de bijlage op de CBS-website	192
8	Immigranten op de stedelijke woningmarkt	193
	8.1 Regionale spreiding	196
	8.2 Verblijfsduur	202
	8.3 Verhuisgedrag	205
	8.4 Woonsituatie en woonwijken	208
	8.5 Conclusie	212
	Literatuur	214
	Figuren in de bijlage op de CBS-website	215
9	Diversiteit binnen generaties	217
	9.1 Afbakening generatiegroepen	220
	9.2 Omvang en leeftijd van generatiegroepen	223
	9.3 Onderwijs	226
	9.4 Werk	227
	9.5 Geregistreeerde criminaliteit	229
	9.6 Conclusie	231
	Literatuur	232
	Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-website	232
	Medewerkers aan deze publicatie	233

Samenvatting

Integratie verwijst naar een proces van toenemende participatie en positieverwerving in de samenleving, met als doel een volwaardige deelname aan die samenleving. Dit is speciaal van belang voor immigranten en hun kinderen, die hun bestaan moeten opbouwen in een voor hen nieuwe samenleving, zeker als deze economisch en cultureel erg verschilt van de samenleving waarin zij zijn opgegroeid. In dit rapport worden voor diverse allochtone bevolkingsgroepen gegevens gepresenteerd over de diverse aspecten die met hun integratie in de Nederlandse samenleving samenhangen.

Diversiteit in integratie

Allochtonen in Nederland vormen geen homogene groep. De wortels van Turkse en Marokkaanse immigranten liggen veelal in de gastarbeid van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw, terwijl veel Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische immigranten als vluchteling naar Nederland zijn gekomen. De immigratie van Surinamers en Antillianen houdt vaak verband met de (voormalige) staatkundige verwantschap van hun herkomstland met Nederland, terwijl Polen, Bulgaren en Roemenen hun weg naar Nederland weten te vinden door de openstelling van de grenzen binnen de Europese Unie.

Maar ook binnen de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen, de vluchtelingengroepen en de Oost-Europese groepen verschilt de integratie tussen specifieke herkomstgroepen. Naast deze diversiteit is er regionale diversiteit. Vaak gaan gegevens over landelijke gemiddelden, maar kan het uitmaken of allochtonen in de grote stad wonen of op het platteland.

De vier grootste niet-westerse herkomstgroepen

Personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst vormen de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen in Nederland. De omvang van deze groepen neemt nog steeds toe, vooral door geboorte van de tweede generatie en veel minder door nieuwe immigranten.

Turkse en Marokkaanse huishoudens bestaan net als autochtone huishoudens meestal uit een samenwonend (al dan niet gehuwd) paar, met of zonder kinderen. Onder Surinamers en vooral Antillianen gaat het vaker om eenpersoonshuishoudens. Wel hebben Surinamers en Antillianen vaker dan Turken en Marokkanen een relatie met een autochtone

partner. Verreweg de meeste Turken en Marokkanen kiezen voor een partner uit Nederland met dezelfde herkomst. Zij wonen meer gesegregeerd dan Surinamers en Antillianen. In het onderwijs hebben Turkse en Marokkaanse leerlingen een grotere achterstand op autochtone leerlingen dan Surinaamse en Antilliaanse leerlingen. De achterstand begint al in het basisonderwijs en lijkt vooral samen te hangen met de gezinssituatie. In Marokkaanse en vooral Turkse gezinnen wordt vaker geen Nederlands gesproken. Ook staan deze gezinnen er sociaaleconomisch vaak slechter voor.

Van de vier grootste niet-westerse herkomstsgroepen hebben Surinamers de hoogste arbeidsparticipatie. Dit komt vooral doordat Surinaamse vrouwen vaak werken: zij hebben bijna even vaak betaald werk als autochtone vrouwen. De arbeidsparticipatie is onder Marokkanen van de eerste generatie het laagst. Onder de tweede generatie van 25 tot 45 jaar verschilt de arbeidsparticipatie nauwelijks meer tussen de vier herkomstsgroepen. Voor Turken, Marokkanen en Antillianen van de tweede generatie is de arbeidsdeelname ook hoger dan van de eerste generatie. Onder niet-westerse allochtonen is de jeugdwerkloosheid erg hoog. Hierin is weinig verschil tussen de vier herkomstsgroepen.

Marokkanen moeten van de vier grootste niet-westerse herkomstsgroepen het vaakst rondkomen van een socialezekerheidsuitkering, Surinamers en Antillianen het minst vaak. Dit komt vooral door een hoger aandeel bijstandsontvangers onder Marokkanen. Antillianen zijn vaker afhankelijk van een bijstandsuitkering dan Surinamers en Turken, maar veel minder vaak van een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Onder Turken komt arbeidsongeschiktheid juist het meeste voor. De tweede generaties van de vier herkomstsgroepen zijn veel minder vaak afhankelijk van bijstand dan de eerste generaties.

De Turkse herkomstsgroep is het sterkst gericht op de eigen groep. Turken voelen zich vaak vooral Turks, hebben minder vaak contacten buiten de eigen groep, maken vaak gebruik van media uit het herkomstland en zijn weinig geïnteresseerd in de Nederlandse politiek. Surinamers en Antillianen zijn het meest gericht op Nederland. Over het algemeen is de tweede generatie meer betrokken bij de samenleving dan de eerste generatie.

Het aandeel verdachten van een misdrijf is binnen de Turkse herkomstsgroep het laagst en binnen de Marokkaanse en Antilliaanse herkomstsgroepen het hoogst. Criminaliteit komt vooral vaker voor onder Marokkaanse tieners en Antilliaanse 20-plussers. Marokkaanse en Turkse jongeren van de tweede generatie zijn vaker verdachten dan de eerste generatie jongeren.

De integratie lijkt zowel sociaaleconomisch als sociaal-cultureel het meest gevorderd bij de Surinaamse herkomstsgroep. Turken zijn het sterkst op de eigen groep gericht, maar staan er sociaaleconomisch beter voor dan Marokkanen. Marokkanen en Antillianen vertonen het vaakst delinquent gedrag. De integratie van de vier grootste niet-westerse herkomstsgroepen neemt vooral toe met de volgende generatie. Binnen alle vier herkomstsgroepen geldt over het algemeen ook dat de sociaaleconomische integratie binnen de generaties verder gevorderd is naarmate er door verblijfsduur of ouders meer binding met Nederland is.

Vluchtelingengroepen

De afgelopen twintig jaar kwamen immigranten vanuit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië vaak om politieke en humanitaire redenen naar Nederland. Momenteel is het aantal immigranten uit deze landen relatief laag. Vaak gaat het ook niet meer alleen om asielmigranten, maar ook om gezinsleden van vluchtelingen die eerder al naar Nederland kwamen.

De arbeidsdeelname van vluchtelingengroepen ligt lager dan gemiddeld onder niet-westerse allochtonen en zij zijn vaker afhankelijk van bijstand. Wel zijn er grote sociaaleconomische verschillen tussen de vluchtelingengroepen. Iraniërs hebben het vaakst werk, hebben de hoogste inkomens en de laagste bijstandsafhankelijkheid. Onder Somaliërs is dit precies andersom. Hun arbeidsdeelname ligt ruim twee keer zo laag als onder Iraniërs, terwijl zij ruim twee keer zo vaak bijstand ontvangen. De arbeidsdeelname van Afghaanse mannen doet niet onder voor die van Iraanse mannen. Ook in het onderwijs lopen Iraniërs voorop, terwijl Somaliërs achterblijven.

Sociaal-cultureel zijn de vluchtelingengroepen, ondanks hun kortere verblijfsduur, meer naar buiten gericht dan de Turkse en Marokkaanse herkomstgroepen. Zij hebben vaker contact met autochtonen, minder heimwee naar het land van herkomst en voelen zich veel vaker Nederlander. Zij waarderen Nederland meer dan de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen en hun sociale vertrouwen is groter. Toch zijn er ook tussen de vluchtelingengroepen verschillen. Iraniërs hebben minder vaak problemen met het Nederlands, lezen vaker Nederlandse kranten en zijn meer geïnteresseerd in de Nederlandse politiek dan de andere vluchtelingengroepen. Ook zijn Iraniërs in hun vrijetijdcontacten het meest gericht op autochtonen, Somaliërs het minst. Het zwaartepunt van de identificatie van de Somalische groep ligt nadrukkelijker bij de eigen herkomstgroep. Zij zijn vaker dan de andere vluchtelingengroepen verdachte van het plegen van een misdrijf. Toch is het sociaal vertrouwen onder Somaliërs het hoogst en waarderen zij Nederland het meest.

Bij de vluchtelingengroepen is op zowel sociaaleconomisch als sociaal-cultureel vlak de integratie van Iraniërs het verst gevorderd en die van Somaliërs het minst ver. Dit komt onder andere doordat de Iraanse herkomstgroep gemiddeld het oudst is, het langst in Nederland woont en het hoogst is opgeleid. De Somalische herkomstgroep is daarentegen gemiddeld het jongst en woont het kortst in Nederland.

Oost-Europese groepen

Sinds de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 en 2007 is het aantal Poolse, Bulgaarse en Roemeense immigranten sterk toegenomen. Polen is zelfs het belangrijkste herkomstland van immigranten. Ook de emigratie van deze groepen is sterk toegenomen. Een oorzaak hiervan is dat velen (vooral Polen) als arbeidsmigrant naar Nederland komen. Juist

arbeidsmigranten verlaten veel vaker dan asiel- en gezinsmigranten Nederland na verloop van tijd weer.

Personen van Poolse herkomst zijn vaker werknemer dan die van Roemeense en Bulgaarse herkomst, voor wie nog restricties op de arbeidsmarkt gelden. Slechts een op de vijf Bulgaren is werknemer. Wel zijn zij ongeveer drie keer zo vaak zelfstandige als Polen en Roemenen. De Oost-Europese groepen hebben lagere inkomens dan overige westerse allochtonen. Dit komt doordat Poolse arbeidsmigranten vaak laaggeschoold werk hebben en de arbeidsdeelname van Roemenen en vooral Bulgaren lager ligt.

Hoewel hun inkomens gemiddeld lager liggen, hebben de Oost-Europese groepen veel minder vaak een socialezekerheidsuitkering dan de overige westerse allochtonen. Dit komt door het lage aandeel uitkeringsontvangers onder de immigranten die na de uitbreiding van de Europese Unie naar Nederland zijn gekomen.

Veel van de Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen, hebben moeite met de Nederlandse taal. Een meerderheid gaat in de vrije tijd vooral om met andere Polen. Minder dan de helft geeft aan zich in Nederland thuis te voelen. Verder is het sociaal vertrouwen relatief laag. Recente Poolse immigranten zijn dus niet sterk op Nederland gericht. Dit strookt met de bevinding dat veel Polen aangeven niet lang in Nederland te blijven en ook daadwerkelijk vertrekken. Naast de Oost-Europese immigranten is er nog een grote groep Oost-Europeanen die niet in het bevolkingsregister staat ingeschreven. Het gaat vooral om tijdelijke Poolse werknemers. Er zijn in Nederland zelfs meer Poolse werknemers die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven dan die wel staan ingeschreven. Het gaat vaak om jonge mannen die veelal in de land- en tuinbouw werken of als uitzendkracht.

Regionale diversiteit

Allochtonen wonen niet gelijk verspreid over ons land. Zij verblijven het vaakst in de grotere steden. Niet-westerse allochtonen wonen daarbij vooral in de grootste steden in de Randstad. De vluchtelingengroepen wonen meer verspreid over ons land dan de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen. Ook recente Oost-Europese immigranten hebben een voorkeur voor stedelijke gemeenten in de Randstad. Autochtonen wonen juist vaak in de minder stedelijke gemeenten buiten de Randstad.

Autochtonen die in de grootste steden van de Randstad wonen presteren in het onderwijs gelijk of beter dan autochtonen uit de andere Nederlandse gemeenten. Bij niet-westerse allochtonen is dit precies andersom. Niet-westerse kinderen die in de grootste steden van de Randstad wonen, halen gemiddeld lagere Cito-scores en volgen minder vaak havo of vwo (en juist vaker het laagste vmbo-niveau) dan niet-westerse kinderen in andere gemeenten.

Niet-westerse allochtonen uit de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen hebben in de Randstadgemeenten (met uitzondering van de grootste steden) vaker werk en hogere inkomens dan in de gemeenten buiten de Randstad. Ook ontvangen zij in deze gemeenten

minder vaak een bijstandsuitkering en worden minder vaak verdacht van het plegen van een misdrijf. Het aandeel verdachten onder Surinamers en Antillianen ligt vooral in minder stedelijke gemeenten in de Randstad veel lager dan in andere gemeenten.

De vier grootste niet-westerse herkomstgroepen volgen in de grootste steden in de Randstad dus op een lager niveau onderwijs, hebben een lagere arbeidsdeelname en zijn vaker afhankelijk van een bijstandsuitkering dan in de rest van de Randstad. Verder ervaren zij minder cohesie in hun buurt dan in minder stedelijke gemeenten. Dit kan komen doordat immigranten zich bij immigratie vaak in deze buurten vestigen, maar ook gauw weer verhuizen. Gezien de sociale en economische situatie lijkt de integratie van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen in de grote steden minder ver gevorderd dan daarbuiten. In deze steden wonen echter wel de meesten.

De arbeidsdeelname van overig niet-westerse allochtonen (waaronder de vluchtelingengroepen) is het laagst in de minst stedelijke gemeenten van de Randstad en in de gemeenten buiten de Randstad. In deze gemeenten zijn de vluchtelingengroepen ook het vaakst afhankelijk van een bijstandsuitkering. Een oorzaak voor de lagere arbeidsdeelname en hogere bijstandsafhankelijkheid in de minder stedelijke gemeenten is dat juist in deze gemeente relatief veel personen uit de vluchtelingengroepen wonen die nog maar kort in Nederland verblijven. Hoewel Oost-Europese immigranten vaker in grotere gemeenten wonen, is hun arbeidsdeelname hoger in de minder stedelijke gemeenten, zowel binnen als buiten de Randstad. De arbeidsdeelname van autochtonen vertoont nauwelijks regionale verschillen.

Een thematisch overzicht

De hoofdstukken in dit jaarrapport zijn thematisch ingedeeld. Ieder thema belicht een onderdeel van het integratieproces.

Demografie

Voor het volgen van de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving is het belangrijk een goed beeld te hebben van de demografische verschillen tussen herkomstgroepen. Het hoofdstuk *Demografie* beschrijft de bevolkings- en huishoudensamenstelling, immigratie en emigratie en regionale spreiding en concentratie.

Groei vier grootste niet-westerse groepen door toename tweede generatie

Op 1 januari 2012 telde Nederland 3,5 miljoen allochtonen: 1,6 miljoen personen van westerse en 1,9 miljoen van niet-westerse herkomst. Dat betekent dat één op de vijf Nederlanders van allochtone herkomst is. De grootste niet-westerse herkomstgroep wordt gevormd door Turken.

De vier grootste niet-westerse herkomstgroepen nemen vooral toe door de aanwas van de tweede generatie en dus niet door immigratie. Hierdoor is de groep niet-westerse allochtonen relatief jong. Door een afnemende immigratie neemt de omvang van de vluchtelingengroepen vrijwel even hard toe door immigratie als door groei van de tweede generatie.

Toename van immigratie én emigratie

In 2011 bereikten de immigratie en emigratie recordhoogtes: 163 duizend immigranten en 134 duizend emigranten kwamen en gingen. Er zijn meer westerse dan niet-westerse migranten. De toegenomen immigratie kwam vooral uit de lidstaten van de Europese Unie. Onder hen waren veel arbeidsmigranten uit Polen. De emigratie van immigranten uit deze lidstaten is ook relatief hoog.

Vooraf arbeidsmigranten uit Oost-Europa

Het belangrijkste motief voor immigranten uit Turkije, Marokko en Suriname is gezinshereniging en gezinsvorming. In 2011 kwam iets meer dan 70 procent van de immigranten uit deze landen om deze redenen naar Nederland. Dit percentage is de laatste jaren redelijk stabiel, maar lager dan in de periode 1995–2004. Tegenwoordig komen relatief meer immigranten voor werk of studie, vooral Turken. Bij immigranten uit vluchtelingengroepen daalt het aantal asiolverzoeken en neemt het aantal gezinsmigranten toe. Oost-Europeanen komen vooral als arbeidsmigrant.

Tweedegeneratieallochtonen lijken in gezinsvorming meer op autochtonen

Het gemiddeld kindertal van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse vrouwen van de tweede generatie verschilt nauwelijks van dat van autochtone vrouwen. Alleen onder Marokkaanse vrouwen ligt dit wat hoger. Vrouwen van de tweede generatie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zijn gemiddeld nog maar een jaar jonger bij de geboorte van hun eerste kind dan autochtone vrouwen. Vrouwen van de eerste generatie zijn nog zo'n drie jaar jonger.

De meeste Turken en Marokkanen trouwen met iemand van de eigen herkomstgroep. Surinamers en Antillianen trouwen drie tot vier keer vaker met een autochtone partner. Hoewel Turken en Marokkanen vaak met een partner van dezelfde herkomst huwen, is het aandeel dat een partner uit het buitenland over laat komen de laatste tien jaar fors gedaald. Onder de tweede generatie is dit aandeel in 2011 met één op de tien twee keer zo laag als onder de eerste generatie.

Segregatie onder Afghanen, Irakezen en Iraniërs neemt af

Er is een klein maar groeiend aantal wijken waar de meerderheid van de bewoners niet-westerse allochtonen zijn. Het gaat om nog geen 1,5 procent van alle postcodegebieden, maar het zijn er wel tweemaal zoveel als in 2000. Het aandeel niet-westerse allochtonen ligt in ruim 80 procent van de wijken onder het landelijk gemiddelde van 11 procent. Ver-

kleuring van wijken is regionaal geconcentreerd in met name de grote gemeenten in (zeer) stedelijke gebieden.

De segregatie-indices van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen en Somaliërs zijn in de vijf grootste steden van Nederland vrij hoog. Van hen wonen Somaliërs het meest gesegregeerd en Surinamers en Antillianen het minst. Dit beeld is sinds 2002 weinig veranderd. Afghanen, Irakezen en Iraniers zijn sinds 2002 meer verspreid komen te wonen in de vijf grootste gemeenten. Oost-Europese groepen zijn zich juist meer in specifieke wijken gaan vestigen.

Onderwijs

Naast het verwerven van kennis en vaardigheden leren kinderen op school de Nederlandse taal en komen ze in aanraking met de Nederlandse cultuur. Het onderwijshoofdstuk geeft inzicht in de positie van allochtonen in basis-, voortgezet, middelbaar en hoger onderwijs, en in het opleidingsniveau van de bevolking.

Cito-scores van autochtonen hoger dan van niet-westerse allochtonen

Niet-westerse allochtonen hebben al in het basisonderwijs een achterstand ten opzichte van autochtonen. Op de Eindtoets Basisonderwijs van Cito scoren autochtonen duidelijk beter. Vooral Turkse en Marokkaanse meisjes blijven achter. Wel nam de gemiddelde score van niet-westers allochtone leerlingen sinds 2008 iets meer toe dan van autochtone leerlingen, vooral onder Marokkaanse en Surinaamse jongens. Als thuis geen Nederlands gesproken wordt, zijn de Cito-scores gemiddeld lager. Door de lagere score op de Cito-toets van niet-westerse allochtone leerlingen ligt ook het advies voor een schooltype in het voortgezet onderwijs gemiddeld lager dan bij autochtone leerlingen.

Kleinere achterstand niet-westerse allochtonen in voortgezet onderwijs

In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs volgen autochtonen veel vaker dan niet-westerse allochtonen havo en vwo, terwijl niet-westerse allochtonen oververtegenwoordigd zijn in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo. Een uitzondering zijn Iraanse leerlingen, die vaker naar het vwo gaan dan autochtone leerlingen.

Turkse, Marokkaanse en Somalische leerlingen lopen het verst achter. In het voortgezet onderwijs zijn alle leerlingen in de loop der jaren steeds meer doorgeschoven naar hogere niveaus. Niet-westers allochtone leerlingen deden dat meer dan autochtonen, waardoor ze iets van hun achterstand hebben ingelopen. Dit gaat met name op voor de leerwegen binnen het vmbo. Terwijl meisjes met hun Cito-score nog achterlopen op de jongens, zitten ze in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs gemiddeld in hogere niveaus dan jongens. Dat geldt voor niet-westers allochtone meisjes meer dan voor autochtone meisjes. Deze inhaalslag van niet-westers allochtone meisjes gaat door in het mbo, hbo

en wo. Niet-westers allochtone jongens maken iets van hun achterstand op autochtone jongens goed door vaker studies te stapelen.

Niet-westerse allochtonen lopen achterstand op mbo in

Niet-westerse allochtone jongeren zijn oververtegenwoordigd in het middelbaar beroeps- onderwijs. Ook beginnen zij op latere leeftijd aan een mbo-opleiding, zitten zij vaker in de lagere niveaus en doen zij langer over hun studie dan autochtone jongeren. Sinds het schooljaar 2005/'06 is het aandeel niet-westerse allochtonen in de hogere niveaus van het mbo gestegen, vooral bij de jongens. De langere duur van de opleiding is onder meer een gevolg van het grotere aantal niet-westerse allochtonen dat opleidingen stapelt. Ook na het mbo zet dit stapelen door: niet-westerse allochtonen gaan na het behalen van een mbo-4 diploma vaker naar het hbo dan autochtonen.

Bijna een kwart van Turkse en Marokkaanse jongemannen zonder startkwalificatie

Het aandeel jongeren zonder startkwalificatie is onder niet-westerse allochtonen groter dan onder autochtonen. Dit geldt sterker voor jongens dan voor meisjes. Bijna een kwart van de Turkse en Marokkaanse jongens heeft geen startkwalificatie en niet-westers allochtone jongens stromen vanuit alle niveaus van het voortgezet onderwijs en mbo vaker voortijdig uit. Niet-westers allochtone meisjes gebruiken het laagste mbo-niveau vaker als opstapje naar een startkwalificatie. De gezinssituatie speelt een belangrijke rol bij de onderwijsachterstand: bij gelijk opleidingsniveau, arbeidsparticipatie en besteedbaar inkomen van de ouders halen niet-westers allochtone jongeren juist vaker een startkwalificatie dan autochtone jongeren.

Relatieve toename niet-westerse allochtonen in het hoger onderwijs

Het lagere onderwijsniveau van niet-westerse leerlingen in het voortgezet onderwijs zorgt ervoor dat relatief weinig leerlingen uit deze groepen instromen in het hoger onderwijs. Wel groeide de instroom de afgelopen jaren, het sterkst voor Turkse en Marokkaanse vrouwen en Turkse mannen. De instroom van Marokkaanse mannen in het hbo en wo is laag. Onder Surinamers en Antillianen is de instroom in het hoger onderwijs niet veel lager dan onder autochtonen, de vrouwen stromen zelfs relatief vaker in.

Bij de vluchtelingengroepen is de instroom van Somaliërs in het hoger onderwijs laag. De instroom van Afghanen en Irakezen is vergelijkbaar met die van autochtonen. De instroom van Iraniërs is hoog: meer dan 50 procent gaat naar het hbo, 35 procent gaat naar het wo. Het slagingspercentage en de studieduur van niet-westers allochtone studenten blijft wel achter bij dat van autochtone studenten. Toch neemt het opleidingsniveau toe met jongere generaties, het meest voor Turken en Marokkanen.

Arbeidsmarkt

Door te werken dragen mensen bij aan de welvaart en het welzijn in de maatschappij. Het levert sociale contacten op, wat allochtonen kan helpen bij hun integratie in de samenleving. Het hoofdstuk arbeidsmarkt besteedt aandacht aan arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen, flexibele arbeidsrelaties, werkloosheid, arbeidsdeelname van recente immigrantengroepen en zelfstandig ondernemerschap.

Arbeidsdeelname Surinamers hoog

Niet-westerse allochtonen hebben minder vaak betaald werk dan autochtonen en zijn vaker werkloos. Van de niet-westers allochtone herkomstsgroepen waren Marokkanen het vaakst werkloos, ook hadden zij het minst vaak werk. Personen van Surinaamse herkomst hadden de laagste werkloosheid en de hoogste arbeidsdeelname. De arbeidsmarktpositie van niet-westerse allochtonen is gevoeliger voor de conjunctuur dan die van autochtonen doordat zij relatief jong zijn, een laag opleidingsniveau hebben en vaker in flexibele arbeidsrelaties werken. Onder de niet-westerse allochtonen van 25 tot 45 jaar werkt de tweede generatie vaker dan de eerste generatie, maar niet zo vaak als autochtonen. Vooral onder Marokkaanse en Turkse vrouwen is de arbeidsdeelname van de tweede generatie aanzienlijk hoger dan die van de eerste generatie.

Grootste stijging werkloosheid onder Marokkanen en Surinamers

De werkloosheid is onder niet-westerse allochtonen hoger dan onder autochtonen. In economisch ongunstige tijden wordt dit verschil groter. Sinds 2008 is de werkloosheid het meest gestegen onder Marokkanen en Surinamers. Onder niet-westers allochtone jongeren is de werkloosheid drie keer zo hoog als onder autochtone jongeren. Niet-westers allochtone werklozen hebben meer tijd nodig om een baan te vinden dan autochtonen. Van degenen die willen werken zijn Surinamers en Antillianen het vaakst actief op zoek naar werk. Ziekte is voor eerstegeneratieallochtonen de belangrijkste reden om niet te kunnen of willen werken.

Polen zijn vaak werknemer, arbeidsdeelname onder vluchtelingengroepen laag

Personen van Poolse herkomst zijn vaker werknemer dan personen van Roemeense en Bulgaarse herkomst. Ook zijn er veel Poolse werknemers, voornamelijk jonge mannen die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven. Zij werken veelal in de land- en tuinbouw en als uitzendkracht. Dat maar zo weinig Roemenen en Bulgaren werknemer zijn komt doordat zij in tegenstelling tot Polen nog een tewerkstellingsvergunning nodig hebben als zij in loondienst willen werken. Relatief veel Bulgaren komen zonder tewerkstellingsvergunning. Zij gingen vaak aan de slag als zelfstandige. In 2010 werkte een kwart van de Bulgaren als zelfstandige, van Polen en Roemenen ongeveer één op de tien. Onder vluchtelingengroepen is de arbeidsdeelname laag. Van de 25- tot 65-jarige Somaliërs is nog geen kwart werknemer of zelfstandige. Zij zijn doorgaans nog maar kort in Ne-

derland. Juist bij de vluchtelingengroepen neemt de arbeidsdeelname toe met een langer verblijf. Iraniërs werken van de vluchtelingengroepen het vaakst: ongeveer de helft van hen werkt als werknemer of zelfstandige.

Inkomen en uitkeringen

Het kunnen voorzien in eigen onderhoud levert een belangrijke bijdrage aan de sociaal-economische integratie. Het hoofdstuk inkomen en uitkeringen brengt de inkomenspositie, de plaats op de inkomensladder en de economische zelfstandigheid in kaart. Op het gebied van uitkeringen biedt het hoofdstuk inzicht in de actuele uitkeringssituatie en in de trends in het aantal personen met een uitkering.

Economische zelfstandigheid niet-westerse allochtonen lager dan van autochtonen

Niet-westerse allochtonen hebben minder te besteden dan autochtonen. Ook zijn zij minder vaak economisch zelfstandig. Een kwart van de Marokkanen is afhankelijk van een uitkering. Personen uit de vluchtelingengroepen, met uitzondering van Iraniërs, hebben gemiddeld de laagste inkomens. Surinamers hebben van de niet-westerse groepen de hoogste inkomens. Surinaamse vrouwen zijn net zo vaak economisch zelfstandig als autochtone vrouwen.

De inkomensontwikkelingen verschillen weinig tussen de herkomstgroepen. Wel heeft de niet-westerse tweede generatie hogere inkomens dan de eerste generatie en is minder vaak afhankelijk van een uitkering. Van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen is alleen de tweede generatie Surinamers vaker economisch zelfstandig dan de eerste generatie.

Stijgend aandeel arbeidsongeschikten onder niet-westerse tweedegeneratieallochtonen

Niet-westerse eerstegeneratieallochtonen ontvangen veel vaker een uitkering dan autochtonen en niet-westerse tweedegeneratieallochtonen. Bijstandsafhankelijkheid komt het meest voor onder de vluchtelingengroepen, vooral onder Somaliërs en Irakezen. Sinds 2009 is het aantal bijstandsontvangers vooral toegenomen onder Antillianen. Oost-Europeanen die voor 2004 naar Nederland kwamen hebben veel vaker een uitkering dan meer recente Oost-Europese immigranten. Laatstgenoemden zijn zelfs minder vaak dan autochtonen afhankelijk van een uitkering.

Het aandeel arbeidsongeschikten steeg de afgelopen jaren relatief het sterkst onder de niet-westerse tweede generatie. Doordat de arbeidsdeelname van de tweede generatie hoger is dan van de eerste generatie, wordt ook de kans op een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering groter. In de leeftijd van 25 tot 45 jaar heeft de tweede generatie niet-westerse allochtonen al iets vaker een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering dan de eerste generatie. Hun afhankelijkheid van de bijstand ligt echter wel veel lager.

Sociaal-culturele oriëntatie en participatie

Betrokkenheid van allochtonen bij de samenleving is een belangrijke maat voor hun integratie. Het hoofdstuk Sociaal-culturele oriëntatie en participatie brengt de oriëntatie op Nederland, de cohesie in de buurt, mediagerichtheid, politieke interesses, participatie in verenigingsleven en sociaal vertrouwen in kaart.

Turken het sterkst gericht op eigen groep

Surinamers en Antillianen spreken thuis vaak Nederlands, terwijl Turken en Somaliërs het meeste moeite hebben met het Nederlands. Autochtonen en allochtonen komen niet vaak bij elkaar over de vloer, al hebben vluchtelingen relatief vaak contact met autochtonen. Tweede generatie Antillianen voelen zich vooral Nederlander, Marokkanen en vooral Turken vereenzelvigen zich vooral met de eigen groep. De Turkse herkomstgroep maakt het meeste gebruik van media uit het herkomstland en is weinig geïnteresseerd in de Nederlandse politiek.

Niet-westerse allochtonen zijn doorgaans positief over de Nederlandse samenleving, vooral de vluchtelingengroepen. De meeste allochtonen voelen zich thuis in Nederland, maar hebben ook heimwee naar het land van herkomst.

Marokkaanse jongeren positief over hun buurt

Niet-westerse allochtonen zijn minder tevreden over de cohesie in de buurt waar zij wonen dan autochtonen. Voor een deel komt dit doordat zij vaker in de grote stad wonen en de cohesie in grote steden het laagst gewaardeerd wordt. Turken en Marokkanen voelen zich wat vaker thuis bij de mensen in de buurt en vinden de buurt gezelliger en meer saamhorig dan andere niet-westerse allochtonen. Vooral Marokkaanse jongeren zijn positief over de buurt.

Niet-westerse allochtonen zijn minder actief in verenigingsverband en zijn minder vaak vrijwilliger dan autochtonen. Surinamers en Antillianen zijn van de niet-westerse allochtonen het meest actief in verenigingen. Binnen de verenigingen hebben zij samen met personen uit de vluchtelingengroepen veel contact buiten de eigen herkomstgroep.

Sociaal vertrouwen groot onder vluchtelingengroepen

Vluchtelingengroepen maken vaak gebruik van Nederlandse media. Zij hebben eveneens vaak de intentie om te gaan stemmen. Onder Iraniërs leeft een sterke politieke interesse. Onder de vluchtelingengroepen is het vertrouwen in de medemens groter dan bij andere allochtone groepen. De vier grootste niet-westerse herkomstgroepen hebben minder vertrouwen in sociale instituties dan autochtonen.

Tweede generatie is meer betrokken bij Nederlandse samenleving dan eerste generatie

De binding met Nederland neemt toe met het opleidingsniveau en de tweede generatie is meer betrokken bij de samenleving dan de eerste generatie. Zij hebben vaker contacten

buiten de eigen groep, identificeren zich vaker met Nederland en hebben meer vertrouwen in de medemens. Voor Marokkanen gaat dit echter niet altijd op. De tweede generatie en de hoger opgeleiden voelen zich nauwelijks meer thuis in Nederland en zij waarderen Nederland relatief laag. Ook is het vertrouwen in instituties bij de tweede generatie Marokkanen lager dan bij de eerste generatie.

Geregistreeerde criminaliteit

Crimineel gedrag kan gezien worden als een indicator voor een gebrekkige culturele integratie. Het hoofdstuk geregistreeerde criminaliteit geeft een beeld van verdachten van misdrijven, geeft trends weer en zoekt naar verklaringen voor verschillen.

Hoogste aandeel verdachten onder Antillianen, Marokkanen en Somaliërs

Allochtonen worden vaker verdacht van een misdrijf dan autochtonen en westerse allochtonen. Dit geldt het sterkst voor personen van Antilliaanse, Marokkaanse en Somalische herkomst. Voor Marokkanen en Antillianen geldt tevens dat zij vaak recidiveren en gemiddeld een hoog aantal proces-verbalen opgelegd krijgen. Zij zijn het meest oververtegenwoordigd bij vermogensdelicten met geweld. Over een periode van tien jaar is de oververtegenwoordiging van het aandeel allochtone verdachten ten opzichte van autochtone verdachten redelijk stabiel gebleven. Onder Marokkanen en Antilianen is het een tijd lang afgenomen maar sinds 2008 weer sterk toegenomen. Van de immigranten die vanaf 2004 naar Nederland zijn gekomen werden Polen, Bulgaren en Roemenen het minst verdacht van een misdrijf, Marokkanen, Surinamers en Antillianen het meest.

Sociaaleconomische achtergrond van invloed op verdachtencijfers

Een belangrijke verklaring voor de oververtegenwoordiging van niet-westerse allochtonen in de criminaliteit is hun gemiddeld slechtere sociaaleconomische positie. Na correctie voor verschillen in sociaaleconomische achtergrond neemt de criminele oververtegenwoordiging onder alle herkomstgroepen af, maar verdwijnt niet helemaal. Marokkanen en Antillianen worden ook na correctie nog steeds twee keer vaker verdacht van een misdrijf dan autochtonen. De kans van Turken (op tweede generatie volwassenen na) en de groep overige niet-westerse allochtonen om geregistreerd te zijn als verdachte verschilt weinig meer van autochtonen als rekening wordt gehouden met hun (achtergestelde) sociaaleconomische positie.

Vershil aandeel verdachten onder autochtone en niet-westerse jongeren neemt toe

Sinds 2005 neemt het aandeel verdachte minderjarige allochtonen verder toe ten opzichte van autochtonen. Dit geldt vooral voor Antillianen en Marokkanen. Marokkaanse minderjarigen werden in 2010 vijfmaal zo vaak verdacht als autochtone minderjarigen. Ook onder jongvolwassenen zijn niet-westerse allochtonen relatief vaker verdacht dan au-

tochtonen, maar deze oververtegenwoordiging is de afgelopen tien jaar afgenomen, het sterkst onder Antillianen.

Immigranten op de stedelijke woningmarkt

Immigranten vestigen zich in Nederland vooral en steeds vaker in de grote steden. Het hoofdstuk immigranten op de stedelijke woningmarkt richt zich op immigranten die zich in de vijf grote stadsgewesten vestigen. Hierbij komt regionale spreiding, verblijfsduur, verhuisgedrag en de woonsituatie in woonwijken aan bod.

Immigranten steeds vaker naar grote steden

Immigranten in Nederland vestigen zich steeds vaker in de grote steden, het meest in de stadsgewesten van Amsterdam en Den Haag. De toenemende aantallen arbeids- en studiemigranten komen af op de (internationale) banen en opleidingsmogelijkheden in de steden. De immigratie van Midden- en Oost-Europeanen is tussen 1999 en 2008 vertienvoudigd, waarbij Den Haag de meest populaire vestigingsplaats is. De instroom van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen vormt in 2008 nog maar een klein deel van de immigratie. Deze groepen vestigen zich vooral in stadsgewesten waar al veel personen van dezelfde herkomst wonen.

Verblijfsduur van immigranten steeds korter

Klassieke immigrantengroepen blijven na immigratie voor lange tijd in Nederland, terwijl overig niet-westerse en westerse immigranten vaak na een aantal jaar ons land weer verlaten. Het gaat dan vooral om arbeids- en studiemigranten. Van de asielmigranten en gezinsmigranten woont tweederde tien jaar na immigratie nog steeds in Nederland. Turken, Marokkanen en Surinamers blijven het vaakst in Nederland.

Steeds meer immigranten verlaten Nederland na verloop van tijd door een toename van het aandeel arbeidsmigranten, studiemigranten en andere groepen die hier vaker voor korte tijd zijn. Daarnaast neemt ook binnen de groep arbeidsmigranten het aandeel dat langere tijd in Nederland is af.

Veel asielmigranten verhuizen naar de grote stad

Immigranten verhuizen vaker dan de gemiddelde Nederlander. Dit komt vooral omdat zij gemiddeld jonger zijn en vaker in huurwoningen wonen. Antillianen verhuizen het vaakst. Vooral in de eerste jaren na immigratie verhuizen immigranten vaak, waarschijnlijk omdat zij na immigratie eerst in een tijdelijke woning terechtkomen en pas later naar een meer definitieve woning verhuizen.

Immigranten vestigen zich vooral in de stadsgewesten van de vier grote steden. Bovendien concentreren zij zich in de jaren na immigratie nog sterker in deze steden. Vooral

asielmigranten, die in eerste instantie meer verspreid over Nederland worden opgevangen, verhuizen in de jaren na immigratie naar de grote steden.

Meeste immigranten huren woonruimte

Immigranten komen relatief vaak in huurwoningen terecht. Overig westerse immigranten wonen na vestiging in Nederland nog het vaakst in een koopwoning, vooral in het stadsgewest Amsterdam. Zij gaan ook vaker dan de andere immigrantengroepen in wijken wonen met een hoog gemiddeld inkomen en weinig niet-westerse allochtonen.

Midden- en Oost-Europeanen gaan juist wonen in wijken met veel niet-westerse allochtonen. Dit zijn wijken met een laag gemiddeld inkomen en veel particuliere huurwoningen. Ook niet-westerse allochtonen komen vooral terecht in wijken met veel meergezinswoningen en veel niet-westerse allochtonen. Het gaat hier veelal om kwetsbare wijken, waar het relatief eenvoudig is een woning te bemachtigen. De verhuismobiliteit in deze wijken is hoog.

Diversiteit binnen generaties

In het hoofdstuk diversiteit binnen generaties staan de verschillen binnen de generatiegroepen van niet-westerse allochtonen centraal. Het hoofdstuk brengt de omvang en kenmerken van de generatiegroepen in kaart en beschrijft verschillen op het gebied van onderwijs, werk en criminaliteit.

Generaties zijn geen homogene groepen

Binnen de eerste generatie zijn personen soms al op jonge leeftijd naar Nederland gekomen. Zij hebben hun hele schoolloopbaan (of een deel ervan) in Nederland doorlopen, terwijl anderen als volwassene naar Nederland komen. Tweedegeneratieallochtonen hebben meestal twee ouders die zelf in het buitenland geboren zijn. Soms is één van de ouders autochtoon of zelf van de tweede generatie. Kinderen van twee tweedegeneratieallochtonen of van een tweedegeneratieallochtoon en een autochtoon vormen de derde generatie, en zijn formeel geen allochtonen. Het onderscheid binnen generaties blijkt van belang voor het integratieproces: een grotere binding met Nederland bevordert de sociaaleconomische integratie.

Derde generatie klein en zeer jong

Nog geen 10 procent van de tweede generatie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen heeft naast de in het buitenland geboren ouder ook een ouder van de tweede generatie. Deze groep is de afgelopen tien jaar sterk gegroeid en wordt vaak als derde generatie gezien. Omdat een ouder in het buitenland geboren is gaat het echter om de tweede generatie. De formele derde generatie is nog klein en heel jong. De derde

generatie is onder de Surinaamse en Antilliaanse herkomstgroepen wat groter dan onder de Turkse en Marokkaanse herkomstgroepen.

Hoger onderwijsniveau als ouder in Nederland is geboren

Eerstegeneratieallochtonen die voor hun zesde jaar zijn geïmmigreerd, doen het beter in het onderwijs dan diegenen die na hun zesde naar Nederland kwamen. De onderwijsprestaties van de tweede generatie zijn beter als een van de ouders in Nederland is geboren dan wanneer beide ouders eerstegeneratieallochtoon zijn. Tweedegeneratieallochtonen met twee ouders van de eerste generatie presteren vergelijkbaar met eerstegeneratieallochtonen die voor hun zesde naar Nederland kwamen. Surinaamse en Antilliaanse kinderen van de derde generatie hebben vergelijkbare schoolprestaties als kinderen van de tweede generatie waarvan een van de ouders autochtoon is.

Vaker werk na immigratie op jonge leeftijd

De kans op werk neemt toe met de generatie. Bij Turken, Marokkanen en Antillianen is deze ontwikkeling het sterkst. Eerstegeneratieallochtonen hebben vaker werk als ze op jonge leeftijd naar Nederland zijn gekomen. Kinderen van ouders die beiden in het buitenland zijn geboren, hebben in het algemeen minder vaak een baan dan wanneer een van de ouders tweedegeneratieallochtoon of autochtoon is. De derde generatie Surinamers presteert iets beter dan de tweede generatie, onder Antillianen is er geen verschil.

Nauwelijks verschillen in criminaliteit tussen generatiegroepen

Op het gebied van criminaliteit bestaat nauwelijks een verband met de worteling in Nederland. Het aandeel verdachten neemt bij de Turkse, Marokkaanse en Surinaamse herkomstgroepen niet per definitie af als een generatiegroep meer binding heeft met Nederland. Alleen Surinamers van de derde generatie hebben een tweemaal kleinere kans verdacht te worden van een misdrijf dan Surinamers van de eerste generatie die na hun achttiende naar Nederland zijn gekomen. Bij Turken is het effect zelfs andersom: Turken van de eerste generatie die voor hun zesde naar Nederland kwamen en Turken van de tweede generatie hebben een grotere kans verdacht te worden van een misdrijf dan Turken die na hun achttiende naar Nederland kwamen.

1

Het Jaarrapport Integratie 2012

Bevolkingsgroepen

Onderwerpen

Terminologie

Website CBS: bijlage, tabellenset en Engelse samenvatting

Literatuur

Het Jaarrapport Integratie brengt de integratie van allochtonen in beeld aan de hand van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie in de Nederlandse samenleving. In deze editie wordt niet alleen aandacht besteed aan de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen, maar ook aan een viertal niet-westerse vluchtelingengroepen en een drietal Oost-Europese migrantengroepen. Naast het landelijke beeld van integratie geeft het boek voor enkele belangrijke aspecten van integratie ook een indicatie van regionale verschillen.

Rik van der Vliet en Jeroen Ooijevaar

Integratie verwijst naar een proces van toenemende participatie en positieverwerving in de samenleving, met als doel een volwaardige deelname aan die samenleving. Dit is speciaal van belang voor immigranten (en hun kinderen) die hun bestaan moeten opbouwen in een voor hen nieuwe samenleving, zeker als deze economisch en cultureel erg verschilt van de samenleving waarin zij zijn opgegroeid. Om hun integratie te volgen zijn feitelijke gegevens over verschillende aspecten die met integratie samenhangen onmisbaar. Het doel van dit jaarrapport is om deze gegevens voor verschillende allochtone bevolkingsgroepen in beeld te brengen.

Bevolkingsgroepen

In dit jaarrapport staat de integratie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen centraal: Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse¹⁾ allochtonen. De achtergrond van Turken en Marokkanen in Nederland ligt voor een groot deel in de gastarbeid van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Turken en Marokkanen zijn vanuit een heel andere culturele achtergrond naar Nederland gekomen dan Surinamers en Antillianen: zij zijn meer verwant met Nederland. Suriname behoorde tot 1975 tot het Koninkrijk der Nederlanden en Antillianen hebben nog steeds de Nederlandse nationaliteit.

Naast deze bevolkingsgroepen gaat de aandacht ook uit naar enkele kleinere, meer recente groepen immigranten. Hierbij sluit het rapport aan op de bevolkingsgroepen die zijn genoemd in de laatste integratienota van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Donner, 2011). Het gaat om vier niet-westerse en drie westerse herkomstgroepen. De niet-westerse herkomstgroepen bestaan uit Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische allochtonen. Zij hebben gemeen dat zij vaak als vluchteling naar Nederland gekomen zijn vanwege gegronde vrees voor vervolging (VN, 1951) in hun land.

¹⁾ Het gaat om personen met de voormalige Nederlandse Antillen en Aruba als herkomstland. Op 10 oktober 2010 is de Nederlandse Antillen als land opgeheven. Curaçao en Sint-Maarten werden zelfstandige landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden (net als Aruba op 1 januari 1986). Bonaire, Sint-Eustasius en Saba (ook wel Caribisch Nederland) werden bijzondere Nederlandse gemeenten. Voor de leesbaarheid wordt deze totale groep personen in deze publicatie als Antilliaans aangeduid.

Daarom worden zij in het vervolg van deze publicatie als vluchtelingengroepen aangeduid. De *Integratienota* noemt ook de Chinezen. Over hun sociaaleconomische en sociaal-culturele situatie zijn echter vorig jaar al drie publicaties verschenen, mede naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van deze groep in Nederland (Gijsberts, Huijnk en Vogels, 2011; Wolf, 2011; Linder, Van Oostrom, Van der Linden en Harmsen, 2011). Daarom komt deze groep nu niet aan bod.

De *Integratienota* noemt naast de niet-westerse groepen ook westerse migranten uit Midden- en Oost-Europa, die in het kader van het vrije verkeer van personen en werknemers voor korte of lange tijd naar Nederland komen. Ook stonden deze groepen centraal in het parlementaire onderzoek *Lessen uit recente arbeidsmigratie* (Tweede Kamer, 2011). De afgelopen jaren kwamen de grootste groepen migranten uit Polen, Bulgarije en Roemenië. Daarom wordt in dit rapport ook hun situatie beschreven. In het vervolg van deze publicatie worden deze groepen aangeduid als Oost-Europese groepen.

Polen kennen sinds 2004 vrij verkeer van personen en vanaf 2007 vrij verkeer van werknemers. Bulgaren en Roemenen kennen sinds 2007 wel vrij verkeer van personen, maar nog geen vrij verkeer van werknemers. Een beschrijving van de integratie is alleen van belang als zij in Nederland zullen blijven. Daarom is de analyse van de integratie van deze Oost-Europese groepen beperkt tot degenen die staan ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie (GBA). Daarmee is niet gezegd dat zij per definitie langdurig in Nederland zullen verblijven, maar waarschijnlijk zullen zij hier wel langer zijn dan degenen die zich niet als inwoner inschrijven. Onder laatstgenoemden bevinden zich bijvoorbeeld veel Poolse werknemers. In het arbeidsmarkthoofdstuk zal aandacht gegeven worden aan de kenmerken van deze groep.

Onderwerpen

Dit jaarrapport beschrijft de verschillende aspecten die samenhangen met de integratie van allochtonen. De volgende onderwerpen komen daarbij aan bod:

- demografie
- onderwijs
- arbeidsmarkt
- inkomen en uitkeringen
- sociaal-culturele integratie en participatie
- geregistreerde criminaliteit
- immigranten op de woningmarkt
- diversiteit binnen generaties

Inburgering en de algemene woonsituatie van allochtonen zijn onderwerpen waaraan in dit rapport geen aandacht wordt geschonken, maar die wel uitgebreid zijn beschreven in het *Jaarrapport Integratie 2011* (Gijsberts, Huijnk en Dagevos, 2012).

Integratie impliceert dat bevolkingsgroepen naar elkaar toegroeien. Binnen de onderwerpen worden allochtone bevolkingsgroepen daarom met elkaar vergeleken en met de autochtone bevolkingsgroep. Naar elkaar toe groeien kost ook tijd. Daarom zullen ook ontwikkelingen over de jaren heen en, misschien wel belangrijker, over generaties heen aan bod komen.

De beschrijving van de integratie van allochtonen geeft vaak een landelijk gemiddelde voor de diverse herkomstgroepen. Het is de vraag of dit recht doet aan eventuele regionale verschillen. De maatschappelijke positie van allochtonen in de grote stad is wellicht heel anders dan van allochtonen in minder stedelijke gebieden. Voor enkele onderwerpen wordt daarom nagegaan of er regionale verschillen zijn.

Terminologie

Om bevolkingsgroepen van elkaar te onderscheiden, hanteert het CBS exact omschreven definities en terminologie. Het geboorteland van de ouders staat centraal. Van autochtonen zijn beide ouders in Nederland geboren, van allochtonen is ten minste één ouder in het buitenland geboren. Een eerstegeneratieallochtoon is zelf ook in het buitenland geboren, terwijl een tweedegeneratieallochtoon in Nederland is geboren. Allochtonen behoren verder tot een bepaalde herkomstgroepering. De herkomstgroepering van eerstegeneratieallochtonen is hun eigen geboorteland. De herkomstgroepering van tweedegeneratieallochtonen is het geboorteland van hun moeder als zij in het buitenland is geboren, anders is dat het geboorteland van hun vader.

Binnen de groep allochtonen is verder onderscheid aangebracht tussen westerse en niet-westerse allochtonen. Westerse allochtonen hebben als herkomstland één van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië. Niet-westerse allochtonen hebben als herkomstland één van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (inclusief Turkije). Binnen de huidige definitie vormen allochtonen met als herkomstland Indonesië of Japan een uitzondering. Zij worden op grond hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om personen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren, respectievelijk werknemers van Japanse bedrijven en hun gezinnen.

Voor de leesbaarheid wordt bij de beschrijving van bevolkingsgroepen regelmatig verkort naar de diverse herkomstgroeperingen verwezen, bijvoorbeeld Marokkaanse jongeren, Surinamers of Turks. Dit verwijst dan altijd naar de zojuist beschreven afbakening naar herkomst en niet naar nationaliteit, tenzij expliciet anders aangegeven.

De gehanteerde definities en terminologie ondervinden regelmatig kritiek. Het onderscheid tussen autochtonen en allochtonen zou bijvoorbeeld associaties oproepen van uit-

sluiting en afwijzing. De *Integratienota* verwijst daarom niet meer naar allochtonen, maar naar bijvoorbeeld Nederlanders van niet-westerse herkomst, Marokkaans-Nederlandse jongeren en Surinaamse Nederlanders. Ook het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) hanteert deze nieuwe terminologie in zijn editie van het *Jaarrapport Integratie* en heeft het in plaats van allochtonen over immigranten en hun nakomelingen.

Het CBS houdt vooralsnog vast aan de eerder gebruikte definities en terminologie in haar statistieken. Met nadruk wordt hierbij opgemerkt dat de gehanteerde begrippen puur statistisch gebruikt worden om verschillende bevolkingsgroepen volgens strikte definities van elkaar te kunnen onderscheiden. Ook begrippen als migranten en Nederlanders hebben hun eigen nauw omschreven definities en het zou tot verwarring leiden wanneer het CBS deze begrippen ook met een andere betekenis gaat gebruiken.

Website CBS: bijlage, tabellenset en Engelse samenvatting

Bij dit jaarrapport horen ook een bijlage, tabellenset en een Engelse samenvatting. Deze zijn alleen digitaal beschikbaar en zijn te vinden in het dossier allochtonen op de website van het CBS (<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/allochtonen/nieuws/default.htm>). Daar staat ook de digitale versie van dit rapport. De bijlage bevat beschrijvingen van gebruikte gegevensbronnen, technische toelichtingen bij gebruikte methoden en extra cijfers in de vorm van figuren en tabellen. Aan het eind van elk hoofdstuk in deze publicatie staat aangegeven welke figuren en tabellen in de bijlage zijn opgenomen. De tabellenset bevat tabellen van de achterliggende cijfers van de figuren in deze publicatie. De Engelse samenvatting bestaat uit een Engelstalige versie van de samenvatting van deze publicatie aangevuld met enkele figuren en tabellen.

Dit rapport is mede samengesteld op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, directoraat-generaal Wonen, Bouwen en Integratie. De publicatie verschijnt jaarlijks, afwisselend verzorgd door het SCP en het CBS. Aan deze editie, die door het CBS is samengesteld, hebben ook auteurs meegewerkt van het SCP (hoofdstuk 6), van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (hoofdstuk 7) en van het Planbureau voor de Leefomgeving (hoofdstuk 8).

Literatuur

Donner, J.P.H. (2011, 16 juni). *Integratie, binding en burgerschap*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Gijsberts, M., W. Huijnk en J. Dagevos (2012). *Jaarrapport Integratie 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gijsberts, M., W. Huijnk en R. Vogels (2011). *Chinese Nederlanders, van horeca naar hogeschool*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Linder, F., L. van Oostrom, F. van der Linden en C. Harmsen (2011). Chinezen in Nederland in het eerste decennium van de 21ste eeuw. *Bevolkingstrends*, 4^e kwartaal, 28–45.

Tweede Kamer (2011). *Eindrapport Arbeidsmigratie in goede banen, tijdelijke commissie lessen uit recente arbeidsmigratie*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2011–2012, 32 680, nr. 4.

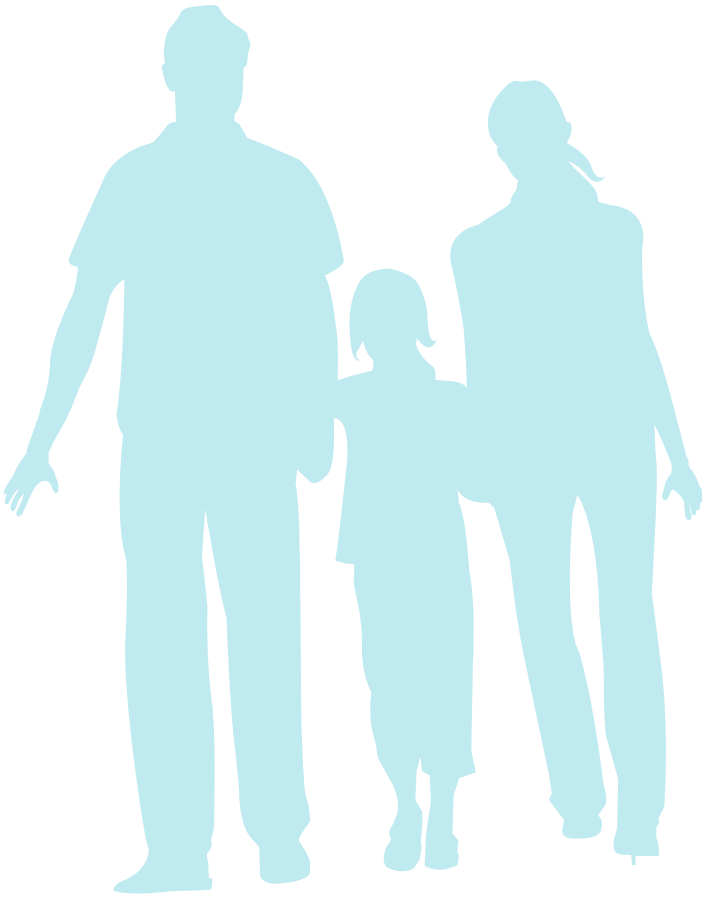
VN (1951, 28 juli). *Internationaal verdrag betreffende de status van vluchtelingen*. Genève: Verenigde Naties.

Wolf, S. (2011). *Chinezen in Nederland*. Utrecht: FORUM.

2

Demografie

2.1 Bevolkingssamenstelling

2.2 Immigratie en emigratie

2.3 Immigratiemotieven

2.4 Huishoudens, vruchtbaarheid en relatievorming

2.5 Regionale spreiding

2.6 Gemeentelijke spreiding

2.7 Conclusie

De demografische kenmerken van de diverse herkomstgroepen binnen de Nederlandse bevolking verschillen. Voor het volgen van de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving is het essentieel een goed beeld te hebben van deze verschillen. Sommige herkomstgroepen zijn langer in Nederland dan andere. Sommige groepen groeien vooral door aanwas van de tweede generatie, andere kennen juist veel nieuwe immigranten. Niet-westerse allochtonen zijn gemiddeld jonger dan autochtonen en wonen vaker in de grotere steden. In relatie- en gezinsvorming gaan niet-westerse allochtonen steeds meer lijken op de autochtone bevolking.

Han Nicolaas, Suzanne Loozen en Andrea Annema

2.1 Bevolkingssamenstelling

Op 1 januari 2012 telde Nederland ruim 16,7 miljoen inwoners. Dat waren er ruim 70 duizend meer dan op 1 januari 2011. In totaal is 21 procent van de bevolking van allochtone herkomst: 1,6 miljoen (9 procent) van westerse en 1,9 miljoen (12 procent) van niet-westerse herkomst.

Turken grootste niet-westerse herkomstgroep

De niet-westerse herkomstgroepen omvatten bijna 1,1 miljoen personen van de eerste generatie en 856 duizend personen van de tweede generatie. Turken vormen met 393 duizend de grootste groep niet-westerse allochtonen, gevolgd door Marokkanen (363 duizend) en Surinamers (347 duizend). De omvang van de Antilliaanse herkomstgroep is met 144 duizend personen beduidend kleiner.

Bij enkele kleinere niet-westerse herkomstgroepen die zich recent in Nederland hebben gevestigd, gaat het vaak om allochtonen die als vluchteling naar Nederland zijn gekomen. De belangrijkste vluchtelingengroepen zijn Afghanen, Irakezen, Iraniërs en Somaliërs. Inmiddels speelt ook gezinsmigratie bij deze groepen een steeds belangrijkere rol.

2.1.1 Bevolking en bevolkingsgroei, 1 januari 2012

	Aantal personen	Aandeel in bevolking	Toename sinds 1 januari 2000		Aandeel tweede generatie	Gemiddelde leeftijd
	x 1 000	%	x 1 000	%		jaren
Totaal	16 730	100,0	866	5	10	40,1
Autochtoon	13 236	79,1	148	1		41,4
Westers allochtoon	1 557	9,3	190	14	56	41,6
ww.						
Pools	101	0,6	72	245	23	30,9
Bulgaars	20	0,1	18	808	12	28,9
Roemeens	17	0,1	12	212	24	29,4
overig westers	1 419	8,5	89	7	59	41,9
Niet-westers allochtoon	1 938	11,6	529	38	44	30,0
ww.						
Turks	393	2,3	84	27	50	30,1
Marokkaans	363	2,2	101	38	54	27,8
Surinaams	347	2,1	44	15	47	34,7
Antilliaans	144	0,9	37	34	43	29,9
overig niet-westers	691	4,1	263	61	35	28,7
w.o.						
Afghaans	41	0,2	20	93	21	27,6
Iraaks	53	0,3	20	59	24	29,3
Iraans	34	0,2	11	50	21	33,7
Somalisch	34	0,2	5	17	27	23,1

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Toename Oost-Europese herkomstgroepen

Westerse allochtonen vormen iets minder dan de helft van het aantal allochtonen. De grootste groepen zijn personen van Duitse (377 duizend) en Indonesische herkomst (378 duizend). Beide groepen hebben een lange migratiegeschiedenis. Sinds de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 en in 2007 is het aantal Polen, Bulgaren en Roemenen relatief sterk toegenomen. Polen vormen met 101 duizend personen inmiddels een aanzienlijke groep. Daarnaast zijn er 20 duizend Bulgaren en 17 duizend Roemenen. Hun aandeel in de bevolking is nog relatief bescheiden.

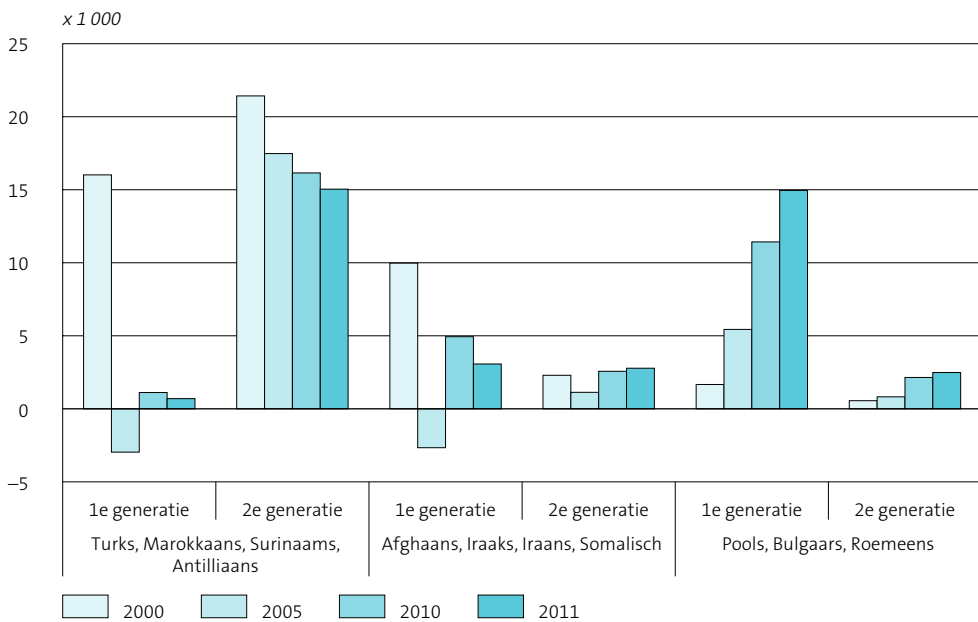
Naast deze allochtonen die staan ingeschreven in het bevolkingsregister is er nog een groep Oost-Europeanen, bijvoorbeeld werknemers, die (nog) niet zijn ingeschreven (Wobma en Van der Vliet, 2011). De hier gepresenteerde aantallen betreffen uitsluitend personen die in de gemeentelijke basisadministratie staan ingeschreven.

Helft Turken en Marokkanen van tweede generatie

De omvang van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen, Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen, is sinds 2000 met 266 duizend personen toegenomen tot 1,2 miljoen. Deze groei valt grotendeels toe te schrijven aan de groei van de tweede

generatie. Het gaat dan om in Nederland geboren kinderen van wie ten minste één ouder is geboren in het buitenland. Voor Afghanen, Irakezen, Iraniërs en Somaliërs was de groei van de eerste generatie in 2011 ongeveer gelijk aan die van de tweede generatie. In de jaren daarvoor nam hun aantal vooral toe door immigratie van eerstegeneratieallochtonen. De omvang van de Oost-Europese groepen in Nederland neemt vooral toe door immigratie. Inmiddels is de helft van de Turken en Marokkanen van de tweede generatie. Dit komt doordat het gemiddeld kindertal van Turken en Marokkanen lange tijd aanzienlijk hoger was dan dat van de andere groepen (Garssen en Nicolaas, 2006). Binnen de vluchtelingengroepen en Oost-Europese groepen is het aandeel van de tweede generatie fors lager dan van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen. Van deze groepen behoort ongeveer een kwart tot de tweede generatie. Onder Bulgaren is dit aandeel 12 procent.

2.1.2 Bevolkingsgroei naar generatie

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Niet-westerse groepen relatief jong

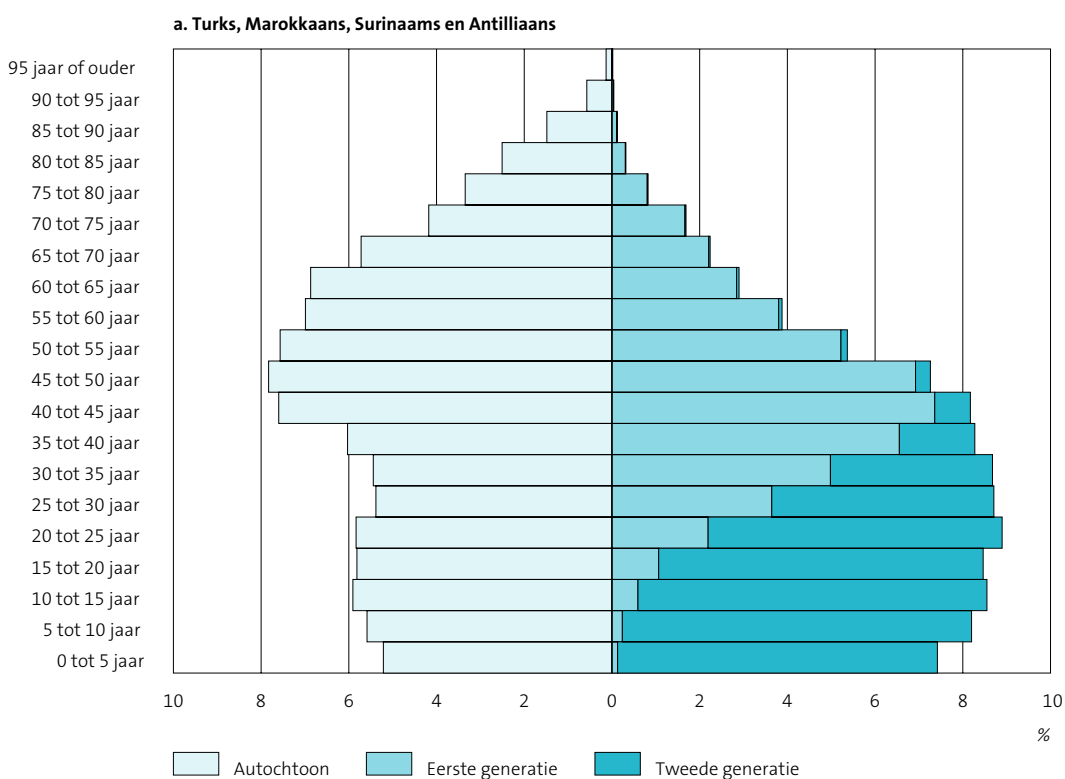
De leeftijdsopbouw van allochtonen verschilt sterk van die van autochtonen. Onder de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zijn veel jongeren en weinig ouderen. De gemiddelde leeftijd van niet-westerse allochtonen (30 jaar) is dan ook veel lager dan van

autochtonen (41 jaar). Van de niet-westerse herkomstsgroepen zijn Surinamers gemiddeld het oudst (35 jaar).

Onder de vluchtelingengroepen zijn veel twintigers en weinig ouderen. Vaak gaat het om personen die recent als asielzoeker naar Nederland zijn gekomen. Het aandeel personen tot 30 jaar is anderhalf keer zo hoog als onder autochtonen en er zijn nauwelijks 70-plus-sers. Somaliërs zijn van de vluchtelingengroepen gemiddeld het jongst (23 jaar), Iraniërs zijn het oudst (34 jaar).

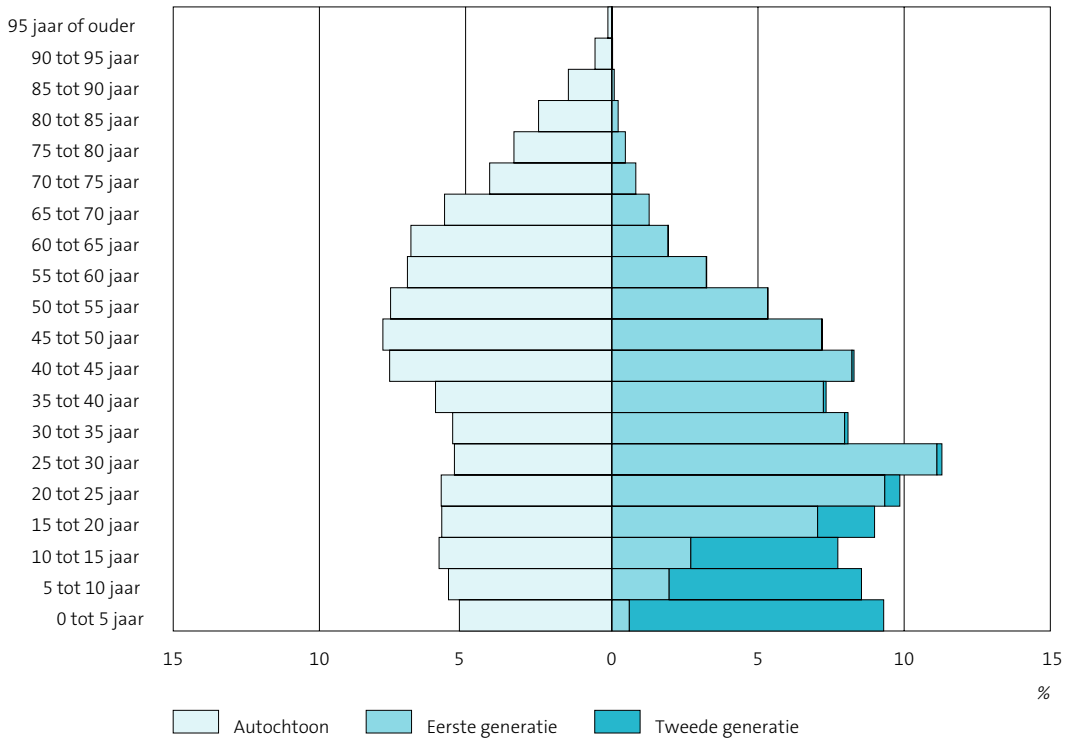
Onder de Oost-Europeanen zijn opvallend veel personen tussen 25 en 35 jaar. Drie op de tien Polen, Roemenen en Bulgaren hebben deze leeftijd. Voor alle drie groepen is de gemiddelde leeftijd ongeveer 30 jaar.

2.1.3a Leeftijdopbouw (bevolkingspiramides) naar generatie, 1 januari 2012

2.1.3b

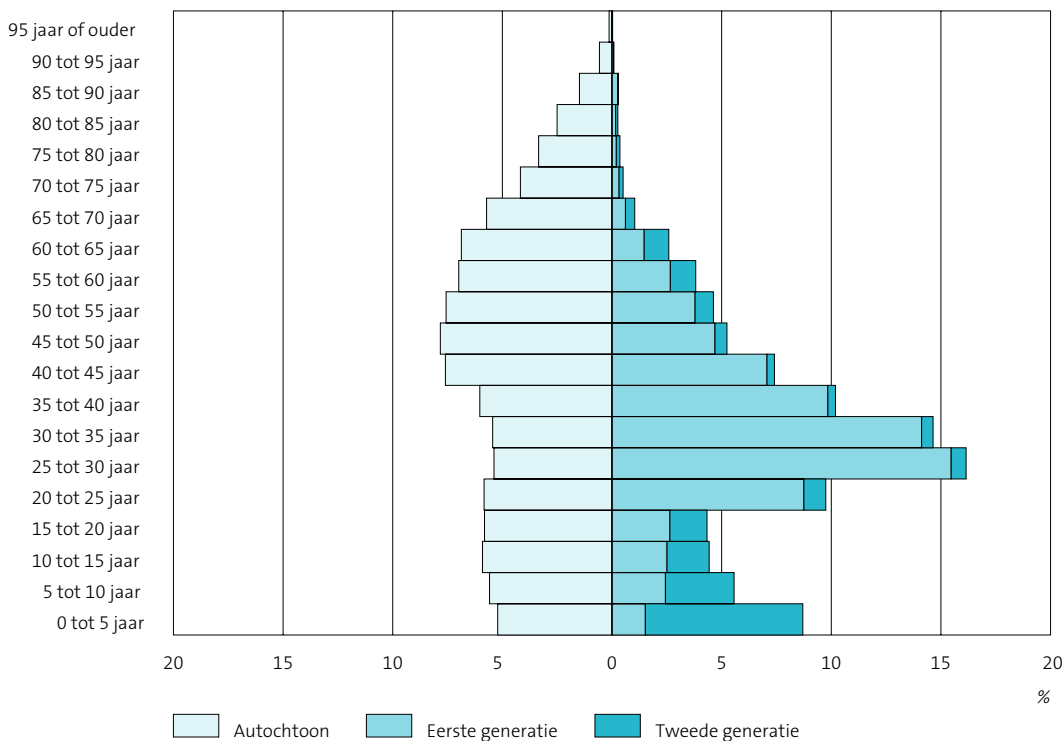
b. Afghaans, Iraaks, Iraans en Somalisch

2.1.3c

c. Pools, Bulgars en Roemeens

Bron: Bevolkingsstatistieken.

2.2 Immigratie en emigratie

Stijging van immigratie én van emigratie

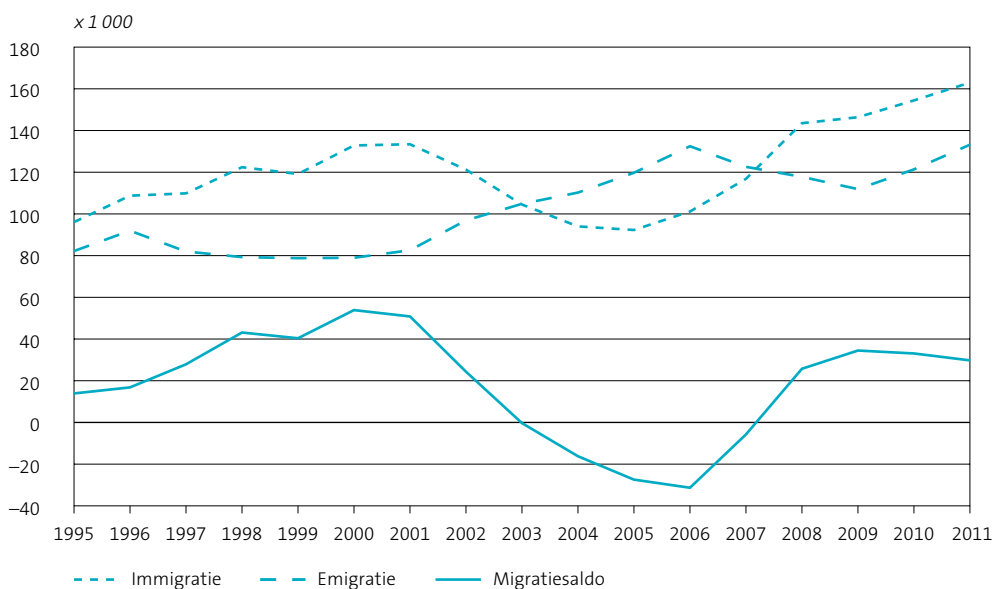
De aanhoudende economische crisis in Nederland heeft nog niet geleid tot een dalende immigratie. Integendeel: in 2011 kwamen 163 duizend immigranten naar ons land, een record. Een mogelijke verklaring is het feit dat de crisis in andere EU-landen, waar de meeste immigranten vandaan komen, ernstiger is dan in Nederland.

Iets meer dan 80 duizend immigranten in 2011 (de helft van de totale immigratie) zijn geboren in een westers land. Het aantal immigranten uit een niet-westers land is al enige jaren stabiel op ongeveer 50 duizend per jaar. Daarnaast keren jaarlijks ongeveer

25 à 30 duizend autochtonen terug naar Nederland. Het aantal emigranten vertoont al enige jaren weer een stijgende lijn, tot 134 duizend in 2011. De emigratie steeg in 2011 zelfs sterker dan de immigratie.

Het migratiesaldo (immigratie minus emigratie) had de afgelopen vijftien jaar een spectaculair verloop. Het saldo varieerde van 50 duizend aan het begin van deze eeuw tot minus 30 duizend in 2005 en 2006. Sinds 2008 is het migratiesaldo vrij stabiel en bedraagt zo'n 30 duizend per jaar.

2.2.1 Immigratie, emigratie en migratiesaldo

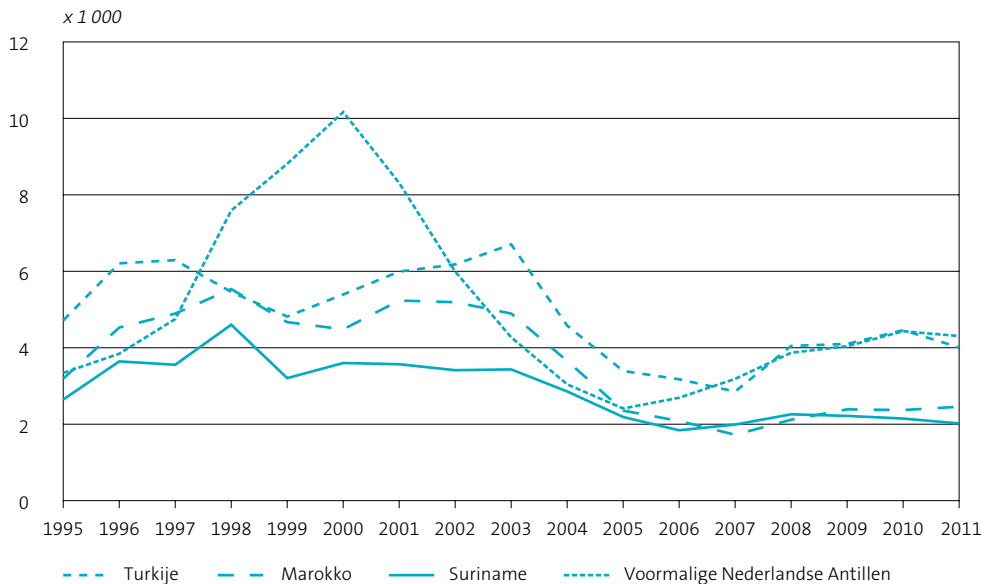

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Immigratie uit klassieke herkomstlanden stabiel

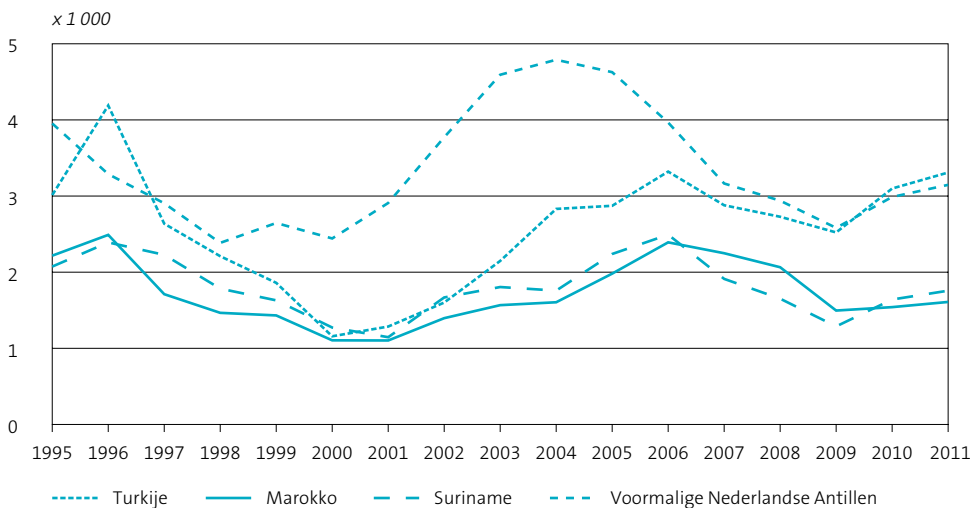
Het aantal niet-westerse immigranten dat tussen 2006 en 2009 nog toenam van 35 duizend tot 43 duizend is in 2010 en 2011 nauwelijks verder gegroeid. Een kwart van deze migranten is geboren in een van de vier klassieke herkomstlanden: 4,3 duizend op de Antillen, 4 duizend in Turkije, bijna 2,5 duizend in Marokko en 2 duizend in Suriname. De emigratie van de eerste generatie van deze herkomstgroepen nam toe: het aantal Turkse emigranten zelfs tot 3,3 duizend.

2.2.2 Immigratie naar geboorteland van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

2.2.3 Emigratie¹⁾ naar geboorteland van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen

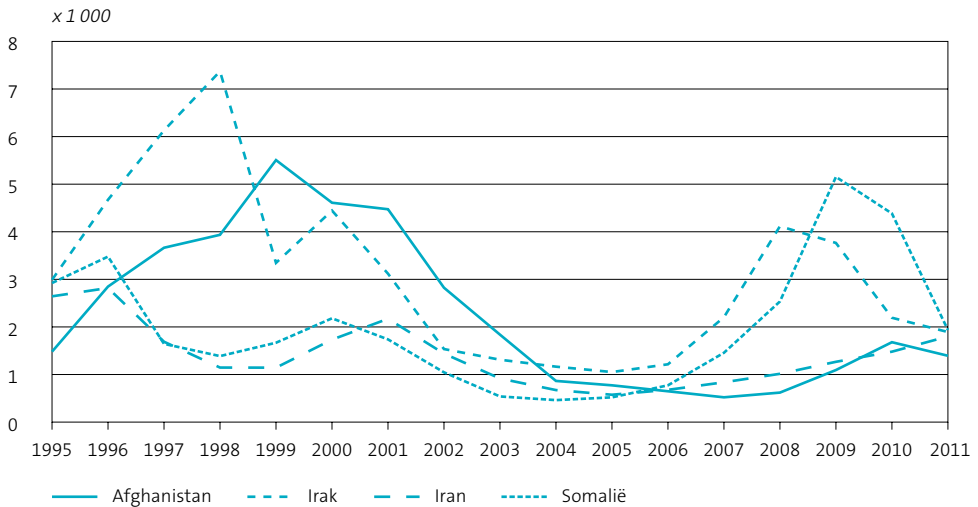
Bron: Bevolkingsstatistieken.

¹⁾ Inclusief het saldo van administratieve correcties.

Minder immigranten onder vluchtelingengroepen

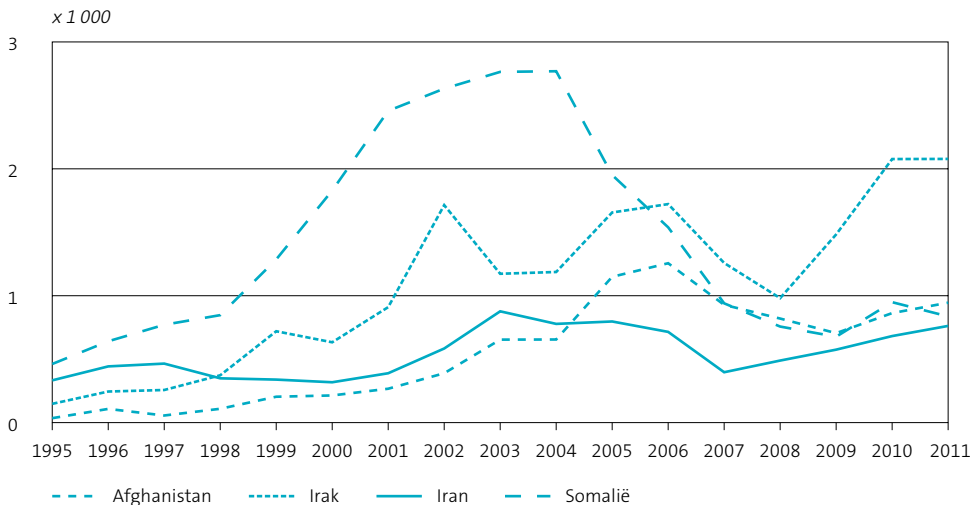
De immigratie uit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië is sterk gedaald: van ruim 11 duizend in 2009 naar 7 duizend in 2011. Alleen onder Iraniërs nam de immigratie in 2011 toe. Het verloop van de immigratie uit deze landen wordt voor een belangrijk deel bepaald door het aantal asiëlverzoeken en het aantal van hen dat uiteindelijk in Nederland mag blijven en zich inschrijft in het bevolkingsregister. De emigratie van allochtonen uit de vier vluchtelingengroepen bleef in 2011 stabiel op een niveau van bijna 5 duizend. Opmerkelijk is het toegenomen vertrek van Irakezen in 2010 en 2011. In 2011 vertrokken er zelfs meer Irakezen dan er naar Nederland kwamen.

2.2.4 Immigratie naar geboorteland van de vluchtelingengroepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

2.2.5 Emigratie¹⁾ naar geboorteland van de vluchtelingengroepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

¹⁾ Inclusief het saldo van administratieve correcties.

Meer westerse dan niet-westerse immigranten

Sinds 2006 overtreft het aantal westerse immigranten het aantal niet-westerse. Daar zijn twee oorzaken voor. Allereerst hangt de toename van het aantal westerse immigranten samen met de uitbreiding van de Europese Unie met Oost-Europese landen waarna veel (arbeids)migratie uit de nieuwe lidstaten op gang kwam. Daarnaast ligt het aantal asielverzoeken van personen die zijn geboren in een niet-westers land de laatste jaren structureel op een veel lager niveau dan tien jaar geleden. Dit komt niet alleen door een strenger asielbeleid maar ook door een dalend aantal asielzoekers dat een verzoek indiende in één van de EU-landen. Door het steeds verder ontwikkelde Europese asielbeleid is het voor asielzoekers sowieso steeds moeilijker geworden om 'ergens' Europa in te komen (WODC, 2011).

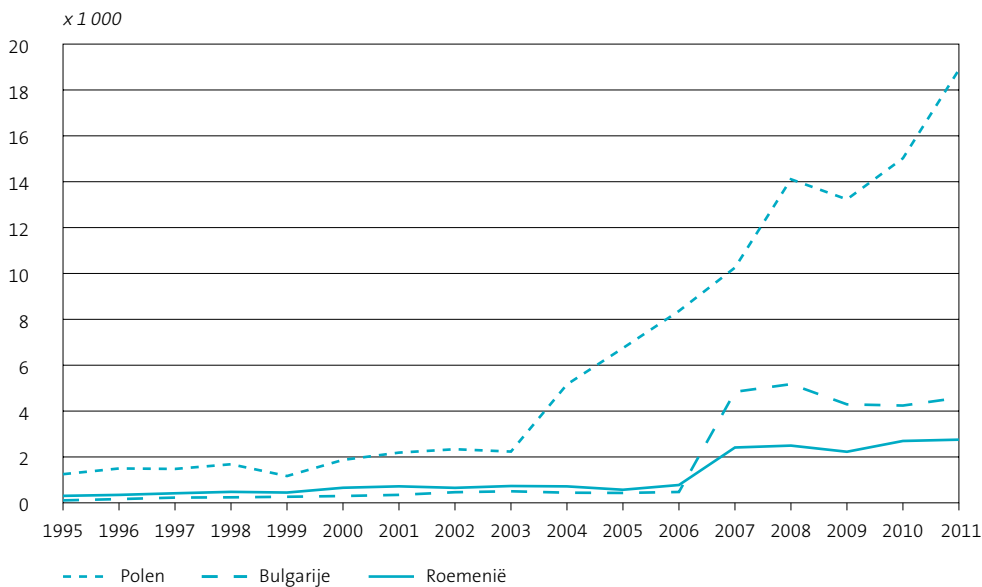
Sterke toename aantal Oost-Europese immigranten

Het aantal westerse immigranten is sinds 2005 verdubbeld tot ruim 80 duizend in 2011. Een groot deel van de toename komt voor rekening van de Oost-Europese landen, met name Polen, Bulgarije en Roemenië. Eén op de drie westerse immigranten komt uit een van deze drie landen. Vóór de toetreding tot de EU van Polen in mei 2004 was dit nog geen één op de tien.

Vooraf het aantal Poolse immigranten is toegenomen. Sinds de toetreding tot de EU is Polen het belangrijkste herkomstland van immigranten en sinds 2007 komen er jaarlijks meer Poolse immigranten naar Nederland dan uit Turkije, Marokko, Suriname en de voor-

malige Nederlandse Antillen. In 2011 vestigden zich bijna 19 duizend Polen in ons land. Zij vormen daarmee de grootste groep buiten Nederland geboren immigranten. Daarnaast vertrokken 7 duizend Polen uit Nederland, zodat zich in 2011 per saldo 12 duizend Polen in Nederland vestigden (Wobma en Nicolaas, 2012).

2.2.6 Immigratie naar geboorteland van de Oost-Europese groepen

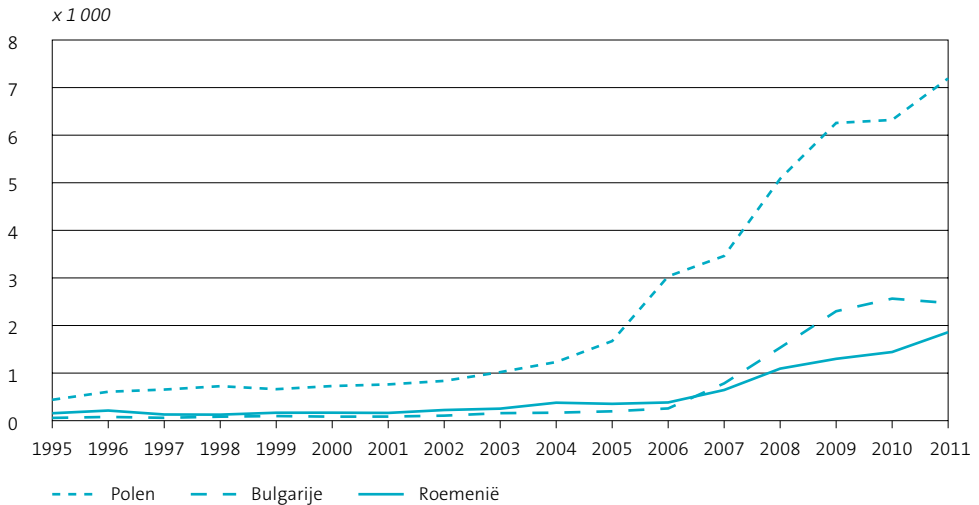

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Hoge retourpercentages voor Oost-Europese immigranten

De emigratie van westerse migranten is de laatste jaren flink gestegen. In 2011 vertrokken ruim 50 duizend westerse migranten, bijna 50 procent meer dan in 2006. De emigratie van Polen, Bulgaren en Roemenen nam relatief nog veel sterker toe. De Poolse emigratie is in vijf jaar tijd meer dan verdubbeld, de emigratie van Roemenen en Bulgaren is in deze periode respectievelijk vervijf- en vertienvoudigd. Ruim de helft van de Poolse immigranten die in het eerste decennium van deze eeuw naar Nederland kwamen is inmiddels weer vertrokken. Soortgelijke retourpercentages gelden ook voor Bulgaren en Roemenen (Nicolaas, 2011).

2.2.7 Emigratie¹⁾ naar geboorteland van de Oost-Europese groepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

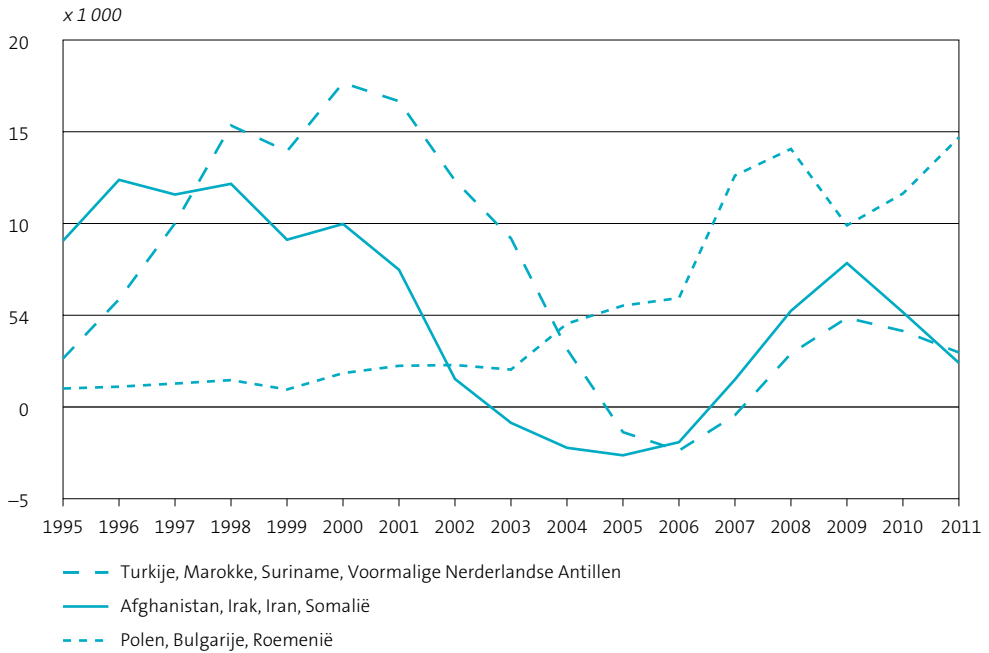
¹⁾ Inclusief het saldo van administratieve correcties.

Trends in migratiesaldo verschillend voor westerse en niet-westerse groepen

Het migratiesaldo van de vier grootste herkomstgroepen en de vluchtelingengroepen laat ongeveer dezelfde ontwikkeling zien, de oorzaken hiervan verschillen. De scherpe daling in het migratiesaldo van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen tussen 2000 en 2004 werd vooral veroorzaakt door een dalend aantal immigranten uit de voormalige Nederlandse Antillen. Dit kwam door de minder gunstige economische situatie in Nederland in die jaren. De daling van het migratiesaldo onder de vluchtelingengroepen kwam vooral door een strenger asielbeleid, ingezet met de Vreemdelingenwet 2000. De stijging van het migratiesaldo na 2005 komt voor een belangrijk deel voor rekening van het categoriaal beschermingsbeleid voor asielzoekers uit (delen van) Irak en Somalië waardoor zij automatisch in het bezit kwamen van een verblijfsvergunning.

Het Oost-Europese immigratiesaldo kent een andere ontwikkeling. Toetreding tot de EU in 2004 (Polen) en 2007 (Bulgarije en Roemenië), vrij verkeer van personen en in het algemeen een verdergaande globalisering zorgden voor een oplopend saldo, slechts onderbroken door een kleine terugval in 2009 vanwege de economische crisis. Diezelfde crisis heeft in andere EU-landen inmiddels ernstiger vormen aangenomen, waardoor de immigratie in 2010 en 2011 vanuit met name Polen richting Nederland verder is toegenomen.

2.2.8 Migratiesaldo

Bron: Bevolkingsstatistieken.

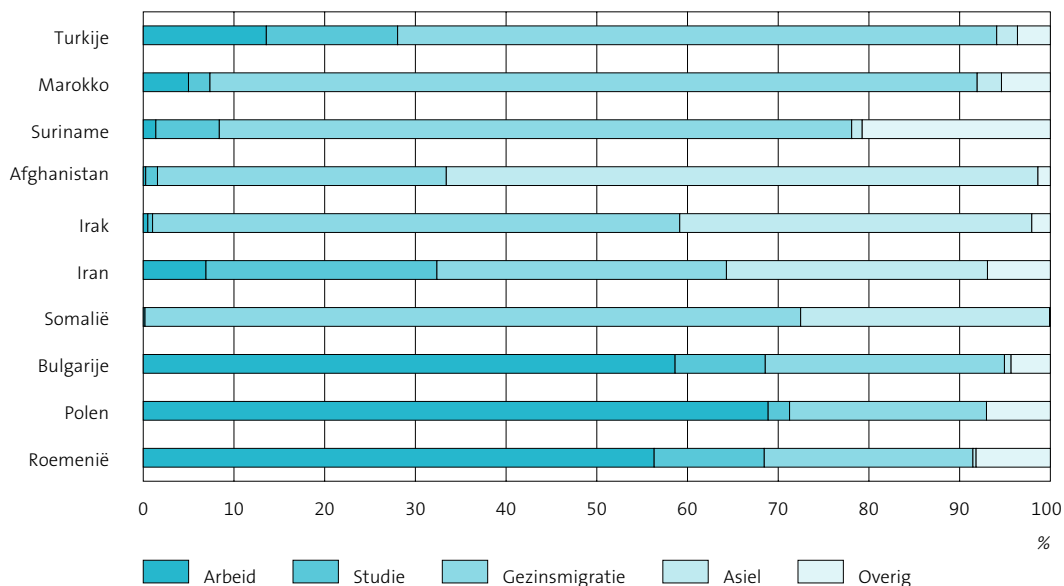
2.3 Immigratiemotieven

De motieven van niet-westerse en westerse immigranten om naar Nederland te komen verschillen sterk. In 2011 waren gezinsmigratie (44 procent) en studie (21 procent) de belangrijkste migratiemotieven voor niet-westerse immigranten. Arbeid neemt inmiddels een steeds belangrijker plaats in en is in 2011 met 15 procent zelfs een belangrijker motief dan asiel (12 procent).

Voor westerse immigranten is arbeid verreweg het belangrijkste motief. In 2011 kwam iets meer dan de helft van de westerse immigranten naar Nederland om te werken. Een kwart kwam in het kader van gezinsmigratie naar Nederland. Studenten vormden bijna 12 procent van de westerse immigranten in 2011.

2.3.1 Immigratie naar motief en geboorteland, 2011

Bron: IND, bewerking CBS.

Gezinsmigratie belangrijkste motief voor Turken, Marokkanen en Surinamers

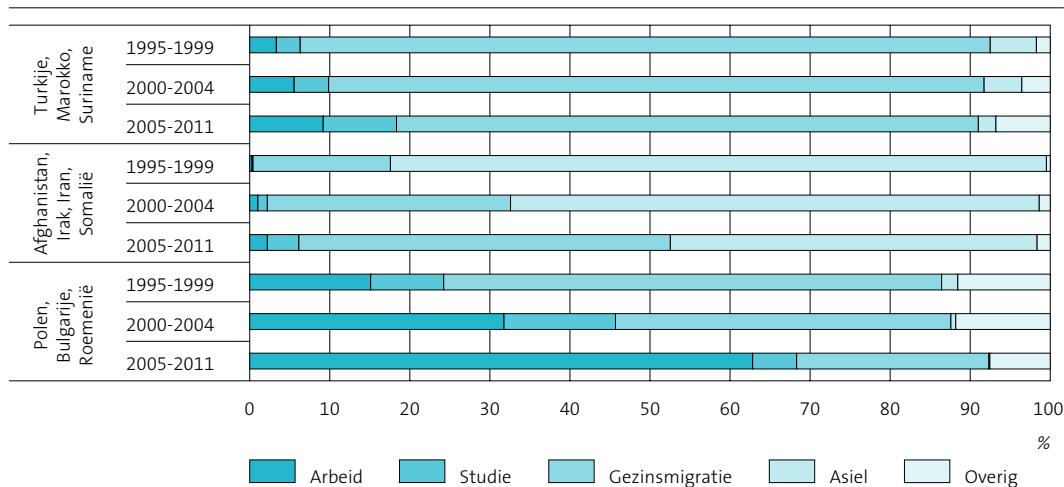
Het belangrijkste motief voor immigranten uit Turkije, Marokko en Suriname¹⁾ is nog steeds gezinshereniging en gezinsvorming. In 2011 kwam iets meer dan 70 procent van de immigranten uit deze landen in het kader van gezinsmigratie naar Nederland.

Dit percentage is de laatste jaren redelijk stabiel maar is lager dan in de periode 1995–2004. De daling van de gezinsmigratie onder Turken en Marokkanen is deels veroorzaakt door aangescherpte wetgeving op dit gebied. Vanaf november 2004 zijn maatregelen van kracht geworden die hogere eisen stellen aan degenen die een huwelijkspartner uit landen buiten de EU, de Europese Economische Ruimte (EER) en Zwitserland willen laten overkomen. De minimumleeftijd om een huwelijkspartner uit deze landen te laten overkomen, is verhoogd van 18 naar 21 jaar. Verder is de inkomenseis voor de betrokkene verhoogd van 100 naar 120 procent van het minimumloon. Uit onderzoek naar het effect van deze beleidsmaatregelen bleek na invoering dat het aantal inwillingen op aanvragen van gezinsvormers in de 16 maanden ná inwerkingtreding van de maatregelen 37 procent lager lag dan in de 16 maanden ervoor (WODC en INDIAC, 2009).

¹⁾ Omdat de informatie over migratiemotieven alleen bekend is voor immigranten met een niet-Nederlandse nationaliteit, ontbreekt deze voor migranten uit de voormalige Nederlandse Antillen.

Het dalende aandeel van de gezinsmigratie wordt gecompenseerd door een lichte stijging van de arbeids- en studiemigratie. Dit geldt vooral voor Turkse immigranten van wie bijna één op de drie naar Nederland komt om te werken of te studeren (Nicolaas, 2010).

2.3.2 Immigratie naar motief en geboortelandgroep in drie perioden

Bron: IND, bewerking CBS.

Gezinsmigratie belangrijker voor vluchtelingengroepen

De immigratie uit de vluchtelingenlanden is inmiddels zo gewijzigd dat gezinsmigratie voor migranten uit Irak, Iran en Somalië een belangrijker immigratiemotief is dan asielmigratie. Het betreft met name gezinsherenigende migranten van asielzoekers die in een eerdere fase naar Nederland kwamen. Ondanks deze verandering vormt asielmigratie nog steeds een substantieel deel van de totale immigratie uit de vluchtelingenlanden. Sinds 2005 komt bijna de helft van de immigranten uit deze landen als asielmigrant naar Nederland.

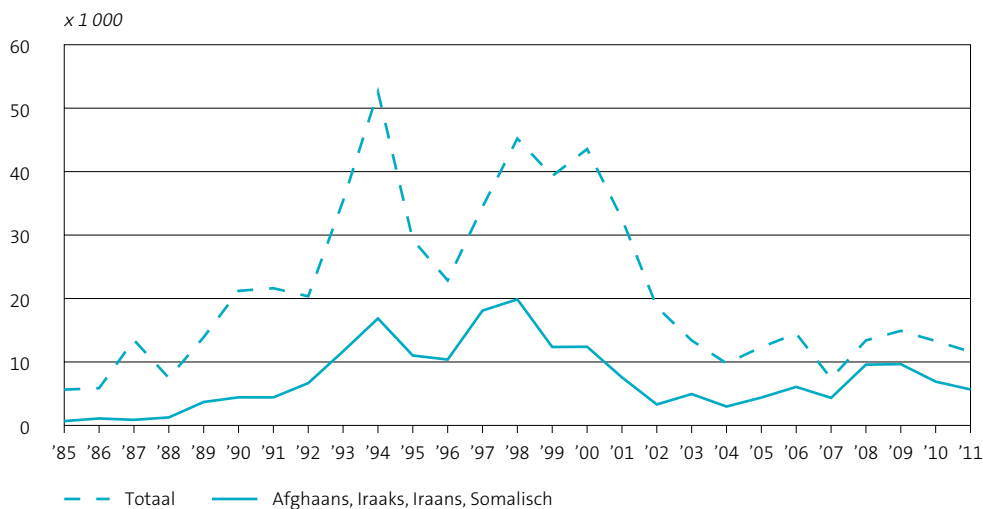
Minder asielverzoeken uit vluchtelingenlanden

De ontwikkeling en samenstelling van het aantal immigranten uit de vluchtelingenlanden hangt samen met het aantal asielverzoeken uit deze landen. Dit aantal lag in 2011 met 5,7 duizend bijna 18 procent lager dan in 2010.

Afghanen vormden in 2011 met 1,9 duizend de grootste groep asielzoekers. In 2009 en 2010 kwamen de meeste asielzoekers uit Somalië. Mede door het beëindigen van de categoriale bescherming voor Somalië en Irak kwamen er in 2010 en 2011 duidelijk minder

asielzoekers uit deze landen dan in 2009. Vooral het aantal Somalische asielzoekers nam sterk af, van 5,9 duizend in 2009 naar 1,4 duizend in 2011 (Sprangers en De Winter, 2012).

2.3.3 Asielverzoeken in Nederland

Bron: IND.

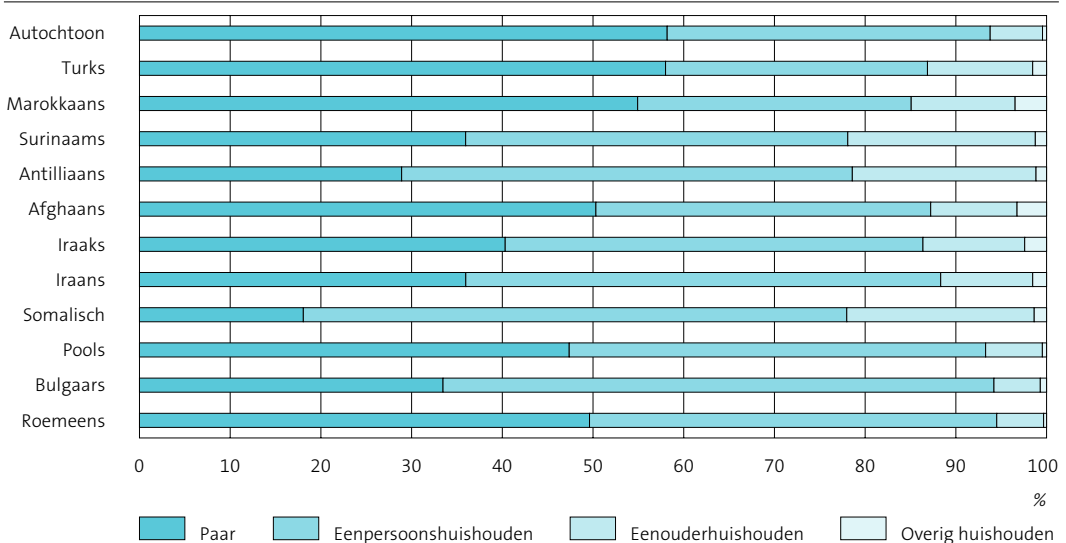
Vooraf arbeidsmigranten uit Oost-Europa

De toetreding tot de EU van Polen in 2004 en Bulgarije en Roemenië in 2007 is van grote invloed geweest op de migratiestromen vanuit deze landen, niet alleen wat omvang maar ook wat samenstelling betreft. Vóór het EU-lidmaatschap bestond de immigratie van Polen voor het merendeel uit vrouwen die hier vaak met een Nederlandse man trouwden. Gezinsmigratie was dan ook tot 2004 het belangrijkste immigratiemotief voor Polen, maar ook voor Bulgaren en Roemenen. De laatste jaren is arbeidsmigratie voor de Oost-Europese landen de belangrijkste reden om te migreren: bijna 60 procent van alle immigranten uit deze landen komt naar Nederland om te werken.

2.4 Huishoudens, vruchtbaarheid en relatievorming

Iets minder dan 60 procent van de Turkse en Marokkaanse huishoudens bestaat uit een samenwonend (al dan niet gehuwd) paar, met of zonder kinderen. Dat is net zoveel als onder autochtonen. Onder Surinaamse en Antilliaanse huishoudens is het aandeel huishoudens met een samenwonend paar een stuk lager, te weten 36 en 29 procent. Onder deze huishoudens is het aandeel eenpersoonshuishoudens zelfs groter dan het aandeel paren. In 2012 bestond 20 procent van de Surinaamse en Antilliaanse huishoudens uit één ouder met kind(eren). Dat is ruim drie keer zo hoog als het aandeel eenouderhuishoudens onder autochtonen en bijna twee keer zo hoog als onder Turkse en Marokkaanse huishoudens. Bij de huishoudens van de vluchtelingengroepen is het aandeel paren beduidend lager dan onder autochtonen, met uitzondering van Afghanen. Maar liefst zes op de tien Somalische migrantenhuishoudens zijn eenpersoonshuishoudens, bij één op de vijf huishoudens gaat het om een eenouderhuishouden. Bij de Oost-Europese groepen wijkt alleen het huishoudenspatroon van Bulgaren sterk af van dat van autochtonen. Slechts een derde van de Bulgaarse huishoudens is een paar; zes op de tien huishoudens zijn eenpersoonshuishoudens.

2.4.1 Huishoudenstype naar herkomst van de vrouw, 1 januari 2012

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Nauwelijks verschil kindertal niet-westerse tweede generatie en autochtonen

In 2011 zijn 180 duizend kinderen geboren, 4 duizend minder dan een jaar eerder. Dit hangt vooral samen met de economische ontwikkelingen en is maar beperkt toe te schrijven aan de daling van het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd (De Graaf, 2012). Ook het gemiddeld kindertal is van 2010 op 2011 licht afgenomen. Over een langere periode bekeken is het gemiddeld kindertal in Nederland toegenomen van 1,53 in 1996 naar 1,76 in 2011. De toename wordt enerzijds veroorzaakt doordat autochtonen meer kinderen krijgen. Daar komt bij dat de omvang van de groep niet-westerse vrouwen is toegenomen: onder deze vrouwen ligt het gemiddeld kindertal hoger dan onder Nederlandse vrouwen.

Onder eerste generatie Turkse en Marokkaanse vrouwen is het gemiddeld kindertal in tien jaar tijd met ongeveer 0,5 afgenomen. Het ligt nog wel hoger dan onder autochtone vrouwen. Onder tweede generatie vrouwen zijn de verschillen met autochtone vrouwen minder groot. Turkse vrouwen van de tweede generatie hebben een lager gemiddeld kindertal dan autochtone vrouwen, terwijl het bij Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie iets hoger ligt. Het gemiddeld kindertal van Surinaamse en Antilliaanse vrouwen is vergelijkbaar met dat van autochtone vrouwen. Het ligt alleen iets lager bij Surinaamse vrouwen van de tweede generatie. Onder overig niet-westerse eerstegeneratieallochtonen ligt het gemiddeld kindertal iets hoger dan onder autochtonen. Er zijn echter flinke verschillen binnen deze groepen. Zo bedraagt het gemiddeld kindertal van Iraanse vrouwen 1,14 en van Somalische vrouwen 3,98.

Voor de verschillen in vruchtbaarheid tussen de verschillende herkomstgroepen is het opleidingsniveau van belang. Uit recent onderzoek is gebleken dat hoger opgeleide vrouwen vaker kinderloos blijven, op latere leeftijd moeder worden en minder kinderen krijgen dan lager opgeleide vrouwen (Wobma en Van Huis, 2012). Aangezien niet-westerse vrouwen gemiddeld een lager opleidingsniveau hebben dan Nederlandse vrouwen, is opleidingsniveau een verklaring voor het hogere gemiddelde kindertal onder hen.

2.4.2 Gemiddeld kindertal naar generatie

	Eerste generatie			Tweede generatie		
	2000	2010	2011	2000	2010	2011
Totaal	1,72	1,80	1,76			
Autochtoon	1,65	1,82	1,79			
Westers allochtoon	1,58	1,50	1,47	1,52	1,64	1,55
Niet-westers allochtoon w.o.	2,51	2,09	2,07	1,69	1,74	1,69
Turks	2,53	1,99	2,02	1,48	1,64	1,64
Marokkaans	3,50	2,81	2,91	1,65	2,13	1,93
Surinaams	1,77	1,77	1,77	1,57	1,76	1,63
Antilliaans	1,87	1,81	1,76	1,76	1,72	1,76
Afghaans	2,35	2,36	2,30			
Iraaks	3,18	2,56	2,42			
Iraans	1,46	1,21	1,14			
Somalisch	4,41	3,77	3,98			

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Niet-westerse tweede generatie ouder bij geboorte eerste kind dan eerste generatie

De gemiddelde leeftijd waarop vrouwen in Nederland hun eerste kind krijgen, is sinds 2004 stabiel op 29,4 jaar (De Graaf, 2011). In 1980 bedroeg de gemiddelde leeftijd nog 25,6 jaar. De gemiddelde leeftijd van westers allochtone vrouwen ligt nog iets boven het gemiddelde voor Nederland, met ongeveer 30 jaar voor zowel de eerste als de tweede generatie. Niet-westers allochtone vrouwen worden gemiddeld een paar jaar eerder moeder dan autochtone vrouwen.

Van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zijn Antilliaanse moeders van de eerste generatie het jongst bij geboorte van het eerste kind (25,8 jaar), gevolgd door Turkse moeders (26 jaar). Vrouwen van de niet-westerse tweede generatie krijgen op beduidend latere leeftijd het eerste kind dan vrouwen van de eerste generatie. Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse vrouwen van de tweede generatie zijn gemiddeld nog maar een jaar jonger dan autochtone vrouwen als zij hun eerste kind krijgen.

2.4.3 Gemiddelde leeftijd van de moeder bij geboorte van het eerste kind

	Eerste generatie				Tweede generatie		
	1990	2001	2010	2011	2001	2010	2011
Totaal	27,5	29,2	29,4	29,4			
Autochtoon	27,9	29,7	29,5	29,6			
Westers allochtoon	27,2	29,0	30,2	29,9	30,0	30,3	30,2
Niet-westers allochtoon w.o.	24,6	26,2	27,6	27,3	28,9	29,5	29,2
Turks	22,4	23,9	26,4	26,0	27,7	28,8	28,7
Marokkaans	24,3	26,8	27,3	26,6	28,5	29,0	28,6
Surinaams	25,7	26,7	27,4	26,8	28,7	29,2	28,5
Antilliaans	26,3	26,1	26,6	25,8	29,6	29,3	28,5
Afghaans			26,8	27,0			
Iraaks			28,4	27,8			
Iraans			31,2	30,3			
Somalisch			26,1	25,0			

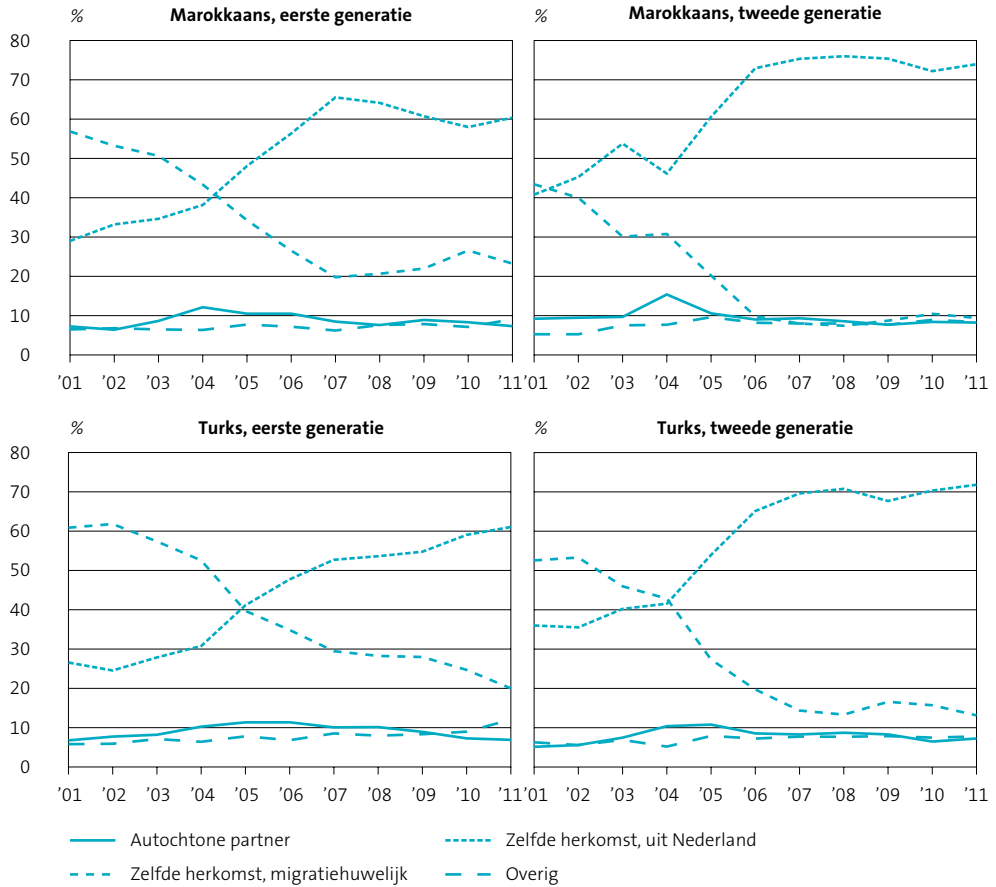
Bron: Bevolkingsstatistieken.

Aandeel Turkse en Marokkaanse migratiehuwelijken fors gedaald

Een hoger aandeel gemengde relaties tussen allochtonen en autochtonen wordt gezien als een teken van voortgaande integratie. Een huwelijk met een autochtoon komt bij minder dan één op de tien personen van Turkse of Marokkaanse herkomst voor. Zij trouwen overwegend iemand van de eigen herkomstsgroep. Daarentegen trouwen drie op de tien Surinamers met een autochtoon. Onder Antillianen is dit ruim vier op de tien en onder westerse allochtonen zes op de tien. Overigens zijn er bij Antillianen en westerse allochtonen grote verschillen naar generatie. Van de tweede generatie huwt ongeveer 70 procent een autochtoon, van de eerste generatie Antillianen en westerse allochtonen respectievelijk 30 en 45 procent.

Hoewel Turken en Marokkanen overwegend een partner van dezelfde herkomst huwen, is het aandeel dat deze partner uit het buitenland over laat komen (migratiehuwelijk) het afgelopen decennium fors gedaald. In 2011 waren drie op de vijf huwelijken van de Turkse en Marokkaanse eerste generatie migratiehuwelijken, in 2001 was dat nog maar bij één op de vijf huwelijken het geval. Onder de Turkse en Marokkaanse tweede generatie was in 2011 ongeveer één op de tien huwelijken een migratiehuwelijk.

2.4.4 Huwelijkspartnerkeuze van eerste en tweede generatie Turken en Marokkanen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

2.5 Regionale spreiding

Allochtonen wonen niet gelijk verspreid over ons land. Aan de hand van de stedelijkheid van de woongemeente schetst deze paragraaf een beeld van de spreiding van de diverse herkomstgroepen over Nederland. Vervolgens wordt dezelfde regionale indeling in komende hoofdstukken gebruikt om regionale verschillen in integratie in kaart te brengen.

Zeven stedelijkheidscategorieën

De regionale analyse in deze publicatie is gebaseerd op vier stedelijkheidscategorieën van gemeenten. In een zeer sterk stedelijke gemeente zijn er 2 500 of meer adressen per vierkante kilometer, in een sterk stedelijke gemeente 1 500 tot 2 500 adressen, in een matig stedelijke gemeente 1 000 tot 1 500 adressen en in een weinig tot niet stedelijke gemeente minder dan 1 000 adressen. Deze indeling is gecombineerd met het gegeven of een gemeente in de Randstad ligt of niet, waarbij de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht de Randstad vormen.

Omdat er maar twee zeer stedelijke gemeenten buiten de Randstad liggen, te weten Groningen en Tilburg, is deze categorie samengenomen met de sterk stedelijke gemeenten

buiten de Randstad. Bij deze laatste groep gaat het bijvoorbeeld om Almere, Leeuwarden, Arnhem, Eindhoven of Maastricht. Tot de zeer stedelijke gebieden in de Randstad horen naast de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht ook Haarlem, Leiden en Delft. Gemeenten die niet of matig stedelijk zijn, maar wel in de Randstad liggen, zijn voornamelijk dorpen en steden buiten de agglomeraties van de vier grote steden.

In deze publicatie zijn dus zeven stedelijkheidscategorieën gevormd: zeer sterk stedelijk, sterk stedelijk, matig stedelijk en weinig tot niet stedelijk binnen de Randstad en (zeer) sterk stedelijk, matig stedelijk en weinig tot niet stedelijk buiten de Randstad.

Niet-westerse allochtonen wonen vooral in grote steden in de Randstad

Autochtonen wonen relatief vaak in gebieden die weinig tot niet stedelijk zijn, buiten de Randstad. Niet-westerse allochtonen wonen daarentegen het vaakst in de zeer sterk stedelijke gemeenten in de Randstad. Hier woont zelfs meer dan de helft van de Marokkanen en Surinamers. Overige niet-westerse allochtonen, waaronder Afghanen, Irakezen, Iraniers en Somaliërs, wonen ook het vaakst in een zeer sterk stedelijk gebied in de Randstad, maar wonen daarnaast meer verspreid over de andere gebieden. Een verklaring is dat de meeste vluchtelingen bij binnenkomst in Nederland in asielzoekerscentra terechtkomen, die verspreid over Nederland liggen. In 2011 woonde zelfs één op de vijf Somaliërs in niet tot weinig stedelijke gebieden buiten de Randstad, terwijl dit in 2001 maar voor één op de acht gold.

Recente Oost-Europese immigranten hebben voorkeur voor stad in de Randstad

Tussen 2001 en 2011 is de regionale spreiding van de verschillende herkomstgroepen over Nederland weinig veranderd. Een uitzondering vormen de Oost-Europese groepen die juist in deze periode flink in omvang zijn toegenomen. Immigranten uit Polen, Roemenië en Bulgarije concentreerden zich in de loop van de jaren meer in de zeer sterk stedelijke gemeenten in de Randstad. Polen van de eerste generatie die na de openstelling van de grenzen in 2004 naar Nederland zijn gekomen woonden anderhalf keer zo vaak in deze gemeenten als degenen die eerder zijn geïmmigreerd. Hetzelfde geldt voor Roemenen na de openstelling van de grenzen in 2007. Bulgaren zijn na 2007 nog vaker in deze gemeenten neergestreken. Van hen woonde in 2001 nog 37 procent in sterk stedelijke gemeenten in de Randstad. In 2011 is dit opgelopen tot 62 procent. In 2011 woont maar een kwart van de Bulgaren buiten de Randstad. Van Polen en Roemenen is dit ongeveer de helft.

2.5.1 Regionale spreiding naar stedelijkheid woongemeente, 1 januari 2011

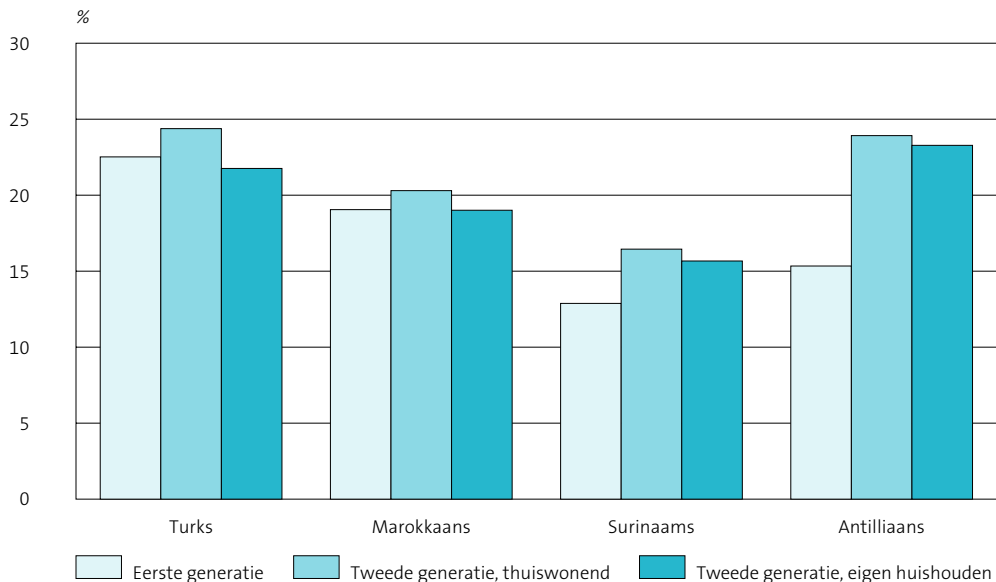
	Randstad				Niet-Randstad		
	zeer sterk stedelijk	sterk stedelijk	matig stedelijk	weinig tot niet stedelijk	(zeer) sterk stedelijk	matig stedelijk	weinig tot niet stedelijk
	%						
Totaal	17	13	8	6	17	12	27
Autochtoon	13	13	8	7	16	12	31
Westers allochtoon w.v.	24	14	7	4	21	11	19
Pools	25	11	8	6	18	11	20
Bulgaars	62	10	3	1	15	4	4
Roemeens	32	14	6	3	22	8	15
overig westers	24	14	7	4	21	12	19
Niet-westers allochtoon w.v.	44	15	5	2	19	8	7
Turks	42	14	3	1	21	12	7
Marokkaans	51	14	5	2	15	8	4
Surinaams	55	16	5	2	15	5	4
Antilliaans	40	18	4	2	22	6	6
overig niet-westers w.o.	37	15	6	3	20	8	11
Afghaans	24	21	6	4	21	9	15
Iraaks	24	17	6	4	23	13	14
Iraans	31	19	7	3	25	7	9
Somalisch	22	16	5	4	21	10	21

Bron: SSB.

Regionale spreiding eerste en tweede generatie verschilt weinig

De regionale spreiding van de tweede generatie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen vertoont hetzelfde patroon als van de eerste generatie. Onder Turken en Marokkanen zijn er tussen de eerste en tweede generatie nauwelijks verschillen in aandelen per stedelijkheidsgebied. Bij Surinamers en vooral Antillianen is het aandeel dat in minder stedelijke gemeenten woont bij de tweede generatie wel wat hoger. Overigens geldt dit zowel voor de tweede generatie die nog thuis woont als voor de tweede generatie met een eigen huishouden. De tweede generatie lijkt dus wat betreft woonregio niet heel andere keuzes te maken dan hun ouders.

2.5.2 Aandeel inwoners van niet tot matig stedelijke woongemeenten, 1 januari 2011

Bron: SSB.

2.6 Gemeentelijke spreiding

Grote verschillen in spreiding zijn er ook op gemeenteniveau. Met name in de vier grote gemeenten zijn er wijken waar in verhouding tot de gemeente als geheel een hoog aandeel niet-westerse allochtonen woonachtig is.

Op 1 januari 2012 waren er 53 postcodegebieden (wijken) in zes gemeenten waar niet-westerse groepen de meerderheid van de bevolking vormen. Het gaat om een klein aantal wijken, nog geen 1,5 procent van alle postcodegebieden, maar het zijn er wel tweemaal zoveel als in 2000. In zeven wijken is meer dan driekwart van de inwoners niet-westers allochtoon. Deze wijken liggen in Den Haag (drie wijken), Rotterdam (twee wijken) en Amsterdam (twee wijken). Naast deze gemeenten zijn er ook in Utrecht, Schiedam en Zaanstad wijken waar voornamelijk niet-westerse allochtonen wonen.

Het aantal wijken waarin maximaal 5 procent van de bevolking van niet-westerse herkomst is, neemt geleidelijk af en de meer gemengde wijken geven in de loop der tijd steeds hogere aandelen niet-westerse migranten te zien. Doordat de niet-westerse bevolking jonger is dan de autochtone bevolking groeit ze sneller. Daarnaast werken internationale

migratie van niet-westerse groepen en binnenlandse verhuizingen van vooral autochtone Nederlanders verdere 'verkleuring' van wijken in de hand (Das, 2010). Ondanks deze ontwikkeling ligt het aandeel niet-westerse allochtonen in ruim 80 procent van alle wijken in Nederland onder het landelijk gemiddelde van 11 procent. Verkleuring is kennelijk regionaal geconcentreerd in met name de grote gemeenten in (zeer) stedelijke gebieden.

2.6.1 Postcodegebieden naar aandeel niet-westers allochtone inwoners

	Totaal	ww. met aandeel niet-westerse allochtonen:					
		0 tot 5 procent	5 tot 10 procent	10 tot 25 procent	25 tot 50 procent	50 tot 75 procent	75 procent of meer
Aantal							
2000	3 957	2 907	535	378	110	21	6
2006	3 999	2 760	571	469	156	36	7
2012	4 017	2 666	593	518	187	46	7
%							
Aandeel							
2000	100	73,5	13,5	9,6	2,8	0,5	0,2
2006	100	69,0	14,3	11,7	3,9	0,9	0,2
2012	100	66,4	14,8	12,9	4,7	1,1	0,2

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Segregatie onder Afghanen, Irakezen en Iraniërs neemt af

De concentratie van een bevolkingsgroep in een wijk geeft op zich nog geen inzicht in de segregatie, dat wil zeggen de mate van spreiding van een groep binnen de gemeente. De segregatie-index van een bevolkingsgroep in een bepaalde gemeente geeft weer welk deel van die groep zou moeten verhuizen om een spreiding over postcodegebieden binnen de gemeente te krijgen die gelijk is aan die van de overige bevolking.²⁾ Dus welk deel zou moeten verhuizen om op wijkniveau hogere ontmoetingskansen tussen de verschillende herkomstgroepen te realiseren. Juist contacten buiten de eigen herkomstgroep kunnen bijdragen aan integratie.

De segregatie van bevolkingsgroepen heeft te maken met de structuur van de woningvoorraad en de specifieke vestigings- en huisvestigingsgeschiedenis van bevolkingsgroepen. De segregatie-indices verschillen dan ook sterk tussen (groepen van) gemeenten en bevolkingsgroepen.

²⁾ Een index van 24 voor Iraniërs in Utrecht, bijvoorbeeld, betekent dat 24 procent van de Iraanse gemeenschap in Utrecht moet verhuizen om net zo gelijkmatig gespreid over de stad te wonen als de overige bevolking. Hoe hoger de index, des te ongelijker is de groep gespreid over de verschillende wijken.

De beschrijving van segregatie binnen gemeenten is hier beperkt tot de vijf steden met de meeste inwoners. Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, en Den Haag zijn zeer sterk stedelijke gemeenten in de Randstad en herbergen bijna 40 procent van alle niet-westerse allochtonen in Nederland. Eindhoven is een sterk stedelijke stad buiten de Randstad met een relatief hoog aandeel allochtone inwoners. Naast de segregatie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen, komt ook die van de vluchtelinggroepen en de Oost-Europese groepen aan bod. Voor elke gemeente wordt de situatie in 2012 vergeleken met die in 2002.

De segregatie-indices voor de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zijn hoog. Turken en Marokkanen wonen gesegregeerder dan Surinamers en Antillianen. In Den Haag is de segregatie van Turken en Marokkanen het hoogst (segregatie-index van bijna 50). Surinamers en Antillianen wonen het minst gespreid in Amsterdam (segregatie-index rond 30), het verschil met Den Haag is klein.

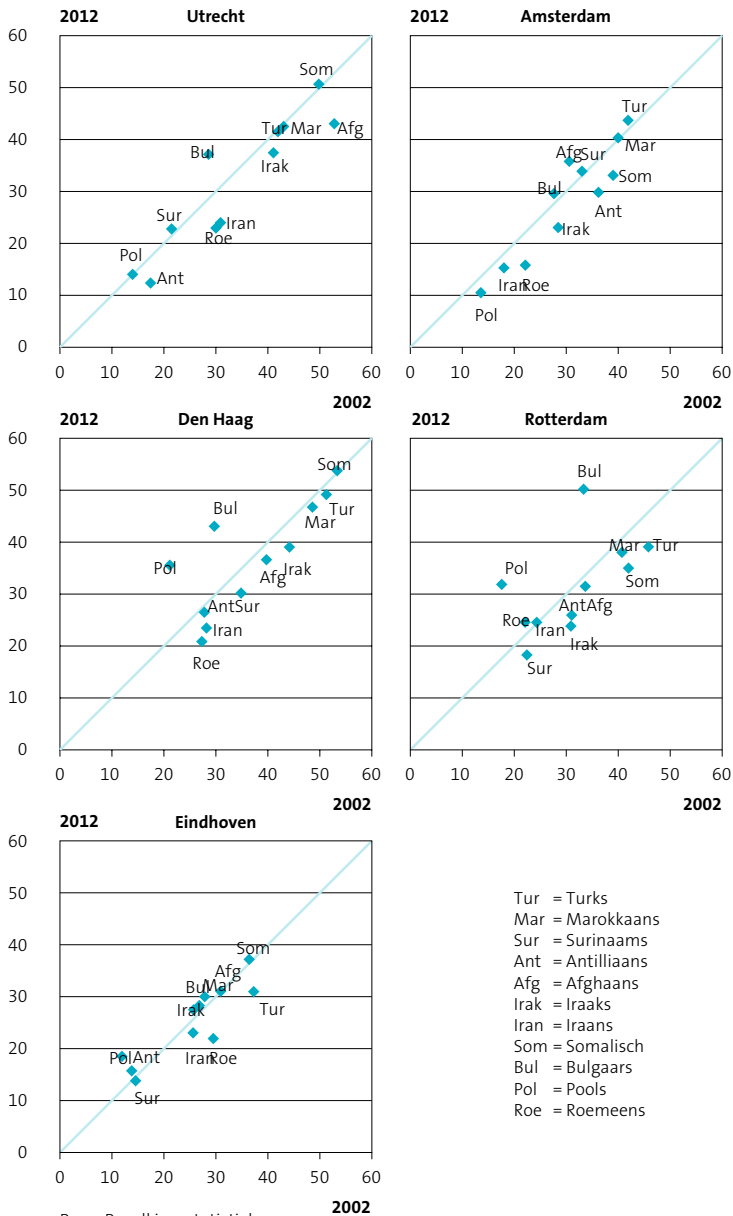
De ontwikkeling van de segregatie tussen 2002 en 2012 is beperkt: de indices waren en blijven hoog. Wel daalde in deze periode de segregatie van alle vier herkomstgroepen in Den Haag en vooral Rotterdam.

De segregatie in de vier grote steden is bij de vluchtelinggroepen over het algemeen minder sterk dan onder Turken en Marokkanen. Somaliërs wonen van deze groepen het minst gespreid, Iraniërs het meest. De segregatie van Somaliërs is in Den Haag, Utrecht en Eindhoven zelfs hoger dan van Turken en Marokkanen. Iraniërs en in wat mindere mate ook Irakezen en Afghanen zijn tussen 2002 en 2012 duidelijk meer evenredig verspreid komen te wonen in de vijf grote gemeenten.

Toegenomen segregatie van Polen en Bulgaren

Over het algemeen liggen de segregatie-indices van de Oost-Europese groepen lager dan voor de niet-westerse bevolkingsgroepen. Maar in Den Haag en Rotterdam wonen Polen en met name Bulgaren duidelijk meer gesegregeerd dan in Amsterdam en Utrecht. Een verklaring hiervoor is de toename van het aantal immigranten uit Polen en Bulgarije, die zich na 2007 vooral vestigden in specifieke wijken in Den Haag en Rotterdam. Zo woont bijna de helft van de Bulgaren in Rotterdam in vijf postcodegebieden.

2.6.2 Segregatie-index¹⁾, vijf gemeenten

Bron: Bevolkingsstatistieken.

¹⁾ Een segregatie-index boven de lijn geeft aan dat een herkomstgroep in de betreffende gemeente minder gespreid is gaan wonen tussen 2002 en 2012. Een segregatie-index onder de lijn geeft aan dat de herkomstgroep juist meer gespreid is gaan wonen in deze periode.

2.7 Conclusie

Op 1 januari 2012 telde Nederland 3,5 miljoen allochtonen: 1,6 miljoen westerse en 1,9 miljoen niet-westerse. Het betekent dat één op de vijf Nederlanders van allochtone herkomst is. In 2011 bereikte de immigratie een recordhoogte van 163 duizend mensen. De groei zat vooral in de immigratie vanuit de EU-lidstaten, onder wie veel arbeidsmigranten uit Polen. De emigratie onder immigranten uit deze lidstaten is ook relatief hoog.

Gezinsmigratie is nog steeds het belangrijkste motief voor immigranten uit Turkije, Marokko en Suriname. In 2011 kwam iets meer dan 70 procent van de immigranten uit deze landen in het kader van gezinsmigratie naar Nederland. Dit percentage is de laatste jaren redelijk stabiel, maar lager dan in de periode 1995–2004. Het dalende aandeel van de gezinsmigratie in de totale immigratie wordt gecompenseerd door een stijgende arbeids- en studiemigratie.

De omvang van de vier grootste niet-westerse herkomstsgroepen neemt vooral toe door de aanwas van de tweede generatie en dus niet door immigratie. De omvang van de vluchtelingengroepen neemt vrijwel even hard toe door immigratie als door de groei van de tweede generatie. Bij immigranten uit vluchtelingengroepen gaat het niet meer alleen om vluchtelingen, maar ook steeds vaker om gezinsherenigers.

Autochtonen en allochtonen wonen niet gelijkmatig verspreid over Nederland. Autochtonen wonen vaak in weinig tot niet stedelijke gebieden buiten de Randstad terwijl (niet-westerse) allochtonen het vaakst in de grote steden in de Randstad wonen. En ook binnen deze steden zijn er wijken waar naar verhouding een hoog aandeel niet-westerse allochtonen woonachtig is.

Het gemiddeld kindertal van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse vrouwen van de tweede generatie verschilt nauwelijks van dat van autochtone vrouwen. Alleen onder Marokkaanse vrouwen ligt dit wat hoger. Vrouwen van de tweede generatie zijn gemiddeld nog maar een jaar jonger bij de geboorte van hun eerste kind dan autochtone vrouwen, vrouwen van de eerste generatie zijn nog zo'n drie jaar jonger dan autochtone vrouwen.

Turken en Marokkanen trouwen overwegend met iemand van de eigen herkomstsgroep. Minder dan een op de tien van hen trouwt met een autochtoon. Surinamers en Antillianen trouwen drie tot vier keer zo vaak met een autochtoon. Hoewel Turken en Marokkanen overwegend nog een partner van dezelfde herkomst huwen, is het aandeel dat een partner uit het buitenland over laat komen het afgelopen decennium fors gedaald. Onder de tweede generatie is dit aandeel in 2011 met één op de tien twee keer zo laag als onder de eerste generatie.

Tweedegeneratieallochtonen lijken in gezinsvorming meer op autochtonen dan eerste-generatieallochtonen. Dit geldt zowel voor de leeftijd van de moeder bij de geboorte van het eerste kind als om het gemiddelde kindertal. Ook laten zij minder vaak dan de eerste generatie een partner uit het buitenland overkomen. Daarmee lijkt de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving met de tweede generatie een stap verder.

Literatuur

Das, M. (2010). Verkleuring van buurten. In: R. van der Vliet, J. Ooijevaar en A. Boerdam (red.), *jaarrapport Integratie 2010* (pp. 129–142). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Garssen, J. en H. Nicolaas (2006). Recente trends in de vruchtbaarheid van niet-westers allochtone vrouwen. *Bevolkingstrends*, 1^e kwartaal, 15–31.

Graaf, A. de (2011, 6 juli). Meer vrouwen kiezen voor moederschap. *CBS-webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Graaf, A. de (2012, 10 januari). Immi- en emigratie in 2011 naar nieuwe recordhoogte. *CBS-Webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Nicolaas, H. (2010). Steeds meer niet-westerse arbeidsmigranten en studenten naar Nederland. *Bevolkingstrends*, 3^e kwartaal, 13–20.

Nicolaas, H. (2011). Ruim helft Poolse immigranten vertrekt weer. *Bevolkingstrends*, 1^e kwartaal, 32–36.

Sprangers, A. en J. de Winter (2012, 29 februari). Minder asielzoekers in 2011. *CBS-Webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Wobma, E. en R. van der Vliet (2011, 25 juli). Aantal Midden- en Oost-Europeanen in vijf jaar tijd verdubbeld. *CBS-Webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Wobma, E. en M. van Huis (2012, 14 september). Vruchtbaarheid van mannen en vrouwen met verschillend opleidingsniveau. *Bevolkingstrends*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Wobma, E. en H. Nicolaas (2012, 11 juni). Immigratie Oost-Europeanen blijft hoog. *CBS-Webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

WODC en INDIAC (2009). *Internationale gezinsvorming begrensd. Een evaluatie van de verhoging van de inkomens- en leeftijdseis bij migratie van buitenlandse partners naar Nederland*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum.

WODC (2011). *De Nederlandse migratiekaart. Achtergronden en ontwikkelingen van verschillende internationale migratietypen*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum en Centraal Bureau voor de Statistiek.

Figuren en tabel in de bijlage op de CBS-website

- Figuur B 2.1 Bevolkingsgroei naar generatie, vier grootste niet-westerse herkomstgroepen
- Figuur B 2.2 Bevolkingsgroei naar generatie, vluchtelingengroepen
- Figuur B 2.3 Bevolkingsgroei naar generatie, Oost-Europese groepen

- Tabel B 2.4 Segregatie-index in de vijf grote gemeenten

Onderwijs

3

Onderwijs

3.1 Eindtoets Basisonderwijs

3.2 Voortgezet onderwijs

3.3 Middelbaar beroepsonderwijs

3.4 Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten

3.5 Hoger onderwijs

3.6 Opleidingsniveau van de bevolking

3.7 Onderwijs regionaal

3.8 Conclusie

Onderwijs speelt een belangrijke rol bij integratie. Naast het verwerven van kennis en vaardigheden leren kinderen op school de Nederlandse taal en komen ze in aanraking met de Nederlandse cultuur. In het onderwijs hebben niet-westerse allochtonen een achterstand ten opzichte van autochtonen. Voor Turken en Marokkanen geldt dit sterker dan voor Surinamers en Antillianen. De achterstand begint al in het basisonderwijs en lijkt meer samen te hangen met kenmerken van het ouderlijk milieu dan met herkomst. Niet-westerse allochtonen halen geleidelijk hun onderwijsachterstand in, vooral de meisjes.

Marijke Hartgers

3.1 Eindtoets Basisonderwijs

In groep 8 van de basisschool maken veel leerlingen de Eindtoets Basisonderwijs van Cito, beter bekend als de Citotoets¹⁾. Het aantal goed beantwoorde opgaven op de onderdelen taal, rekenen-wiskunde en studievoordigheden is de basis voor de berekening van de zogeheten standaardscore van elke leerling. Naast deze standaardscore krijgen de leerlingen ook een advies voor passend vervolgonderwijs. Zo speelt de Citotoets vaak een rol bij de keuze van de leerlingen voor het soort onderwijs dat zij gaan volgen op het voortgezet onderwijs (Hakkenes en de Wijs, 2012).

Havo-advies voor autochtone jongens, vmbo-gt voor niet-westerse allochtonen

Leerlingen van niet-westers allochtone herkomst behalen gemiddeld lagere scores op de Citotoets dan autochtone leerlingen. In 2011 bedroeg het verschil in de standaardscore bijna 5 punten. Beide groepen vielen met hun gemiddelde score binnen de marge waarvoor de theoretisch/gemengde leerweg van het vmbo (vmbo-gt) wordt geadviseerd (in 2011 529 tot en met 536 punten op een schaal van 501–550). Turkse en Marokkaanse meisjes scoorden van de hier onderscheiden herkomstgroepen het laagst, met 529 punten net op de grens van het advies voor de kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo-k). Autochtone jongens scoorden het hoogst. Zij haalden in 2011 gemiddeld 537 punten, wat een havo-advies betekent. Binnen alle onderscheiden groepen scoorden de jongens iets hoger dan de meisjes. De grootste verschillen tussen jongens en meisjes zijn te vinden bij de leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst, terwijl het verschil tussen Antilliaanse jongens en meisjes minimaal is.

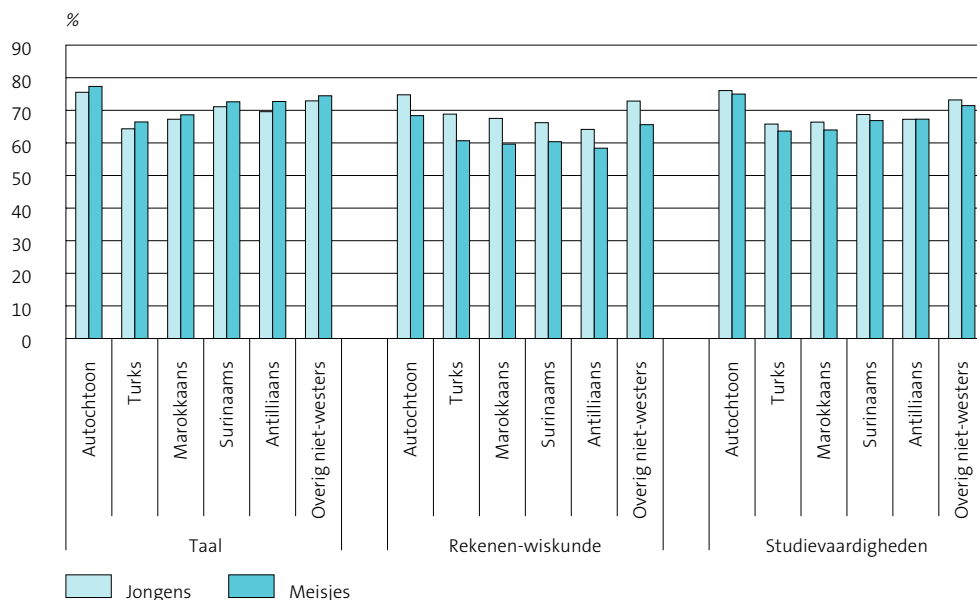
¹⁾ De Citotoets is (nog) niet verplicht. In 2011 deed 86 procent van de basisscholen mee aan de Citotoets.

De gemiddelde standaardscore schommelde over de jaren heen rond de 535 punten. Sinds 2008 is deze score met een halve punt toegenomen. De gemiddelde score van leerlingen van niet-westers allochtone herkomst nam iets meer toe dan van autochtone leerlingen. Vooral de Marokkaanse en Surinaamse jongens scoorden in 2011 gemiddeld meer punten op de Citotoets dan in 2008 (+1,6).

Vooral Turkse leerlingen scoren laag op taaltoets

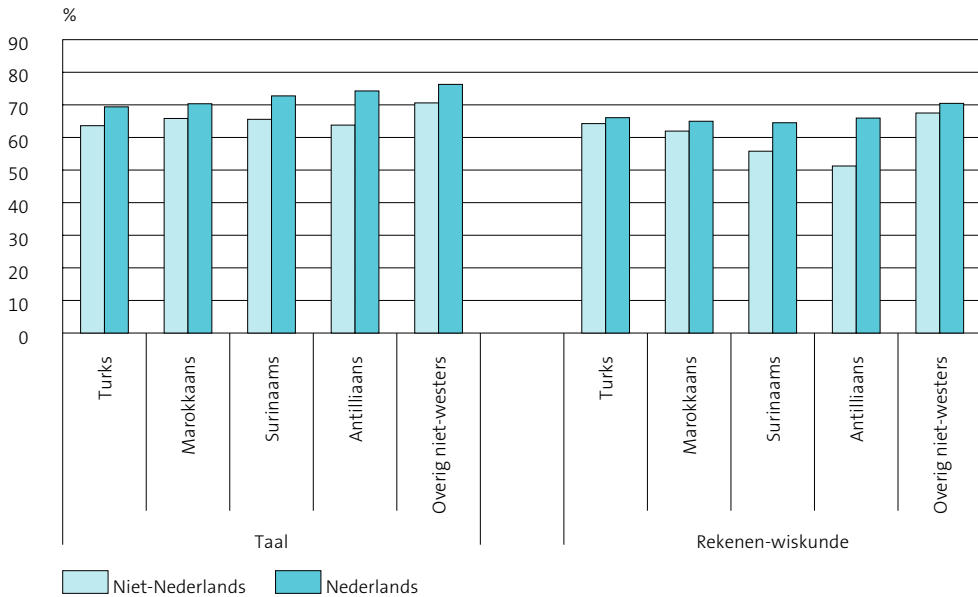
Op het onderdeel taal scoren meisjes traditioneel iets hoger dan jongens, ongeacht de herkomst. De Marokkaanse en vooral de Turkse leerlingen scoren op dit onderdeel het laagst. Terwijl meisjes dus maar iets hoger scoren op het onderdeel taal, zijn de resultaten van jongens op het rekendeel veel beter dan van de meisjes (verschil 6,5 procentpunt). Dat verschil was in 2011 het hoogst (8 procentpunt) bij de leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Hierdoor hebben de meisjes uit deze groepen ook een relatief lagere standaardscore op de Citotoets als geheel. De jongens en meisjes van Antilliaanse herkomst lopen met rekenen het verst achter bij de autochtone leerlingen. Turkse en Marokkaanse leerlingen scoren het laagst op het onderdeel studievoordigheden.

3.1.1 Gemiddeld percentage goed beantwoorde vragen op Eindtoets Basisonderwijs van Cito, 2011

Bron: Cito, Onderwijsstatistieken.

3.1.2 Gemiddeld percentage vragen goed op Eindtoets Basisonderwijs naar taal die thuis gesproken wordt¹⁾, 2011

Bron: Cito, Onderwijsstatistieken.

¹⁾ De taal die bij de leerlingen thuis wordt gesproken, is door de leerkracht ingevuld op het antwoordblad van de Cito-toets. Cito heeft geen mogelijkheid om de juistheid van de ingevulde thuistaal te controleren. De thuistaal is niet voor alle deelnemers aan de toets ingevuld.

Lagere Citoscores hangen samen met de taal die thuis gesproken wordt

Dat Marokkaanse en Turkse jongens en meisjes relatief laag scoren op het onderdeel taal hangt samen met de taal die ze thuis spreken. In 2011 spreekt meer dan de helft van de Turkse en ruim een derde van de Marokkaanse deelnemers aan de Cito-toets thuis geen Nederlands. Surinaamse en Antilliaanse jongeren spreken thuis veel vaker Nederlands. Niet-westers allochtone leerlingen die thuis geen Nederlands spreken, scoren gemiddeld 7 procentpunt lager op het onderdeel taal dan leerlingen die thuis alleen Nederlands spreken. Ook op het rekendeel van de toets zijn er verschillen, maar deze zijn met gemiddeld 3 procentpunt minder groot. Studievoordigheden hangen wel weer meer samen met de taal die thuis wordt gesproken.

Het verschil in de gemiddelde scores tussen leerlingen die thuis wel of geen Nederlands spreken is verreweg het grootst bij de leerlingen met een Antilliaanse achtergrond, gevolgd door de leerlingen met een Surinaamse achtergrond. Het verschil op het onderdeel taal bedraagt voor de Antillianen 10 procentpunt, het verschil op het onderdeel rekenen en op de studievoordigheden is zelfs 15 en 14 procentpunt.

3.2 Voortgezet onderwijs

Na het basisonderwijs gaan de meeste leerlingen naar een brugklas in het voortgezet onderwijs. Het advies van de basisschool, vaak ondersteund door een toets (bijvoorbeeld de Citotoets), bepaalt meestal in welke brugklas het kind komt te zitten. Daarna zijn het de schoolresultaten die bepalen in welke onderwijssoort de schoolloopbaan wordt vervolgd. In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs hebben de meeste leerlingen de definitieve keuze gemaakt. Daarom, en omdat het derde leerjaar nog voor geen enkele onderwijssoort een examenjaar is, is dit leerjaar geschikt om groepen te vergelijken naar niveau binnen het voortgezet onderwijs.

In 2011/12 telde het voortgezet onderwijs, exclusief het praktijkonderwijs, 922 duizend leerlingen, waarvan 195 duizend leerlingen in het derde leerjaar. Van de leerlingen in het derde leerjaar was 16 procent niet-westers allochtoon.

Onderwijssoorten in het voortgezet onderwijs

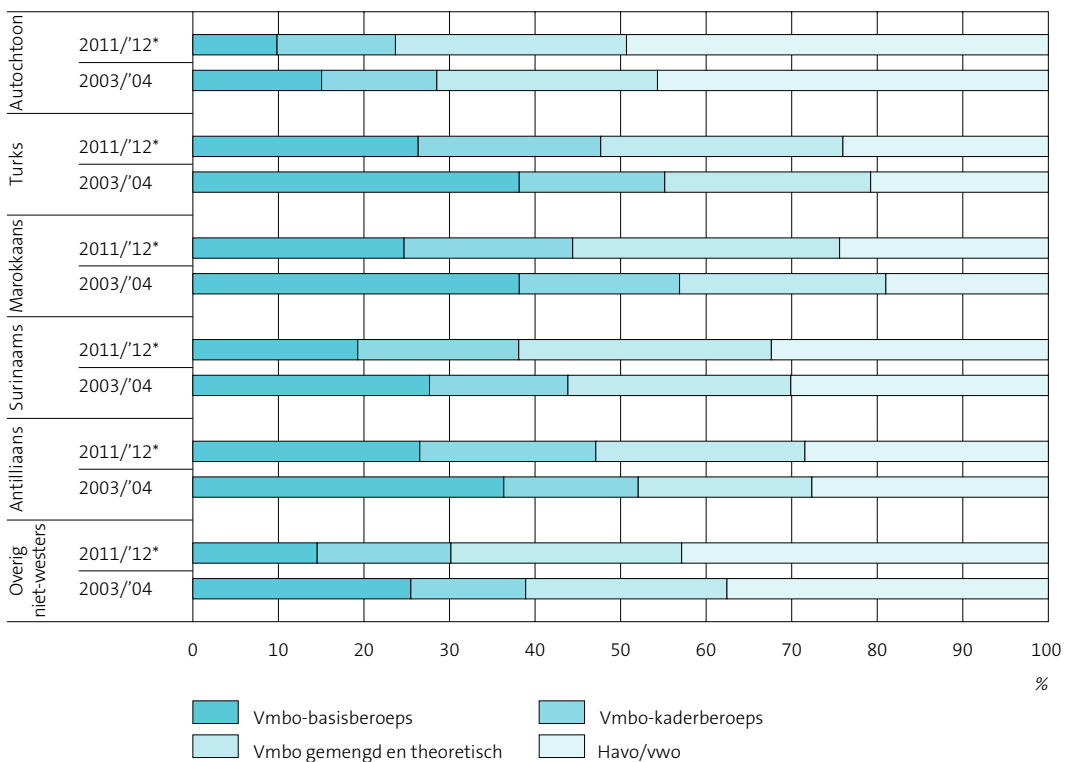
Vwo	Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
Havo	Hoger algemeen voorbereidend onderwijs
Vmbo	Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs waaronder
	Vmbo-t, theoretische leerweg
	Vmbo-g, gemengde leerweg
	Vmbo-k, kaderberoepsgerichte leerweg
	Vmbo-b, basisberoepsgerichte leerweg
Praktijkonderwijs	

Niet-westerse allochtonen oververtegenwoordigd in vmbo-b

In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs zijn de verschillen in onderwijsniveau tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen groot. Autochtonen zitten vaker op de havo en vooral meer op het vwo dan niet-westerse allochtonen. In 2011/12 zat van de autochtone leerlingen in leerjaar 3 bijna 25 procent op het vwo en 13 procent van de niet-westerse allochtonen. Niet-westerse allochtonen volgen vaker dan autochtonen een opleiding in het laagste niveau van het vmbo, de basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b).

3.2.1 Voortgezet onderwijs leerjaar 3 naar onderwijssoort

Bron: Onderwijsstatistieken.

Iraanse leerlingen vaker naar vwo dan autochtonen

Van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen blijven Turkse en Marokkaanse leerlingen achter en lopen Surinaamse leerlingen voorop. De Turkse en Marokkaanse leerlingen gaan het minst vaak naar havo en vwo, terwijl de Surinaamse leerlingen minder vaak naar het vmbo-b gaan. Het aandeel Antilliaanse leerlingen dat naar het vmbo-b gaat is bijna even groot als het aandeel Turkse en Marokkaanse leerlingen. Zij gaan weer minder vaak naar de gemengde en theoretische leerwegen van het vmbo (vmbo-g en vmbo-t). Tussen de vluchtelingengroepen zijn de verschillen groter. Van de Somalische leerlingen ging in het schooljaar 2011/'12 nog geen vijfde naar havo of vwo, terwijl van de Iraanse leerlingen meer dan de helft in een havo- of vwo-klas zat. Dat aandeel was zelfs hoger dan van autochtone leerlingen. Ook van de Afgaanse leerlingen ging een groot deel naar havo of vwo (44 procent). De Iraakse leerlingen zaten met 34 procent maar net iets vaker dan de gemiddelde niet-westers allochtone leerling in havo of vwo.

Achterstand niet-westerse allochtonen wordt kleiner

In de loop der jaren zijn de leerlingen binnen het voortgezet onderwijs steeds verder opgeschoven naar de hogere niveaus. Dat geldt voor zowel autochtonen als niet-westerse allochtonen. De toename van het aandeel havo- en vwo-leerlingen in het derde leerjaar sinds 2003/'04 was voor beide groepen vergelijkbaar groot: 2 procentpunt voor havo en 2 procentpunt voor vwo. Relatief was deze toename sterker voor niet-westerse allochtonen dan voor autochtonen. Binnen de niet-westerse herkomstgroep is het aandeel leerlingen op havo/vwo het sterkst gestegen onder Marokkanen en overige niet-westerse allochtonen. Dit aandeel steeg sterker dan onder autochtonen.

Ook binnen het vmbo halen niet-westerse allochtonen hun achterstand op autochtonen in. Het aandeel leerlingen in het vmbo-b neemt onder niet-westerse allochtonen iets sterker af dan onder autochtonen. Niet-westerse allochtonen gaan nu vooral vaker naar de kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k) en naar het vmbo-gt.

Hoewel jongens in groep 8 van de basisschool gemiddeld iets hoger scoren op de Citotoets dan meisjes, zijn meisjes, ongeacht herkomst, in het voortgezet onderwijs oververtegenwoordigd in de hogere niveaus (Hartgers, Merens en Mars, 2012). Meisjes van niet-westerse allochtone herkomst zitten relatief ten opzichte van de jongens zelfs iets vaker op havo en vwo dan autochtone meisjes. Van alle herkomstgroepen bezoeken jongens veel vaker het vmbo-b dan meisjes. De overige vmbo-niveaus (vmbo-k en vmbo-gt) tellen ongeveer evenveel niet-westerse jongens en meisjes. Van de autochtone leerlingen zijn de jongens daar in de meerderheid.

Niet-westerse allochtonen hebben vaker vertraging

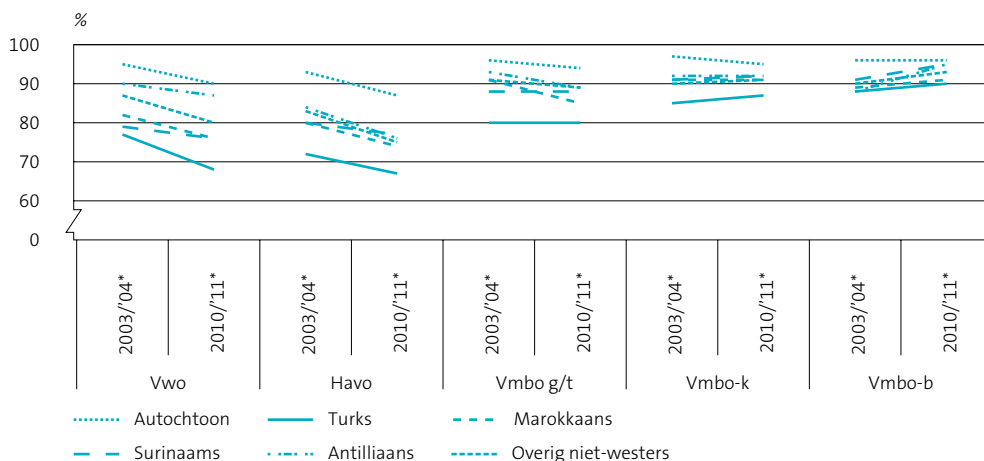
Niet-westers allochtone leerlingen lopen vaker vertraging op in hun schoolcarrière dan autochtone leerlingen. Zij blijven vaker zitten en gebruiken omwegen, de zogenoemde op- en afstroom. Leerlingen uit de vier grootste niet-westers allochtone herkomstgroepen stromen vanuit de verschillende brugklastypen vaker op naar hogere onderwijssoorten dan autochtone leerlingen. Een voorbeeld van opstroom is als een leerling na het behalen van een vmbo-t diploma doorstroomt naar de havo. Niet-westerse allochtonen stapelen vaker diploma's dan autochtonen, vooral leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst (CBS, 2011, 2012). Hiermee halen zij de achterstand in onderwijsniveau op de autochtonen die ze in de brugklas hadden enigszins in. Daar staat tegenover dat niet-westers allochtone leerlingen ook vaker dan autochtone leerlingen zonder diploma uitstromen uit het voortgezet onderwijs.

Slagingspercentage Antilliaanse jongens in vwo bijna net zo hoog als van autochtone jongens

Binnen alle onderwijssoorten hebben autochtone leerlingen hogere slagingspercentages dan niet-westers allochtone leerlingen. Het verschil is het hoogst in havo en vwo en het laagst in de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo. Sinds de examens van het schooljaar 2003/'04 is het aandeel examenkandidaten dat slaagt voor het vwo-, havo- en

vmbo-gt-examen bij zowel autochtone als niet-westers allochtone leerlingen afgenomen. Leerlingen van Turkse herkomst hadden de laagste slagingspercentages in vwo, havo en vmbo-gt. Leerlingen met een Antilliaanse achtergrond presteerden over het algemeen het best. Vooral binnen het vwo haalden Antilliaanse jongens bijna net zo vaak hun diploma als autochtone leerlingen.

3.2.2 Slagingspercentages naar onderwijssoort

Bron: Onderwijsstatistieken.

Toename slagingspercentages niet-westerse allochtonen in vmbo-b

Binnen de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo slaagden meer leerlingen dan in havo en vwo. In 2010/11 waren de slagingspercentages in vmbo-k en vmbo-b voor bijna alle onderscheiden groepen ten minste 90 procent. Alleen Turkse leerlingen hadden lagere slagingspercentages. In 2010/11 is het percentage geslaagde examenkandidaten in vmbo-b 3 procentpunt hoger dan in 2003/04. Deze toename is volledig toe te schrijven aan de stijging bij niet-westers allochtone leerlingen. Vooral Antilliaanse jongens haalden vaker hun diploma.

Autochtone jongens en meisjes doen het bij de examens ongeveer even goed. Bij niet-westers allochtone leerlingen zijn er wel verschillen tussen jongens en meisjes. Niet-westers allochtone jongens presteren beter dan meisjes op vwo, havo en vmbo-gt, terwijl zij iets minder goed presteren op de examens van de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo. Turkse jongens zijn hier een uitzondering: zij slaagden in 2010/11 ook bij de examens van vmbo-k en vmbo-b vaker dan de Turkse meisjes. Verder behaalden Marokkaanse meisje in havo en vmbo-gt en Surinaamse meisjes in vmbo-gt relatief vaker een diploma dan de jongens.

Meer niet-westerse allochtonen dan autochtonen met vwo-diploma naar wo

Na het halen van het diploma stromen de meeste leerlingen direct door naar vervolgonderwijs in het mbo, hbo of wo. Vanuit de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo vervolgde in 2010 95 procent van de autochtonen en 93 procent van de niet-westers allochtone gediplomeerden hun schoolloopbaan in het middelbaar beroepsonderwijs. Met een vmbo-t diploma gingen de meeste leerlingen eveneens naar het mbo, maar niet-westerse allochtonen stapten vaker dan autochtonen over naar de havo. Van de gediplomeerde vmbo-t'ers met een Marokkaanse herkomst ging een kwart naar de havo, van de Antillianen 18 procent, net zoveel als van de autochtone leerlingen. Met een havo- of vwo-diploma blijven meer niet-westerse allochtonen dan autochtonen in het door de overheid bekostigde onderwijs. Bovendien vervolgen niet-westers allochtone vwo-gediplomeerden hun opleiding vaker op het hoogst mogelijke niveau, het wetenschappelijk onderwijs: 82 procent tegenover 71 procent van de autochtone vwo-gediplomeerden.

Kwart van niet-westers allochtone leerlingen is zorgleerling

In het voortgezet onderwijs zijn twee soorten zorgleerlingen: leerlingen die praktijkonderwijs volgen en leerlingen die een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) binnen het vmbo hebben. De laatste leerlingen worden opgeleid om een normaal diploma te behalen binnen het vmbo, maar krijgen daarbij meer ondersteuning dan andere vmbo-leerlingen. Praktijkonderwijs is bestemd voor leerlingen voor wie het niveau van het vmbo te hoog is. Zij krijgen aansluitend op het basisonderwijs vooral praktisch onderwijs met veel stages. Bij het verlaten van de school krijgen zij een getuigschrift. Een klein deel stroomt daarna door naar het mbo. In 2011/'12 was bijna een kwart van de niet-westers allochtone leerlingen in het voortgezet onderwijs een zorgleerling, tegen 11 procent van de autochtone leerlingen.

Niet-westers allochtone leerlingen volgen vaker praktijkonderwijs (6 procent) dan autochtone leerlingen (2 procent), en jongens doen dat vaker dan meisjes. Antilliaanse jongens volgen relatief het vaakst praktijkonderwijs (11 procent van alle Antilliaanse jongens in het voortgezet onderwijs). Niet-westers allochtone leerlingen hebben ook tweemaal vaker een indicatie voor het lwoo dan autochtone leerlingen (18 en 9 procent). Verschillen tussen jongens en meisjes zijn hierbij minimaal. Turkse en Marokkaanse leerlingen hebben vaker een indicatie voor het lwoo dan Surinaamse en Antilliaanse leerlingen.

3.3 Middelbaar beroepsonderwijs

In 2011/'12 was 20 procent van de ingeschrevenen in het middelbaar beroepsonderwijs van niet-westers allochtone herkomst. Hiermee is deze groep meer dan gemiddeld vertegenwoordigd in het mbo, want in de bevolking van 16 tot 21 jaar (de leeftijd van de meeste mbo'ers) is ongeveer 16 procent van niet-westers allochtone herkomst.

Niveaus in het middelbaar beroepsonderwijs

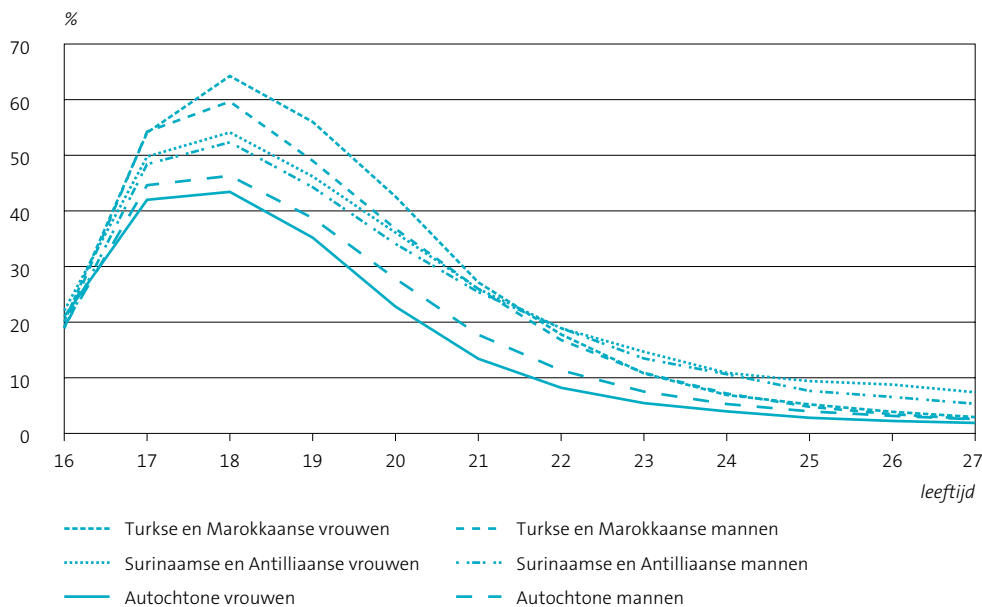
Niveau 4b	Specialistenopleiding met een duur van een tot twee jaar
Niveau 4a	Specialistenopleiding met een duur van drie tot vier jaar
Niveau 3	Vakopleiding met een duur van twee tot vier jaar
Niveau 2	Basisberoepsopleiding met een duur van twee tot drie jaar
Niveau 1	Assistentopleiding met een duur van een half tot een jaar

Met het behalen van een diploma op mbo-niveau 2 en hoger of havo/vwo is een startkwalificatie behaald. Leerlingen die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie zijn voortijdig schoolverlater.

Deelname aan mbo van Turken gestegen

Het deelnamepercentage van het mbo is het hoogst op 18-jarige leeftijd en varieert van 43 procent bij autochtone vrouwen tot 65 procent bij Turkse vrouwen. Met uitzondering van de 16-jarigen nemen niet-westerse allochtonen op elke leeftijd vaker deel aan het mbo dan autochtonen. Het verschil is het grootst bij de 20-jarigen. Van de niet-westerse allochtonen van die leeftijd volgt 36 procent een mbo-opleiding tegen een kwart van de autochtone 20-jarigen. Veel autochtone mbo'ers hebben op die leeftijd al een mbo-diploma behaald. Naast het feit dat niet-westerse allochtonen vaker dan autochtonen een mbo-opleiding volgen, beginnen zij gemiddeld op iets oudere leeftijd aan een mbo-opleiding, onder meer door vertragingen (doublures en omwegen) in het voortraject (zie vorige paragraaf). Ondanks dat niet-westerse allochtonen vaker dan autochtonen lagere mbo-niveaus volgen met een kortere studieduur blijven ze gemiddeld langer in het mbo. Dit is voor een deel te verklaren door het stapelen van mbo-opleidingen. Na een start op een lager mbo-niveau stromen niet-westerse allochtonen vaker door naar hogere mbo-niveaus. Ten opzichte van 2005/'06 is in 2011/'12 de deelname aan het mbo voor zowel autochtonen als niet-westerse allochtonen in de jongste leeftijden iets afgenomen. Vanaf 20 jaar nemen de deelnamepercentages van autochtone jongeren en vanaf 22 jaar ook van niet-westers allochtone jongeren licht toe. De mbo-deelname van Turken, vooral van Turkse vrouwen, nam sinds 2005/'06 vanaf 17 jaar flink toe.

3.3.1 Deelname aan het middelbaar beroepsonderwijs per leeftijdjaar, 2011/'12*

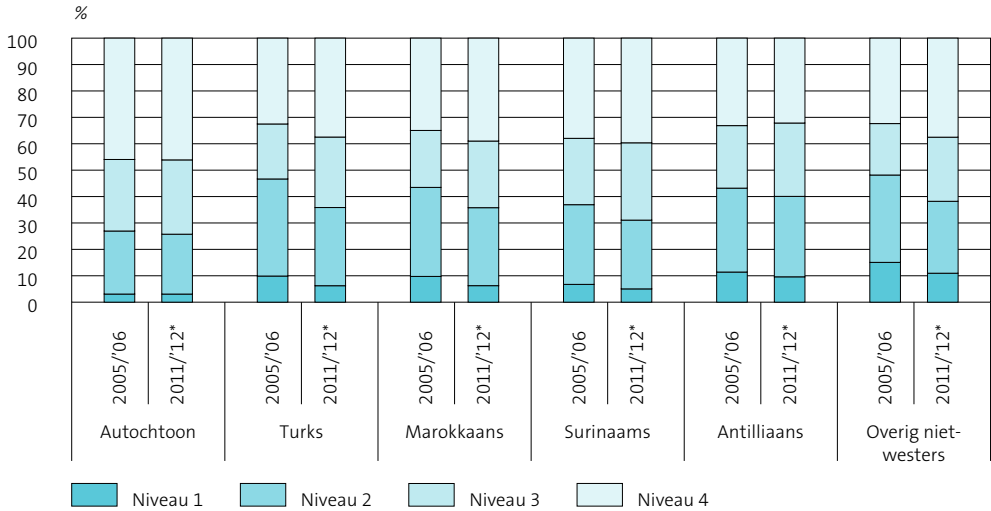
Bron: Onderwijsstatistieken.

Vooral jongens halen achterstand in

Het mbo kent vier niveaus, waarbij alleen niveau 1 niet opleidt tot een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. Deze assistentopleiding duurt vaak maar een half jaar en om deze opleiding te kunnen volgen is geen enkel diploma noodzakelijk. Relatief meer niet-westerse allochtonen dan autochtonen volgden in 2011/'12 de assistentopleiding. Ook op het mbo-niveau 2, de basisberoepsopleiding, nemen niet-westerse allochtonen vaker deel dan autochtonen. Dat niet-westerse allochtonen binnen het mbo vaker dan autochtonen de lagere niveaus volgen is een logisch gevolg van het verschil in niveau in het voortgezet onderwijs.

In het vmbo zijn de achterstanden van niet-westerse allochtonen in de loop van de jaren wel kleiner geworden en deze ontwikkeling heeft erin geresulteerd dat niet-westerse allochtonen in 2011/'12 minder vaak de twee laagste mbo-niveaus en vaker de vakopleiding (niveau 3) en de middenkaderopleiding (niveau 4a) doen. Dit geldt vooral voor de jongens. De grootste sprong maakten de Turkse leerlingen. Antilliaanse leerlingen hebben hun in 2005/'06 al forse achterstand maar iets ingehaald. Voor de autochtone leerlingen in het mbo veranderde niet zo veel.

3.3.2 Verdeling van mbo-deelnemers naar niveau

Bron: Onderwijsstatistieken.

Ook binnen mbo stapelen niet-westerse allochtonen vaker dan autochtonen

Niet-westers allochtone leerlingen starten binnen het mbo weliswaar vaker in de lagere niveaus, maar stromen vanuit het eerste niveau en nadat zij een diploma hebben behaald binnen de niveaus 2 en 3 vaker op naar hogere mbo-niveaus dan autochtonen (CBS, 2011, 2012). Dit is vergelijkbaar met het stapelen van diploma's binnen het voortgezet onderwijs. Binnen het mbo stapelen de niet-westers allochtone vrouwen meer dan de mannen. Na het volgen van een assistentopleiding in 2009/10 bleef 56 procent van de niet-westers allochtone vrouwen en 51 procent van de niet-westers allochtone mannen een mbo-opleiding volgen. Van de autochtone jongeren deed 46 procent dit. Aan de andere kant stromen niet-westers allochtone mannen relatief vaker uit het mbo zonder diploma op niveau 2, 3 en 4.

De verschillen in doorstroom tussen de groepen zijn groter na het behalen van een diploma op niveau 2 en 3. Met een mbo-2-diploma, en dus een startkwalificatie, bleef in 2010 61 procent van de niet-westers allochtone vrouwen in het mbo, vooral Turkse en Marokkaanse vrouwen. Van de autochtone vrouwen was dit 45 procent, en van de mannen van beide groepen iets meer dan de helft. Na het halen van een mbo-3-diploma ging de helft van de niet-westerse allochtonen door in het mbo, onder hen meer mannen (56 procent) dan vrouwen (46 procent). De mannen van Antilliaanse herkomst bleven hierbij met 45 procent wat achter bij de overige mannen. Van de autochtone mbo-3-gediplomeerden bleef ongeveer een derde in het mbo.

Met een mbo-diploma op niveau 4 is het mogelijk om door te stromen naar het hoger beroepsonderwijs. Niet-westerse allochtonen doen dit vaker dan autochtonen. Van de niet-westers allochtone mbo'ers die in 2009/'10 een mbo-4-diploma behaalden stroomde 55 procent direct door naar het hbo. Bij de autochtonen was dit 38 procent. Binnen alle onderscheiden groepen gingen mannen vaker dan vrouwen direct na het behalen van het mbo-4 diploma naar het hbo.

3.4 Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten

De overheid acht een opleiding op ten minste het niveau van havo, vwo of mbo-niveau 2 noodzakelijk voor een goede kans op de arbeidsmarkt. Leerlingen die van school gaan zonder een diploma op ten minste een van deze niveaus hebben geen startkwalificatie en zijn voortijdig schoolverlater. Zij hebben meer moeite met het vinden van een baan en stromen minder vaak door naar betere posities op de arbeidsmarkt dan leeftijdgenoten die niet voortijdig van school gaan.

Bijna een kwart van Turkse en Marokkaanse jongemannen zonder startkwalificatie

Autochtone jongeren hebben vaker een startkwalificatie dan jongeren van niet-westerse herkomst. In 2011 was 9,3 procent van de autochtonen van 18 tot 25 jaar niet in het bezit van een startkwalificatie, terwijl ze ook niet meer op school zaten. Van de niet-westerse allochtonen was dit gemiddeld 12,9 procent. Vrouwen hebben vaker een startkwalificatie dan mannen (Hartgers, Merens en Mars, 2012).

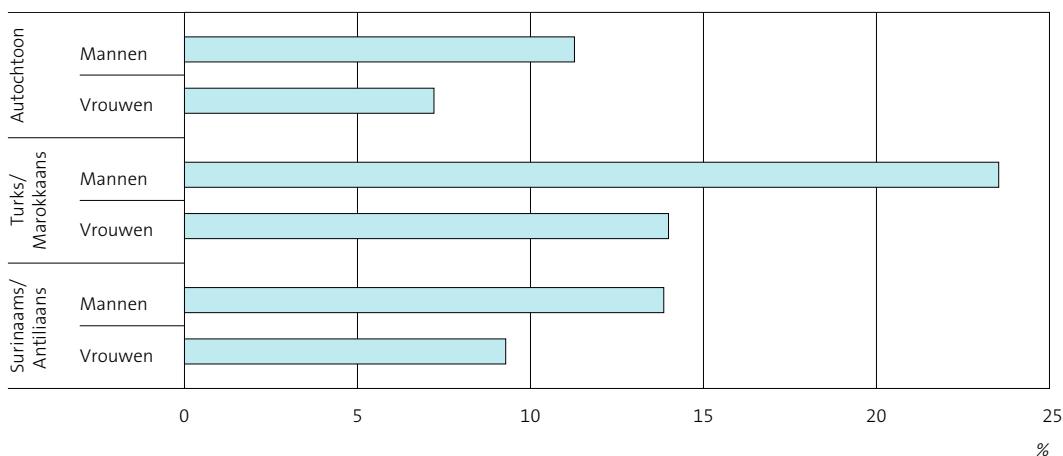
Van de Turkse en Marokkaanse mannen had bijna een kwart geen startkwalificatie, van de Surinaamse en Antilliaanse vrouwen nog geen één op de tien. Ook onder Surinaamse en Antilliaanse mannen is het aandeel jongeren zonder startkwalificatie relatief laag. Ten opzichte van 2004 is het aandeel jongeren zonder startkwalificatie dat niet meer naar school gaat in 2011 met 36 procent gedaald. Autochtone mannen verbeterden zich het minst en autochtone vrouwen het meest. Het aandeel niet-westers allochtone vrouwen van 18 tot 25 jaar zonder startkwalificatie nam tussen 2004 en 2010 van 17,3 tot 10,0 procent flink af, maar nam in 2011 weer iets toe. Onder mannen van niet-westers allochtone herkomst liep het percentage voortijdig schoolverlaters terug van 21,9 procent in 2004 naar 15,4 procent in 2010.

Het al dan niet behalen van een startkwalificatie hangt sterk samen met gezinskenmerken. Bij gelijk opleidingsniveau, arbeidsparticipatie en besteedbaar inkomen van de ouders,

blijkt dat niet-westers allochtone jongeren juist vaker een startkwalificatie hebben behaald dan autochtone jongeren (Jol, Mars en van der Mooren, 2012).

3.4.1 Niet-schoolgaande jongeren zonder startkwalificatie, 18 tot 25 jaar, 2011

Bron: EBB.

Niet-westers allochtone jongens stromen vaker voortijdig uit

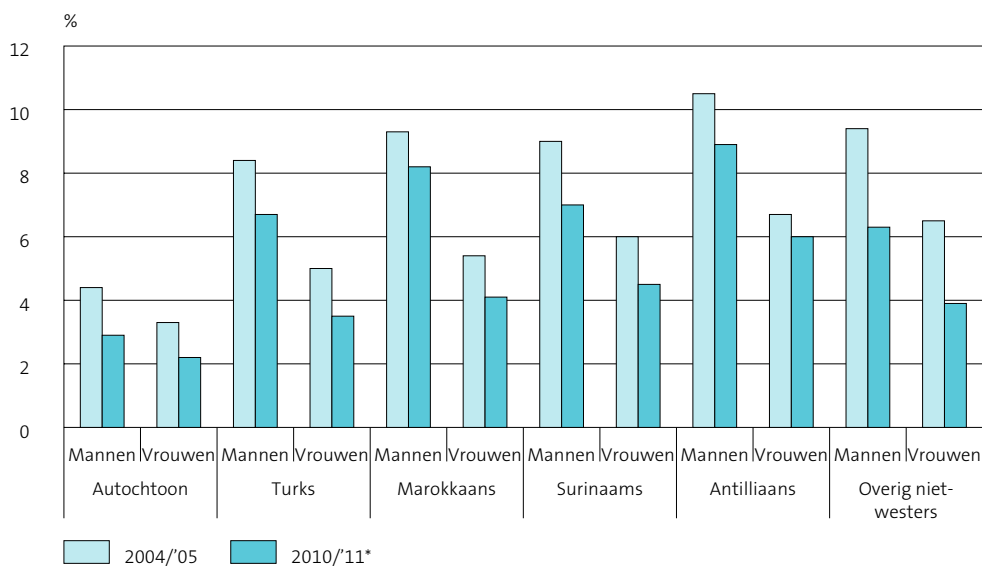
Elk jaar komen er nieuwe voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) bij. Van alle leerlingen die aan het begin van schooljaar 2010/'11 nog op een school voor voortgezet onderwijs, voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (vavo) of middelbaar beroepsonderwijs zaten en jonger dan 23 jaar waren, had 3,2 procent een jaar later het onderwijs zonder startkwalificatie verlaten. Leerlingen met een niet-westers allochtone achtergrond vallen vaker voortijdig uit dan autochtonen, en jongens vaker dan meisjes. Een deel van de leerlingen die in een bepaald jaar voortijdig uitvallen, gaat later toch weer naar school en haalt alsnog een startkwalificatie. Autochtone voortijdig schoolverlaters doen dit vaker dan niet-westers allochtone vsv'ers. Van de autochtone vsv'ers uit 2004/'05 had na vijf jaar 17 procent alsnog een startkwalificatie gehaald, tegen 11 procent van de niet-westerse allochtone vsv'ers (CBS, 2011, 2012; Pijpers, 2011).

Assistentopleiding als opstapje naar startkwalificatie

Vanuit het voortgezet onderwijs stromen relatief minder jongeren zonder startkwalificatie uit het onderwijs dan vanuit het mbo. Voor een deel komt dit doordat vmbo-leerlingen zonder diploma kunnen doorstromen naar het mbo. Veel van deze leerlingen stoppen later alsnog voortijdig met hun opleiding (Herweijer, 2008).

De voortijdige uitval van leerlingen jonger dan 23 jaar uit het voortgezet onderwijs was in 2010 1,1 procent en uit het mbo 7,3 procent. Van de autochtonen die in 2010/'11 nog een mbo-opleiding volgden, was een jaar later 6,1 procent zonder startkwalificatie uitgestroomd. Van de niet-westerse allochtonen was dat 11,4 procent, variërend van 6,8 procent bij de Turkse vrouwen tot 17,5 procent bij de Antilliaanse mannen. Dit aandeel is vooral zo veel hoger omdat niet-westerse allochtonen vaker dan autochtonen in de laagste niveaus onderwijs volgen en de voortijdige schooluitval hoger is als een lager mbo-niveau wordt gevolgd (CBS, 2011, 2012). Vooral op het niveau van de assistentopleiding is de uitval hoog. Het hoge aandeel vsv'ers komt onder andere doordat het afronden van de assistentopleiding nog geen startkwalificatie oplevert. Daarvoor moeten de leerlingen doorstromen naar ten minste mbo-niveau 2. Veel niet-westers allochtone vrouwen doen dat. Met 29 procent was het aandeel vsv'ers in deze groep daardoor veel lager dan de gemiddelde voortijdige uitstroom uit de assistentopleiding (37 procent).

3.4.2 Voortijdig schoolverlaten vanuit vo, vavo en mbo

Bron: Onderwijsstatistieken.

Daling voortijdige uitstroom van niet-westers allochtone vsv'ers stopt

Sinds het schooljaar 2004/'05 is het aandeel voortijdig schoolverlaters afgenomen. Bij autochtone leerlingen daalde het aandeel voortdurend van 3,9 procent in 2004/'05 naar 2,6 procent in 2010/'11. Bij niet-westers allochtone leerlingen nam het aandeel vsv'ers tot 2008/'09 eveneens af, van 7,5 procent naar 5,4 procent. Vervolgens nam dit aandeel weer

iets toe tot 5,6 procent in 2009/'10 en 2010/'11. De relatieve afname tussen 2004/'05 en 2010/'11 was het grootst bij de overige niet-westerse allochtonen. Antillianen en Marokkaanse mannen verbeterden zich relatief het minst.

3.5 Hoger onderwijs

In 2011/'12 stonden 667 duizend studenten ingeschreven in het hoger onderwijs. Van hen was 14 procent van niet-westers allochtone herkomst. Bijna twee derde van de studenten volgde in 2011/'12 een hbo-opleiding, een derde studeerde aan de universiteit. Wo-studenten, zowel autochtonen als niet-westerse allochtonen, volgden hun studie vooral in voltijd (96 procent). Autochtonen deden de hbo-studie iets vaker dan niet-westerse allochtonen duaal of in deeltijd (18 procent versus 14 procent).

Ten opzichte van het studiejaar 1999/'00 stonden in 2011/'12 31 procent meer autochtonen ingeschreven in het hoger onderwijs en 150 procent meer niet-westerse allochtonen. Vooral het aantal niet-westers allochtone vrouwen groeide sterk. Deze toename is niet alleen het gevolg van de toename van het aantal allochtonen in de bevolking, ook de hogeronderwijsdeelname is sterker toegenomen dan van autochtonen.

Gemiddelde instroompercentages hoger onderwijs

Met gemiddelde instroompercentages kunnen de stromen in het hoger onderwijs van bevolkingsgroepen vergeleken worden, ongeacht de grootte van de bevolkingsgroep. De gemiddelde instroompercentages geven weer welk deel van de bevolking op enige leeftijd begint aan een opleiding in het hoger onderwijs. De percentages zijn gecorrigeerd voor de omvang van de diverse

leeftijdsgroepen in de bevolking. De instroompercentages zijn berekend door het aantal eerstejaarsstudenten per leeftijd te delen door het bevolkingsaantal van die leeftijd. De som van de quotiënten geeft weer welk deel van de bevolking op enige leeftijd is ingestroomd in het hoger onderwijs.

Instroom van Turkse vrouwen in hoger onderwijs flink gestegen

Het gemiddelde instroompercentage van niet-westerse allochtonen in de bachelor- en/of doctoraalfase van het hoger onderwijs steeg tussen 2003/'04 en 2011/'12 van 43 procent naar 53 procent. De instroom van autochtonen steeg van 52 procent tot 58 procent. Een groot deel van de groeiende instroom van niet-westerse allochtonen kan worden toegeschreven aan de instroom van studiemigranten uit overig niet-westerse herkomstsgroepen. Studiemigranten stroomden in 2011/'12 meer in de bachelorfase van het wetenschappelijk onderwijs in dan in het hbo. Er kwamen ook veel studiemigranten alleen voor een masterstudie naar Nederland. Zij tellen niet mee in de instroompercentages.

Ook onder de vier grootste niet-westerse herkomstsgroepen nam de instroom toe. De grootste groei is te zien bij de Turkse mannen (13 procentpunt) en vrouwen (21 procent-

punt). Ook de instroom van Marokkaanse vrouwen nam met 17 procentpunt flink toe. De instroom van Marokkaanse mannen nam veel minder toe. Per saldo gingen in 2011/'12 meer Marokkaanse vrouwen dan mannen studeren in het hoger onderwijs. In 2003/'04 was dit nog andersom. Turken en Marokkanen samen hebben sinds 2003/'04 veel van hun achterstand op autochtonen, Surinamers en Antillianen ingehaald.

Vrouwen van Surinaamse herkomst stroomden in 2011/'12 relatief bijna net zo vaak in het hoger onderwijs in als autochtone vrouwen. In 2003/'04 was de instroom van Antillianen relatief hoger dan van autochtonen, voornamelijk omdat zich in deze groep veel studiemigranten bevonden (Hartgers, 2010). In 2011/'12 was de gemiddelde instroom van Antilliaanse vrouwen nog steeds erg hoog, maar daalde de instroom van mannen tot onder die van autochtonen.

3.5.1 Gemiddeld instroompercentage in het hoger onderwijs¹⁾

	Autochtoon	Niet-westers allochtoon					
		Totaal	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Overig niet-westers
	%						
Hoger onderwijs (ho)							
Mannen en vrouwen							
2003/'04	52	43	27	32	47	58	51
2011/'12	58	53	44	42	54	55	63
Mannen							
2003/'04	49	40	26	34	40	52	47
2011/'12	55	48	39	37	48	45	59
Vrouwen							
2003/'04	56	46	28	31	53	65	57
2011/'12	60	58	49	48	59	65	68
Hbo, 2011/'12							
Mannen en vrouwen	45	43	39	37	45	45	47
Mannen	43	39	35	33	40	37	45
Vrouwen	46	47	43	42	50	52	50
Wo, 2011/'12							
Mannen en vrouwen	20	16	10	10	15	17	23
Mannen	19	14	9	8	13	13	20
Vrouwen	22	18	11	12	17	21	25

Bron: Onderwijsstatistieken.

¹⁾ Eerstejaars bachelors en doctoraal.

Lage instroom van Marokkaanse mannen in hbo en wo

De gemiddelde instroompercentages in het hbo varieerden in 2011/'12 van 33 procent voor Marokkaanse mannen tot 52 procent voor Antilliaanse vrouwen. De verschillen binnen het hbo zijn over het algemeen iets minder groot dan binnen de bachelorfase van het wo. Daar was het instroompercentage van autochtonen twee keer zo hoog als van Turken en Marokkanen. Overige niet-westerse allochtonen (waaronder veel studiemigranten) kenden met 23 procent het hoogste instroompercentage in het wo. Vrouwen stromen in alle onderscheiden herkomstgroepen relatief vaker in het hoger onderwijs in dan mannen, zowel in het hbo als in het wo.

Meer dan de helft van Iraniërs stroomt in hbo in

Iraniërs stromen opvallend vaak in het hoger onderwijs in. In 2011/'12 was het gemiddelde instroompercentage in het hbo 52 procent, in het wo 35 procent, veel hoger dan gemiddeld. Dit is in lijn met het relatief hoge aandeel Iraanse leerlingen dat havo of vwo volgt. Het kleine aandeel Somalische leerlingen in havo/vwo vertaalt zich eveneens in een lage instroom in het hbo (23 procent) en het wo (7 procent). Iraakse en Afgaanse jongeren stromen gemiddeld even vaak in het hbo als autochtonen. In de bachelorfase van het wo is de instroom van Afghanen eveneens gelijk aan die van autochtonen, terwijl de Irakezen daar met 17 procent maar iets bij achterblijven.

Lager studierendement en hogere studieduur bij niet-westerse allochtonen

In zowel het hbo als het wo ronden autochtonen vaker en sneller hun studie af dan studenten van niet-westers allochtone herkomst (CBS, 2011, 2012). Hierbij is ongeacht de herkomst het studierendement van vrouwen hoger dan van mannen.

Van de autochtone studenten die in 2005/'06 met een voltijdstudie in het hbo begonnen, had na vijf jaar 57 procent een bacheloropleiding met succes afgerond. Na zes jaar was dit gestegen tot 65 procent. Bij de niet-westerse allochtonen was dit respectievelijk 41 procent en 49 procent. Niet-westerse allochtonen stonden in het zevende jaar vaker dan autochtonen nog ingeschreven in het hoger onderwijs, waardoor hun uiteindelijke rendement nog kan stijgen.

Van de eerstejaars uit 2003/'04 had na acht jaar 75 procent van de autochtonen en 60 procent van de niet-westers allochtonen een bachelordiploma gehaald. Het uiteindelijke rendement van niet-westers allochtone studenten blijft dus achter bij dat van autochtone studenten. Van de mannen uit de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen had na acht jaar nog niet de helft een diploma in het hoger onderwijs behaald, tegen 61 procent van de overig niet-westerse allochtone mannen en 69 procent van de autochtone mannen. Het verschil met de vrouwen is groot, vooral bij de Turkse hbo-studenten. Gemiddeld haalde twee derde van de niet-westers allochtone vrouwen binnen acht jaar een hoger-onderwijsdiploma tegen 81 procent van de autochtone vrouwen. De Antilliaanse vrouwen scoorden met 56 procent het laagst, de overig niet-westers allochtone vrouwen met 71 procent het hoogst.

In het wo had 53 procent van de autochtonen die in 2004/'05 met een vooropleiding vwo aan een voltijdstudie begonnen na zeven jaar een wo-master behaald, tegen 44 procent van de niet-westerse allochtonen. Binnen deze laatste groep varieerden de rendementen van 40 procent bij Antillianen tot 45 procent bij overig niet-westerse allochtonen. Meer niet-westerse allochtonen dan autochtonen stonden in het achtste jaar nog ingeschreven als student. Dit geldt vooral voor niet-westers allochtone mannen.

Net als in het hbo verschillen ook in het wo de studierendementen tussen mannen en vrouwen fors (Hartgers, Merens en Mars, 2012). Van de autochtone vrouwen had na zeven jaar al 63 procent een masterdiploma, tegen 42 procent van de autochtone mannen. Niet-westers allochtone vrouwen zaten hier met 51 procent tussenin, terwijl van de niet-westerse mannen na zeven jaar nog maar 35 procent geslaagd was. Antilliaanse mannen en vrouwen en Marokkaanse vrouwen studeerden minder snel dan gemiddeld af, terwijl de Marokkaanse mannen een wat hoger rendement haalden. Negen jaar na de start van een voltijdse wo-studie met vooropleiding vwo in 2002/'03 had 79 procent van de autochtone vrouwen, 69 procent van de niet-westers allochtone vrouwen, 63 procent van de autochtone mannen en 49 procent van de niet-westers allochtone mannen een masterdiploma op zak. Marokkaanse mannen en vrouwen haalden relatief het minst vaak binnen negen jaar een ho-diploma. Autochtone en overig niet-westerse vrouwen het vaakst.

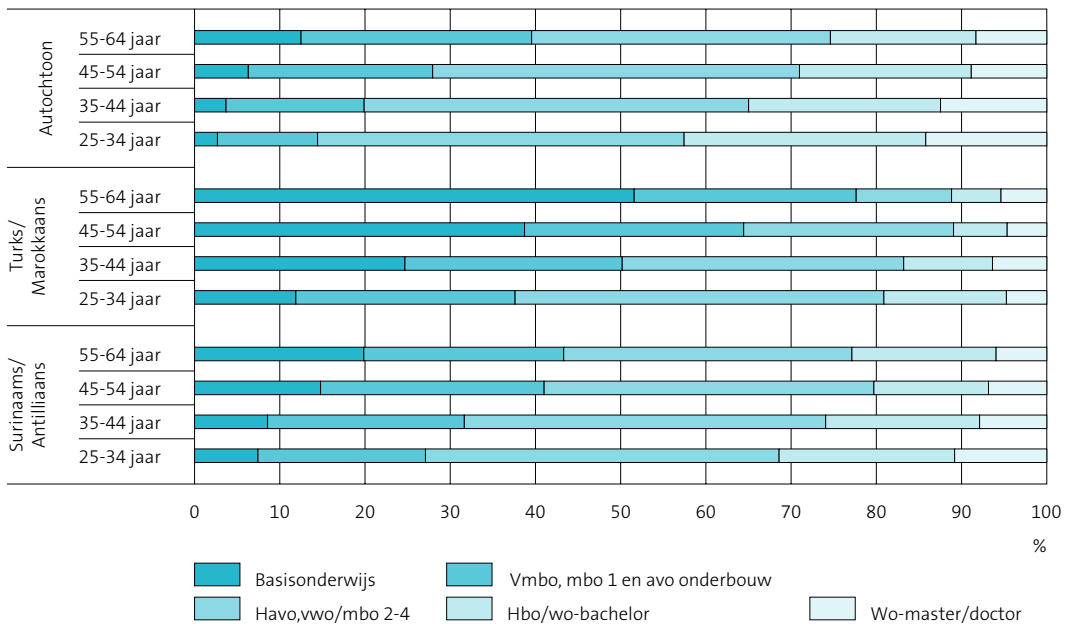
3.6 Opleidingsniveau van de bevolking

De ontwikkeling naar steeds hogere niveaus van onderwijs heeft ertoe geleid dat de Nederlandse bevolking steeds hoger opgeleid is. Dit is goed te zien in het opleidingsniveau van opvolgende leeftijden. Van elke jongere generatie is het opleidingsniveau hoger (Hartgers en Takkenberg, 2012).

Opleidingsniveau autochtonen hoger dan van niet-westerse allochtonen

Het opleidingsniveau van niet-westerse allochtonen is gemiddeld veel lager dan dat van de autochtonen. In 2011 had ongeveer 18 procent van de niet-westerse allochtonen van 25 tot 65 jaar alleen basisonderwijs afgerond, van de autochtonen 6 procent. In 2011 had 24 procent van de niet-westerse allochtonen een opleiding op ten minste het hoger onderwijs tegen 32 procent van de autochtonen.

3.6.1 Opleidingsniveau, 2011

Bron: EBB.

‘Hoe jonger, hoe hoger opgeleid’ geldt vooral voor Turken en Marokkanen

Turken en Marokkanen waren in 2011 het laagst opgeleid. Vooral het aandeel personen met alleen basisonderwijs is erg hoog onder ouderen. Meer dan de helft van de Turkse en Marokkaanse bevolking van 55 tot 65 jaar heeft niet meer dan basisonderwijs. Van de 25- tot 35-jarigen is dit maar 12 procent. Oudere Surinamers en Antillianen hebben meer opleiding gevolgd, vooral op het niveau van havo/vwo/mbo 2–4.

‘Hoe jonger, hoe hoger opgeleid’ geldt voor alle herkomstgroepen, maar vooral voor Turken en Marokkanen. Zij halen hun achterstand op de autochtonen geleidelijk in. Zij studeren gemiddeld wel wat langer om een hoger niveau te halen. Dat is goed te zien bij het vergelijken van de percentages Turken en Marokkanen met een wo-opleiding in de jongste leeftijdsgroepen. In de groep van 35 tot 45 jaar is het aandeel universitair geschoolden groter dan in de groep van 25 tot 35 jaar.

3.7 Onderwijs regionaal

Laagste Cito-toetscores voor niet-westerse allochtonen in grote steden van de Randstad

De scores van autochtone leerlingen op de Eindtoets Basisonderwijs van Cito verschillen nauwelijks per regio. Niet-westers allochtone deelnemers haalden gemiddeld de laagste scores in zeer sterk stedelijke gemeenten in de Randstad. Het verschil in de gemiddelde standaardscore tussen autochtone en niet-westers allochtone leerlingen is hierdoor in deze gemeenten het grootst (537 versus 530 punten).

3.7.1 Opleidingskenmerken naar stedelijkheid woongemeente

	Totaal	Randstad				Niet-Randstad		
		zeer sterk stedelijk	sterk stedelijk	matig stedelijk	weinig tot niet stedelijk	(zeer) sterk stedelijk	matig stedelijk	weinig tot niet stedelijk
Standaardscore Eindtoets Basisonderwijs (Cito), 2011								
Autochtoon	536	537	537	537	536	536	536	536
Niet-westers allochtoon	532	530	533	533	533	532	532	533
	%							
Leerlingen in havo/vwo (leerjaar 3), 2011/'12*								
Autochtoon	46	53	47	51	48	47	46	42
Niet-westers allochtoon	29	27	31	37	36	29	27	34
	%							
Leerlingen in vmbo-b (leerjaar 3), 2011/'12*								
Autochtoon	10	9	10	8	10	10	9	10
Niet-westers allochtoon	21	23	21	16	16	20	21	18
	%							
Hoger opgeleiden (25–64 jaar), 2011								
Autochtoon	32	49	32	34	26	39	28	23
Niet-westers allochtoon	24	25	24	33	25	25	18	20

Bron: Cito, Onderwijsstatistieken, EBB.

Achterstand niet-westerse allochtonen in weinig stedelijke gebieden het kleinst

Het aandeel leerlingen dat in het derde leerjaar een havo- of vwo-opleiding volgt, is bij autochtonen met 53 procent het hoogst in de zeer sterk stedelijke gemeenten van de Randstad. Niet-westerse allochtonen volgen in deze gemeenten het minst vaak havo/vwo

(27 procent). In deze gemeenten doen zij vaker dan in andere gemeenten een opleiding in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo-b). Hierdoor is het verschil in het gevolgde onderwijsniveau tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen in de grootste steden van de Randstad groot. In de weinig tot niet stedelijke gemeenten buiten de Randstad is het verschil het kleinst. Het aandeel niet-westerse allochtonen in havo/vwo is daar relatief hoog, terwijl autochtonen in deze gemeenten het minst vaak havo/vwo volgen.

Autochtonen in grote steden twee keer zo vaak hoogopgeleid als niet-westerse allochtonen

Het aandeel hoger opgeleiden onder niet-westerse allochtonen van 25 tot 65 jaar is met 33 procent het hoogst in de matig stedelijke gemeenten van de Randstad. Hoger opgeleide autochtonen zijn juist vaker te vinden in de zeer sterk stedelijke gemeenten in de Randstad. Bijna de helft van de autochtonen (25 tot 65 jaar) in deze grote steden heeft een opleiding op ten minste hbo-niveau, een kwart heeft dat zelfs op universitair niveau. Van de niet-westerse allochtonen in de grootste steden in de Randstad heeft een kwart een hbo- of wo-studie voltooid.

3.8 Conclusie

Niet-westerse allochtonen hebben in het onderwijs een achterstand ten opzichte van autochtonen. Dat begint al in het basisonderwijs. Op de Eindtoets Basisonderwijs van Cito scoren autochtonen duidelijk beter; met name Turkse en Marokkaanse meisjes blijven achter. Wel neemt de gemiddelde Cito-score van niet-westers allochtone leerlingen sinds 2008 iets meer toe dan van autochtone leerlingen. De hoogte van de Cito-score hangt samen met de taal die thuis wordt gesproken. Als thuis geen Nederlands gesproken wordt, zijn de Cito-scores gemiddeld lager. Door de lagere score op de Cito-toets ligt ook het advies voor een schooltype in het voortgezet onderwijs lager dan bij autochtone leerlingen.

In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs zijn er nog steeds grote verschillen tussen de verschillende niet-westerse herkomstgroepen en autochtonen. Autochtonen volgen veel vaker havo en vwo. Een uitzondering vormen Iraanse leerlingen. Turkse, Marokkaanse en Somalische leerlingen lopen het verst achter. Alle leerlingen zijn in de loop der jaren steeds meer doorgeschoven naar de hogere niveaus in het voortgezet onderwijs. Niet-westers allochtone leerlingen deden dat meer dan autochtonen, waardoor ze iets van hun achterstand hebben ingelopen. Dat gaat met name op voor de leerwegen binnen het vmbo. Terwijl meisjes met hun Cito-score nog achterlopen op de jongens, zitten ze in

het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs gemiddeld in hogere onderwijsniveaus dan jongens. Dat geldt voor niet-westers allochtone meisjes meer dan voor autochtone meisjes. Deze inhaalslag van niet-westers allochtone meisjes ten opzichte van autochtonen gaat door in het mbo, het hbo en het wo. Niet-westers allochtone jongens maken iets van hun achterstand op autochtone jongens goed door vaker studies te stapelen.

De lagere onderwijsniveaus van niet-westerse leerlingen in het voortgezet onderwijs vertalen zich in een lagere instroom in het hoger onderwijs. Wel groeide hun hoger-onderwijsdeelname de afgelopen jaren. Deze groei was het sterkst voor Turkse en Marokkaanse vrouwen en Turkse mannen. Hiermee haalden zij veel van hun grote achterstand op de overige herkomstgroepen in. Van Surinamers en Antillianen is de instroom in het hoger onderwijs niet veel lager dan van autochtonen. De vrouwen stromen zelfs relatief vaker in. Het rendement (slagingspercentage en studieduur) van niet-westers allochtone studenten blijft wel achter bij dat van autochtone studenten.

De achterstanden in het onderwijs brengen met zich mee dat het aandeel jongeren zonder startkwalificatie onder niet-westers allochtonen groter is dan onder autochtonen. Dit geldt sterker voor jongens dan voor meisjes. Deze achterstand is de laatste jaren niet afgenomen. De sociaaleconomische situatie van het gezin speelt hierin een belangrijke rol.

Literatuur

CBS (2011). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2011*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2012). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2012*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hakkenes, A. en A. de Wijs (2012). Van Cito-toets naar brugklas en door naar diploma. *Sociaaleconomische trends*, 1^e kwartaal, 65–79.

Hartgers, M. (2010), Onderwijs. In: R. van der Vliet, J. Ooijevaar en A. Boerdam (red.), *Jaarrapport Integratie 2010* (pp. 61–86). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hartgers, M., A. Merens en G. Mars (2012). Jongeren. In: A. Merens, M. Hartgers, M. van den Brakel (red.), *Emancipatiemonitor 2012*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hartgers, M en D. Takkenberg (2012). Ontwikkelingen in onderwijs. In: *De Nederlandse Samenleving 2012*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Herweijer, L (2008). *Gestruikeld voor de start*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jol, C, G. Mars en F. van der Mooren (2012). Niet behalen startkwalificatie hangt samen met gezinssituatie. *Sociaaleconomische trends*, 1^e kwartaal, 47–54.

Pijpers, F (2011). Voortijdig schoolverlaters; wie keren er terug in onderwijs? *Sociaaleconomische trends*, 2^e kwartaal, 7–11.

Arbeitsmarkt

4

Arbeidsmarkt

- 4.1**   Arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen
- 4.2**   Flexibele arbeidsrelaties
- 4.3**   Werkloosheid
- 4.4**   Redenen om niet te werken
- 4.5**   Arbeidsdeelname van recente immigrantengroepen
- 4.6**   Zelfstandigen
- 4.7**   Arbeidsdeelname regionaal
- 4.8**   Poolse, Bulgaarse en Roemeense werknemers
- 4.9**   Conclusie

Door te werken dragen mensen bij aan de welvaart en het welzijn in de maatschappij. Bovendien levert werk sociale contacten en inkomen op. Dit kan allochtonen helpen bij hun integratie in de samenleving. Niet-westerse allochtonen hebben minder vaak betaald werk dan autochtonen en zijn vaker werkloos. Tweedegeneratieallochtonen van 25 tot 45 jaar zijn al wel veel vaker werkzaam dan eerstegeneratieallochtonen. De arbeidsdeelname van vluchtelingengroepen is het laagst. Deze wordt hoger naarmate zij langer in Nederland zijn. Van de Oost-Europese groepen werken vooral recent geïmmigreerde Bulgaren als zelfstandige.

Godelief Mars, Ben Dankmeyer en Rik van der Vliet

4.1 Arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen

Arbeidsparticipatie niet-westerse allochtonen lager dan van autochtonen

De arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen is lager dan van autochtonen. Surinamers hebben van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen de hoogste arbeidsdeelname: 62 procent in 2011. De arbeidsdeelname is het laagst onder personen van Marokkaanse en Turkse herkomst (respectievelijk 50 en 54 procent). Personen van Antilliaanse herkomst namen tot 2011 een tussenpositie in. Daarna daalde hun arbeidsparticipatie, vooral bij de mannen, tot onder die van personen van Turkse en Marokkaanse herkomst, om er begin 2012 weer boven uit te stijgen.

Arbeidsparticipatie en werkzame beroepsbevolking

In deze paragraaf gaat het bij (arbeids)participatie altijd om de netto arbeidsparticipatie. De netto arbeidsparticipatie drukt uit welk aandeel van de totale bevolking van 15 tot 65 jaar

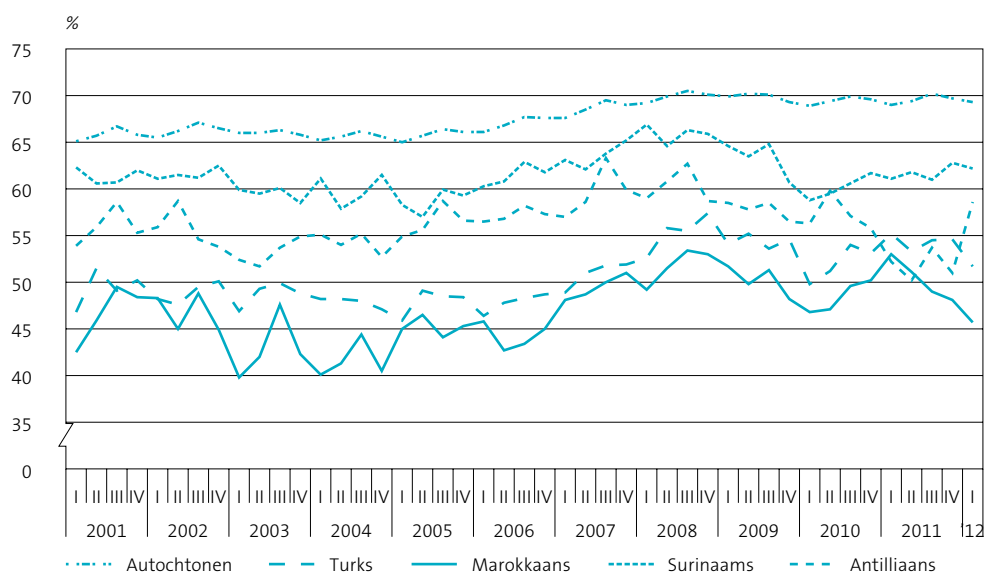
tot de werkzame beroepsbevolking behoort. De werkzame beroepsbevolking bestaat uit personen van 15 tot 65 jaar met betaald werk voor ten minste twaalf uur per week.

Arbeidsparticipatie niet-westerse allochtonen gevoeliger voor conjuncturele ontwikkelingen

Niet-westerse allochtonen merken meer van conjuncturele ontwikkelingen op de arbeidsmarkt dan autochtonen. Als het economisch slechter gaat, daalt hun arbeidsparticipatie harder dan die van autochtonen en als de economie weer aantrekt, stijgt deze harder. Het verschil in participatiegraad tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen wordt

groter als het slechter gaat met de economie en kleiner als het beter gaat. Deels hangt dit samen met het grote aandeel niet-westerse allochtonen met een flexibele arbeidsrelatie. In het vierde kwartaal van 2008 zette een periode van economische krimp in. Hierdoor verslechterde de arbeidsmarktsituatie. In het volgende jaar daalde de arbeidsparticipatie. De arbeidsparticipatie van autochtonen liep terug, maar pas later en minder hard dan van de niet-westerse groepen. In het vierde kwartaal van 2009 lag de participatiegraad van autochtonen 0,8 procentpunt lager dan een jaar eerder, die van de Marokkaanse en Surinaamse herkomstgroepen was rond de 5 procentpunt lager. Het verschil in participatiegraad tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen werd hierdoor groter. Van 2006 tot 2008 was het verschil juist kleiner geworden en was de participatie van beide groepen gestegen. In de loop van 2010 herstelde de arbeidsparticipatie zich voorzichtig, behalve bij Antillianen.

4.1.1 Netto arbeidsparticipatie

Bron: EBB.

Herstel arbeidsparticipatie zet niet door bij Turken en Marokkanen

In het eerste kwartaal van 2012 lag de arbeidsparticipatie van de Turkse en Marokkaanse herkomstgroepen lager dan in dezelfde periode een jaar eerder. Het kortstondige herstel van de arbeidsparticipatie in 2010 en 2011 zette bij deze twee groepen dus niet door. De arbeidsparticipatie van Surinaamse en Antilliaanse herkomstgroepen lag in het eerste kwartaal van 2012 wel hoger dan een jaar eerder, net als die van autochtonen.

Van 25- tot 45-jarigen werkt tweede generatie vaker dan eerste generatie

Niet-westerse allochtonen van de tweede generatie hebben minder vaak betaald werk dan de eerste generatie. In eerste instantie lijkt dat misschien verrassend, omdat de tweede generatie beter opgeleid is dan de eerste generatie. De tweede generatie is echter ook jonger en volgt nog vaker onderwijs, waardoor zij minder beschikbaar is voor de arbeidsmarkt. Van de 25- tot 45-jarigen heeft de tweede generatie juist vaker werk dan de eerste generatie. Binnen alle niet-westerse herkomstgroepen werkt drie kwart van de tweede generatie. Eerste generatie Surinamers werken net zo vaak, maar van de eerste generatie Turken, Marokkanen en Antillianen werkt ongeveer 60 procent. Overigens is de arbeidsparticipatie van de tweede generatie van 25 tot 45 jaar nog altijd lager dan van de autochtone 25- tot 45-jarigen, van wie 86 procent werkt. Dit komt onder meer doordat autochtonen gemiddeld een hoger opleidingsniveau hebben. Ook werken autochtone vrouwen vaker.

Marokkaanse laagopgeleiden minst vaak aan het werk

Voor alle herkomstgroepen geldt dat laagopgeleiden minder vaak deelnemen aan de arbeidsmarkt. Een deel van deze laagopgeleiden volgt nog onderwijs. Marokkaanse laagopgeleiden, vooral de vrouwen, werken het minst vaak. De arbeidsparticipatie van personen van Surinaamse herkomst is voor bijna elk opleidingsniveau vergelijkbaar met die van autochtonen.

Surinaamse vrouwen werken het vaakst in een voltijd baan

Autochtone vrouwen hebben minder vaak betaald werk voor twaalf uur of meer per week dan autochtone mannen. Ook van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen werken vrouwen minder vaak. De arbeidsparticipatie van Surinaamse vrouwen is het hoogst. Zij hebben bijna even vaak betaald werk als autochtone vrouwen. Surinaamse mannen werken minder vaak dan autochtone mannen. Het verschil in participatiegraad tussen mannen en vrouwen is hierdoor bij Surinamers kleiner dan bij autochtonen.

De arbeidsparticipatie van Surinaamse vrouwen heeft jarenlang hoger gelegen dan van autochtone vrouwen. Vanaf 2005 nam de arbeidsparticipatie van autochtone vrouwen echter elk jaar verder toe en sneller dan van Surinaamse vrouwen. Surinaamse vrouwen werken vaker dan andere vrouwen voltijds. Van de werkende Surinaamse vrouwen heeft 41 procent een voltijd baan, tegenover 28 procent van de autochtone vrouwen.

Turkse en Marokkaanse vrouwen van tweede generatie werken vaker dan eerste generatie

Turkse en Marokkaanse vrouwen nemen aanzienlijk minder deel aan de arbeidsmarkt dan autochtone vrouwen. De tweede generatie maakt wel een inhaalslag. Onder 25- tot 45-jarigen werken zeven op de tien Turkse vrouwen van de tweede generatie, terwijl van de eerste generatie iets minder dan de helft werkt. Bij Marokkaanse vrouwen is dat vergelijkbaar.

4.1.2 Netto arbeidsparticipatie naar achtergrondkenmerken, 2011

	Autochtoon	Westers allochtoon	Niet-westers allochtoon	ww.				
				Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet- westers
	%							
Totaal	70	65	54	54	50	62	52	50
Man	77	71	61	65	62	64	53	58
Vrouw	62	59	46	43	38	60	50	43
15 tot 25 jaar	41	33	27	28	28	29	22	25
25 tot 45 jaar	86	79	65	66	61	76	66	60
45 tot 65 jaar	67	63	56	51	43	64	60	57
Eerste generatie	-	63	55	58	51	66	52	52
w.o. 25 tot 45 jaar	-	74	61	63	57	76	61	57
Tweede generatie	-	66	49	49	49	53	51	45
w.o. 25 tot 45 jaar	-	82	76	75	75	76	77	78
Basisonderwijs	41	42	33	36	28	40	.	33
Vmbo	53	50	44	46	43	51	39	39
Havo, vwo, mbo	73	67	60	67	61	66	55	53
Hbo, wo	85	78	73	77	78	82	74	67

Bron: EBB.

4.2 Flexibele arbeidsrelaties

Niet-westerse allochtonen werken vaak in flexibele arbeidsrelaties

Niet-westerse allochtonen hebben vaker dan autochtonen een flexibele arbeidsrelatie. In het eerste kwartaal van 2012 had bijna een kwart van de werkende niet-westerse allochtonen een flexibele baan. Dat was veel meer dan bij werkende autochtonen; van hen had 14 procent een flexibele arbeidsrelatie.

Als de economie verslechtert, verliezen werknemers met een flexibele arbeidsrelatie als eerste hun baan. Vooral het aantal uitzendkrachten reageert sterk op de groei en krimp van de economie (Siermann, 2010). Als de economie aantrekt, stijgt het aandeel flexibele arbeidsrelaties weer, omdat werkgevers zo hun capaciteit kunnen uitbreiden zonder zich meteen voor een langere periode vast te leggen.

Na 2008 liep het aandeel flexibele arbeidsrelaties in de niet-westers allochtone werkzame beroepsbevolking terug. Het aandeel werkzame autochtonen met flexibele arbeidsrelaties bleef daarentegen op hetzelfde niveau. De afname van het aandeel flexibele arbeids-

relaties bij niet-westerse allochtonen lag vooral aan een afname van het aandeel uitzendkrachten. In het eerste kwartaal van 2011 lag het aandeel uitzendkrachten weer hoger dan een jaar eerder. Een jaar later was dat niet het geval.

Flexibele arbeidsrelatie

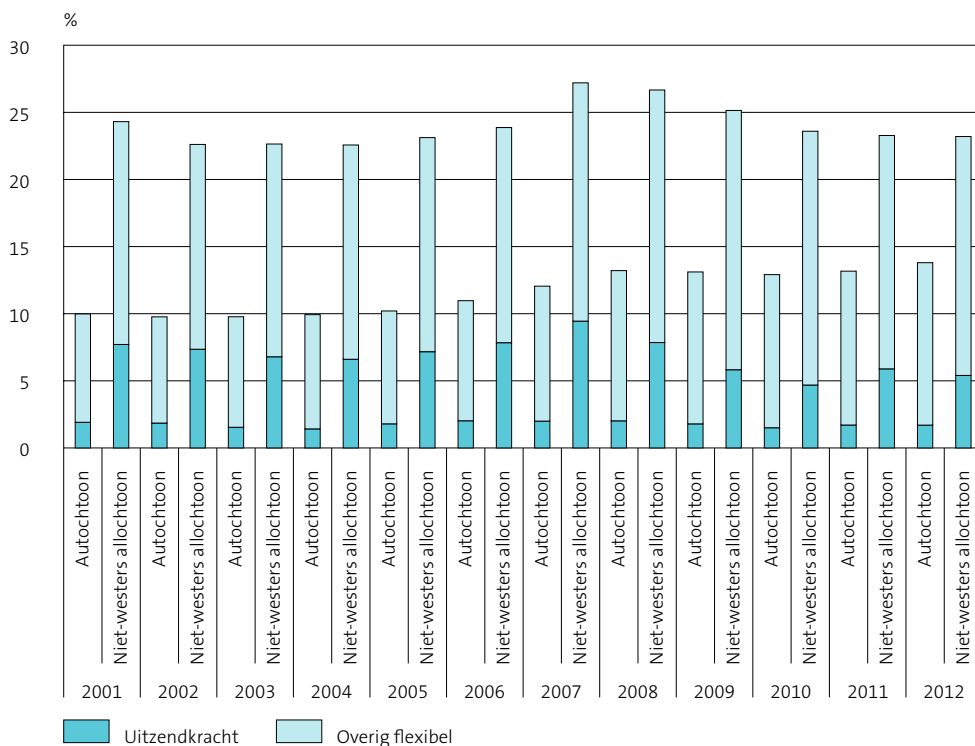
Werknemers met een flexibele arbeidsrelatie hebben een arbeidsovereenkomst van beperkte duur, of zijn niet voor een vast overeengekomen aantal uren in dienst. Hiertoe behoren:

- Werknemers met een tijdelijk dienstverband met uitzicht op een vast dienstverband en vaste uren
- Werknemers met een tijdelijk dienstverband van 1 jaar of langer en vaste uren
- Werknemers met een overig tijdelijk dienstverband en vaste uren
- Oproep-/invalkrachten
- Uitzendkrachten
- Werknemers met een vast dienstverband zonder vaste uren

- Werknemers met een tijdelijk dienstverband zonder vaste uren

In dit jaarrapport zijn ten opzichte van eerdere edities de gegevens over werknemers met een flexibele arbeidsrelatie voor alle jaren gewijzigd. De reden hiervoor is dat de definitie van een flexibele arbeidsrelatie is verruimd. Eerder werden werknemers met een tijdelijk contract en vaste uren met uitzicht op een vast contract en ook werknemers met een tijdelijk contract van een jaar of langer en vaste uren tot de vaste werknemers gerekend. Deze worden nu tot de flexibele werknemers gerekend.

4.2.1 Werkzame beroepsbevolking met flexibele arbeidsrelatie (eerste kwartaal)

Bron: EBB.

4.3 Werkloosheid

Werkloosheid hoger onder niet-westerse allochtonen

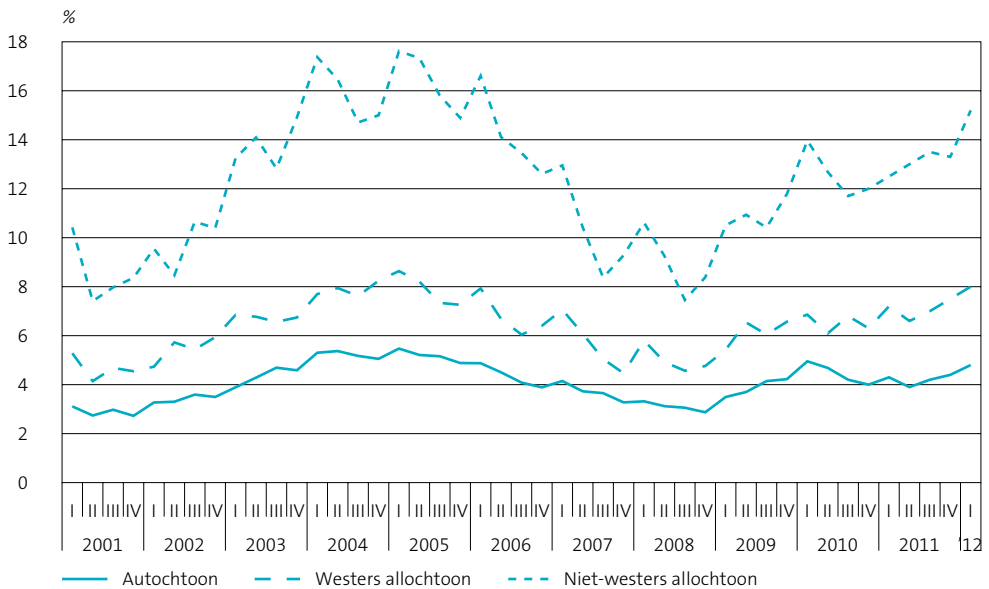
De werkloosheid is onder niet-westerse allochtonen hoger dan onder autochtonen, zowel in economisch gunstige als ongunstige tijden. Niet-westerse allochtonen zijn relatief jong en laagopgeleid en werken vaak als uitzendkracht of in een andere flexibele arbeidsrelatie. Deze omstandigheden dragen ertoe bij dat zij vaker werkloos raken dan autochtonen (Dirven en Souren, 2011; Smits en De Vries, 2009). Verder zijn (een gebrek aan) werkervaring en een werkloosheidsverleden belangrijke verklaringen voor de hogere werkloosheid van niet-westerse allochtonen (Huijnk, 2012).

Werkloosheid

Personen van 15 tot 65 jaar zonder werk, of met werk van minder dan twaalf uur per week, die op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week en daarvoor op korte termijn beschikbaar zijn, behoren tot de werkloze beroepsbevolking.

De werkloze en werkzame beroepsbevolking vormen samen de beroepsbevolking. Het werkloosheidspercentage drukt uit welk aandeel van de beroepsbevolking werkloos is.

4.3.1 Werkloosheid

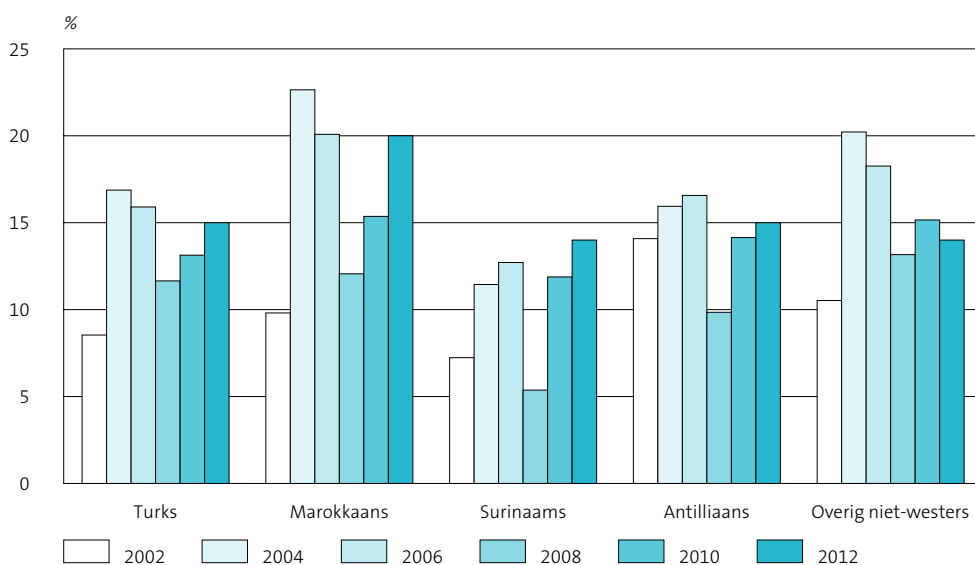
Bron: EBB.

Stijging werkloosheid zet eerder in onder niet-westerse allochtonen

Na een periode van stijgende werkloosheid, trok de arbeidsmarkt in 2005 aan en zette een daling van de werkloosheid in. Deze duurde voort tot eind 2008. Vanaf dat moment liep de werkloosheid weer op. In 2010 begon de werkloosheid te dalen, om in de loop van het daaropvolgende jaar en het eerste kwartaal van 2012 weer te stijgen. Onder niet-westerse allochtonen zette deze stijging al in 2010 in.

Tussen 2008 en 2010 was de stijging van de werkloosheid het grootst onder personen van Surinaamse herkomst. Hun werkloosheidspercentage verdubbelde. In de twee volgende jaren nam de werkloosheid bij personen van Marokkaanse herkomst het meest toe. In het eerste kwartaal van 2012 hadden zij een werkloosheid van 20 procent. De werkloosheid van de andere niet-westerse groepen lag toen rond 15 procent.

4.3.2 Werkloosheid van niet-westerse allochtonen (eerste kwartaal)

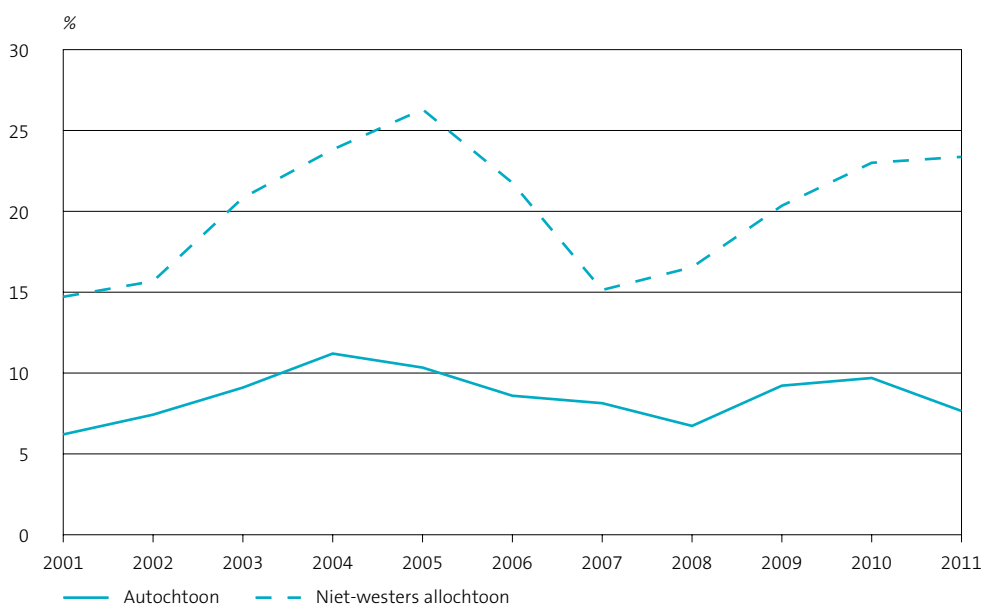
Bron: EBB.

Bijna een kwart van niet-westerse allochtone jongeren in beroepsbevolking werkloos

De jeugdwerkloosheid liep vanaf 2008 op. Zowel niet-westers allochtone als autochtone jongeren reageerden hierop door zich minder vaak aan te bieden op de arbeidsmarkt en bijvoorbeeld langer onderwijs te volgen (Hoksbergen en Lautenbach, 2010). Dit zorgde ervoor dat in 2010 het aantal werkloze jongeren in beide groepen gelijk was aan een jaar eerder, terwijl het aantal werkzame jongeren terugliep. Hierdoor liep het werkloosheidspercentage iets op. In 2011 daalde de werkloosheid onder autochtone jongeren van 10 pro-

cent naar 8 procent. De werkloosheid onder niet-westers allochtone jongeren was met 23 procent net zo hoog als in 2010. Tussen jongeren van de verschillende niet-westerse herkomstsgroepen waren geen grote verschillen in werkloosheid.

4.3.3 Werkloosheid, 15 tot 25 jaar

Bron: EBB.

Marokkanen: grote verschillen in werkloosheid naar opleidingsniveau

Hoger opgeleiden hebben minder vaak met werkloosheid te maken dan lager opgeleiden. Dit geldt het sterkst voor hoger opgeleide personen van Marokkaanse herkomst. De werkloosheid onder Marokkaanse hoogopgeleiden is een kwart van de werkloosheid van personen die alleen basisonderwijs hebben. Bij de overige herkomstsgroepen en autochtonen is dit ongeveer de helft.

Ongeacht hun opleidingsniveau, is de werkloosheid van westerse en niet-westerse allochtonen hoger dan van autochtonen. Het werkloosheidspercentage van allochtonen ligt twee tot drie keer zo hoog als van autochtonen met hetzelfde opleidingsniveau.

Surinaamse en Antilliaanse vrouwen minder vaak werkloos dan mannen

In 2011 waren autochtone mannen en vrouwen even vaak werkloos. Ook de werkloosheid van allochtone mannen en vrouwen verschilde niet veel, behalve bij personen van Surinaamse en Antilliaanse herkomst. Van hen waren meer mannen dan vrouwen werkloos.

4.3.4 Werkloze beroepsbevolking naar achtergrondkenmerken, 2011

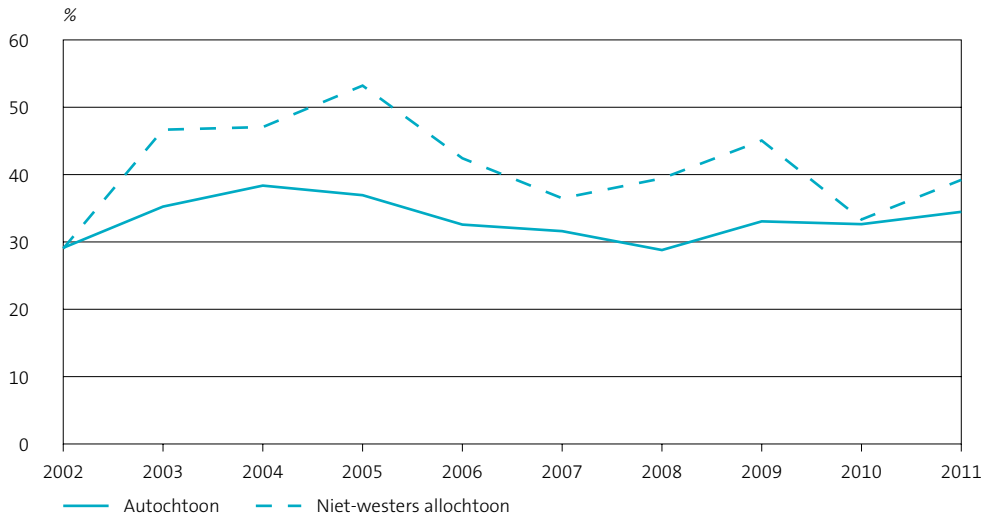
	Autochtoon	Westers allochtoon	Niet-westers allochtoon	wv.				
				Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet- westers
	%							
Totaal	4	7	13	11	13	10	17	15
Man	4	7	14	11	13	12	21	15
Vrouw	4	8	12	12	12	9	14	15
15 tot 25 jaar	8	11	23	22	24	21	.	24
25 tot 45 jaar	4	7	12	9	12	10	17	15
45 tot 65 jaar	4	7	10	10	10	8	12	11
Eerste generatie	—	8	13	10	13	9	19	16
Tweede generatie	—	6	13	14	13	13	14	12
Basisonderwijs	7	11	18	14	21	12	.	19
vmbo	6	9	16	11	17	15	.	20
havo, vwo, mbo	4	7	13	11	11	11	18	15
hbo, wo	3	6	9	8	5	5	8	12

Bron: EBB.

Langere baanvindduur voor niet-westers allochtone werklozen

Van de niet-westerse allochtonen die in 2011 werkloos waren, had 39 procent naar verwachting 12 maanden of meer nodig om aan werk te komen. Van de autochtonen was dat 34 procent. Niet-westers allochtone werklozen hebben in het algemeen dus langer nodig om een baan te vinden dan autochtone werklozen. Een reden hiervoor is dat niet-westerse allochtonen een lager opleidingsniveau hebben en lager opgeleiden een langere baanvindduur hebben. Maar ook als rekening gehouden wordt met verschillen in opleidingsniveau en gemiddelde leeftijd duurt het vinden van een baan voor niet-westerse allochtonen langer dan voor autochtonen (Bierings, Kerkhofs en De Vries, 2010).

4.3.5 Aandeel werklozen met een baanvindduur van 12 maanden of meer

Bron: EBB.

4.4 Redenen om niet te werken

Surinaamse en Antilliaanse werkwilligen het vaakst op zoek naar werk

Naast de werklozen is er nog een groep die geen betaald werk heeft, maar dit wel wil. In tegenstelling tot de werklozen zijn deze personen niet direct beschikbaar voor werk of hier niet naar op zoek. In 2011 was de helft van alle autochtone personen die betaald werk wilden volgens de gangbare definitie werkloos. Zij waren direct beschikbaar en zij zochten ook naar werk. Ook van de Turkse en Marokkaanse werkwilligen was de helft werkloos. Surinaamse en Antilliaanse werkwilligen waren vaker direct beschikbaar en op zoek naar werk. In beide herkomstgroepen was 58 procent van de werkwilligen werkloos. Vooral Surinaamse en Antilliaanse vrouwen die willen werken zijn vaker dan andere vrouwen op zoek naar werk.

Ziekte voor eerste generatie belangrijkste reden om niet te werken

Een kwart van de autochtone 15- tot 65-jarigen wil of kan niet werken. Tussen de diverse groepen eerste generatie niet-westerse allochtonen verschilt dat aandeel nauwelijks. Van de tweede generatie niet-westerse allochtonen wil of kan 43 procent geen betaald werk

hebben. Dat is niet omdat zij geen binding met de arbeidsmarkt hebben, maar omdat zij zich hier nog op aan het voorbereiden zijn. Van ruim 80 procent van de niet-westerse tweede generatie die geen betaald werk wil, is dit vanwege het volgen van een opleiding. Bij de eerste generatie spelen gezondheidsredenen een rol. Ook bij autochtonen zijn het volgen van een opleiding en ziekte de belangrijkste redenen om geen betaald werk te willen of kunnen hebben.

Zorg voor het gezin of huishouden is onder de eerste generatie niet-westerse allochtonen vaker reden om geen betaald werk te willen dan onder autochtonen. Vooral Turkse en Marokkaanse vrouwen van de eerste generatie houden zich vaker afzijdig van de arbeidsmarkt om voor het gezin of huishouden te zorgen.

4.4.1 Redenen om niet te willen of kunnen werken, 2011

	Autochtoon	Niet-westerse allochtoon	
		eerste generatie	tweede generatie
	<i>x 1 000</i>		
Totaal 15 tot 65 jaar	8 641	893	392
Totaal wil/kan niet werken voor 12 uur per week	2 129	248	169
	<i>%</i>		
<i>w.v.</i>			
wil/kan niet werken: zorg	11	22	3
wil/kan niet werken: opleiding	37	24	82
wil/kan niet werken: vut/hoge leeftijd	18	4	.
wil/kan niet werken: ziekte	22	39	8
wil/kan niet werken: andere redenen	11	11	7

Bron: EBB.

4.5 Arbeidsdeelname van recente immigrantengroepen

In het vervolg van dit hoofdstuk gaat het bij de arbeidsdeelname van de diverse herkomstgroepen om werknemers en/of zelfstandigen ongeacht het aantal uur dat zij werken. Om vertekening door kleine bijbanen van scholieren en studenten te voorkomen, gaat het al-

leen over de deelname aan de arbeidsmarkt van personen van 25 tot 65 jaar. Het betreft altijd de situatie op de laatste vrijdag van september.

Toegang tot de arbeidsmarkt van Oost-Europese groepen

Polen is op 1 mei 2004 toegetreden tot de Europese Unie (EU) en Bulgarije en Roemenië op 1 januari 2007. Vanaf toetreding konden inwoners uit deze landen zich vrij in Nederland vestigen. Voor hen bestonden er vanaf het moment van toetreding ook geen beperkingen om als zelfstandig ondernemer in Nederland aan de slag te gaan. Voor degenen die in Nederland in loondienst wilden komen werken gold dat wel. Polen

hadden tot 1 mei 2007 een tewerkstellingsvergunning nodig om als werknemer aan de slag te gaan. Na deze datum was de Nederlandse arbeidsmarkt voor Polen vrij toegankelijk. Voor immigranten uit Bulgarije en Roemenië geldt nog steeds dat zij een tewerkstellingsvergunning nodig hebben voor een baan in loondienst. De opheffing van deze eis is pas voorzien per 2014.

Drie op de vijf Polen werknemer

Van de recente immigrantengroepen zijn Polen in 2010 het vaakst werknemer. Zij zijn dan ook vaak als arbeidsmigrant naar Nederland gekomen. Het aandeel werknemers onder personen van Roemeense en Bulgaarse herkomst ligt lager. Slechts één op de vijf Bulgaren is werknemer. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat in 2010 meer dan driekwart van de Bulgaren minder dan zes jaar in Nederland woonde. Zij konden zich wel vrij in Nederland vestigen, maar hun arbeidsmogelijkheden waren nog beperkt. Roemenen wonen gemiddeld langer in Nederland. Van hen is bijna de helft werknemer.

4.5.1 Aandeel werknemers, 25 tot 65 jaar, september 2010

	Totaal	Mannen	Vrouwen
	%		
Autochtoon	68	72	64
Westers allochtoon w.o.	60	63	56
Pools	60	62	59
Bulgaars	20	15	24
Roemeens	46	46	46
Niet-westers allochtoon w.o.	52	57	47
Afghaans	37	48	24
Iraaks	30	37	20
Iraans	43	47	39
Somalisch	22	29	14

Bron: SSB.

Bijna helft Iraanse en Afghaanse mannen is werknemer

Van de vluchtelingengroepen zijn Iraniërs het vaakst werknemer, zij het nog wel minder vaak dan de totale groep niet-westerse allochtonen. Zij zijn bijna twee keer zo vaak werknemer als Somaliërs, van wie nog geen kwart werknemer is. Van Irakezen is iets minder dan een derde werknemer, van Afghanen juist iets meer dan een derde. Afghaanse mannen zijn echter wel net zo vaak werknemer als Iraanse mannen. De lagere arbeidsdeelname van Somaliërs is te verklaren doordat zij van de immigranten uit de vluchtelingengroepen gemiddeld het kortst in Nederland zijn. De eerste generatie Somaliërs (25 tot 65 jaar) die in 2010 langer dan tien jaar in Nederland woonden, waren met 40 procent vaker werknemer dan Irakezen met dezelfde verblijfsduur.

Iraanse vrouwen relatief vaak werknemer

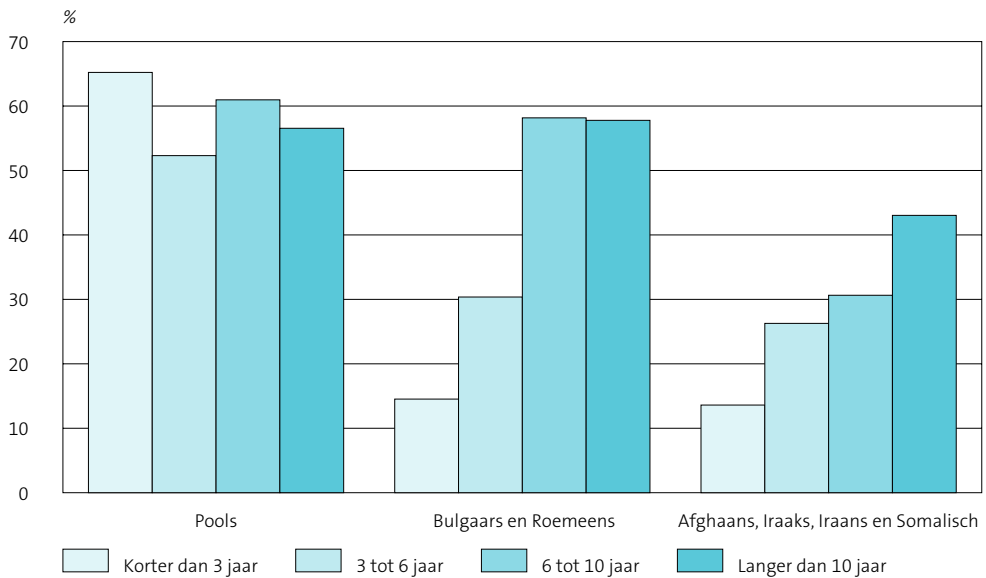
In het algemeen zijn vrouwen iets minder vaak werknemer dan mannen. Onder de Oost-Europese groepen is dit echter niet zo. Poolse en Roemeense mannen en vrouwen zijn vrijwel even vaak werknemer, en Bulgaarse vrouwen zelfs vaker dan Bulgaarse mannen. Van de vluchtelingengroepen werken mannen wel vaker dan vrouwen. Iraanse vrouwen blijven het minst achter bij de mannen. Hierbij speelt waarschijnlijk een rol dat Iraanse vrouwen gemiddeld hoger zijn opgeleid (Vogels, 2011).

Van de tweede generatie van de vluchtelingengroepen is 64 procent werknemer, van de tweede generatie Oost-Europeanen 60 procent. De tweede generatie is daarmee vaker werknemer dan de eerste generatie, maar het is nog wel een kleine groep.

Aandeel werknemers onder vluchtelingengroepen neemt toe met verblijfsduur

De afgelopen tien jaar zijn er relatief veel eerstegeneratieallochtonen van de recente immigrantengroepen bijgekomen, waardoor de samenstelling van deze groepen constant veranderde. Bij de vluchtelingengroepen neemt het aandeel werknemers onder de eerste generatie toe met de verblijfsduur. Dit is een teken dat de integratie van deze groepen met de jaren vordert. Velen zijn als asielzoeker naar Nederland gekomen en hebben een nieuw bestaan op moeten bouwen. Van degenen die al tien jaar of langer in Nederland verblijven, zijn Iraniërs (49 procent) en Afghanen (44 procent) het vaakst werknemer. Onder Iraakse en Somalische immigranten met een langere verblijfsduur is het aandeel werknemers respectievelijk 37 en 40 procent.

4.5.2 Aandeel werknemers naar verblijfsduur in Nederland, eerste generatie, 25 tot 65 jaar, september 2010

Bron: SSB.

Weinig werknemers onder recente Bulgaarse en Roemeense immigranten

Het aandeel werknemers onder Poolse, Bulgaarse en Roemeense immigranten kent een andere ontwikkeling dan bij de vluchtelingengroepen. Bij een verblijfsduur vanaf zes jaar neemt het aandeel werknemers niet toe. Zij zijn dan anderhalf tot twee keer zo vaak werknemer als immigranten uit de vluchtelingengroepen. Bij een verblijfsduur in 2010 van minder dan zes jaar verschilt het aandeel werknemers onder Poolse immigranten echter sterk van dat van Bulgaarse en Roemeense immigranten. Poolse immigranten met een korte verblijfsduur zijn relatief vaak werknemer, terwijl Bulgaarse en Roemeense immigranten juist veel minder vaak werknemer zijn. Een belangrijke verklaring hiervoor is dat Polen in 2010 vrije toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt hebben en Bulgaren en Roemenen niet. Polen hebben dit pas in 2007 gekregen en waarschijnlijk is dat de reden dat het aandeel werknemers onder Poolse immigranten met een verblijfsduur van 3 tot 6 jaar wat lager is (52 procent) dan bij een kortere verblijfsduur (65 procent). Polen die tussen 2004 en 2007 zijn gekomen, zullen wat vaker om andere redenen dan werk naar Nederland zijn gekomen dan Poolse migranten na 2007.

De grootste groepen immigranten uit Roemenië en vooral Bulgarije zijn na 2007 gekomen. Zij hadden in 2010 echter nog een tewerkstellingsvergunning nodig om als werknemer aan de slag te kunnen. Zij zijn veel minder vaak werknemer dan eerdere migranten, die

zich zonder tewerkstellingsvergunning sowieso minder makkelijk in Nederland konden vestigen.

4.6 Zelfstandigen

In 2010 was één op de tien autochtonen zelfstandig ondernemer¹⁾. Van de niet-westerse allochtonen werkte één op de vijftien als zelfstandige. Voor allochtonen betekent zelfstandig ondernemerschap dat voldoende kennis moet zijn opgedaan van de Nederlandse arbeidsmarkt en zou daarmee een teken van integratie kunnen zijn. Het zou ook een uitweg kunnen zijn als men zich geen positie als werknemer op de arbeidsmarkt weet te verwerven.

4.6.1 Aandeel zelfstandigen, 25 tot 65 jaar, 2010

	Totaal	Mannen	Vrouwen
	%		
Autochtoon	10	13	7
Westers allochtoon w.v.	9	11	7
Pools	9	15	5
Bulgaars	24	34	15
Roemeens	9	13	7
overig westers	9	11	7
Niet-westers allochtoon w.v.	7	10	4
Turks	9	14	3
Marokkaans	5	8	2
Surinaams	6	8	4
Antilliaans	5	6	4
overig niet-westers w.o.	8	10	6
Afghaans	8	13	2
Iraaks	6	9	3
Iraans	9	12	6
Somalisch	1	2	1

Bron: SSB.

¹⁾ In deze paragraaf gaat het bij zelfstandigen om personen met winst uit onderneming in het betreffende jaar volgens aangiftegegevens van de inkomstenbelasting.

Turken bijna net zo vaak zelfstandige als autochtonen

Van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zijn Turken anderhalf- tot tweemaal zo vaak ondernemer als de andere drie herkomstgroepen. Zij zijn bijna net zo vaak zelfstandige als autochtonen, Turkse mannen zelfs net iets vaker dan autochtone mannen.

Onder de vluchtelingengroepen zijn Iraniërs het vaakst zelfstandige. Zij waren ook al het vaakst werknemer. Afghanen zijn relatief ook vaak zelfstandige, Afghaanse mannen zelfs vaker dan Iraanse mannen. Zelfstandig ondernemerschap komt onder Somaliërs nauwelijks voor.

Eén op de drie Bulgaarse mannen is zelfstandige

Westerse allochtonen zijn bijna net zo vaak zelfstandige als autochtonen: een op de tien. Bulgaren zijn de uitzondering. Van hen is één op de vier zelfstandige. Bij de Bulgaarse mannen gaat het zelfs om één op de drie. Een verklaring hiervoor is dat een groot deel van de Bulgaren pas na 2007 is geïmmigreerd. Zij konden wel als zelfstandige werken, terwijl de mogelijkheden om als werknemer aan de slag te gaan beperkt waren. De Bulgaarse immigranten vanaf 2007 zijn in 2010 dan ook veel vaker zelfstandige dan de Bulgaarse immigranten die al voor 2007 in Nederland waren. Ook Roemenen hebben geen vrije toegang tot banen in loondienst. Van hen is echter, net als van Polen, nog geen één op de tien zelfstandige. Het aandeel werknemers onder Roemenen is in 2010 echter wel twee keer zo hoog als onder Bulgaren. Blijkbaar vestigen Bulgaren zich vaker dan Roemenen zonder tewerkstellingvergunning in Nederland.

Helft Poolse zelfstandigen werkt in de bouw

Voor niet-westers allochtone zelfstandigen zijn de handel en horeca belangrijke sectoren. In deze sectoren werkt bijvoorbeeld de helft van de Turkse en Marokkaanse zelfstandigen. Voor Surinaamse, Antilliaanse en Iraanse zelfstandigen zijn deze sectoren iets minder belangrijk. Zij werken bijvoorbeeld ook relatief vaak in de zorg.

De zelfstandigen met een Oost-Europese herkomst werken vaak in de bouw. Dit geldt in 2010 bijvoorbeeld voor de helft van de Poolse zelfstandigen. Bulgaren en Roemenen werken daarnaast ook relatief vaak als zelfstandige in de schoonmaakbranche.

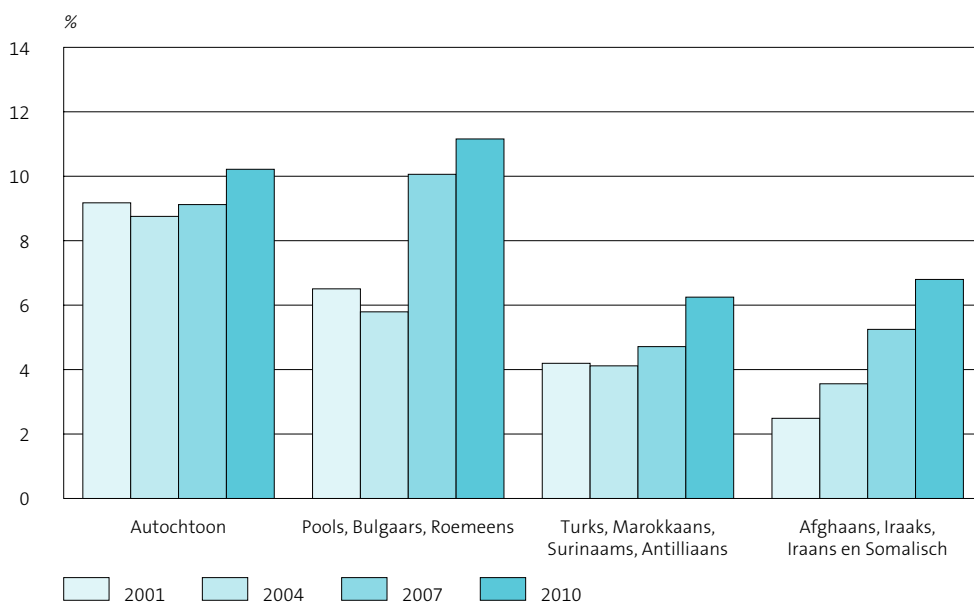
Forse toename allochtone zelfstandigen sinds 2001

Het aandeel zelfstandigen is sinds 2001 onder allochtonen veel sterker toegenomen dan onder autochtonen. Deze stijging lijkt vooral op gang gekomen in de jaren van stijgende conjunctuur vóór 2008. Maar ook in de jaren erna blijft het aandeel stijgen.

Het aandeel zelfstandigen onder de vluchtelingengroepen is sinds 2001 bijna verdrievoudigd. Dit aandeel steeg zelfs nog in 2004, toen het aandeel zelfstandigen bij de andere herkomstgroepen stagneerde. Een reden hiervoor is dat immigranten uit de vluchtelingengroepen gemiddeld steeds langer in Nederland zijn en het aandeel zelfstandigen onder deze groepen toeneemt met de verblijfsduur in Nederland. Van bijvoorbeeld de Iraniërs die in 2010 zo'n vijf jaar in Nederland woonden was 5 procent zelfstandige, maar van

degenen die langer dan tien jaar in Nederland waren was dat 12 procent. Ook het aandeel zelfstandigen onder de Oost-Europese groepen is tussen 2001 en 2010 sterk gestegen. De oorzaak is een andere dan bij de vluchtelingengroepen. Juist de nieuwe immigranten na 2004 uit Polen, Bulgarije en Roemenië zijn vaker zelfstandige dan eerdere migranten uit deze landen. Doordat ook de aantallen immigranten na 2004 veel hoger liggen, is het aandeel zelfstandigen na 2004 sterk toegenomen.

4.6.2 Aandeel zelfstandigen, 25 tot 65 jaar

Bron: SSB.

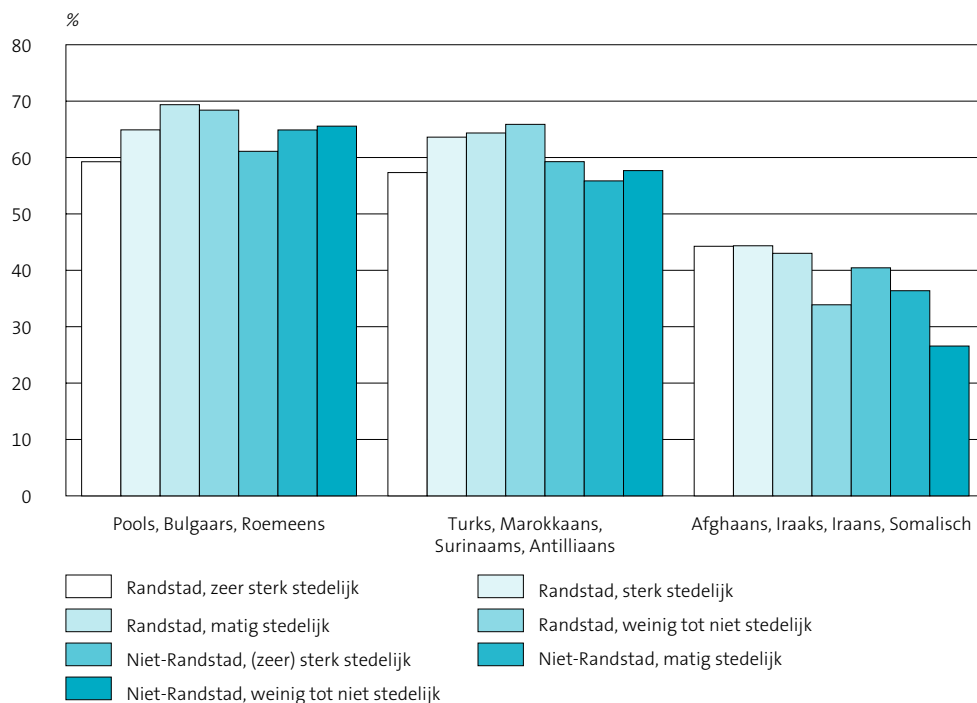
4.7 Arbeidsdeelname regionaal

Niet-westerse allochtonen in de Randstad buiten de grote steden hebben vaker werk

De arbeidsdeelname van allochtonen uit de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen is het grootst in de Randstad, maar dan wel buiten de grote steden. Van hen werkt 64 procent als werknemer of zelfstandige. In de grote steden binnen de Randstad is dit 57 procent, ongeveer net zo veel als gemiddeld in de gemeenten buiten de Randstad. Onder

autochtonen is er nauwelijks verschil in arbeidsdeelname in de onderscheiden gebieden. Van hen werkt binnen de Randstad 77 procent en buiten de Randstad 75 procent.

4.7.1 Aandeel werknemers plus zelfstandigen naar stedelijkheid, 25 tot 65 jaar, september 2010

Bron: SSB.

Oost-Europese groepen minder werkzaam in grotere steden

Polen, Bulgaren en Roemenen zijn minder vaak werknemer of zelfstandige in de dichtstbevolkte gemeenten binnen en buiten de Randstad. Hier werken ongeveer zes op de tien van hen, terwijl in bijvoorbeeld de matig stedelijke gemeenten binnen de Randstad zeven op de tien werkzaam zijn. De regionale verschillen zijn onder Bulgaren veel groter dan onder Polen en Roemenen. Zo werkt in de dunstbevolkte gemeenten binnen de Randstad 60 procent van de Bulgaren en in de matig stedelijke gemeenten buiten de Randstad 36 procent. Het gaat wel om relatief kleine groepen. Met dit grote verschil hangt samen dat in de dunstbevolkte gemeenten in de Randstad meer dan een kwart van de Bulgaren werkzaam is als zelfstandige. Dat is meer dan twee keer zo vaak als in de gemeenten buiten de Randstad.

Vluchtelingengroepen meest werkzaam in de Randstad

De arbeidsdeelname van personen uit de vluchtelingengroepen is met 44 procent het hoogst in de Randstad (exclusief de dunstbevolkte gemeenten) en met 27 procent het laagst in de dunstbevolkte gemeenten buiten de Randstad. Een reden voor de lagere arbeidsdeelname in de dunstbevolkte gemeenten is dat veel vluchtelingen zich hier vestigen na binnenkomst in Nederland: eerst in een asielzoekerscentrum en daarna wellicht in de buurt. En juist vluchtelingen die minder dan drie jaar in Nederland wonen, kennen de laagste arbeidsdeelname (zie paragraaf 4.5).

Voor Afghanen en Somaliërs geldt dat hun arbeidsdeelname in de grotere steden buiten de Randstad bijna net zo groot is als in de grotere steden binnen de Randstad. Voor Irakezen en Iraniërs ligt de arbeidsdeelname in de grotere steden buiten de Randstad wat lager.

4.8 Poolse, Bulgaarse en Roemeense werknemers

In de voorgaande paragrafen ging het alleen om personen die zich hebben ingeschreven in de Gemeentelijke BasisAdministratie (GBA) en zodoende tot de bevolking van Nederland horen. De meeste Oost-Europese werknemers in Nederland schrijven zich echter niet in (Van Rooijen en Eenkhoorn, 2011). Als men niet langer dan vier maanden in Nederland denkt te verblijven, bijvoorbeeld wanneer men seizoenarbeid verricht, is dat ook niet verplicht. Deze paragraaf besteedt zowel aandacht aan werknemers van Poolse, Bulgaarse en Roemeense herkomst die niet en die wel staan ingeschreven in de GBA.²⁾ Onder de laatstgenoemden wordt verder onderscheid gemaakt tussen degenen die vóór 2007 zijn geïmmigreerd en degenen die vanaf 2007 naar Nederland zijn gekomen. Vanaf 2007 is er namelijk vrij verkeer van personen voor Roemenen en Bulgaren, terwijl Polen vanaf dat jaar volledige toegang tot de arbeidsmarkt hebben. Het gaat om werknemers in Nederland op de laatste vrijdag van september 2010.

Aantal Poolse werknemers blijft toenemen

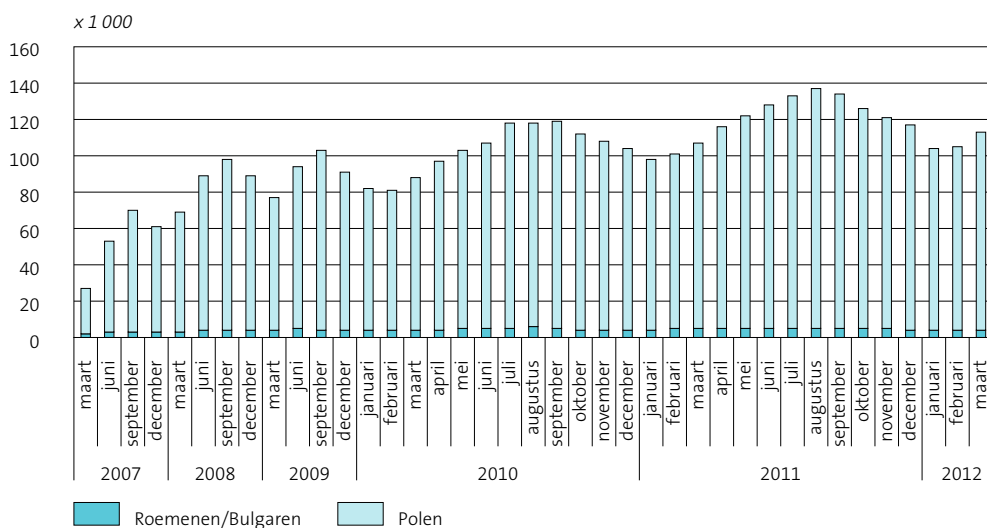
Ondanks een aanhoudende slechte economische situatie in de gehele EU blijft de Nederlandse arbeidsmarkt aantrekkelijk voor veel Polen, Bulgaren en Roemenen. Vooral het aan-

²⁾ Poolse, Roemeense en Bulgaarse werknemers die niet staan ingeschreven in de GBA zijn afgebakend op basis van hun nationaliteit. Degenen die wel staan ingeschreven in de GBA zijn afgebakend op basis van hun herkomstsgroepering. Alleen in grafiek 4.8.1 gaat het voor alle werknemers om nationaliteit, waarbij GBA ingeschrevenen en niet-ingeschrevenen samengeteld zijn.

tal Polen dat naar ons land toekomt om te werken neemt elk jaar toe. Vaak komen zij voor laaggeschoolde arbeid (Dagevos en Burgers, 2011). Het aantal Bulgaarse en Roemeense werknemers is sinds 2007 nauwelijks toegenomen. Dit komt doordat zij nog een tewerkstellingsvergunning nodig hebben om als werknemer aan de slag te gaan.

Het aantal Oost-Europese werknemers fluctueert sterk over het jaar heen en piekt in de zomermaanden. Dit is geheel toe te schrijven aan fluctuaties onder de werknemers die zich niet in de GBA hebben ingeschreven. Een duidelijk teken dus dat onder hen vaak sprake is van seizoenarbeid.

4.8.1 Aantal werknemers¹⁾ naar nationaliteit

Bron: Polisadministratie.

¹⁾ Personen in dienst van bedrijven en instellingen die in Nederland loonbelasting- en premieplichtig zijn. De cijfers zijn gebaseerd op de loonaangiften die werkgevers bij de Belastingdienst indienen en de daarbij opgegeven nationaliteit. Het betreft voorlopige cijfers op maandvolumebasis.

Veel Poolse werknemers niet in de GBA ingeschreven

Eind september 2010 was ruim de helft van de Roemeense en Bulgaarse werknemers voor 2007 geïmmigreerd. Het aandeel werknemers onder hen dat niet in de GBA staat ingeschreven is gering. Het gaat om kleine aantallen: nog geen duizend Roemenen en ongeveer 200 Bulgaren. Onder Poolse werknemers is het beeld omgekeerd. Van hen staan 65 duizend werknemers (66 procent) niet ingeschreven in de GBA. Van de wel ingeschreven Poolse werknemers is slechts één derde vóór 2007 geïmmigreerd.

4.8.2 Poolse, Bulgaarse en Roemeense werknemers, onderzoekspopulatie, september 2010

	Pools	Bulgaars	Roemeens
	x 1 000		
Immigratie voor 2007	12,9	1,3	2,9
Immigratie vanaf 2007	21,0	1,0	1,4
niet-GBA	65,0	0,2	0,9

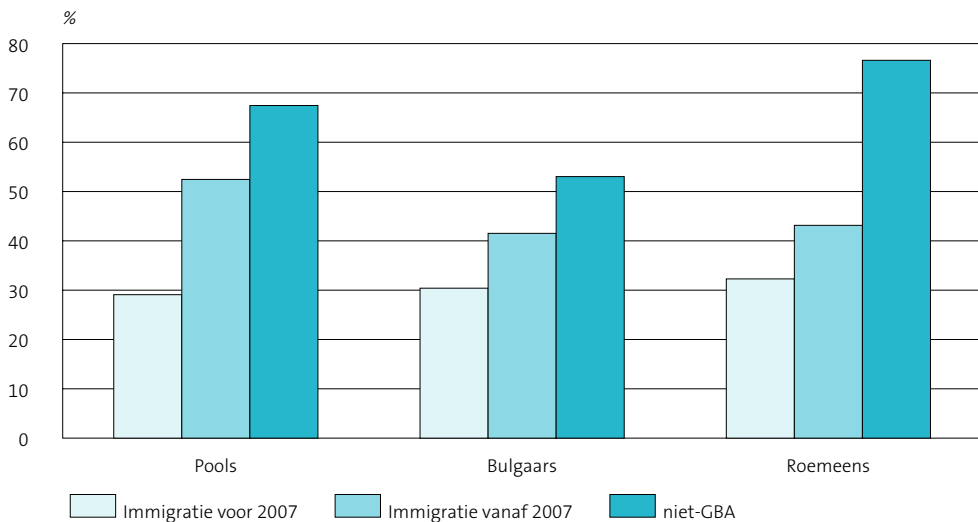
Bron: SSB.

Veel mannen onder niet-GBA-werknemers

Twee op de drie Oost-Europese niet-GBA-werknemers zijn mannen. De werknemers die voor 2007 geïmmigreerd zijn, zijn juist vooral vrouwen. Minder dan één op de drie is een man. Onder de werknemers die tussen 2007 en 2010 zijn geïmmigreerd zijn ongeveer evenveel mannen als vrouwen.

Oost-Europese werknemers zijn relatief jong. Oost-Europese werknemers die vanaf 2007 zijn geïmmigreerd, zijn gemiddeld jonger dan degenen die al langer in Nederland verblijven. Voor de Roemeense en Bulgaarse werknemers onder hen geldt echter dat zij gemiddeld ook iets jonger zijn dan de niet in de GBA ingeschreven werknemers uit deze groepen. Poolse niet-GBA-werknemers zijn gemiddeld jonger dan de Roemeense en Bulgaarse niet-GBA-werknemers. Zij vormen een jonge groep werknemers.

4.8.3 Aandeel mannen onder Oost-Europese werknemers, september 2010

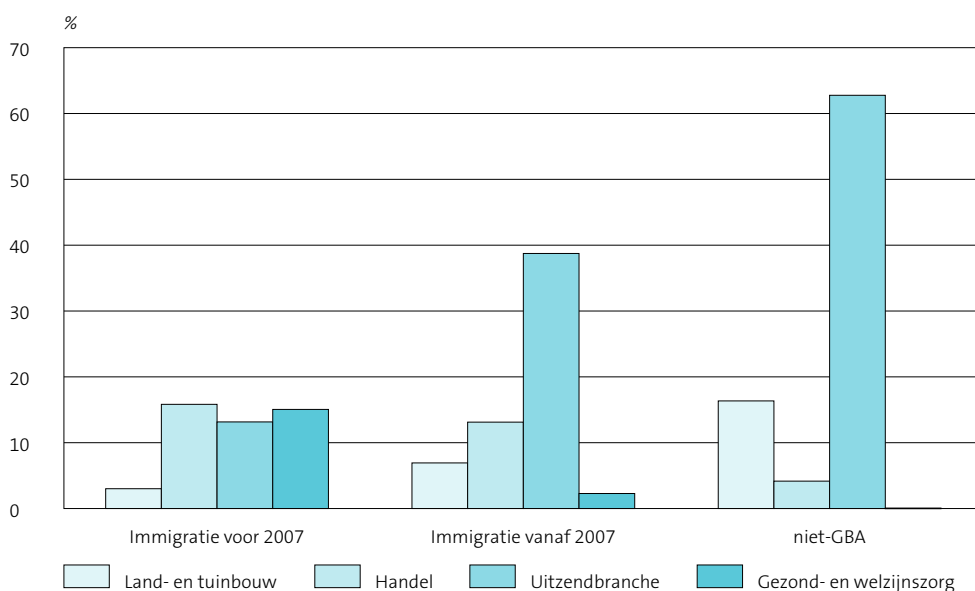

Bron: SSB.

Vaak uitzendkracht bij korter of tijdelijk verblijf in Nederland

Vier op de vijf Poolse, Bulgaarse en Roemeense werknemers die zich niet in de GBA hebben ingeschreven werken in de land- en tuinbouw of als uitzendkracht³⁾. Dit zijn logische bedrijfstakken voor seizoenarbeiders en tijdelijke arbeidskrachten. Maar ook bijna de helft van de Poolse werknemers die vanaf 2007 zijn geïmmigreerd werken in deze bedrijfstakken. Onder Bulgaarse en Roemeense werknemers die zich vanaf 2007 in Nederland gevestigd hebben, geldt het maar voor één op de vijf. Dit zal er mee te maken hebben dat zij het werk niet kunnen uitzoeken, maar afhankelijk zijn van een tewerkstellingsvergunning. Zij werken ook relatief vaak in de handel en de zorg. Deze twee bedrijfstakken zijn samen met de uitzendbranche de belangrijkste bedrijfstakken voor Poolse, Bulgaarse en Roemeense werknemers die voor 2007 zijn geïmmigreerd.

4.8.4 Belangrijke bedrijfstakken onder Oost-Europese werknemers, september 2010

Bron: SSB.

³⁾ Voor uitzendkrachten is vanuit de gebruikte registratiegegevens niet bekend in welke bedrijfstak zij werken. Dat zou de land- en tuinbouw kunnen zijn, maar ook een andere bedrijfstak zoals de industrie. Recent geïmmigreerde Poolse werknemers geven zelf aan relatief vaak in de industrie te werken (Dagevos en Burgers, 2011), terwijl dit niet zo sterk blijkt uit de geregistreerde gegevens. Een verklaring voor dit verschil zou kunnen zijn dat velen als uitzendkracht in de industrie werken.

4.9 Conclusie

De arbeidsdeelname van niet-westerse allochtonen is lager dan van autochtonen. Bovendien is de arbeidsmarktpositie van niet-westerse allochtonen gevoeliger voor conjunctu-rele ontwikkelingen. Hierdoor werd het verschil in arbeidsdeelname groter toen de economie in 2009 verslechterde, maar ook weer kleiner toen de economie tekenen van herstel vertoonde in 2010 en 2011.

Verschillende omstandigheden dragen er aan bij dat niet-westerse allochtonen vaker werkloos zijn dan autochtonen. Zij werken vaker als uitzendkracht en in andere flexibele arbeidsrelaties. Hierdoor raken zij vlugger hun baan kwijt in tijden van economische terug-gang. Ook het grote aandeel jongeren en laagopgeleiden onder niet-westerse allochtonen maakt dat zij een hogere werkloosheid hebben. Niet-westerse allochtonen die werkloos zijn, hebben langer nodig om een baan te vinden dan autochtonen. Daarbij speelt hun lagere opleidingsniveau een rol.

Van de niet-westerse allochtonen werken Surinamers het vaakst. Dat komt vooral doordat Surinaamse vrouwen vaker werken dan andere niet-westerse vrouwen. Voor mannen en vrouwen samen geldt, dat de niet-westerse tweede generatie vaker werkt dan de eerste generatie. Het gaat dan om personen van 25 tot 45 jaar. In de leeftijd van 15 tot 65 werkt de tweede generatie minder vaak dan de eerste generatie. Tweedegeneratieallochtonen volgen namelijk nog vaak een opleiding en zijn daardoor niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt.

Onder vluchtelingengroepen is de arbeidsdeelname relatief laag. Vooral personen van So-malische herkomst zijn weinig werkzaam. In de leeftijd van 25 tot 65 is nog geen kwart van hen werknemer en ook werken zij nauwelijks als zelfstandige. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat zij gemiddeld korter in Nederland zijn dan personen uit de andere vluchte-lingengroepen. Juist bij de vluchtelingengroepen neemt de arbeidsdeelname toe met een langer verblijf in Nederland. Iraniërs werken binnen de vluchtelingengroepen het vaakst. Ongeveer de helft van hen werkt als werknemer of zelfstandige. Dat zij vaker werken dan Afghanen komt door de hogere arbeidsdeelname van Iraanse vrouwen. De arbeidsdeelname van Afghaanse mannen doet niet onder voor die van Iraanse mannen.

Polen zijn vaker werknemer dan Roemenen en Bulgaren. Een belangrijke reden hiervoor is dat de arbeidsmarkt nog niet helemaal is opengesteld voor Roemenen en Bulgaren. Zij hebben in tegenstelling tot Polen nog een tewerkstellingsvergunning nodig als zij in loon-dienst willen werken. De laatste jaren lijken veel Bulgaren naar Nederland te zijn gekomen

zonder tewerkstellingsvergunning. Slechts één of de vijf Bulgaren van 25 tot 65 jaar was in 2010 werknemer. Zij gingen wel vaak aan de slag als zelfstandige.

De arbeidsdeelname van de vluchtelingengroepen is in de Randstad hoger dan daarbuiten. Alleen in de weinig tot niet stedelijke gemeenten in de Randstad is de arbeidsdeelname wat lager. Onder de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen en de Oost-Europese groepen is de arbeidsdeelname in deze gemeenten wat hoger dan in andere gemeenten. Onder hen is het aandeel personen met werk in de meest stedelijke gemeenten in de Randstad juist wat lager dan daarbuiten. Onder autochtonen zijn er nauwelijks regionale verschillen in arbeidsdeelname.

Het hebben van werk is een belangrijke indicator voor integratie. Het is een vorm van deelname aan het maatschappelijk leven, draagt bij aan economische zelfstandigheid en levert allochtonen veelal contacten buiten de eigen herkomstgroep op. Bij immigranten uit de vluchtelingengroepen neemt het aandeel werknemers toe met de verblijfsduur in Nederland. Dit is een teken dat de integratie van deze groepen met de jaren vordert. Doordat de arbeidsparticipatie van de vier grootste niet-westerse allochtonen erg conjunctuurgevoelig is, zeggen ontwikkelingen over de jaren heen voor hen weinig over trends in integratie. Veel sprekender is de ontwikkeling over generaties heen. Tweedegeneratieallochtonen zijn, mede door een betere opleiding, al veel vaker werkzaam dan eerste generatieallochtonen. Voor personen met een Poolse, Bulgaaarse en Roemeense herkomst lijkt het nog te vroeg iets over integratie te zeggen. Velen van hen zijn pas recent naar Nederland gekomen. Het is nog onduidelijk welk deel van hen uiteindelijk in Nederland zal blijven.

Literatuur

Bierings, H., Kerkhofs, M. en De Vries, R. (2010). Baanvindduren, hoe snel vinden werklozen een baan? *Socialeconomische trends*, 2^e kwartaal, 13–18.

Dagevos, J en J. Burgers (2011). Arbeidsmarktpositie. In: J. Dagevos (red.), *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen* (pp. 65–80). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dirven, H. en Souren, M. (2011). Niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt – wel binding, minder werkzekerheid. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 27(2), 187–195.

Hoksbergen, M. en Lautenbach, H. (2010, 6 december). Meer jongeren verkiezen studie boven werk. *CBS-Webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Huijnk, W. (2012). De arbeidsmarktpositie vergeleken. In: M. Gijsberts, W. Huijnk en J. Dagevos (red.), *Jaarrapport integratie 2011* (pp. 127–156). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Rooijen, J. van en E. Eenkhoorn (2011, 4 juli). Meer werknemers uit Midden- en Oost-Europa. *CBS-Webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Siermann, C. (2010). Aantal uitzendkrachten fors gedaald. *Sociaaleconomische trends*, 2^e kwartaal, 27–30.

Smits, W. en De Vries, R. (2009, 9 december). Minder werkzekerheid voor flexwerkers. *CBS-Webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Vogels, R. (2011). Onderwijspositie. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (pp. 81-107). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tabel in de bijlage op de CBS-website

Tabel B 4.1   Aandeel werknemers plus zelfstandigen naar stedelijkheid woongemeente, 25 tot 65 jaar, september 2010

Inkomen en uitkeringen

5

Inkomen en uitkeringen

- 5.1**   Inkomenspositie
- 5.2**   De inkomensladder
- 5.3**   Economische zelfstandigheid
- 5.4**   Actuele uitkeringssituatie
- 5.5**   Trends in aantal personen met een uitkering
- 5.6**   Conclusie

Het kunnen voorzien in eigen onderhoud levert een belangrijke bijdrage aan de sociaal-economische integratie van allochtonen. Werken en het verwerven van een inkomen vormen de sleutel hiertoe. Het is daarom belangrijk de welvaartspositie van de verschillende herkomstgroepen in Nederland in kaart te brengen. Naast een eigen inkomen en de onafhankelijkheid van uitkeringen is ook het inkomen van het huishouden waartoe iemand behoort een indicator voor welvaart. In dit hoofdstuk wordt duidelijk dat niet-westerse allochtonen nog steeds een stuk minder te besteden hebben dan autochtonen. Ook zijn zij minder vaak financieel zelfredzaam. Dat zij vaker een uitkering ontvangen dan autochtonen speelt hierbij een rol.

Linda Moonen, Marion van den Brakel, Ton Ferber en Henk Amptmeijer

5.1 Inkomenspositie

Het inkomen van niet-westerse allochtonen is beduidend lager dan van autochtonen en westerse allochtonen. Dat is het geval voor niet-westerse allochtonen van zowel de eerste als de tweede generatie. Het gaat hier om het gestandaardiseerde huishoudensinkomen.

Inkomen

Uitgangspunt in de beschrijving van het inkomen is de vrij besteedbare inkomensruimte. Het besteedbaar inkomen is opgebouwd uit loon, winst en inkomen uit vermogen vermeerderd met ontvangen uitkeringen en andere toelagen, en verminderd met betaalde premies en belastingen. Het besteedbaar huishoudensinkomen is gelijk aan de som van het besteedbaar inkomen van alle huishoudensleden. Om de inkomens van verschillende typen huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, wordt het besteedbaar huishoudensinkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Hierbij wordt rekening gehouden met schaalvoordelen die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Voor een vergelijkbaar welvaartsniveau heeft

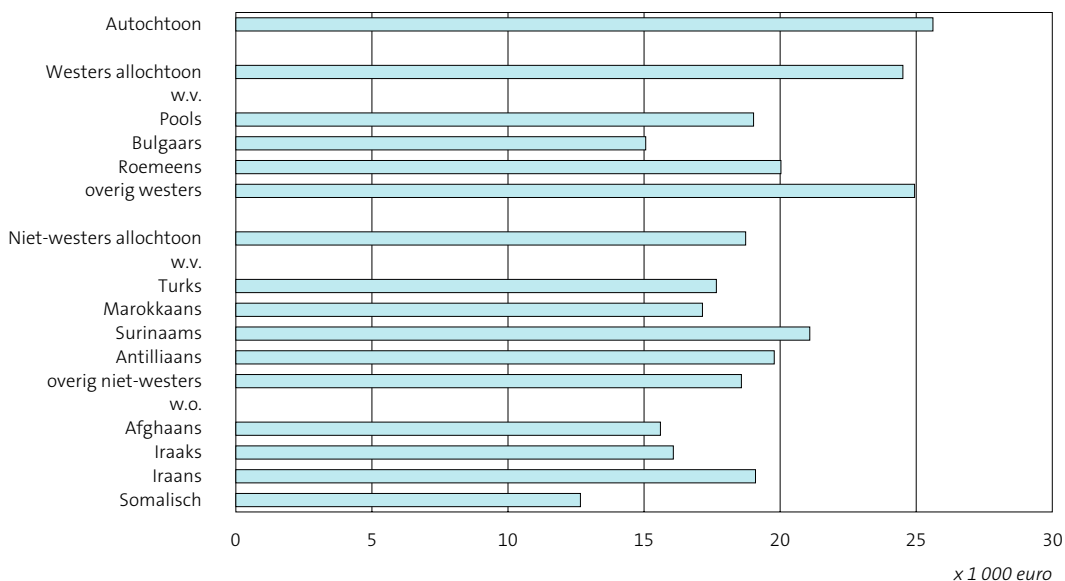
een tweepersoonshuishouden immers niet twee keer zo veel inkomen nodig als een alleenstaande. Om het inkomen van verschillende huishoudentypen vergelijkbaar te maken wordt het inkomen gedeeld door een equivalentiefactor (CBS, 2004). Het aldus gestandaardiseerde huishoudensinkomen wordt vervolgens toegekend aan iedere persoon van het betreffende huishouden. De persoon met het aan hem of haar toegekende huishoudensinkomen vormt dan de eenheid voor verdere berekening. In het vervolg van de tekst wordt met het inkomen altijd het aan de persoon toegekende gestandaardiseerde besteedbaar huishoudensinkomen bedoeld, tenzij dit expliciet anders is vermeld. Voor dit onderzoek zijn alleen personen van 20 jaar of ouder meegenomen.

Niet-westerse allochtonen hebben laagste inkomen

In 2010 bedroeg het gemiddelde inkomen van autochtonen ruim 25,5 duizend euro. Het inkomen van westerse allochtonen lag met 24,5 duizend euro op ongeveer dezelfde hoogte. Westerse allochtonen met een Poolse, Bulgaarse en Roemeense herkomst hebben een lager inkomen dan overige westerse allochtonen. Niet-westerse allochtonen hebben een aanzienlijk lager inkomen, nog geen 19 duizend euro. Van de niet-westerse allochtonen hebben Surinamers het hoogste inkomen. Ook Antillianen, Arubanen en Iraniërs hebben

een relatief hoog inkomen. Het inkomen van Somaliërs is met gemiddeld bijna 13 duizend euro per jaar het laagste, gevolgd door het inkomen van Afghanen en Irakezen.

5.1.1 Gemiddeld inkomen van personen van 20 jaar en ouder, 2010*

Bron: IPO.

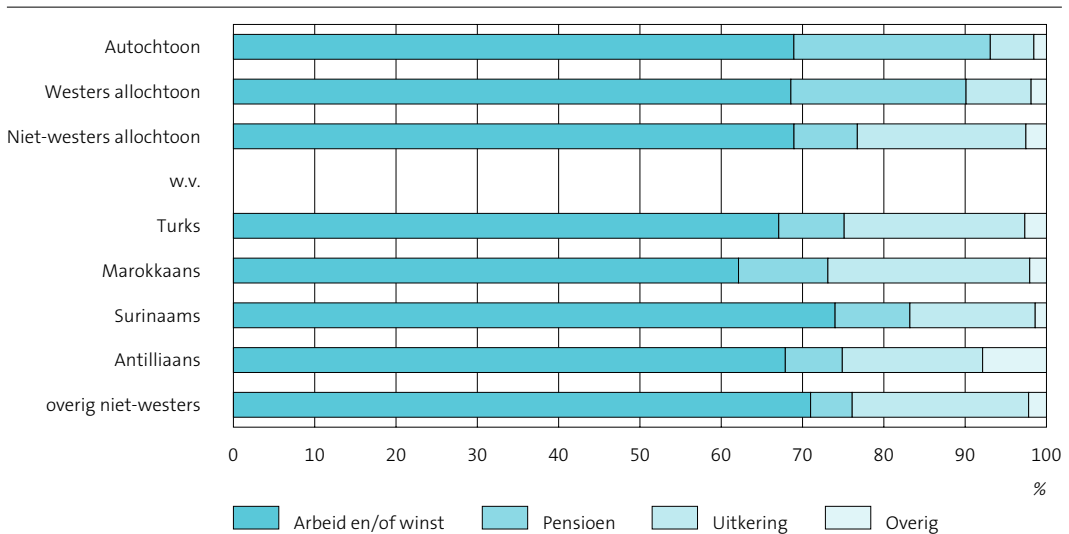
Kwart van de Marokkanen leeft van uitkering

Dat het inkomen van niet-westerse allochtonen gemiddeld lager is dan van autochtonen en westerse allochtonen, hangt samen met het feit dat zij gemiddeld lagere lonen hebben (Wagner en Bottelberghs, 2010) en dat zij vaker afhankelijk zijn van een uitkering. Meer dan 20 procent van de niet-westerse allochtonen leeft in een huishouden dat voornamelijk van uitkeringen moet rondkomen, terwijl dit aandeel onder autochtonen (5 procent) en westerse allochtonen (8 procent) beduidend lager is. Van de personen met Marokkaanse herkomst heeft een kwart een uitkering als voornaamste inkomensbron.

Niet-westerse allochtonen hebben minder vaak een pensioenuitkering. Dit komt uiteraard door hun gemiddeld jongere leeftijd.¹⁾ Bovendien hebben niet-westerse allochtonen doorgaans minder pensioen opgebouwd dan autochtonen, waardoor de pensioenuitkeringen een stuk lager liggen. Vooral het arbeidsgerelateerde pensioen van niet-westerse allochtonen is lager dan van autochtonen (Džambo 2008, www.cbs.nl/statline).

¹⁾ Wanneer er voor leeftijdsverschillen gecorrigeerd wordt, is het aandeel pensioenontvangers onder autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen vrijwel gelijk.

5.1.2 Aandeel personen van 20 jaar en ouder naar voornaamste inkomensbron van het huishouden, 2010*

Bron: IPO.

Afwijkend inkomenspatroon naar levensloop voor Turken en Marokkanen

De inkomensontwikkeling van autochtonen en westerse allochtonen heeft gedurende de levensloop een overeenkomstig patroon: jongeren hebben gemiddeld een relatief laag inkomen, omdat ze nog studeren of aan het begin van hun carrière staan. Met het ouder worden stijgt het inkomen, de top wordt bereikt op middelbare leeftijd. Dan is het grootste deel van de mensen aan het werk en vaak hebben ze een stabiele carrière. Bij het bereiken van de pensioenleeftijd gaan de meesten er vervolgens weer flink op achteruit. Bij Turken en Marokkanen is dit patroon veel minder zichtbaar. Turken van 35 tot 50 jaar hebben evenveel te besteden als Turken van 50 tot 65 jaar. Bij Marokkanen is het gemiddeld inkomen van 20- tot 35-jarigen zelfs hoger dan van oudere Marokkanen. Dit hangt onder andere samen met het feit dat oudere niet-westerse allochtonen vrijwel allemaal eerstegeneratieallochtonen zijn, terwijl er bij de jongeren een meer gelijke verdeling tussen de eerste en de tweede generatie is. De inkomens van de tweede generatie niet-westerse allochtonen zijn gemiddeld hoger dan van de eerste generatie (zie ook figuur 5.1.5).

Hoogste inkomens in minder stedelijke gebieden in de Randstad

Personen die in de Randstad wonen hebben over het algemeen een hoger inkomen dan personen die niet in de Randstad wonen. Buiten de Randstad is er onder niet-westerse allochtonen nauwelijks verschil in gemiddeld inkomen wanneer een onderscheid wordt gemaakt naar stedelijkheidsgraad. Binnen de Randstad zijn de inkomensverschillen naar

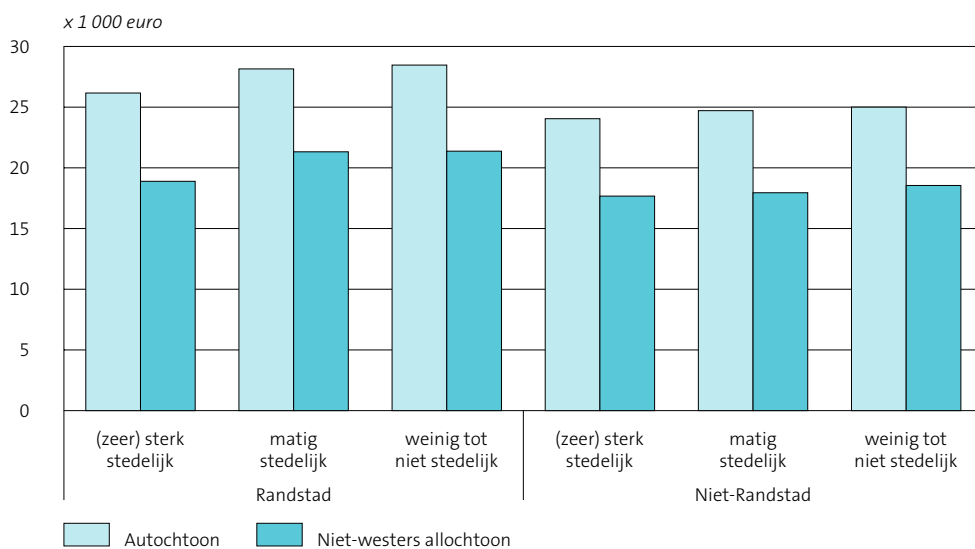
stedelijkheidsgraad groter: de hoogste inkomens zijn te vinden in de minder stedelijke gebieden. In alle gebieden ligt het inkomen van niet-westerse allochtonen fors lager dan het inkomen van autochtonen.

5.1.3 Gemiddeld inkomen naar leeftijd, 2010*

	Totaal 20 jaar of ouder	ww.			
		20 tot 35 jaar	35 tot 50 jaar	50 tot 65 jaar	65 jaar of ouder
	<i>x 1 000 euro</i>				
Autochtoon	25,6	23,9	26,0	28,5	23,2
Westers allochtoon	24,5	21,2	25,0	27,5	23,6
Niet-westers allochtoon	18,7	18,1	18,9	20,1	17,7
ww.					
Turks	17,7	17,3	18,1	18,2	15,9
Marokkaans	17,1	17,7	16,7	16,8	16,5
Surinaams	21,1	20,1	21,3	22,8	19,2
Antilliaans	19,8	18,2	21,6	21,5	.
overig niet-westers	18,6	17,8	18,7	19,8	19,9

Bron: IPO.

5.1.4 Gemiddeld inkomen van personen van 20 jaar en ouder naar regio, 2010*

Bron: IPO.

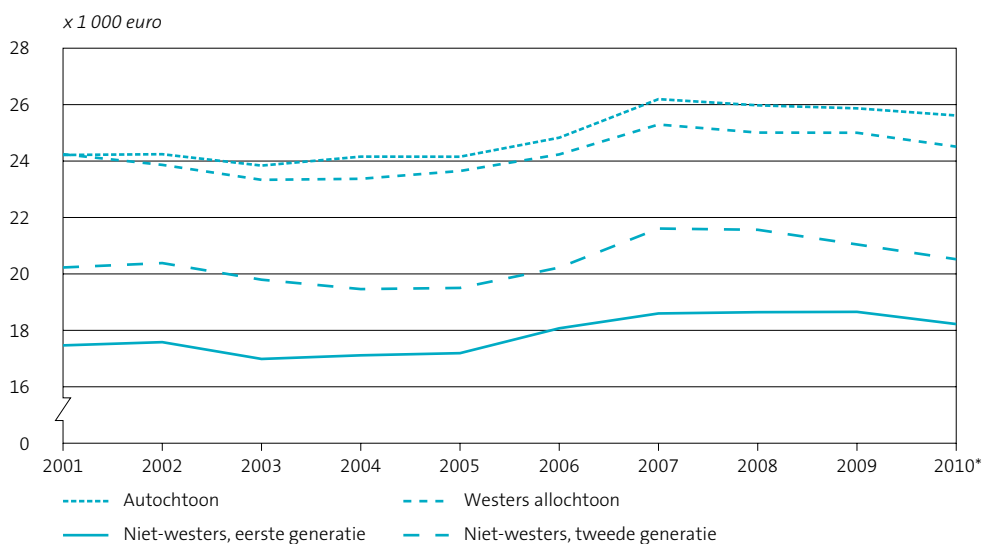
Inkomensontwikkelingen verschillen weinig tussen herkomstgroepen

In de periode 2001–2010 verliep de ontwikkeling van het gemiddeld inkomen voor niet-westerse allochtonen grotendeels gelijk aan die van autochtonen, zij het op een lager niveau. Vooral in 2006 en 2007 nam het inkomen toe. Dit was een periode van economische bloei, waarvan zowel autochtonen als allochtonen hebben geprofiteerd. Onder invloed van de economische neergang vanaf eind 2008 daalde het inkomen van autochtonen net iets minder hard dan het inkomen van niet-westerse allochtonen. Niet-westerse allochtonen hebben een meer kwetsbare positie op de arbeidsmarkt en worden in economisch slechtere tijden sterker getroffen dan autochtonen.

Tweede generatie heeft hogere inkomens dan eerste generatie

Niet-westerse allochtonen van de tweede generatie hebben meer te besteden dan de eerste generatie. Dit hangt onder meer samen met het feit dat tweedegeneratieallochtonen over het algemeen hoger zijn opgeleid en de Nederlandse taal beter beheersen. Hierdoor hebben zij betere kansen op de arbeidsmarkt (Janssen, Souren, Ooijevaar en Van Gaalen, 2010). Wel zijn zij harder getroffen door de recessie: zij gingen er in 2009 en 2010 meer op achteruit dan eerstegeneratieallochtonen, onder andere doordat zij gemiddeld jonger zijn en kwetsbaarder op de arbeidsmarkt.

5.1.5 Ontwikkeling van het gemiddeld inkomen, personen van 20 jaar en ouder, 2001-2010 (in prijzen van 2010)

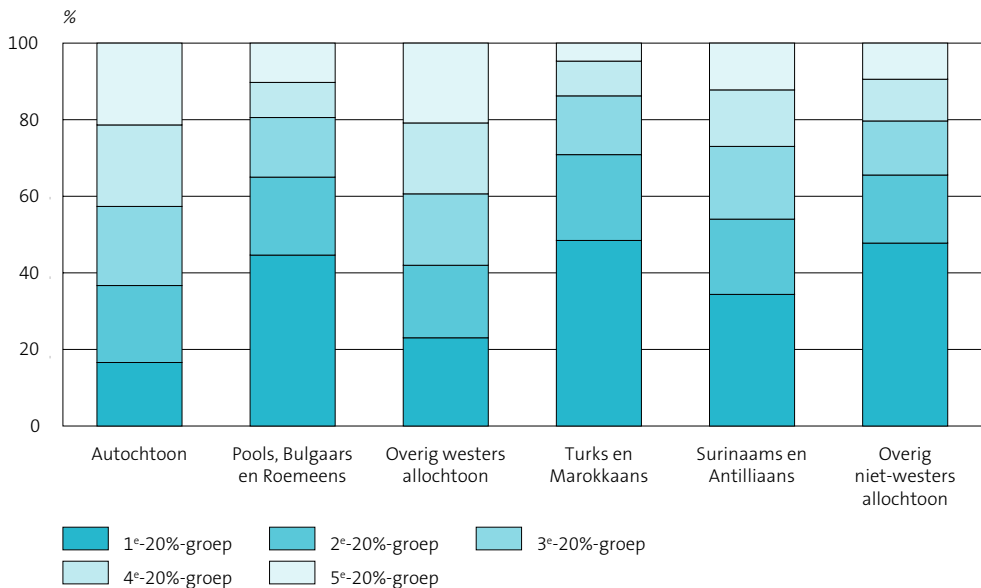
Bron: IPO.

5.2 De inkomensladder

Niet-westerse allochtonen vaker laag op inkomensladder

Niet-westerse allochtonen horen beduidend vaker tot de laagste inkomensgroep²⁾ dan autochtonen. Bijna een op de twee Turken of Marokkanen heeft een inkomen in de laagste inkomensgroep, tegenover een op de zes autochtonen. Ook Polen, Bulgaren en Roemenen, arbeidsmigranten die vaak laaggeschoold werk doen, zijn oververtegenwoordigd in de laagste inkomensgroep. Bij Surinamers en Antillianen is het aandeel in de laagste inkomensgroep iets lager, maar nog altijd valt een op de drie in de laagste inkomensgroep. Een op de vijf autochtonen zit in de hoogste inkomensgroep, van de niet-westerse allochtonen nog geen een op de tien. Ook Polen, Bulgaren en Roemenen bevinden zich niet vaak bovenaan de inkomensladder.

5.2.1 Aandelen personen van 20 jaar en ouder in 20%-inkomensgroepen, 2010*

Bron: IPO.

²⁾ Een indeling van de bevolking van 20 jaar en ouder in 20%-inkomensgroepen ontstaat door personen oplopend te ordenen naar hoogte van hun inkomen en vervolgens vijf groepen van gelijke omvang te vormen. De 20 procent personen met de laagste inkomens worden hier aangeduid als de laagste inkomensgroep, de 20 procent personen met de hoogste inkomens als de hoogste inkomensgroep.

Meer Polen, Bulgaren en Roemenen in de laagste inkomensgroep

In tien jaar tijd is het aandeel personen met een Poolse, Bulgaarse en Roemeense herkomst met een inkomen in de laagste 20-procentgroep flink toegenomen: van 27 procent in 2001 naar 45 procent in 2010. Dit komt door de sterke toename van deze groepen in de afgelopen jaren. Onder hen zijn veel Poolse arbeidsmigranten die voornamelijk in de landbouw en via uitzendbureaus werken (zie hoofdstuk 4). Zij hebben een beduidend lager inkomen dan andere westerse allochtonen.

Het aandeel Polen, Bulgaren en Roemenen met een inkomen in de hoogste 20-procentgroep is gedaald van 18 procent (2001) naar 10 procent (2010). Bij autochtonen en niet-westerse allochtonen zijn deze aandelen niet veel veranderd (zie tabel B5.1).

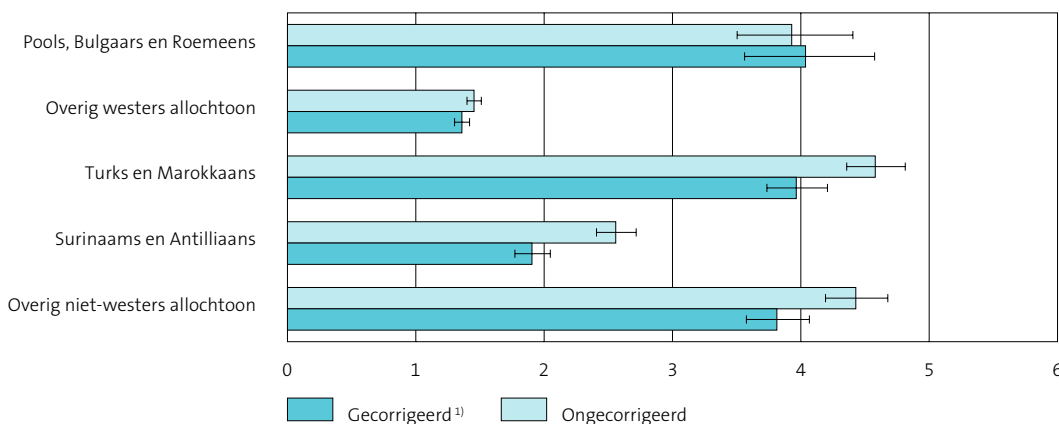
Logistische regressieanalyse

De positie op de inkomensladder hangt niet alleen samen met herkomst. Ook andere kenmerken, zoals leeftijd en huishoudensamenstelling spelen een rol (CBS, 2012). Zo zijn niet-westerse allochtonen gewoonlijk jonger dan autochtonen, waardoor hun gemiddeld inkomen lager is. Daarnaast hebben niet-westerse allochtonen vaker dan autochtonen een uitkering. Een logistische regressieanalyse houdt rekening met dergelijke verschillen en kan het netto effect van herkomst op positie op de inkomensladder (hier: inkomen in de laagste dan wel de hoogste 20-procentgroep) vaststellen. Dit netto effect wordt uitgedrukt

in een zogenoemde *odds ratio* (kansverhouding). De odds ratio geeft aan hoeveel keer meer of minder een herkomstgroep kans maakt op een inkomen in de laagste (of hoogste) inkomensgroep (ten opzichte van de andere inkomensgroepen) dan de referentiegroep. In de logistische regressieanalyses in dit hoofdstuk vormen autochtonen telkens de referentiegroep.

In de regressie zijn alleen die kenmerken betrokken, die in het Inkomenspanelonderzoek waargenomen zijn. Met andere kenmerken, zoals opleidingsniveau, is geen rekening gehouden.

5.2.2 Kansen (odds ratio's) op het hebben van een inkomen in de laagste 20-procentgroep ten opzichte van autochtonen, personen van 20 jaar en ouder, 2010*

Bron: IPO.

¹⁾ Gecorrigeerd voor geslacht, leeftijd, huishoudensamenstelling, voornaamste inkomensbron en regio.

Fors verschil in inkomenspositie van Turken, Marokkanen en autochtonen

Turken en Marokkanen hebben ruim 4,5 keer zo veel kans op een laag inkomen als autochtonen. Dit komt vooral door de verschillen in inkomensbron: Turken en Marokkanen zijn vaker afhankelijk van een uitkering dan autochtonen. Een andere reden is het verschil in opleidingsniveau tussen autochtonen en Turken en Marokkanen. Polen, Bulgaren en Roemenen hebben vier keer zo veel kans op een laag versus een hoger inkomen als autochtonen.

5.3 Economische zelfstandigheid

Financiële zelfredzaamheid draagt in belangrijke mate bij aan sociaaleconomische integratie. In het emancipatie- en integratiebeleid zijn kwetsbare groepen in de samenleving steeds gestimuleerd om een baan te vinden die voldoende inkomen oplevert om economisch zelfstandig te zijn. In deze paragraaf komen de verschillen in economische zelfstandigheid tussen allochtonen en autochtonen aan bod, met speciale aandacht voor sekseverschillen.

Economische zelfstandigheid

Economische zelfstandigheid is een begrip dat beleidsmatig verbonden is met het bestaansminimum. Iemand wordt als economisch zelfstandig beschouwd als het individuele netto inkomen uit arbeid en eigen onderneming op of boven 70 procent van het wettelijke netto minimumloon ligt (de netto

bijstand van een alleenstaande). In 2010 bedroeg de grens voor economische zelfstandigheid 870 euro per maand. De meting van economische zelfstandigheid wordt in dit hoofdstuk beperkt tot personen van 20 tot 65 jaar.

Surinaamse vrouwen even vaak economisch zelfstandig als autochtone vrouwen

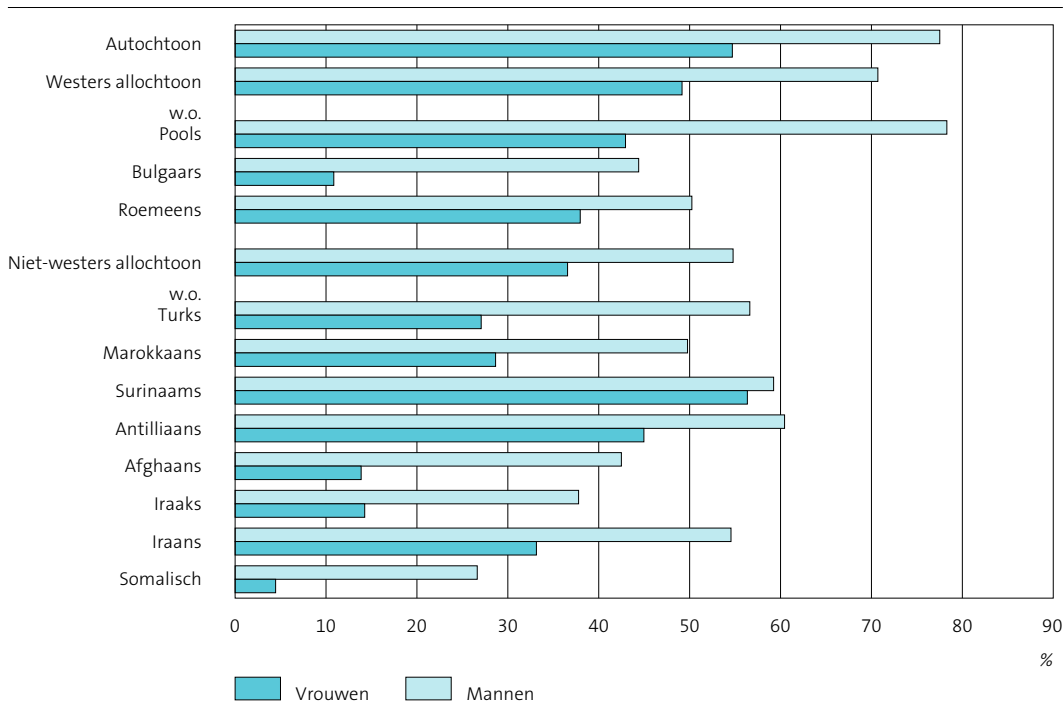
Niet-westerse allochtonen zijn in 2010 minder vaak economisch zelfstandig dan autochtonen (40 procent tegenover 61 procent). Binnen elke herkomstgroep zijn mannen vaker economisch zelfstandig dan vrouwen. Vooral bij Somaliërs is het sekseverschil groot. Somalische mannen zijn zes keer vaker economisch zelfstandig dan de vrouwen. Overigens betreft het maar een relatief kleine groep. Ook bij Afghanen en Irakezen is er een behoorlijk verschil tussen mannen en vrouwen. Op enige afstand volgen dan Turken en Marokkanen. Het verschil in economische zelfstandigheid komt voor een groot deel door de lagere arbeidsdeelname van vrouwen. Surinaamse vrouwen zijn bijna net zo vaak economisch zelfstandig als Surinaamse mannen.

De verschillen in economische zelfstandigheid zijn bij niet-westerse vrouwen onderling groter dan bij niet-westerse mannen. Surinaamse vrouwen zijn het vaakst economisch

zelfstandig (56 procent) en verschillen daarin niet significant van autochtone vrouwen (55 procent). Ook Antilliaanse vrouwen zijn in verhouding tot andere niet-westerse vrouwen vaak economisch zelfstandig. Dit hangt samen met het hogere opleidingsniveau en de hogere arbeidsparticipatie van Surinaamse en Antilliaanse vrouwen. Ook werken zij gemiddeld meer uren per week (Janssen en Portegijs, 2011).

Westerse allochtonen, zowel mannen als vrouwen, zijn iets minder vaak economisch zelfstandig dan autochtonen. Maar Poolse mannen zijn het net zo frequent als autochtone mannen. Dit komt door hun hoge arbeidsdeelname en lange werkweken (SCP, 2011). Wel is het verschil met Poolse vrouwen groot, evenals bij de (kleine groep) Bulgaren.

5.3.1 Economische zelfstandigheid naar geslacht, 20 tot 65 jaar, 2010*

Bron: IPO.

Bij Turken en Marokkanen geen generatieverschil in economische zelfstandigheid

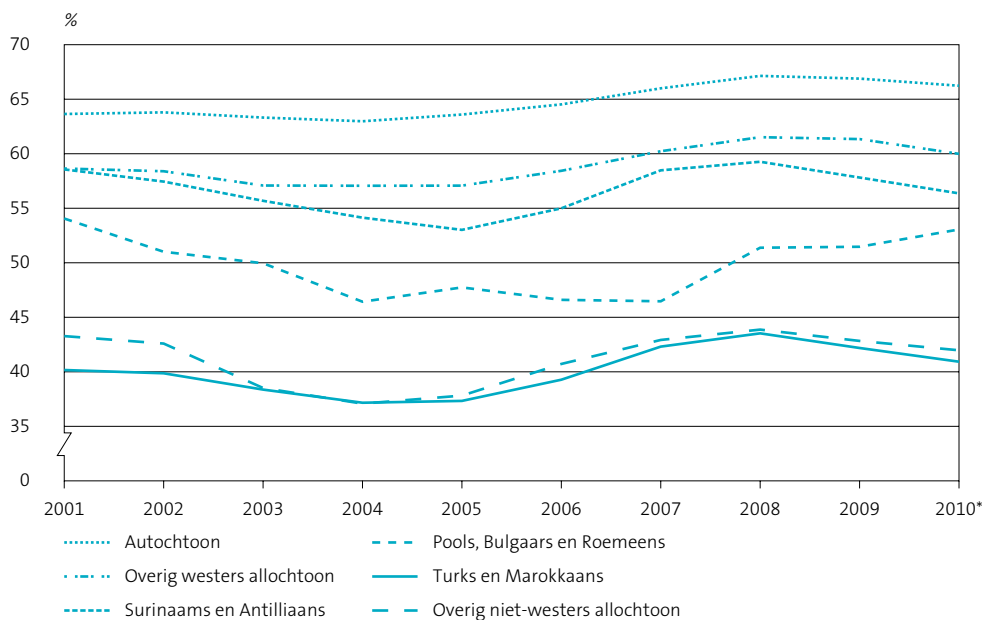
Bij mensen van Turkse of Marokkaanse herkomst is er geen verschil in economische zelfstandigheid tussen de eerste en tweede generatie. Surinamers van de eerste generatie zijn echter vaker in staat zichzelf financieel te onderhouden dan Surinamers van de twee-

de generatie, terwijl bij Antillianen het omgekeerde geldt. Gemiddeld was 46 procent van de niet-westerse allochtonen in 2010 economisch zelfstandig; 45 procent bij de eerste generatie en 48 procent bij de tweede generatie.

Economische zelfstandigheid vooral bij niet-westerse allochtonen conjunctuurgevoelig

In de periode 2002 tot 2005 ging het Nederland economisch gezien minder voor de wind. Vooral het aandeel economisch zelfstandigen onder niet-westerse allochtone groepen daalde in die jaren. Dat kwam door de stijgende werkloosheid, die met name deze groepen trof. Maar ook bij Polen, Bulgaren en Roemenen nam het aandeel economisch zelfstandigen in die periode af. Andere westerse allochtonen en autochtonen ondervonden weinig hinder van de laagconjunctuur. In 2006 en 2007 nam de economische zelfstandigheid weer toe, waarbij niet-westerse allochtonen en mensen van Poolse, Bulgaarse of Roemeense herkomst relatief meer profiteerden van de aantrekkende economie dan de andere herkomstgroepen. Na 2008 werden niet-westerse allochtonen het meest getroffen door de recessie, terwijl Polen, Bulgaren en Roemenen de dans juist ontsprongen. Andere westerse allochtonen en autochtonen hadden opnieuw minder last van de economische neergang.

5.3.2 Ontwikkeling aandeel economisch zelfstandigen, 20 tot 65 jaar

Bron: IPO.

5.4 Actuele uitkerings situatie

Eind september 2011 ontvingen 1,3 miljoen personen in Nederland een bijstands-, werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Dat is 12 procent van de Nederlandse bevolking van 15 tot 65 jaar. Van de autochtone bevolking ontving 11 procent een uitkering. Niet-westerse allochtonen deden vaker een beroep op de sociale zekerheid. Van hen ontving 21 procent een uitkering.

Van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen ontvingen Marokkanen met 25 procent het vaakst een uitkering. De aandelen uitkeringsontvangers onder personen van Turkse herkomst (22 procent) en van Surinaamse en Antilliaanse herkomst (20 procent) bleven hierbij iets achter. Relatief groot was het aandeel personen uit de vluchtelingengroepen met een uitkering. Van de in Nederland verblijvende Somaliërs ontving 48 procent een uitkering, van de Irakezen 38 procent. Van Afghanen en Iraniërs ontving 28 en 26 procent een uitkering.

Slechts 4 procent van de Bulgaren en 6 procent van de Roemenen ontving een uitkering. Polen ontvingen met 7 procent iets vaker een uitkering. Van de totale groep westerse allochtonen ontving 12 procent een uitkering.

Personen met een uitkering

Paragrafen 5.4 en 5.5 gaan over in Nederland woonachtige personen van 15 tot 65 jaar met een bijstandsuitkering, een werkloosheidsuitkering of een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Personen kunnen meerdere en verschillende uitkeringen hebben, maar tellen in de cijfers per uitkeringssoort één keer mee.

Bijstandsuitkeringen

Bij de bijstand gaat het om personen met een uitkering in het kader van de *Algemene bijstandswet* (Abw) of *Wet Werk en Bijstand* (WWB). De Abw is per 1 januari 2004 vervangen door de WWB.

Werkloosheidsuitkeringen

Bij de werkloosheidsuitkeringen gaat het om personen met een uitkering in het kader van de *Werkloosheidswet* (WW). Binnen deze wet is in 2006 is een aantal veranderingen doorgevoerd, zoals de beperking van de duur van de uitkering. Personen met deeltijd-WW blijven buiten beschouwing. Deze regeling is in verband met de recessie tijdelijk in het leven geroepen.

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Bij arbeidsongeschiktheidsuitkeringen gaat het om personen met een uitkering in het kader van de:

- *Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering* (WAO). De WAO is per 1 januari 2006 gestopt, waardoor er geen nieuwe instroom meer is. Personen die voor 1 januari 2006 een WAO-uitkering ontvingen, behouden deze.
- *Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen* (WAZ). De WAZ is per 1 augustus 2004 gestopt, waardoor er geen nieuwe instroom meer is.
- *Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten*, op 1 januari 2010 opgevolgd door de *Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten* (Wajong)
- *Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen* (WIA). De WIA vervangt voor nieuwe gevallen per 1 januari 2006 de WAO. Personen met deze uitkering worden pas vanaf 2007 in de cijfers meegenomen.

Niet-westerse allochtonen

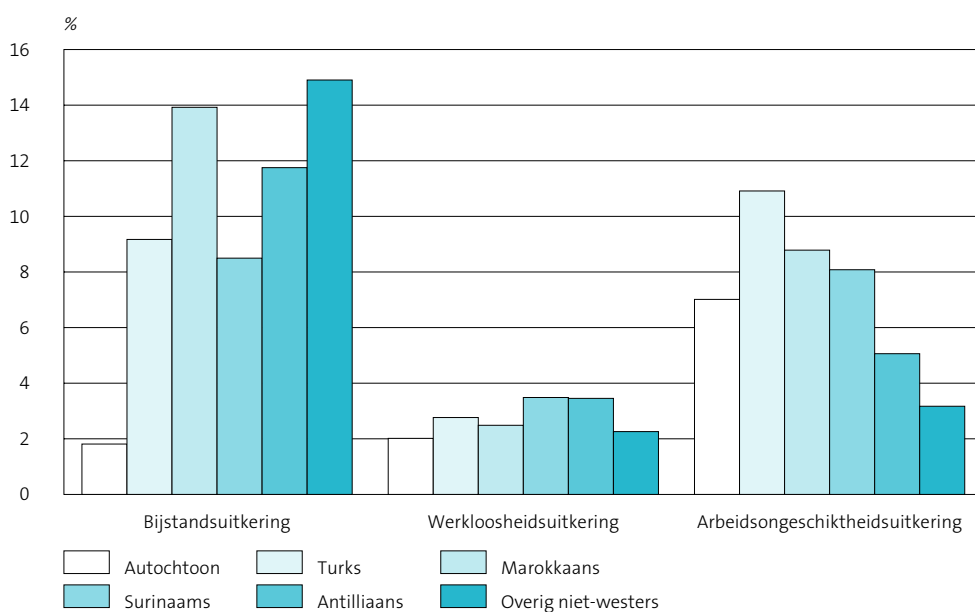
Veel bijstandsonvangers onder niet-westerse allochtonen

Eind september 2011 ontving ruim 3 procent van de Nederlandse bevolking van 15 tot 65 jaar een bijstandsuitkering. Onder niet-westerse allochtonen was het aandeel personen met bijstand (12 procent) bijna zeven keer zo groot als onder autochtonen (nog geen 2 procent). Vooral Marokkanen en overig niet-westerse allochtonen hadden met 14 en 15 procent vaak een bijstandsuitkering. Dat was ruim anderhalf keer zo vaak als Turken en Surinamers.

Ruim 3 procent van de Surinamers of Antillianen ontving een werkloosheidsuitkering tegen 2 procent van de autochtonen. Het aandeel WW'ers onder Turken en Marokkanen lag hier tussenin.

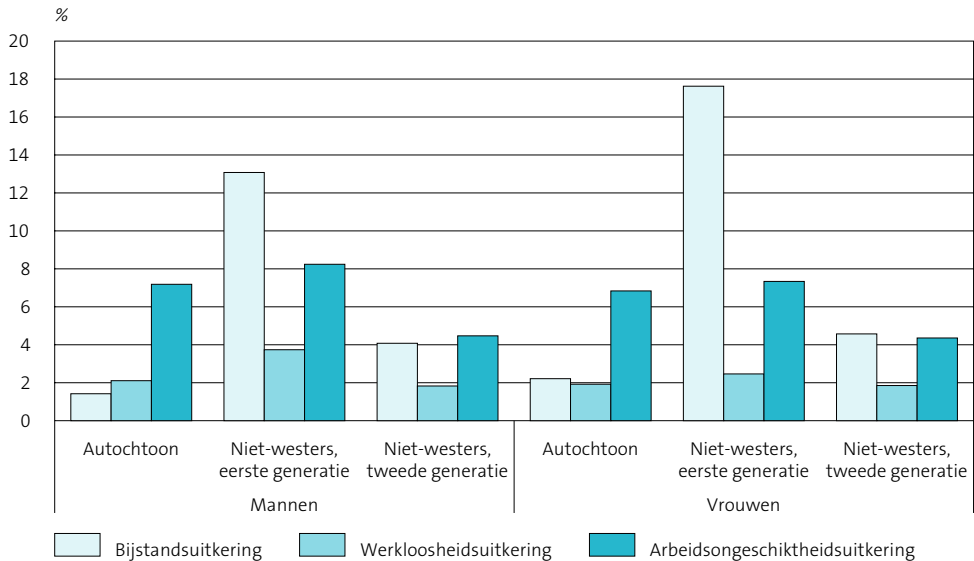
Het aandeel personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering was met 11 procent het hoogst onder personen van Turkse herkomst. Onder Antillianen en overig niet-westerse allochtonen was het aandeel personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering lager dan onder autochtonen.

5.4.1 Personen met een uitkering naar soort uitkering, niet-westerse groepen, september 2011*

Bron: SSB.

5.4.2 Personen met een uitkering naar geslacht en generatie, september 2011*

Bron: SSB.

Vooraf niet-westerse eerstegeneratieallochtonen met een uitkering

Bij niet-westerse allochtonen met bijstand gaat het vooral om personen van de eerste generatie van 45 jaar en ouder. Ruim 16 procent van de mannen onder hen had een bijstandsuitkering en 22 procent van de vrouwen. De niet-westerse eerste generatie had ruim drie keer zo vaak een bijstandsuitkering als de tweede generatie. Wat hier meespeelt, is dat de eerste generatie gemiddeld ouder is dan de tweede generatie. Maar ook in de leeftijd van 25 tot 45 jaar heeft de eerste generatie vaker een bijstandsuitkering dan de tweede generatie (15 procent en 7 procent).

Niet-westers allochtone mannen van de eerste generatie hebben twee keer zo vaak een WW-uitkering als niet-westers allochtone mannen van de tweede generatie. Dit verschil komt vooral doordat jongeren minder vaak een WW-uitkering hebben en de tweede generatie gemiddeld veel jonger is. Onder de 25- tot 45-jarige mannen hebben de eerste en tweede generatie bijvoorbeeld even vaak WW.

Het aandeel niet-westers allochtone vrouwen van de eerste generatie met WW was onder 25- tot 45-jarigen maar iets hoger dan dat van autochtone vrouwen. Niet-westers allochtone vrouwen van de tweede generatie van 25 tot 45 jaar hadden daarentegen bijna anderhalf keer zo vaak WW als de eerste generatie. Dit hogere aandeel komt waarschijnlijk door de hogere arbeidsdeelname van de tweede generatie, waardoor hun kans op werkloosheid groter is.

Niet-westerse allochtonen van de eerste generatie hebben met bijna 8 procent iets vaker een arbeidsongeschiktheidsuitkering dan autochtonen (7 procent). Het aandeel niet-westerse allochtonen van de tweede generatie met een arbeidsongeschiktheidsuitkering is lager: 4 procent. Ook hier speelt de gemiddeld jongere leeftijd van de tweede generatie een belangrijke rol. Juist op latere leeftijd neemt de kans op arbeidsongeschiktheid sterk toe. Onder de 25- tot 45-jarigen hadden autochtonen en niet-westerse allochtonen van de eerste generatie even vaak een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Dit aandeel lag onder tweede generatie niet-westerse allochtonen iets hoger. Ook dit verschil kan samenhangen met de hogere arbeidsparticipatie van de tweede generatie en dus een hogere kans op arbeidsongeschiktheid. Onder 45-plussers ontvingen niet-westerse allochtonen van de eerste generatie met 14 procent vaker een arbeidsongeschiktheidsuitkering dan autochtonen en niet-westerse allochtonen van de tweede generatie (respectievelijk 11 en 10 procent).

Minder bijstandsafhankelijkheid in minder stedelijke gemeenten

Bijstand werd in 2011 vooral verstrekt aan personen die woonden in de zeer sterk stedelijke gemeenten in de Randstad en in de (zeer) sterk stedelijke gebieden buiten de Randstad. De overig niet-westerse allochtonen vormen hierop een uitzondering. Zij krijgen juist het vaakst bijstand in de weinig tot niet stedelijke gemeenten. Een reden hiervoor is dat in deze gemeenten relatief veel personen uit de vluchtelingengroepen wonen. Zij zijn (zeker in hun begintijd in Nederland) vaak op bijstand aangewezen. Voor de andere niet-westerse herkomstgroepen geldt zowel binnen als buiten de Randstad dat er minder aanspraak gemaakt wordt op de bijstand naarmate gemeenten minder stedelijk zijn. Dit geldt voor Surinamers en Antillianen sterker dan voor personen van Turkse en Marokkaanse herkomst.

Surinamers in de zeer sterk stedelijke gebieden zijn net als autochtonen bijna vijf keer zo vaak afhankelijk van bijstand als in de weinig tot niet stedelijke gemeenten, Antillianen zelfs zeven keer zo vaak, Turken en Marokkanen maar twee keer zo vaak. In de minder stedelijke gemeenten buiten de Randstad zijn de verschillen met de (zeer) sterk stedelijke gemeenten kleiner.

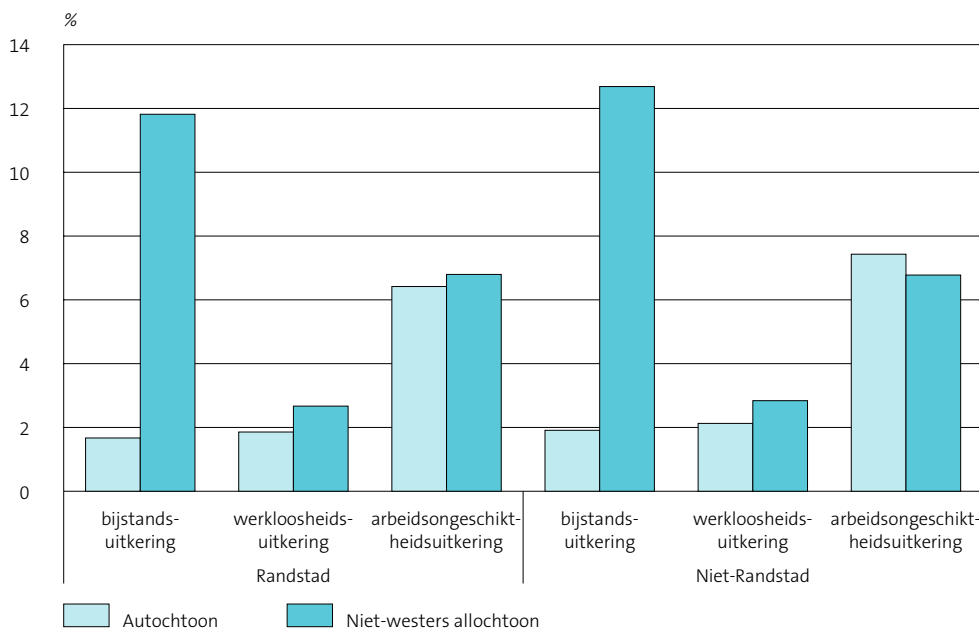
De aandelen personen met een werkloosheidsuitkering waren onder alle herkomstgroepen buiten de Randstad iets hoger dan binnen de Randstad. Het verschil is het grootst onder Marokkanen. Van de buiten de Randstad wonende Marokkanen ontving bijna 3 procent een WW-uitkering, in de Randstad ruim 2 procent.

Het aandeel arbeidsongeschikten was voor autochtonen, Turken en Antillianen het laagst binnen de Randstad. Bij Turken en Antillianen komt dit vooral doordat het aandeel arbeidsongeschikten in de zeer sterk stedelijke gemeenten in de Randstad lager ligt dan gemiddeld. In de sterk en matig stedelijke gemeenten in de Randstad ligt het aandeel in deze groepen juist boven het gemiddelde. Voor Surinamers en Marokkanen is er met respectievelijk 8 en 9 procent arbeidsongeschikten geen verschil binnen en buiten de Randstad. Overigens geldt voor de vier grootste niet-westerse groepen dat het aandeel personen

met een arbeidsongeschiktheidsuitkering in minder stedelijke gebieden groter is dan in meer stedelijke gemeenten. Voor autochtonen geldt juist het omgekeerde.

5.4.3 Personen met een uitkering naar stedelijkheid woongemeente, september 2011*

Bron: SSB.

Vluchtelingengroepen

Vooraf bijstand onder Somaliërs en Irakezen

Eind september 2011 ontving 35 procent van de personen uit de vluchtelingengroepen een socialezekerheidsuitkering. Het ging om bijna 40 duizend personen van wie de meesten een bijstandsuitkering ontvingen.

Zo'n 34 duizend personen uit de vluchtelingengroepen ontvingen een bijstandsuitkering, dit is 9 procent van alle bijstandontvangers. Twee derde van hen is van Iraakse en Somaliëse herkomst.

Van de Somaliërs ontving bijna de helft bijstand, van de Irakezen 33 procent, van de Iraniërs 19 procent. Vrouwen uit deze vier landen ontvingen wat vaker bijstand. Zowel bij mannen als bij vrouwen is het aandeel personen met bijstand het hoogst bij personen van 45 jaar en ouder.

In weinig tot niet stedelijke gemeenten hadden personen uit de vluchtelingengroepen iets vaker een bijstandsuitkering dan in meer stedelijke gemeenten.

Rechten van vluchtelingen op uitkeringen

Immigranten die op asielgronden een verblijfsvergunning hebben, kunnen in aanmerking komen voor bijstand. Een van de voorwaarden is dat zij niet in een asielzoekerscentrum (AZC) verblijven. Het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) zorgt dan namelijk voor huisvesting en voorziet in het levensonderhoud. Verstrekkt het COA geld om buiten een AZC te wonen en om in het levensonderhoud te voorzien, dan is er evenmin recht op bijstand. Het recht op bijstand ontstaat als het COA geen ondersteuning biedt. Niet alleen gelden dan dezelfde voorwaarden waaraan ook Nederlanders moeten voldoen, maar de Immigratie- en Naturalisatiedienst beslist ook nog over het verblijfsrecht. Dat recht moet gelden om in aanmerking te komen voor bijstand (Schulinck, 2012).

De WIA en de WAO (voor personen die voor 1 januari 2004 arbeidsongeschikt zijn geworden) geeft werknemers onder voorwaarden recht op een uitkering. Bij de toekenning van de

uitkering speelt het arbeidsverleden een rol. Het gaat hierbij onder andere om het aantal jaren met 52 of meer loondagen.

Asielzoekers mogen per jaar 24 weken werken (COA, 2012) en kunnen dan ook bij arbeidsongeschiktheid in aanmerking komen voor een dergelijke uitkering.

Een werknemer heeft recht op een werkloosheidsuitkering als hij werkloos is en voldoet aan twee eisen. Volgens de *weken-eis* moet een werknemer in de 36 weken voorafgaand aan de werkloosheid ten minste 26 weken hebben gewerkt. Dan bestaat er recht op de basisuitkering van 3 maanden. Als er in de 5 jaren voorafgaand aan de werkloosheid gedurende ten minste 4 jaren over ten minste 52 dagen loon is ontvangen, dan wordt voldaan aan de *jaren-eis* en is er recht een uitkering van 4 tot 38 maanden. Zoals eerder gemeld, mogen asielzoekers 24 weken per jaar werken en kunnen dus in aanmerking komen voor WW.

5.4.4 Personen met een uitkering, vluchtelingengroepen, september 2011*

	Autochtoon	Afghaans	Iraaks	Iraans	Somalisch
	%				
Bijstandsuitkeringen					
Totaal	1,8	24,0	33,6	19,4	44,9
mannen	1,4	19,8	30,7	18,5	38,1
vrouwen	2,2	29,2	37,8	20,6	53,5
Werkloosheidsuitkeringen					
Totaal	2,0	2,1	2,1	2,5	1,6
mannen	2,1	2,9	2,9	3,0	2,4
vrouwen	1,9	1,0	0,9	1,9	0,7
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen					
Totaal	7,0	1,8	2,7	4,8	1,9
mannen	7,2	2,0	3,3	5,2	2,2
vrouwen	6,8	1,5	2,0	4,2	1,4

Bron: SSB.

Weinig WW onder vrouwen uit vluchtelingengroepen

Eind september 2011 hadden 2,4 duizend personen uit de vluchtelingengroepen een werkloosheidsuitkering, 1 procent van alle personen met WW. Het aandeel personen met WW uit de vluchtelingengroepen was met zo'n 2 procent nagenoeg gelijk aan het aandeel autochtone WW'ers. Dat komt vooral omdat onder vrouwen uit deze vier landen het aandeel

WW'ers gering was: ongeveer twee keer zo laag als onder autochtone vrouwen. Alleen Iraanse vrouwen hadden net zo vaak een WW-uitkering als autochtone vrouwen. Dit zal komen door de hogere arbeidsdeelname van Iraanse vrouwen, waardoor zij vaker recht op WW hebben.

Onder mannen uit de vluchtelingengroepen is het aandeel personen met WW bijna anderhalf keer zo hoog als onder autochtonen. Van de in Nederland wonende Afghaanse, Iraakse en Iraanse mannen had 3 procent een WW-uitkering. Somalische mannen blijven hier met een aandeel van ruim 2 procent iets bij achter. Waarschijnlijk komt dit doordat zij binnen de vluchtelingengroepen de laagste arbeidsdeelname kennen.

Eind september 2011 ontvingen 3 duizend personen uit de vluchtelingengroepen een arbeidsongeschiktheidsuitkering, dat is minder dan 1 procent van het alle personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Nog geen 3 procent van de personen uit de vluchtelingengroepen had een dergelijke uitkering. Autochtonen zijn ruim twee keer zo vaak arbeidsongeschikt. Dit zal te maken hebben met de geringere arbeidsdeelname van personen uit de vluchtelingengroepen, waardoor de kans op arbeidsongeschiktheid geringer is. Wel zijn er binnen de groepen verschillen: het aandeel personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering was met 5 procent het grootst onder Iraniërs en met 2 procent het laagst onder Afghanen en Somaliërs. Ook onder deze groepen zijn ouderen het vaakst arbeidsongeschikt. Dit geldt het sterkst voor Iraanse mannen en vrouwen van 45 jaar en ouder met een aandeel arbeidsongeschikten van respectievelijk 9 en 8 procent.

Oost-Europese groepen

Meeste uitkeringen onder Oost-Europeanen die vóór toetreding tot EU immigrerden

Eind september 2011 ontving 6 procent van de personen met een Poolse, Roemeense of Bulgaarse herkomst een socialezekerheidsuitkering. Het gaat dan om bijna 7 duizend personen. Het aandeel is het grootst onder degenen die vóór de toetreding tot de EU naar Nederland zijn gekomen. Eind september 2011 ontving 15 procent van de Polen die voor toetreding in mei 2004 naar Nederland kwamen, een uitkering. Van degenen die na deze datum kwamen, ontving 4 procent een uitkering. Van de Bulgaren en Roemenen die voor toetreding tot de EU in januari 2007 naar Nederland emigreerden, ontving 12 procent een uitkering tegen 1 procent van de immigranten na toetreding.

Oost-Europese vrouwen hebben vaker bijstand dan mannen

Eind september 2011 ontvingen ruim tweeduizend personen uit de Oost-Europese groepen een bijstandsuitkering. Dit is slechts 1 procent van alle bijstandsontvangers. 70 procent van hen is van Poolse herkomst. Het aandeel bijstandontvangers is het grootst onder de personen die voor de toetreding tot de EU naar Nederland kwamen: 6 procent tegen 1 procent van hen die na toetreding naar Nederland kwamen. Van de Polen en Bulgaren in Nederland ontving 2 procent bijstand, van de Roemenen 3 procent.

Binnen de Oost-Europese groepen hebben vrouwen vaker bijstand dan mannen (respectievelijk ruim 3 procent en 1 procent). Het aandeel bijstandsontvangers is het grootst onder 45-plussers. Van de vrouwen onder hen ontving 7 procent bijstand, van de mannen 3 procent.

5.4.5 Personen met een uitkering, Oost-Europese groepen, september 2011*

	Autochtoon	Pools	Roemeens	Bulgaars
	%			
Bijstandsuitkeringen				
Totaal	1,8	2,2	3,0	2,3
immigratie voor toetreding EU		5,8	5,3	6,3
immigratie na toetreding EU		1,1	1,3	1,1
Werkloosheidsuitkeringen				
Totaal	2,0	2,3	1,5	0,6
immigratie voor toetreding EU		3,0	3,0	2,0
immigratie na toetreding EU		2,2	0,2	0,1
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen				
Totaal	7,0	2,3	2,0	0,7
immigratie voor toetreding EU		5,7	3,9	2,3
immigratie na toetreding EU		0,3	0,0	0,1

Bron: SSB.

Vooraf WW-uitkering Oost-Europese groepen na langer verblijf in Nederland

Eind september 2011 ontvingen tweeduizend personen uit de Oost-Europese groepen een werkloosheidsuitkering. Dat is 1 procent van alle WW'ers. Van deze tweeduizend personen is bijna 90 procent afkomstig uit Polen. De aandelen WW'ers onder Polen die voor de toetreding tot de EU naar Nederland kwamen is iets groter dan die erna kwamen (respectievelijk 3 en 2 procent). Onder Bulgaren en Roemenen is het aandeel WW'ers onder personen die in Nederland waren voor de toetreding tot de EU eveneens het grootst. Hierbij wordt opgemerkt dat het wel om zeer geringe aantallen personen met WW gaat (ongeveer tweehonderd). Vrijwel niemand van de Bulgaren en Roemenen die na mei 2007 naar Nederland gekomen zijn, ontvangt WW. Hier speelt mee dat het aandeel werknemers onder hen, zeker onder Bulgaren, laag is. Voor hen is (in principe tot 2014) nog een tewerkstellingsvergunning vereist. De instroom in de WW, die uitsluitend voor werknemers toegankelijk is, is hierdoor voor de meest recente immigranten uit Bulgarije en Roemenië vrijwel nihil.

Vrijwel geen arbeidsongeschiktheidsuitkeringen onder recente Oost-Europese immigranten

Eind september 2011 werden aan tweeduizend personen met Poolse, Bulgaarse en Roemeense herkomst arbeidsongeschiktheidsuitkeringen verstrekt, nog geen 0,3 procent van

het totaal aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. Evenals bij de bijstand en de WW was veruit het grootste aantal afkomstig uit Polen. Het aandeel Polen met een dergelijke uitkering die voor toetreding tot de EU in Nederland waren, bedroeg 6 procent, dat van Bulgaren en Roemenen respectievelijk 4 en 2 procent. Van personen die na de toetreding tot de EU naar Nederland kwamen, was het aandeel arbeidsongeschikten onder Polen zeer gering en onder Bulgaren en Roemenen vrijwel nihil. Voor personen met Bulgaarse en Roemeense herkomst (tezamen 20 uitkeringen) geldt hiervoor dezelfde verklaring als bij de werkloosheidsuitkeringen: de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) en de opvolger Wet inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) zijn alleen toegankelijk voor werknemers.

5.5 Trends in aantal personen met een uitkering

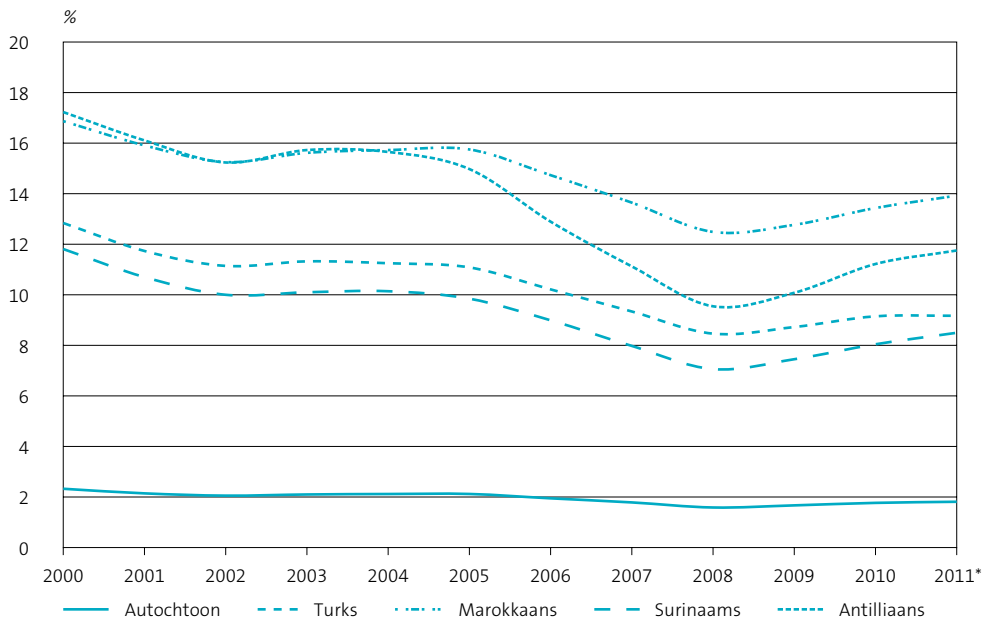
Vanaf 2009 vooral meer bijstand onder Antillianen

Het aandeel niet-westerse allochtonen in de bijstand is sinds 2000 met ongeveer een kwart afgenomen. De afname was relatief het sterkst onder personen van Antilliaanse herkomst. Wel blijft het aandeel niet-westerse allochtonen in de bijstand ruim zes keer zo groot als het aandeel autochtonen. Na 2008 nam de het aandeel personen met bijstand vanwege de ongunstige economische ontwikkelingen toe. In 2011 stabiliseerde dit aandeel onder autochtonen en Turken. Onder de andere niet-westerse herkomstgroepen bleef het aandeel stijgen.

Het aandeel bijstandontvangers fluctueert onder Antillianen sterker dan onder andere niet-westerse allochtonen en autochtonen. In de economisch gunstige jaren 2005–2008 nam hun aandeel het sterkst af, vanaf 2009 stijgt het juist het hardst. Het lijkt erop dat economische ontwikkelingen op Antillianen grotere invloed hebben dan op andere herkomstgroepen.

Niet-westerse allochtonen van de eerste generatie hebben nog steeds veel vaker bijstand dan van de tweede generatie. Vanaf 2008 wordt het verschil wel steeds kleiner. In 2008 had de eerste generatie vijf keer zo vaak bijstand, in 2011 was dat bijna vier keer zo vaak. Dit heeft er mee te maken dat de tweede generatie jonger is. Jongeren zijn kwetsbaarder op de arbeidsmarkt en daarmee gevoeliger voor economische achteruitgang.

5.5.1 Ontwikkeling personen met een bijstandsuitkering, laatste vrijdag van september

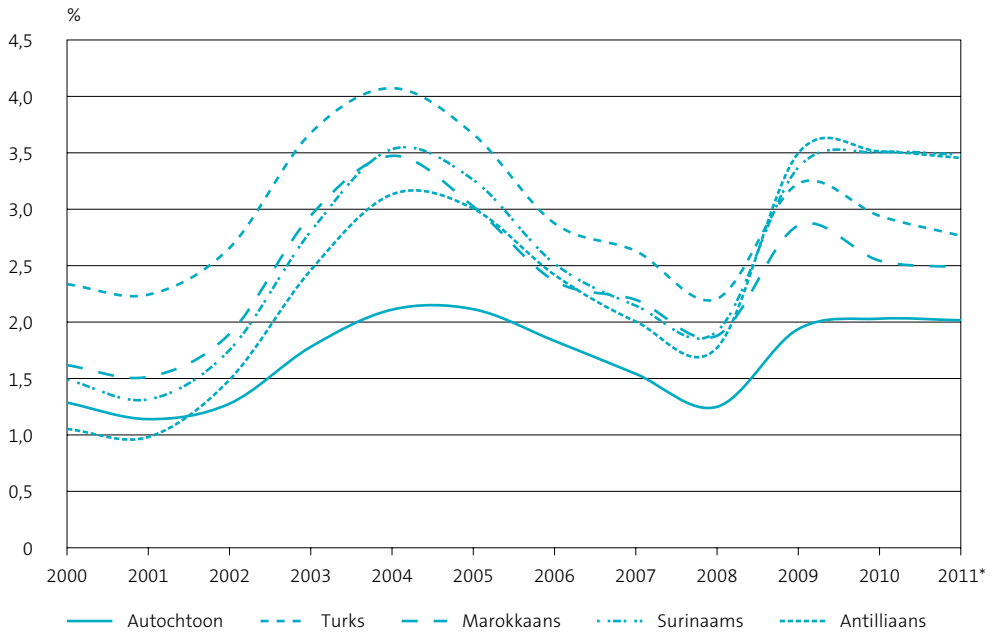

Bron: SSB.

Dalend aandeel Turken en Marokkanen met een werkloosheidsuitkering

De ontwikkeling van het aandeel personen met een werkloosheidsuitkering is erg conjunctuurgevoelig. De afgelopen tien jaar heeft dit aandeel gepiekt in 2004 en 2009. Onder autochtonen en Surinamers was het aandeel personen met WW in deze jaren ongeveer gelijk en bij Antillianen in 2009 hoger. Onder Turken en Marokkanen is het aandeel in 2009 echter niet meer zo hoog als in 2004. Verder is het aandeel Turken en Marokkanen met een werkloosheidsuitkering de afgelopen twee jaren gedaald. Deze daling manifesteerde zich vooral onder 25- tot 45-jarigen en onder personen van de eerste generatie. Onder de andere niet-westerse herkomstsgroepen en onder autochtonen bleef het aandeel WW'ers in 2010 en 2011 nagenoeg gelijk aan dat in 2009.

5.5.2 Ontwikkeling personen met een werkloosheidsuitkering, laatste vrijdag van september

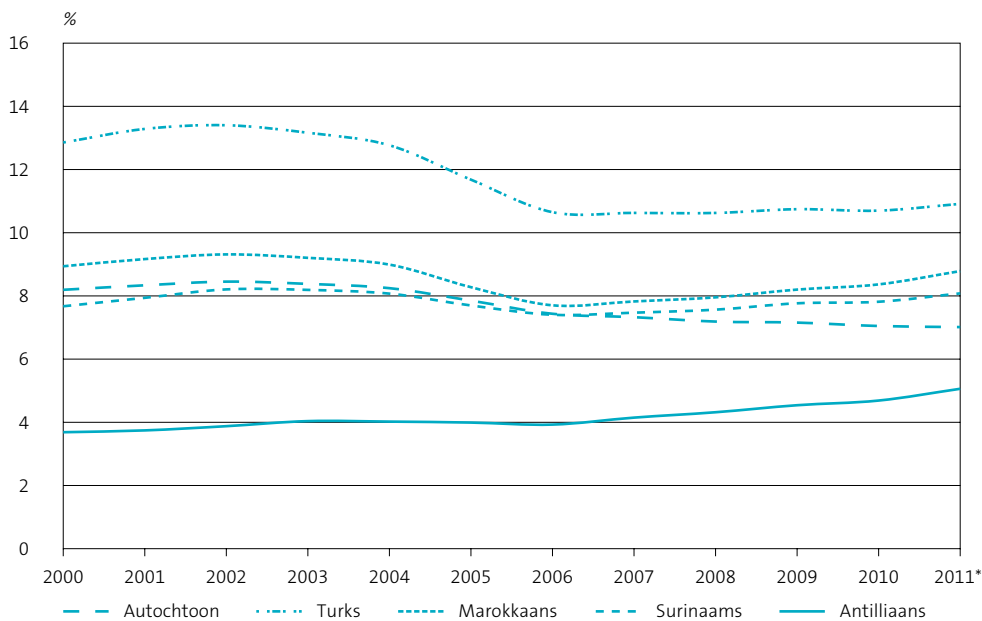
Bron: SSB.

Stijgend aandeel arbeidsongeschikten onder niet-westerse tweedegeneratieallochtonen

Het aandeel autochtonen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering vertoont al jaren een trage maar gestage daling. Behalve bij de Antillianen deed deze daling zich tot 2006 ook voor onder de niet-westerse allochtonen. Sindsdien stijgt het aandeel arbeidsongeschikten onder niet-westerse allochtonen weer. Deze stijging is het groots onder Marokkanen en Antilliaans. Onder personen van Turkse herkomst was de stijging het kleinst. Zij hadden wel het vaakst een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Het aandeel arbeidsongeschikten steeg de afgelopen jaren relatief het sterkst onder de niet-westerse tweede generatie. In 2006 hadden niet-westerse eerstegeneratieallochtonen nog 2,6 keer zo vaak een arbeidsongeschiktheidsuitkering, in 2011 was dit nog maar 1,8 keer zo vaak.

5.5.3 Ontwikkeling personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering, laatste vrijdag van september

Bron: SSB.

5.6 Conclusie

Een van de belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk is dat niet-westerse allochtonen nog steeds een stuk minder te besteden hebben dan autochtonen. Ook is hun inkomens- en uitkeringspositie gevoeliger voor conjunctuurschommelingen. Verder zijn zij veel minder vaak economisch zelfstandig. Dat zij vaker een uitkering ontvangen dan autochtonen speelt hierbij een rol. Toch zijn er tussen de diverse niet-westerse herkomstgroepen flinke verschillen. Personen uit de vluchtelingengroepen hebben gemiddeld de laagste inkomens, met uitzondering van de Iraniërs. Surinamers hebben van de niet-westerse groepen de hoogste inkomens. Surinaamse vrouwen zijn zelfs net zo vaak economisch zelfstandig als autochtone vrouwen.

De Oost-Europese groepen zijn oververtegenwoordigd in de laagste inkomensgroepen. Veel van deze recente immigranten verrichten laaggeschoolde arbeid. Het aandeel Polen, Bulgaren en Roemenen dat een uitkering ontvangt is zeer laag.

Onder de niet-westerse allochtonen heeft de tweede generatie hogere inkomens dan de eerste generatie. Ook is zij veel minder afhankelijk van een uitkering. De gemiddeld hogere opleiding van de tweede generatie lijkt zich uit te betalen.

Het is paradoxaal dat juist het aandeel uitkeringsontvangers onder de tweede generatie de laatste jaren sterker toeneemt dan onder de eerste generatie. Dit zal er aan de ene kant mee te maken hebben dat de tweede generatie gemiddeld jonger is dan de eerste en juist de jongeren meer last hebben van conjunctuurschommelingen. Aan de andere kant lijkt het niet onwaarschijnlijk dat de uitkeringafhankelijkheid van de tweede generatie structureel zal stijgen. De tweede generatie wordt ouder en de uitkeringafhankelijkheid is juist onder ouderen het hoogst. Hun arbeidsdeelname is hoger dan die van de eerste generatie, maar daarmee wordt de kans op een werkloosheid- of arbeidsongeschiktheidsuitkering ook groter. In de leeftijd van 25 tot 45 jaar heeft de tweede generatie niet-westerse allochtonen al iets vaker een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering dan de eerste generatie. Hun afhankelijkheid van de bijstand ligt echter wel veel lager.

Literatuur

CBS (2004). *Equivalentiefactoren 1995–2000*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2012). *Welvaart in Nederland. Inkomen, vermogen en bestedingen van huishoudens en personen*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

COA (2012). *Rechten en plichten*. Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA): www.coa.nl.

Džambo, I. (2008, 27 februari). Tweedegeneratieallochtonen lopen achterstand pensioenopbouw in. *CBS-webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Janssen, B. en W. Portegijs (2011). Betaalde arbeid. In: A. Merens, M. van den Brakel, M. Hartgers en B. Hermans (red.), *Emancipatiemonitor 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/ Centraal Bureau voor de Statistiek.

Janssen, B., M. Souren, J. Ooijevaar en R. van Gaalen (2010). Arbeidsmarkt. In: R. van der Vliet, J. Ooijevaar en A. Boerdam (red.), *Jaarrapport Integratie 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Schulinck (2012). *U bent vreemdeling of asielzoeker*, www.rechttopbijstand.nl.

SCP (2011). *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Wagner, C en I. Bottelberghs (2010, 29 november). Lager loon tweede generatie niet-westerse allochtoon volledig te verklaren. *CBS-webmagazine*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Tabellen in de bijlage op de CBS-website

- Tabel B 5.1a Aandelen personen in laagste 20%-inkomensgroep, 2001–2010
- Tabel B 5.1b Aandelen personen in hoogste 20%-inkomensgroep, 2001–2010
- Tabel B 5.2 Kansen (odds ratio's) op het hebben van een inkomen in de laagste 20%-inkomensgroep ten opzichte van autochtonen, 2010*
- Tabel B 5.3 Kansen (odds ratio's) op het hebben van een inkomen in de hoogste 20%-inkomensgroep ten opzichte van autochtonen, 2010*
- Tabel B 5.4 Personen met een uitkering naar leeftijd, september 2011*
- Tabel B 5.5 Personen met een uitkering naar geslacht, leeftijd en generatie, september 2011*
- Tabel B 5.6 Personen met een uitkering naar stedelijkheid woongemeente, 15 tot 65 jaar, 2011*
- Tabel B 5.7 Personen met een bijstandsuitkering naar geslacht, 15 tot 65 jaar, laatste vrijdag van september, 2000–2011*
- Tabel B 5.8 Personen met een bijstandsuitkering naar generatie, 15 tot 65 jaar, laatste vrijdag van september, 2000–2011*
- Tabel B 5.9 Personen met werkloosheidsuitkering naar geslacht, 15 tot 65 jaar, laatste vrijdag van september, 2000–2011*
- Tabel B 5.10 Personen met een werkloosheidsuitkering naar generatie, 15 tot 65 jaar, laatste vrijdag van september, 2000–2011**
- Tabel B 5.11 Personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering naar geslacht, 15 tot 65 jaar, laatste vrijdag van september, 2000–2011*
- Tabel B 5.12 Personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering naar generatie, 15 tot 65 jaar, laatste vrijdag van september, 2000–2011*

Sociaal-
culturele
oriëntatie en
participatie

6

Sociaal-culturele oriëntatie en participatie

- 6.1** Oriëntatie op Nederland
- 6.2** Cohesie in de woonbuurt
- 6.3** Mediagerichtheid
- 6.4** Politieke participatie
- 6.5** Actief zijn in het verenigingsleven
- 6.6** Vertrouwen in anderen en in instituties
- 6.7** Conclusie

Betrokkenheid van allochtonen bij de samenleving is een belangrijke maat voor hun integratie. Deze betrokkenheid kan zich uiten in deelname aan het maatschappelijke leven, contacten buiten de eigen herkomstgroep en de beheersing van het Nederlands. Surinamers en Antillianen zijn het meest betrokken bij de Nederlandse samenleving, terwijl Turken juist het meest gericht zijn op de eigen groep. Onder de vluchtelingengroepen is de sociaal-culturele integratie van Iraniërs het verst gevorderd.

Saskia te Riele, Willem Huijnk (SCP) en Hans Schmeets

6.1 Oriëntatie op Nederland

In het publieke debat speelt de vraag in hoeverre allochtonen gericht zijn op de Nederlandse samenleving een belangrijke rol. Taalvaardigheid, de mate waarin contacten met autochtonen worden onderhouden en zich Nederlander voelen zijn daar indicatoren van. Deze aspecten zijn in eerdere rapporten aan de orde geweest (Dourleijn en Dagevos, 2011; Dagevos, 2011; Huijnk en Dagevos, 2012). De bevindingen worden hier samengevat.

Surinamers en Antillianen spreken thuis vaak Nederlands

De beheersing van de Nederlandse taal is een belangrijke hulpbron voor zowel economische als sociale kansen. Allochtonen die het Nederlands goed beheersen zijn bijvoorbeeld minder vaak werkloos, hebben een hoger inkomen, een hogere beroepsstatus en gaan in hun vrije tijd vaker om met autochtonen. Het gebruik van de Nederlandse taal in de thuis-situatie is bovendien van positieve invloed op de taalontwikkeling en onderwijsprestaties van hun kinderen.

Een groot deel van de Surinaamse en Antilliaanse allochtonen spreekt thuis Nederlands. Bij andere herkomstgroepen wordt thuis minder vaak Nederlands gesproken. Een derde van de Turkse en een kwart van de Marokkaanse herkomstgroep praat thuis zelfs nooit Nederlands met de kinderen. Ook onder vluchtelingengroepen is het Nederlandse taalgebruik in de thuissituatie beperkt. Iraniërs en Somaliërs spreken thuis wel wat vaker Nederlands dan Afghanen en Irakezen.

Jongeren, tweedegeneratieallochtonen en hoger opgeleiden spreken thuis veel vaker Nederlands dan ouderen, eerstegeneratieallochtonen en lager opgeleiden.

Turken en Somaliërs hebben meeste moeite met het Nederlands

Surinamers en Antillianen hebben weinig problemen met het Nederlands. Dit is niet verwonderlijk: in beide landen van herkomst is Nederlands een officiële taal. Van de andere niet-westerse allochtonen hebben Turken en Somaliërs het meeste moeite met het Nederlands, Iraniërs het minst. Allochtonen hebben doorgaans het meeste moeite met

de schrijfvaardigheid. Dit speelt relatief sterk bij de vluchtelingengroepen. Van de Polen heeft de helft moeite met de Nederlandse taal. Het gaat hier om Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen en zich hebben ingeschreven in het bevolkingsregister. Het zijn doorgaans eerstegeneratieallochtonen die problemen hebben met de Nederlandse taal. Mannen spreken het Nederlands wat beter dan vrouwen. Ook opleiding speelt een rol: de Nederlandse taalvaardigheid is bij hoger opgeleide allochtonen beter ontwikkeld.

6.1.1 Heeft vaak moeite met Nederlands

	Spreekvaardigheid	Leesvaardigheid	Schrijfvaardigheid
	%		
Turks	23	21	26
Marokkaans	16	15	17
Surinaams	1	2	2
Antilliaans	3	2	3
Afghaans	16	19	25
Iraaks	17	17	25
Iraans	12	12	20
Somalisch	19	22	28
Pools ¹⁾	48	53	68

Bron: SCP/CBS, SIM '11 en SING '09.

¹⁾ Het gaat hier om kort in Nederland verblijvende Polen.

Vluchtelingengroepen hebben vaak contact met autochtonen

Met wie gaan allochtonen om in de vrije tijd? Het zwaartepunt van de sociale contacten ligt bij Marokkanen en vooral Turken nadrukkelijk bij leden uit de eigen herkomstgroep. Slechts een klein deel geeft aan meer contact met autochtonen te hebben. Bij Surinamers en Antillianen is dit niet zo. Antillianen hebben in hun vrije tijd zelfs meer contact met autochtonen dan met leden van de eigen herkomstgroep. In vergelijking met de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen ligt het accent onder vluchtelingengroepen vaker op contacten met autochtonen. Hierbij speelt waarschijnlijk een rol dat deze groepen kleiner zijn. Onder hen zijn Iraniërs in hun vrijetijdcontacten het meest gericht op autochtonen, Somaliërs het minst.

Voor alle groepen geldt dat jongeren zich vaker op autochtonen richten dan ouderen. Hiermee in overeenstemming ligt ook bij de tweede generatie het accent van de sociale contacten minder sterk bij de eigen herkomstgroep. Daarnaast verkeren hoger opgeleide allochtonen in de vrije tijd ook vaker onder de autochtone bevolking.

6.1.2 Vrijtijdscontacten met leden eigen herkomstgroep en/of autochtonen

	Meer met leden eigen herkomstgroep	Met beiden evenveel	Meer met autochtonen
	%		
Turks	67	26	7
Marokkaans	57	32	11
Surinaams	34	40	26
Antilliaans	30	32	38
Afghaans	32	29	39
Iraaks	35	29	36
Iraans	27	28	45
Somalisch	41	32	27
Pools ¹⁾	58	18	23

Bron: SCP/CBS, SIM '11 en SING '09.

¹⁾ Het gaat hier om kort in Nederland verblijvende Polen.

Autochtonen en allochtonen komen niet vaak bij elkaar over de vloer

Sociale contacten tussen groepen zijn afhankelijk van beide partijen. Hoe vaak komen autochtonen en allochtonen bij elkaar over de vloer? Bijna de helft van de Turken en ongeveer een derde van de Marokkanen, Surinamers en Antillianen krijgen nooit autochtone vrienden of buren op bezoek. Daar tegenover staat dat ongeveer een tiende van de Turkse en Marokkaanse en bijna een kwart van de Surinaamse en Antilliaanse herkomstgroepen vaak autochtone vrienden of buren op bezoek krijgen. Bij twee derde van de autochtonen komen helemaal nooit allochtone vrienden of buren langs, slechts 5 procent krijgt daar vaak bezoek van.

Turken en Marokkanen vereenzelvigen zich vooral met de eigen groep

Belangrijk in het licht van de sociaal-culturele positie van allochtonen is de gerichtheid op Nederland en op het land van herkomst. In hoeverre identificeren allochtonen zich met Nederland of juist met het herkomstland? Identificatie verwijst naar de mate waarin een individu zich vereenzelvigd met een groep en het idee heeft erbij te horen, en de mate waarin de groep houvast geeft.

Turkse en Marokkaanse allochtonen vereenzelvigen zich relatief sterk met de eigen groep: een ruime meerderheid van 74 procent en 62 procent voelt zich vooral daar lid van. Bij de andere herkomstgroepen, waaronder de vluchtelingengroepen, ligt het zwaartepunt van identificatie meestal ook bij de eigen herkomstgroep, maar minder sterk dan bij Turken en Marokkanen. Alleen Surinamers voelen zich sterker Nederlander dan lid van de eigen herkomstgroep. Van hen voelt slechts een kwart zich meer lid van de eigen groep.

Rond de 40 procent van de Afghanen, Irakezen en Iraniërs voelt zich vooral lid van de eigen herkomstgroep, een kwart voelt zich vooral Nederlander. Het zwaartepunt van de identificatie van de Somalische groep ligt wat nadrukkelijker bij de eigen herkomstgroep.

Tweede generatie Antillianen voelen zich vooral Nederlander

De verschillen in identificatie tussen de eerste en tweede generatie zijn groot. Dit geldt met name voor Antillianen. Tweede generatie Antillianen voelen zich maar zelden Antilliaans. Deze groep is sterk geïntegreerd: zij zijn gemiddeld hoog opgeleid en hebben een goede positie op de arbeidsmarkt (Gijsberts, Huijnk en Dagevos, 2012).

Voorafal binnen de Turkse en Marokkaanse herkomstgroepen zijn er flinke verschillen naar leeftijd: jongeren identificeren zich beduidend minder vaak met de eigen herkomstgroep dan ouderen. Daarnaast neemt de identificatie met Nederland toe met het opleidingsniveau. Voor alle groepen geldt dat de verschillen tussen mannen en vrouwen gering zijn.

6.1.3 Identificatie met eigen herkomstgroep en/of Nederland

	Voelt zich vooral lid eigen herkomstgroep	Voelt zich evenveel lid eigen herkomstgroep als Nederlander	Voelt zich vooral Nederlander
	%		
Turks	74	21	6
Marokkaans	62	31	7
Surinaams	26	39	35
Antilliaans	36	33	32
Afghaans	39	38	23
Iraaks	39	37	23
Iraans	38	34	29
Somalisch	45	35	20

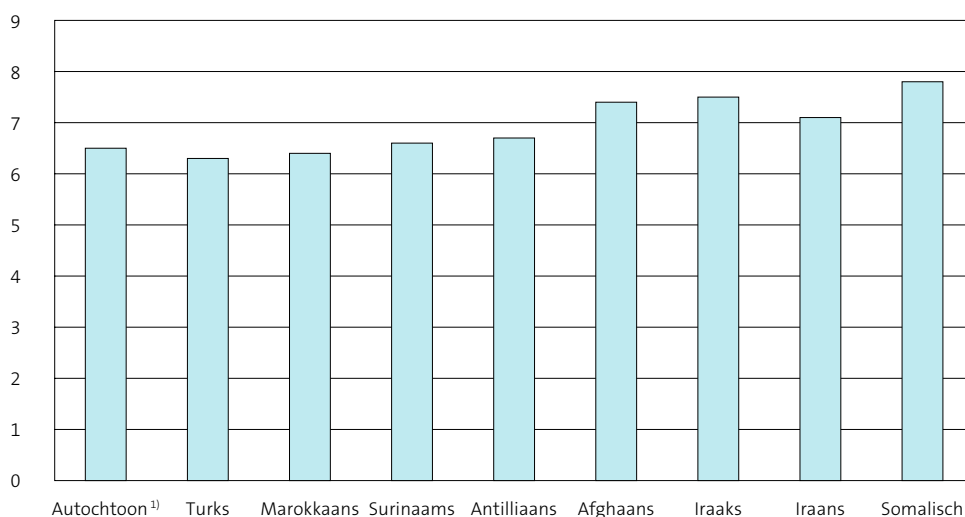
Bron: SCP/CBS, SIM '11 en SING '09.

Niet-westerse allochtonen positief over de Nederlandse samenleving

Het oordeel van niet-westerse allochtonen over de Nederlandse samenleving is gevraagd in de vorm van een rapportcijfer. Alle herkomstgroepen geven de Nederlandse samenleving gemiddeld een voldoende. Bovendien geven niet-westerse allochtonen, behalve Turken en Marokkanen, een hogere beoordeling aan de Nederlandse samenleving dan autochtonen. Vooral de vluchtelingengroepen hebben een positief beeld van de Nederlandse samenleving. Terwijl autochtonen de samenleving met een 6,5 waarderen, varieert de beoordeling van de vluchtelingengroepen tussen 7,1 (Iraniërs) en 7,8 (Somaliërs). Zij geven de Nederlandse samenleving daarmee ook een hoger cijfer dan de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen.

Bij allochtonen gaat een hogere leeftijd samen met een hogere waardering voor Nederland, terwijl dit verband bij autochtonen andersom is. Over het algemeen schalen vrouwen, vooral Marokkaanse en Turkse, de Nederlandse samenleving hoger in dan mannen. Er zijn niet of nauwelijks verschillen naar generatie, en een hogere opleiding leidt tot een positievere beoordeling van de Nederlandse samenleving. Alleen de Marokkaanse groep wijkt op dit punt af: de tweede generatie en de hoger opgeleiden onder hen waarderen Nederland relatief laag.

6.1.4 Waardering voor de Nederlandse samenleving (rapportcijfer)

Bron: SCP/CBS, SIM '11 en SING '09.

¹⁾ Het cijfer van autochtonen is gebaseerd op SIM '11.

Meeste allochtonen voelen zich thuis in Nederland, maar hebben ook heimwee

Het merendeel van de allochtonen voelt zich thuis in Nederland. En hoewel de meesten ook gevoelens van heimwee naar het land van herkomst kennen, zijn deze over het algemeen niet groot. Turken en Marokkanen voelen zich het minst thuis en hebben het vaakst last van heimwee.

Irakezen, Somaliërs en Afghanen voelen zich het meest thuis in Nederland, gevolgd door Surinamers, Antillianen en Iraniërs. Gevoelens van heimwee komen het minst voor bij Surinamers en Antillianen. Ongeveer de helft van hen geeft aan deze gevoelens nooit te hebben.

Tweedegeneratieallochtonen en jongeren hebben veel minder vaak heimweegevoelens dan eerstegeneratieallochtonen en ouderen. De tweede generatie Marokkanen voelt zich

echter, anders dan de tweede generatie Turken, Surinamers en Antillianen, nauwelijks meer thuis in Nederland dan de eerste generatie. Bij Marokkanen en Turken voelen ouderen zich relatief minder thuis in Nederland, bij Surinamers en Antillianen zijn het met name de jongeren. Hoe hoger het opleidingsniveau van Surinamers en Antillianen, hoe sterker zij zich thuis voelen in Nederland. Bij de Turken en Marokkanen ontbreekt deze relatie.

6.1.5 Gevoelens van heimwee en zich thuis voelen

	Gevoelens van heimwee			Voelt zich thuis
	vaak	soms	nooit	
	%			
Turks	39	43	18	62
Marokkaans	26	50	24	61
Surinaams	14	35	51	73
Antilliaans	16	36	49	72
Afghaans	21	39	41	78
Iraaks	24	38	37	80
Iraans	24	41	35	73
Somalisch	24	33	43	80
Pools ¹⁾	25	53	22	43

Bron: SCP/CBS, SIM '11 en SING '09.

¹⁾ Het gaat hier om kort in Nederland verblijvende Polen.

6.2 Cohesie in de woonbuurt

Ook de mate waarin allochtonen de woonbuurt als prettig ervaren, zegt iets over de mate waarin zij zich thuis voelen. Een grotere buurtsamenhang bevordert bovendien de integratie. De directe woonomgeving is immers een plek waar mensen uit diverse bevolkingsgroepen – allochtonen en autochtonen, jongeren en ouderen, lager en hoger opgeleiden, lagere en hogere inkomensgroepen – met elkaar samenleven en elkaar kunnen ontmoeten.

Niet-westerse allochtonen minder tevreden over cohesie in de buurt

Autochtonen zijn positiever over de samenhang in de buurt dan niet-westerse allochtonen. Zij komen uit op een score van 10,2 op een schaal van 0 (weinig cohesie in de buurt) tot 16 (veel cohesie in de buurt). Niet-westerse allochtonen hebben een score van 9,2. Deze score is bepaald door de scores op vier stellingen op te tellen. Gevraagd is of zij vinden dat de mensen in de buurt op een prettige manier met elkaar omgaan, of zij zich thuis voelen in de buurt, of zij vinden dat de mensen in de buurt elkaar nauwelijks kennen en of zij de buurt gezellig vinden en er veel saamhorigheid is.

Autochtonen zijn het er vaker dan niet-westerse allochtonen mee eens dat de mensen in de buurt op een prettige manier met elkaar omgaan en dat zij zich thuis voelen bij de mensen in de buurt. Ook vinden zij het minst vaak dat mensen in hun buurt elkaar nauwelijks kennen. Turken en Marokkanen voelen zich wat vaker thuis bij de mensen in de buurt en vinden de buurt gezelliger en meer saamhorig dan andere niet-westerse allochtonen.

6.2.1 Oordeel over de cohesie in de woonbuurt, 2009/201

	De mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om	Ik woon in een gezellige buurt, waar veel saamhorigheid is	De mensen kennen elkaar in deze buurt nauwelijks	Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen	Buurtcohesie ¹⁾
	% (helemaal) eens				somscore
Totaal	72,2	46,7	25,5	65,0	10,0
Autochtoon	73,8	47,4	23,8	66,3	10,2
Westers allochtoon	69,3	44,0	30,3	61,2	9,7
Niet-westers allochtoon	60,4	43,1	36,2	56,7	9,2
ww.					
Turks	61,3	46,0	36,0	59,2	9,2
Marokkaans	60,7	47,1	35,1	61,5	9,3
Surinaams/Antilliaans	58,2	39,7	37,7	55,5	9,1
overig niet-westers	61,2	42,2	35,9	54,4	9,2

Bron: IVM.

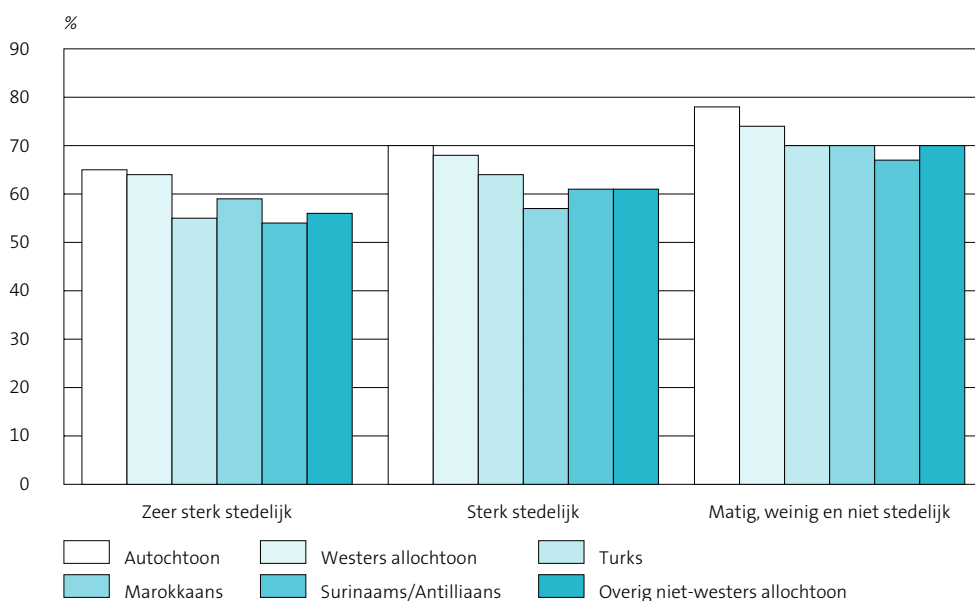
¹⁾ Hoe hoger de somscore, hoe positiever het oordeel over de buurt.

Meer buurtcohesie buiten steden

Bewoners van buurten in minder stedelijke gebieden vinden de cohesie in de buurt vaak groter dan bewoners van buurten in steden. In dorpen en op het platteland is een groter aandeel het ermee eens dat er prettige contacten in de buurt zijn, dat mensen elkaar kennen en dat zij zich in de buurt thuis voelen. Niet-westerse allochtonen wonen relatief vaak in steden. Dit is dan ook deels een verklaring voor het verschil met autochtonen. Als hier rekening mee gehouden wordt, dan is het verschil in buurtcohesie weliswaar de helft

kleiner, maar verdwijnt niet. Ook in minder stedelijke gebieden ervaren niet-westerse allochtonen meestal minder sociale samenhang dan autochtonen. Het verschil in de gemiddelde totaalscores is zelfs groter in minder stedelijke gebieden (9,7 versus 10,6) dan in zeer sterk stedelijke gebieden (8,9 versus 9,3). Zowel in stedelijke als in matig tot niet-stedelijke gebieden zijn niet-westerse allochtonen het er minder vaak dan autochtonen mee eens dat mensen in de buurt op een prettige manier met elkaar omgaan en dat mensen in de buurt elkaar kennen. In de sterkst stedelijke woongemeenten vinden niet-westerse allochtonen echter vaker dan autochtonen dat de buurt gezellig en saamhorig is. Daar zijn er bovendien maar kleine verschillen in het zich thuis voelen in de buurt. Het zijn opnieuw voornamelijk Marokkaanse en Turkse stedelingen die positief zijn over deze aspecten van hun buurt.

6.2.2 Aandeel (helemaal) eens dat de mensen in de woonbuurt op een prettige manier met elkaar omgaan naar stedelijkheid woongemeente, 2009/2011

Bron: IVM.

Vooraf Marokkaanse jongeren positief over de buurt

Onder autochtonen vinden vooral de 25- tot 45-jarigen, vaak ouders met kinderen, de cohesie in de buurt goed. Van de Turkse, Marokkaanse en overig niet-westerse herkomstgroepen zijn juist jongeren (15 tot 25 jaar) hier het meest positief over. Vooral Marokkaanse jongeren zijn positief over de verschillende aspecten van cohesie in de buurt. Van hen vindt 65 procent dat de mensen in de buurt op een prettige manier met elkaar omgaan.

Slechts 20 procent vindt dat de mensen in de buurt elkaar nauwelijks kennen. Onder de 45- tot 65-jarige Marokkanen gaat het om respectievelijk 55 procent en 40 procent. Ook lager opgeleide niet-westerse allochtonen hebben doorgaans een positiever oordeel over de buurt dan hoger opgeleiden. De verschillen zijn vooral groot als het gaat om saamhorigheid en zich thuis voelen in de buurt. Zo vindt een kleine 55 procent van de laagopgeleide Turken en Marokkanen hun buurt gezellig en voelt ongeveer twee derde zich thuis. Onder hoogopgeleiden is dat respectievelijk rond de 35 procent en ruim de helft. Overigens beoordelen ook laagopgeleide autochtonen de buurt op deze punten beter dan hoogopgeleide. Van de autochtonen vinden hoogopgeleiden echter juist vaker dan laagopgeleiden dat mensen op een prettige manier met elkaar omgaan, bij niet-westerse allochtonen is dit andersom.

6.3 Mediagerichtheid

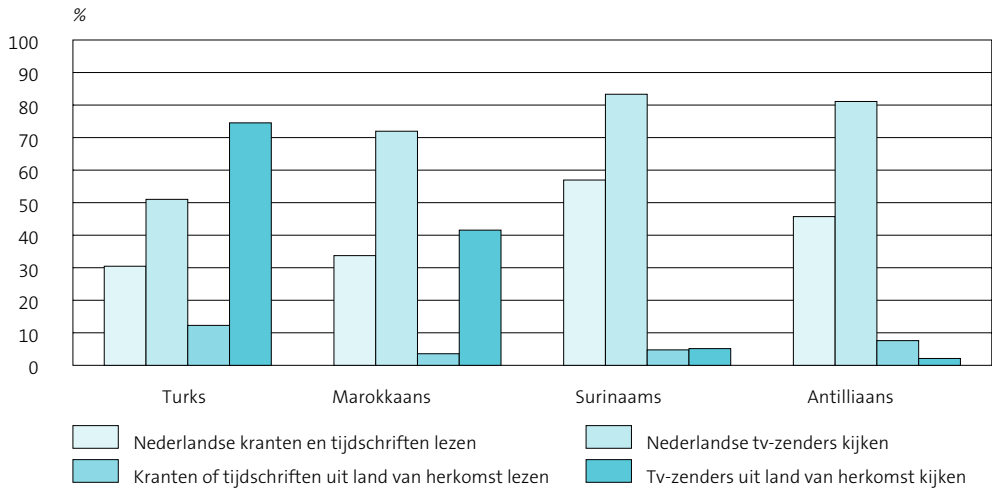
Turken gebruiken relatief vaak media uit herkomstland

Ook het mediagebruik geeft een indicatie van de oriëntatie van allochtonen op de Nederlandse samenleving en het eigen herkomstland. De meeste niet-westerse allochtonen maken gebruik van Nederlandse media. Een grote meerderheid doet dit (vrijwel) dagelijks. Dit geldt vooral voor het kijken naar Nederlandse tv-zenders. Surinamers en Antillianen kijken met ruim 80 procent net zo vaak dagelijks naar deze zenders als autochtonen. Van de Turken doet maar de helft dat, 10 procent kijkt nooit naar een Nederlandse tv-zender. De Turkse herkomstgroep kijkt het vaakst naar tv-zenders uit het land van herkomst, veel vaker dan Marokkanen. Surinamers en Antillianen kijken nog weer minder naar dit soort zenders. Negen op de tien Turken en acht op de tien Marokkanen hebben een satellietontvanger. Van hen kijken Turken frequenter naar eigen zenders dan Marokkanen. Vergelijkbare patronen gelden voor het lezen van kranten en tijdschriften. Turken en Marokkanen lezen minder vaak Nederlandse kranten en tijdschriften dan Surinamers en Antillianen. Relatief veel Turken lezen regelmatig kranten en tijdschriften uit het herkomstland. Marokkanen doen dit veel minder vaak, 80 procent zelfs nooit, Surinamers en Antillianen nog minder. Van de Turken leest slechts een derde nooit Turkse kranten of tijdschriften.

Vluchtelingengroepen maken vaak gebruik van Nederlandse media

De vluchtelingengroepen maken eveneens veel gebruik van Nederlandse media. Ongeveer 40 procent leest vrijwel dagelijks Nederlandse kranten en ruim 80 procent kijkt minstens vijf dagen per week naar Nederlandse zenders op tv. Alleen Irakezen doen dit wat minder vaak. Zij kijken van de vluchtelingengroepen juist het meest naar eigen tv-zenders.

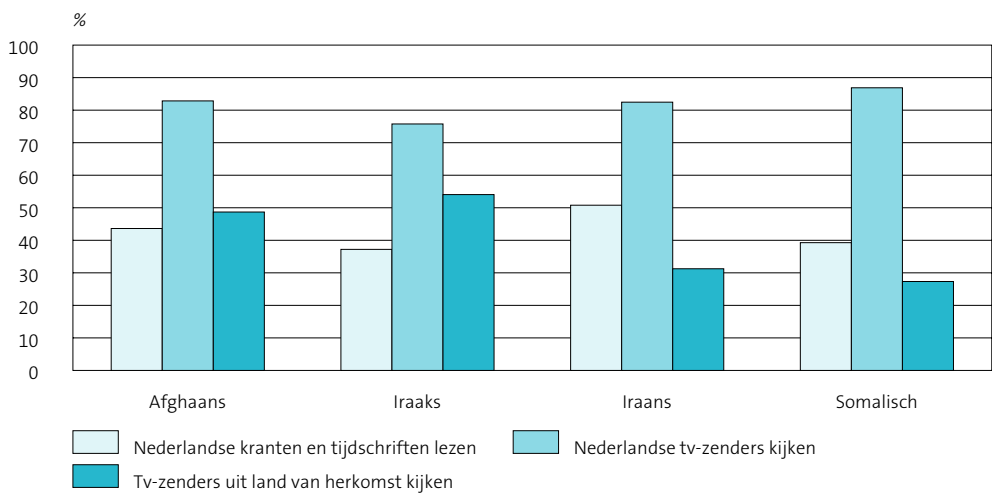
6.3.1 Dagelijks gebruik¹⁾ van Nederlandse media en media uit het land van herkomst

Bron: SCP/CBS, SIM '11,

¹⁾ Het aandeel respondenten dat aangaf (bijna) elke dag gebruik te maken van genoemde media.

6.3.2 Dagelijks gebruik¹⁾ van Nederlandse media en media uit het land van herkomst

Bron: SCP/CBS, SING '09.

¹⁾ Het aandeel respondenten dat aangaf vijf of meer dagen per week gebruik te maken van genoemde media.

6.4 Politieke participatie

Niet-westerse allochtonen volgen Nederlandse politiek het minst

De interesse in de Nederlandse politiek geeft eveneens een indruk van de mate waarin allochtonen gericht zijn op de Nederlandse samenleving. In eerdere rapporten is al geconstateerd dat de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen minder interesse hebben in politiek dan autochtonen (Gijsberts en Schmeets, 2008; Te Riele en Schmeets, 2010; Huijnk en Dagevos, 2012). Turken hebben de minste belangstelling voor politiek: meer dan de helft is er niet in geïnteresseerd, tegenover bijna een vijfde van de autochtonen. In de andere drie groepen is rond de 40 procent niet in politiek geïnteresseerd. Ongeveer 15 procent van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen is zeer geïnteresseerd in de politiek, waarbij Marokkanen dat wat vaker zijn, bijna net zo vaak als autochtonen. Ook bij het volgen van de Nederlandse politiek zijn er verschillen tussen de herkomstgroepen. Turken volgen de Nederlandse politiek met ruim 10 procent het minst vaak dagelijks of bijna dagelijks. Surinamers doen dit met 42 procent juist het vaakst.

Sterke politieke interesse onder Iraniërs

Ook de vier vluchtelingengroepen zijn minder dan autochtonen geïnteresseerd in politiek, zowel in het algemeen als specifiek in de Nederlandse politiek (Schmeets en Van der Houwen, 2011). Van de Afghanen en Irakezen is rond de 45 procent niet geïnteresseerd in politiek. Van de Somaliërs, een relatief jonge en laagopgeleide groep, is bijna 60 procent daar niet in geïnteresseerd. Van hen volgt zo'n 30 procent de Nederlandse politiek nooit, een vergelijkbaar aandeel als in de Turkse herkomstgroep.

Iraniërs zijn politiek het meest betrokken. Zij zijn zelfs vaker dan autochtonen zeer geïnteresseerd in de politiek. Ruim de helft volgt de Nederlandse politiek vrijwel dagelijks, op de televisie, op de radio, in dagbladen of via internet. Van de Afghanen doet ruim 40 procent dit, van de Somaliërs en Irakezen ruim een derde.

Mannen zijn doorgaans meer dan vrouwen geïnteresseerd in politiek en volgen de Nederlandse politiek vaker. Onder Iraniërs is dit verschil er niet. Verder hebben immigranten meer interesse in de Nederlandse politiek naarmate zij hoger opgeleid zijn en naarmate zij langer in Nederland zijn.

Vluchtelingengroepen vaak van plan om te gaan stemmen

De interesse in de Nederlandse politiek komt ook tot uiting in het stemgedrag. Niet-westerse allochtonen gingen bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2010 minder vaak naar de stembus dan autochtonen (Te Riele en Schmeets, 2010). Van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zou in 2011 een kleiner deel dan van de autochtonen gaan stemmen als er dan verkiezingen zouden zijn. Ruim de helft van de Antillianen was dat van plan, twee

derde van de Surinamers en bijna driekwart van de Turken en Marokkanen. Daarbij zijn degenen die aangaven niet stemgerechtigd te zijn niet meegenomen.

Ten opzichte van de autochtonen is de stemintentie eveneens lager onder de vier vluchtelingengroepen. Toch is een grote meerderheid wel van plan te gaan stemmen, Afghanen en Irakezen zelfs bijna net zo vaak als autochtonen, Somalische stemgerechtigden wat minder vaak. De grote interesse in de Nederlandse politiek onder Iraniërs vertaalt zich niet in een grotere stemintentie.

De nog kort in Nederland verblijvende Polen zijn weinig betrokken bij de Nederlandse politiek. Bijna de helft volgt de Nederlandse politiek nooit en twee derde is niet van plan om te gaan stemmen als er verkiezingen zouden zijn.

Mannen en vrouwen zijn doorgaans vrijwel even vaak van plan om naar de stembus te gaan. Meestal verwachten ook hoger opgeleiden dit vaker te doen, behalve onder Irakezen en Turken. Ook zijn ouderen in veel gevallen vaker van plan om aan de verkiezingen deel te nemen dan jongeren, al speelt leeftijd een minder duidelijke rol bij de Iraakse, Afghaanse en Antiliaanse herkomstgroepen.

6.4.1 Politieke gerichtheid

	Afghaans	Iraaks	Iraans	Somalisch	Pools ²⁾
	%				
Interesse in de politiek					
zeer geïnteresseerd	23	19	35	15	8
een beetje geïnteresseerd	32	34	37	27	37
niet geïnteresseerd	45	47	28	59	55
Volgen Nederlandse politiek					
5 dagen of meer per week	43	36	55	34	18
1-4 dagen per week	25	26	23	24	17
minder dan 1 dag per week	11	13	9	10	18
nooit	21	25	13	31	48
Van plan te gaan stemmen¹⁾					
ja	80	82	75	72	13
misschien	10	7	8	10	20
nee	10	11	16	18	67

Bron: SCP/CBS, SING '09.

¹⁾ Het gaat hier alleen om stemgerechtigden.

²⁾ Het gaat hier om kort in Nederland verblijvende Polen.

6.5 Actief zijn in het verenigingsleven

Niet-westerse allochtonen minder actief in verenigingsverband

Meedoen aan activiteiten en bijeenkomsten van verenigingen biedt de gelegenheid om informeel in contact te komen met mensen die een andere sociale achtergrond of herkomst hebben. Het is bovendien een indicatie voor de mate van maatschappelijke betrokkenheid.

Autochtonen zijn actiever in verenigingsverband dan allochtonen. Bijna twee derde bezoekt wel eens bijeenkomsten of activiteiten van één of meer verenigingen. Maar ook Surinamers en Antillianen doen dit met ongeveer 55 procent relatief vaak. Turken en Marokkanen zijn met 38 procent minder vaak actief in verenigingsverband. Onder de vluchtelingengroepen gaat het om een vergelijkbaar aandeel. Alleen Iraniërs zijn actiever in verenigingsverband, wat deels verklaard kan worden uit het relatief hoge opleidingsniveau van deze groep. Hoogopgeleiden zijn doorgaans vaker actief in het verenigingsleven dan laagopgeleiden (Van der Houwen, 2010).

Vluchtelingengroepen in verenigingen veel contact buiten eigen groep

Autochtonen hebben binnen verenigingen het vaakst contact met de eigen groep. Door de grootte van deze groep, ook binnen verenigingen, zijn de ontmoetingskansen met andere autochtonen veel groter dan met allochtonen. Van de allochtone groepen hebben Turken het vaakst contact met mensen uit de eigen groep, gevolgd door Marokkanen (de percentages zijn 47 en 30). Onder Surinamers en Antillianen liggen deze aandelen lager (18 procent en 9 procent).

Binnen de vier vluchtelingengroepen varieert het aandeel dat binnen verenigingen vooral contact heeft met mensen uit de eigen groep van 11 (Iraniërs) tot 19 procent (Somaliërs). Een kwart tot een derde heeft vooral contact met autochtonen, net zoveel als Surinamers (25 procent) en Antillianen (33 procent).

In vrijwel alle herkomstgroepen gaan vrouwen minder vaak dan mannen weleens naar activiteiten of bijeenkomsten van verenigingen. Alleen Antilliaanse vrouwen zijn even vaak actief in het verenigingsleven als mannen. Hoogopgeleiden zijn actiever in verenigingsverband dan laagopgeleiden en ook jongeren gaan doorgaans vaker naar activiteiten of bijeenkomsten dan ouderen.

6.5.1 Verenigingsleven en vrijwilligerswerk

	Autochtoon	Afghaans	Iraaks	Iraans	Somalisch
	%				
Bezoekt wel eens bijeenkomsten of activiteiten van verenigingen	65	37	38	44	35
Indien verenigingsbezoek, met wie contact:					
vooral eigen groep/allochtonen	4	13	18	11	19
vooral autochtonen	75	34	27	37	26
allerlei verschillende bevolkingsgroepen	21	54	55	52	55
Doet vrijwilligerswerk	27	9	10	13	13

Bron: SCP/CBS, SING '09.

Minder vrijwilligers onder niet-westerse allochtonen

Vergelijkbare patronen zijn er bij het doen van vrijwilligerswerk. Ook hierin zijn autochtonen actiever dan zowel de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen (Te Riele en Schmeets, 2010) als de vier vluchtelingengroepen. De nog kort in Nederland verblijvende Polen zijn het minst actief in het verenigingsleven. Minder dan een vijfde bezoekt bijeenkomsten of activiteiten van verenigingen en slechts 2 procent doet vrijwilligerswerk (Gijsberts, 2011).

Jongeren doen doorgaans minder vaak vrijwilligerswerk dan ouderen. Verder zijn mannen en vrouwen ongeveer even vaak actief als vrijwilliger. Hoogopgeleiden zijn vaker vrijwilliger, al zijn in de vier vluchtelingengroepen de verschillen met laagopgeleiden minder uitgesproken, vooral onder Somaliërs.

6.6 Vertrouwen in anderen en in instituties

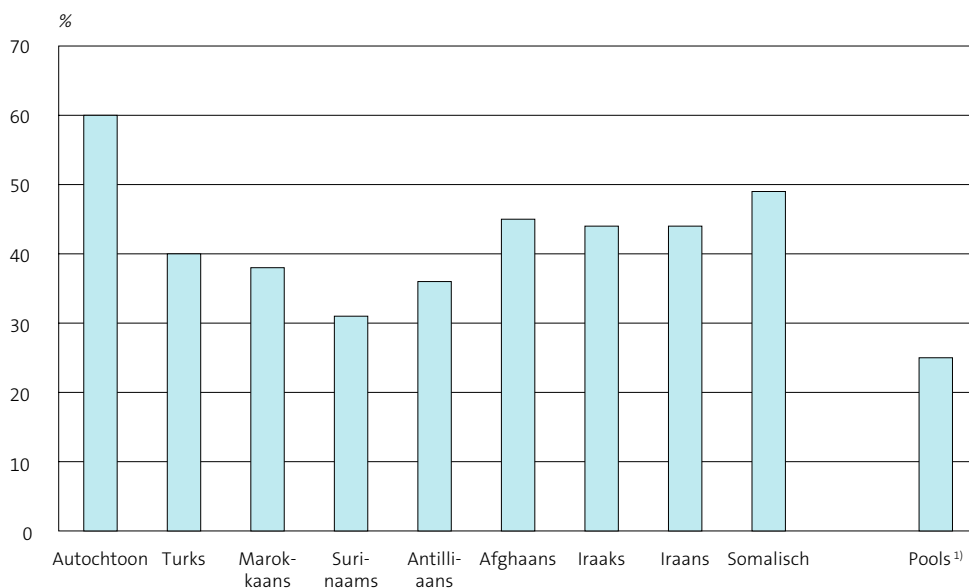
Sociaal vertrouwen kan worden beschouwd als indicator voor de cohesie binnen de samenleving. Vertrouwensbanden tussen mensen versterken de bereidheid om te handelen in het belang van de groep of gemeenschap en bevorderen het aangaan van nieuwe contacten (Fukuyama, 1995).

Sociaal vertrouwen bij vluchtelingengroepen groter dan bij andere allochtone groepen

Autochtonen hebben beduidend meer vertrouwen in andere mensen dan niet-westerse allochtonen.¹⁾ Het sociaal vertrouwen is daarnaast sterker aanwezig bij de vluchtelingengroepen dan bij de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen. Onder de vluchtelingengroepen varieert het aandeel dat anderen wel vertrouwt van 44 procent bij de Iraanse en Iraakse herkomstgroep tot 49 procent bij de Somalische. Surinamers hebben relatief weinig vertrouwen in de medemens. Niet meer dan 31 procent van hen is van mening dat de meeste andere mensen wel te vertrouwen zijn. Ook onder Polen (25 procent) en Antillianen (36 procent) is het sociaal vertrouwen laag.

Jongeren, hoger opgeleiden en tweedegeneratieallochtonen hebben meer vertrouwen in de medemens dan ouderen, lager opgeleiden en eerstegeneratieallochtonen. Met name onder de eerste generatie Surinamers en Antillianen is het vertrouwen in andere mensen laag (25 en 29 procent).

6.6.1 Vindt de meeste mensen te vertrouwen

Bron: SCP/ CBS, SIM '11 en SING '09.

¹⁾ Het gaat hier om kort in Nederland verblijvende Polen.

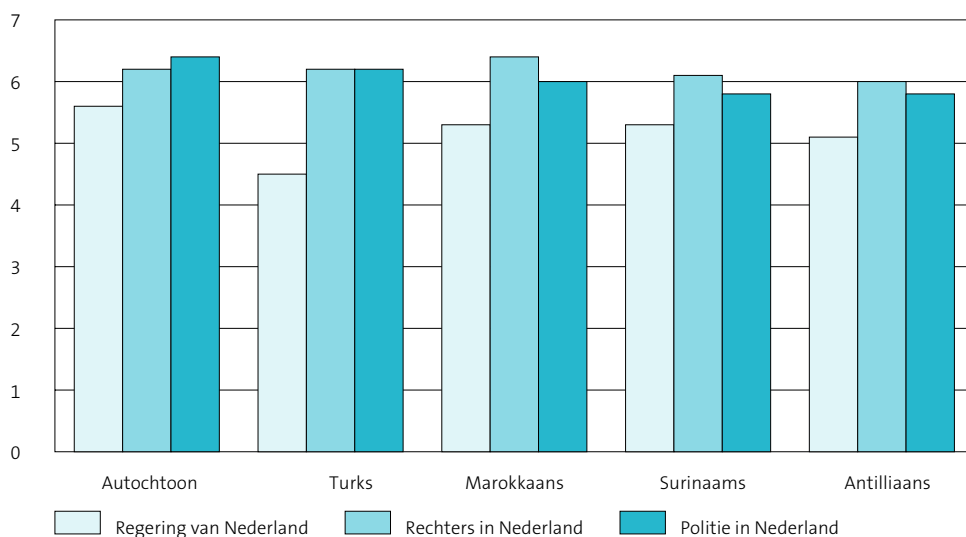
¹⁾ De respondenten gaven antwoord op de vraag: Vindt u dat over het algemeen de meeste mensen wel te vertrouwen zijn of vindt u dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn in de omgang met mensen? Ze konden antwoorden met 'over het algemeen zijn de meeste mensen wel te vertrouwen' of 'je kan niet voorzichtig genoeg zijn'.

Vertrouwen in instituties lager onder allochtone groepen dan onder autochtonen

Autochtonen hebben gemiddeld meer vertrouwen in instituties dan allochtonen. De verschillen zijn evenwel kleiner dan bij het vertrouwen in de medemens. Van de verschillende instituties is het vertrouwen in de regering bij alle herkomstgroepen het laagst en het vertrouwen in rechters het hoogst. Alle herkomstgroepen geven de regering gemiddeld een onvoldoende. Vooral Turken zijn hier negatief over: zij geven de regering een 4,5. De verschillen tussen de diverse herkomstgroepen zijn gering wat betreft het oordeel over rechters en politie. Wel beoordelen Surinamers en Antillianen beide instituties lager dan Turken en Marokkanen.

Vrouwen en ouderen hebben meer vertrouwen in instituties dan mannen en jongeren. Hoger opgeleiden hebben meer vertrouwen in instituties dan lager opgeleiden, behalve bij Marokkanen. Bij hen is het vertrouwen ook duidelijk lager bij de tweede generatie (Huijnk en Dagevos, 2012).

6.6.2 Vertrouwen in instituties (rapportcijfer)

Bron: SCP/CBS, SIM '11.

6.7 Conclusie

Uit dit hoofdstuk komt het beeld naar voren dat de Turkse herkomstgroep het sterkst gericht is op de eigen groep. Zij voelen zich bijvoorbeeld vaak vooral Turks, hebben minder vaak sociale contacten buiten de eigen groep, maken vaak gebruik van media uit het herkomstland en zijn weinig geïnteresseerd in de Nederlandse politiek. Zij worden daarin vaak gevolgd door de Marokkaanse herkomstgroep, maar deze groep is minder gericht op media uit het herkomstland en vaker geïnteresseerd in de Nederlandse politiek. Surinamers en Antillianen zijn het meest gericht op Nederland.

De vluchtelingengroepen nemen veelal een tussenpositie in. Van hen zijn de Iraniërs het meest betrokken bij de Nederlandse samenleving. Zij hebben minder vaak problemen met het Nederlands, lezen ook Nederlandse kranten en zijn geïnteresseerd in de Nederlandse politiek. De vluchtelingengroepen hebben bovendien een positief oordeel over de Nederlandse samenleving.

Polen zijn een enigszins afwijkende groep. Het gaat om mensen die nog niet lang in Nederland wonen, die ook vaker dan bijvoorbeeld personen uit de vluchtelingengroepen verwachten dat zij zich niet langdurig in Nederland zullen vestigen (Muller, 2011; Korte, 2011). Het is dan ook niet verassend dat zij het Nederlands minder goed beheersen, zich hier minder vaak thuis voelen en vrij weinig actief zijn in het verenigingsleven.

Over het algemeen neemt de binding met Nederland toe met een hogere opleiding en is de tweede generatie meer betrokken bij de samenleving dan de eerste generatie. De tweede generatie heeft bijvoorbeeld vaker contacten buiten de eigen groep, identificeert zich vaker met Nederland en heeft meer vertrouwen in de medemens. Dit algemene beeld gaat echter niet altijd op. Onder Marokkanen voelen de tweede generatie en de hoger opgeleiden zich nauwelijks meer thuis in Nederland en zij waarderen Nederland relatief laag. Ook is het vertrouwen in instituties bij de tweede generatie Marokkanen lager dan bij de eerste generatie.

Literatuur

Dagevos, J. (red.) (2011). *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dourleijn, E. en J. Dagevos (red.) (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: Social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.

Gijsberts, M. (2011). Sociale contacten, het geloof en culturele opvattingen. In: J. Dagevos (red.) *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen* (pp. 102–118). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gijsberts, M., W. Huijnk en J. Dagevos (red.) (2012). *Jaarrapport integratie 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gijsberts, M. en H. Schmeets (2008). Sociaal-culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie. In: K. Oudhof, R. van der Vliet en B. Hermans (red.) *Jaarrapport Integratie 2008* (pp. 201–221). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Houwen, K. van der (2010). Lidmaatschappen en deelname in verenigingen. In: H. Schmeets (red.) *Sociale samenhang: Participatie, vertrouwen en integratie* (pp. 41–52). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Huijnk, W. en J. Dagevos (2012). *Dichter bij elkaar? De sociaal-culturele positie van niet-westerse migranten in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Korte, K. (2011). Binding met Polen en met Nederland: blijven of terugkeren? In: J. Dagevos (red.) *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen* (pp. 119–136). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Muller, P. (2011). Band met het land van herkomst. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.) *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (pp. 207–221). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Riele, S. te en H. Schmeets (2010). Sociale samenhang: participatie en vertrouwen. In: R. van der Vliet, J. Ooijevaar en A. Boerdam (red.) *Jaarrapport Integratie 2010* (pp. 157–172). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Schmeets, H. en K. van der Houwen (2011). Betrokkenheid van moslims bij de Nederlandse samenleving. *Rechtstreeks*, 4, 65–76.

Tabellen in de bijlage op de CBS-website

- Tabel B 6.1 Gebruik van Nederlandse media en media uit het land van herkomst
- Tabel B 6.2 Gebruik van Nederlandse media en media uit het land van herkomst, vluchtelingengroepen

Geregis-
treerde
criminaliteit

7

Geregistreeerde criminaliteit

7.1 Verdachten van misdrijven

7.2 Verklaring van criminaliteit

7.3 Trends

7.4 Geboortecohort 1984 in de tijd gevolgd

7.5 Recidive

7.6 Delicttypen

7.7 Conclusie

Crimineel gedrag kan worden gezien als een indicator voor een gebrekkige culturele integratie. De basisgedachte hierbij is dat culturele integratie samengaat met het zich conformeren aan gedragsnormen. Deze komen tot uitdrukking in de alledaagse ongeschreven regels en in de wet- en regelgeving van de ontvangende samenleving. De relatie die een individu heeft met de samenleving bepaalt de mate waarin hij de regels en normen respecteert (Junger-Tas, 2001). Niet-westerse allochtonen worden vaker verdacht van delinquent gedrag dan autochtonen en westerse allochtonen. Dit geldt het sterkst voor Marokkanen en Antillianen.

Roel Jennissen (WODC) en Gregory Besjes

7.1 Verdachten van misdrijven

In deze paragraaf wordt nagegaan in welke mate allochtone herkomstgroepen in 2010 zijn vertegenwoordigd in de verdachtencijfers. Om deze verdachtencijfers op een eerlijke manier te vergelijken wordt onderscheid gemaakt naar geslacht en leeftijd. Van alle mogelijke achtergrondkenmerken die ten grondslag kunnen liggen aan crimineel gedrag zijn deze demografische kenmerken, die behoorlijk kunnen variëren tussen de verschillende herkomstgroepen, het meest onomstreden. Mannen plegen meer delicten dan vrouwen en het plegen van delicten neemt tot de jongvolwassen leeftijd toe, waarna het weer sterk afneemt (Hirschi en Gottfredson, 1983). Verder gaat deze paragraaf ook in op verschillen naar generatie, verblijfsduur, stedelijkheid en het al dan niet in de Randstad wonen.

Verdachten van misdrijven

Geregistreerde cijfers over daders/verdachten zijn het meest geschikt om verschillen in criminaliteit tussen diverse herkomstgroepen in kaart te brengen (Jennissen, Blom en Oosterwaal, 2009). In dit hoofdstuk wordt daarom gebruik gemaakt van gegevens over verdachten uit het Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de politie en uit Halt (Het ALternatief). Het HKS bevat geregistreerde gegevens over door de politie opgespoorde verdachten, de tegen hen opgemaakte processen-verbaal (pv's) en de delicten die daarop vermeld staan. Halt is een voorziening voor veel jongeren van 12 tot 18 jaar die voor het eerst de fout in gaan. Een Halt-afdoening houdt in dat de jongere niet in aanraking komt met het Openbaar Ministerie, maar dat de politie de zaak mag afdoen, zodat de jongere geen strafblad krijgt (Ferwerda, van Leiden, Arts en Hauber, 2006). In

de bijlage op internet staat een uitgebreidere beschrijving van HKS en Halt.

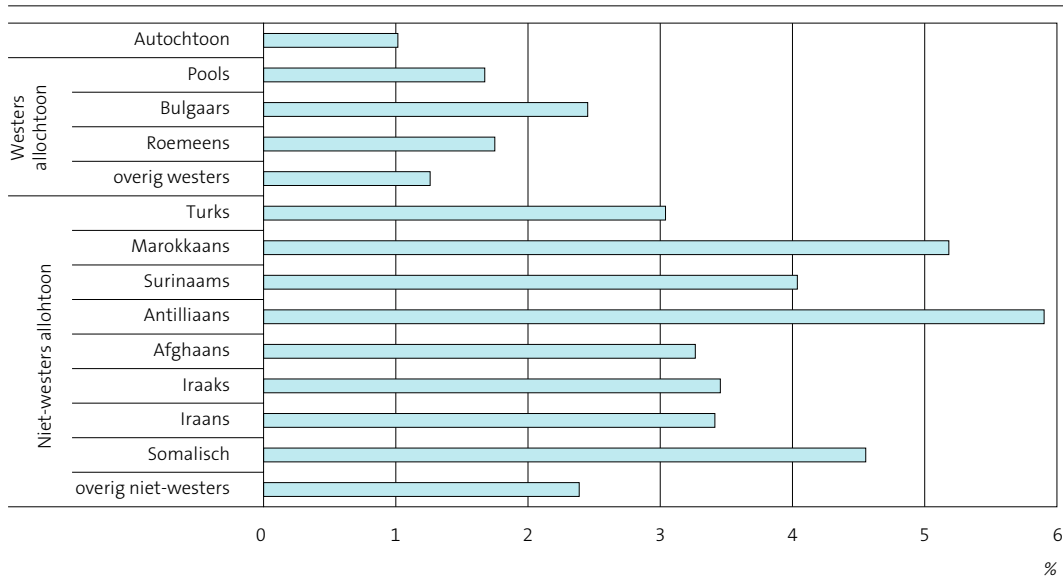
In dit hoofdstuk gaat het om verdachtencijfers van 12- tot 80-jarigen. De verdachtencijfers van volwassenen (18 tot 80 jaar) zijn geheel gebaseerd op de HKS. De verdachtencijfers van 12- tot 18-jarigen zijn gebaseerd op de HKS en zo mogelijk op Halt. Lichte overtredingen in Halt, zoals het voortijdig afsteken van vuurwerk, blijven overigens buiten beschouwing. Bij de bespreking van trends in paragraaf 7.3 en bij de geboortecohortanalyse in paragraaf 7.4 zijn geen gegevens uit Halt gebruikt, omdat deze pas vanaf 2005 beschikbaar zijn. Voor de verdachtgegevens over delicttypen in paragraaf 7.6 zijn ook alleen HKS-data gebruikt.

Grootste aandeel verdachten onder Antillianen, Marokkanen en Somaliërs

Het aandeel verdachten onder niet-westerse allochtonen is drie tot vier keer zo hoog als onder autochtonen en westerse allochtonen. Van de niet-westerse allochtonen hebben Antillianen het hoogste verdachtenpercentage (5,9 procent), op de voet gevolgd door Marokkanen (5,2 procent). Onder Turken wordt van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen het laagste aandeel verdachten geregistreerd (3 procent). Toch is dit aandeel nog drie keer zo hoog als dat onder autochtonen.

Van de vluchtelingengroepen hebben Somaliërs met 4,6 procent het hoogste aandeel verdachten binnen hun gelederen. De overige drie vluchtelingengroepen (Afghanen, Irakezen en Iraniërs) hebben verdachtenpercentages van rond de 3,5 procent. Het aandeel verdachten onder Polen, Bulgaren en Roemenen, is een stuk lager dan onder de niet-westerse herkomstgroepen.

7.1.1 Aandeel verdachten van misdrijven, 2010

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

Aandeel verdachten onder Turkse vrouwen relatief klein

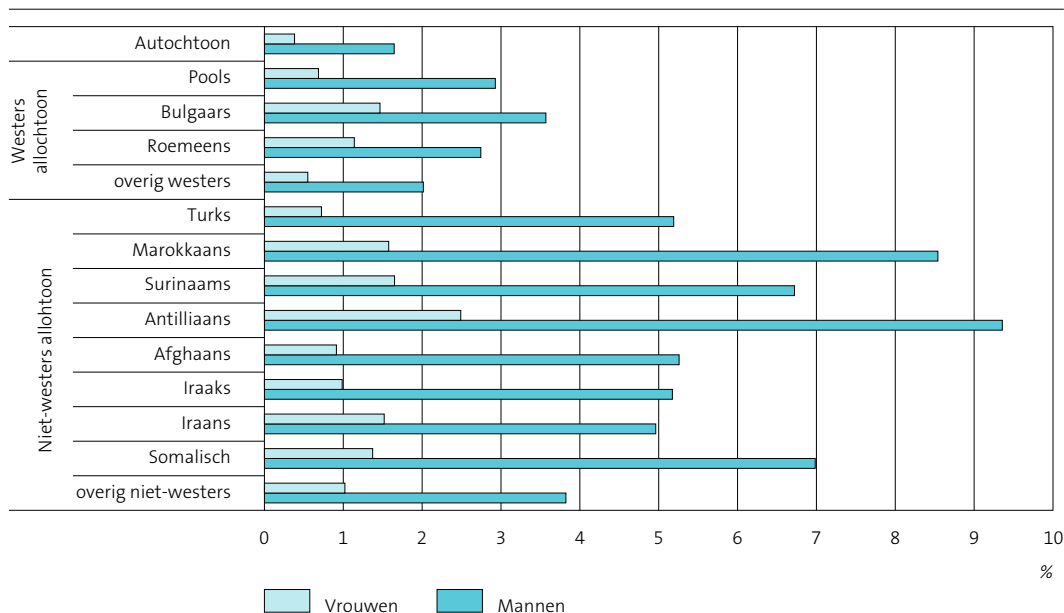
Criminaliteit komt veel vaker voor onder mannen dan onder vrouwen. De positie van herkomstgroepen in het aandeel verdachten onder mannen komt dan ook redelijk overeen met dat van de totale populatie. Onder de vrouwen is er meer verschil. Net als bij de mannen is het aandeel vrouwelijke verdachten onder Antillianen het grootst. Het verschil tus-

sen het aandeel verdachten onder Antilliaanse en Marokkaanse vrouwen is veel groter dan onder Antilliaanse en Marokkaanse mannen. Antilliaanse vrouwen zijn ruim anderhalf keer zo vaak verdachte als Marokkaanse vrouwen. Surinaamse, Bulgaarse en Iraanse vrouwen waren in 2010 ongeveer even vaak verdachte als Marokkaanse vrouwen.

Dat het patroon van verschillende verdachtenpercentages tussen de herkomstgroepen voor vrouwen afwijkt van dat van mannen blijkt ook uit de verhouding van het aandeel mannen ten opzichte van het aandeel vrouwen dat verdachte is binnen de diverse herkomstgroepen. Turken hebben zowel bij de mannen als bij de vrouwen van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen de laagste verdachtenpercentages. Maar Turkse mannen zijn wel ruim zeven keer zo vaak verdachte als Turkse vrouwen. Dit komt vooral door het relatief lage aandeel verdachten onder Turkse vrouwen.

Autochtone mannen zijn ruim vier keer zo vaak verdachte als autochtone vrouwen. Dit verschil is (naast de Turkse herkomstgroep) alleen groter in de Afghaanse, Marokkaanse, Iraakse en Somalische herkomstgroepen. Mannen uit deze groepen zijn ruim vijf keer zo vaak verdachte als de vrouwen. Het aandeel verdachte Bulgaarse en Roemeense mannen verschilt het minst van dat van de vrouwen; toch zijn zij nog ruim twee keer zo vaak verdachte.

7.1.2 Aandeel verdachten van misdrijven naar geslacht, 2010

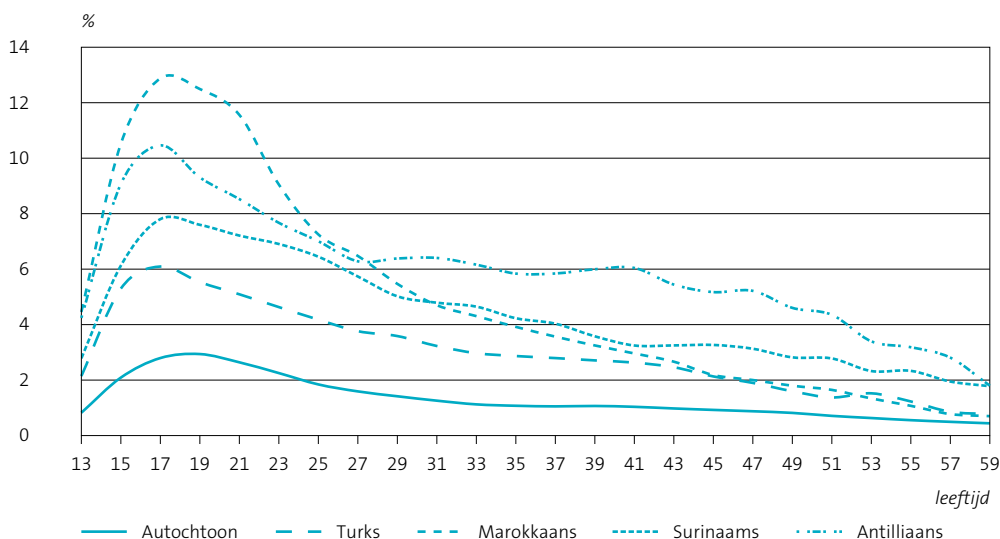
Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

Marokkaanse tieners en Antilliaanse 20-plussers meest verdacht

Jongeren zijn vaker crimineel dan ouderen. Daarom zijn de criminaliteitscijfers van een bevolkingsgroep hoger naarmate de gemiddelde leeftijd lager is. Aangezien de gemiddelde leeftijd van niet-westerse allochtonen lager is dan van autochtonen, is een deel van de oververtegenwoordiging van de niet-westerse herkomstgroepen in de verdachtencijfers toe te schrijven aan leeftijdsverschillen. Zogeheten *age-crime* curves houden rekening met verschillen in leeftijdsopbouw door het aandeel verdachten per leeftijdsjaar weer te geven.

De verdachtenpercentages van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zijn op alle leeftijden tot ongeveer 55 jaar beduidend hoger dan de corresponderende criminaliteitscijfers voor autochtonen. Rekening houdend met een verschillende leeftijdsopbouw is er dus nog steeds een aanzienlijke oververtegenwoordiging van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen onder de geregistreerde verdachten.

7.1.3 Leeftijdsspecifieke verdachtenpercentages¹⁾ (*age-crime* curves), 2010

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

¹⁾ Het betreft verschuivende gemiddelden over drie leeftijden. Dit houdt in dat voor iedere leeftijd het gemiddelde is genomen van de betreffende leeftijd en die van de twee omringende leeftijden.

De 'klassieke' *age-crime* curve kenmerkt zich door snel toenemende criminaliteitscijfers in de puberteit die in de late adolescentie en vroege volwassenheid een piek bereiken. De criminaliteitscijfers dalen vervolgens snel onder twintigers en dertigers. Vanaf de mid-

delbare leeftijd zijn de criminaliteitscijfers relatief laag. De *age-crime curves* voor Turken, Surinamers en autochtonen passen, zij het met enige oneffenheden, in het hierboven genoemde stramien. De curve voor personen van Antilliaanse herkomst wijkt hier echter behoorlijk van af: de daling van de criminaliteitscijfers zet namelijk vanaf 30-jarige leeftijd niet door, maar gaat pas verder na de leeftijd van 40 jaar. Hoewel minder dan de Antilliaanse curve, wijkt ook de Marokkaanse *age-crime curve* af van de klassieke vorm. Dit komt door de zeer hoge verdachtenpercentages onder Marokkaanse tieners. Na de leeftijd van ongeveer 20 jaar dalen de Marokkaanse criminaliteitscijfers erg snel.

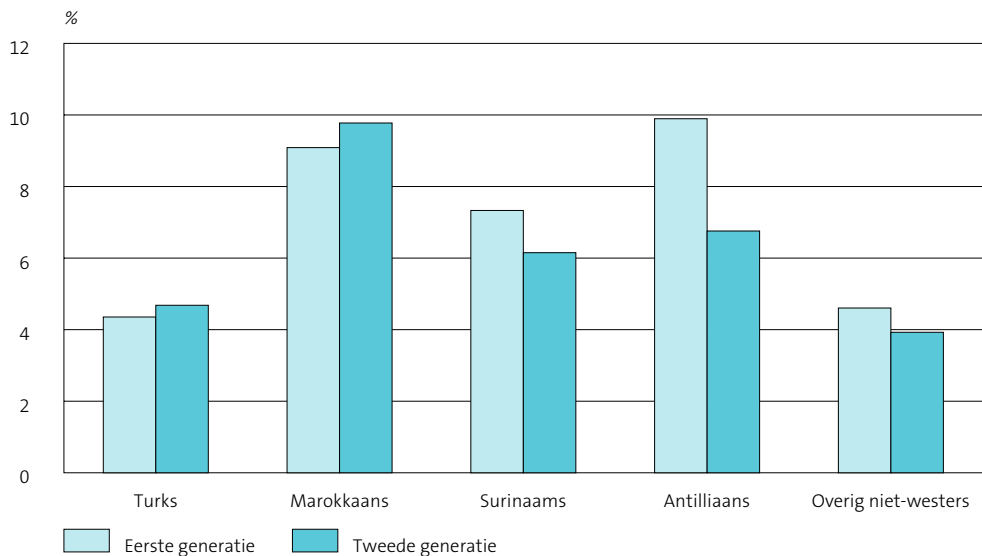
Een verklaring voor het hogere aandeel verdachten onder volwassen mannelijke Antillianen tot een leeftijd van ongeveer 45 jaar zou kunnen liggen in het vaak voorkomen van gebroken gezinnen onder Antillianen (Jennissen, 2009). Hierdoor zouden volwassen Antilliaanse mannen de temperende invloed van een eigen gezin op de neiging tot het plegen van delicten missen. Zo zal bijvoorbeeld de mogelijkheid om veroordeeld te worden tot een gevangenisstraf op iemand die zorg draagt voor een gezin een grotere afschrikkende werking hebben dan op iemand die alleenstaand is.

Turkse en Marokkaanse tweede generatie vaker verdacht dan eerste generatie

De integratie van tweedegeneratieallochtonen lijkt op verschillende terreinen verder gevorderd dan die van de eerste generatie. Als dit binnen criminaliteit ook het geval is, mag verwacht worden dat de tweede generatie zich minder schuldig maakt aan het plegen van delicten dan de eerste generatie. Dit geldt echter niet voor 12- tot 25-jarige Marokkaanse en Turkse jongeren. Hun verdachtenpercentages onder de tweede generatie zijn hoger dan onder de eerste generatie, al is het verschil niet groot. Onder Surinamers en de groep overig niet-westerse allochtonen wordt de tweede generatie iets minder vaak verdacht dan de eerste generatie, maar is ook hier het verschil vrij klein. Alleen onder Antilliaanse jongeren is er een groter verschil tussen de generaties: de Antilliaanse eerste generatie is bijna anderhalf keer zo vaak verdacht als de tweede generatie

Een mogelijke oorzaak van de kleine verschillen tussen de generaties is dat veel jonge Surinamers, Turken en Marokkanen van de eerste generatie al op zeer jonge leeftijd naar Nederland zijn gekomen. Vaak wordt verondersteld dat jongeren die voor hun zesde jaar naar Nederland verhuisd zijn lijken op tweede generatie allochtone jongeren (Weijters en Scheepers, 2003; zie ook hoofdstuk 9)

7.1.4 Aandeel verdachten naar generatie, 12 tot 25 jaar, 2010

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

Relatief klein aandeel verdachten onder recente immigranten uit Polen, Bulgarije en Roemenië

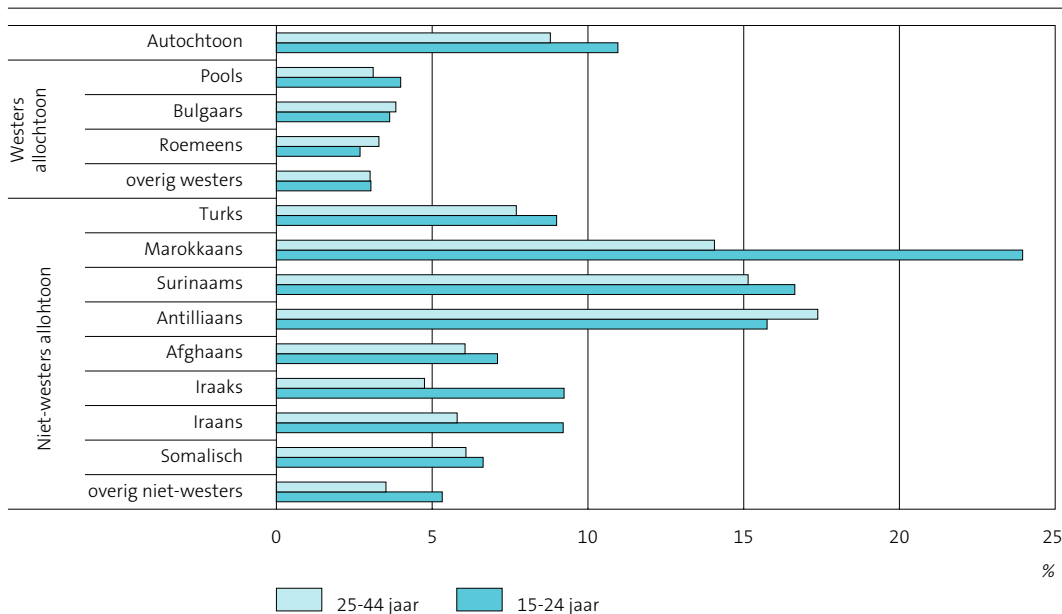
Bij mannelijke migranten die na 2003 naar Nederland zijn gekomen, zijn de verdachtenpercentages onder Polen, Bulgaren en Roemenen relatief laag. Juist deze groepen kenden de afgelopen jaren een grote aanwas van nieuwe immigranten. In de leeftijdsgroep van 15 tot 25 jaar zijn deze verdachtenpercentages zelfs lager dan van dezelfde leeftijdsgroep binnen de totale Nederlandse mannelijke bevolking, van wie in 2010 5,4 procent verdachte was. In de groep van 25 tot 45 jaar zijn de verdachtenpercentages onder Polen, Bulgaren en Roemenen slechts een fractie hoger dan onder alle in Nederland verblijvende mannen van 25 tot 45 jaar. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat Nederland geen Oost-Europees criminaliteitsprobleem heeft. Het gaat hier namelijk alleen om immigranten die zich hebben ingeschreven in de GBA en dus (van plan zijn om) langer dan vier maanden in Nederland (te) verblijven. Personen die maar kort in Nederland blijven maken geen deel uit van de onderzochte populatie. Daarnaast is er ook nog de criminaliteit die gepleegd wordt door personen die überhaupt niet in Nederland verblijven. Een voorbeeld hiervan zijn grensoverschrijdende mobiele bendes (Den Hoed, 2012).

Het beeld van de (over)vertegenwoordiging in de criminaliteit van de verschillende niet-westerse herkomstgroepen komt onder de groep mannelijke immigranten die na 2003 naar Nederland zijn gekomen redelijk overeen met het eerder geschetste totaalbeeld. Zo

zijn er wederom hoge verdachtencijfers onder jonge Marokkanen. Wel afwijkend is dat recente mannelijke Surinaamse immigranten ongeveer even vaak verdacht worden van criminaliteit als recente Antilliaanse immigranten, terwijl onder de totale populatie de criminaliteit onder Antillianen een stuk hoger is. Opmerkelijk is dat recente jonge mannelijke autochtone immigranten in 2010 relatief vaak verdachte waren van een misdrijf.

7.1.5 Aandeel verdachten onder mannelijke immigranten die na 2003 zijn geïmmigreerd, 2010

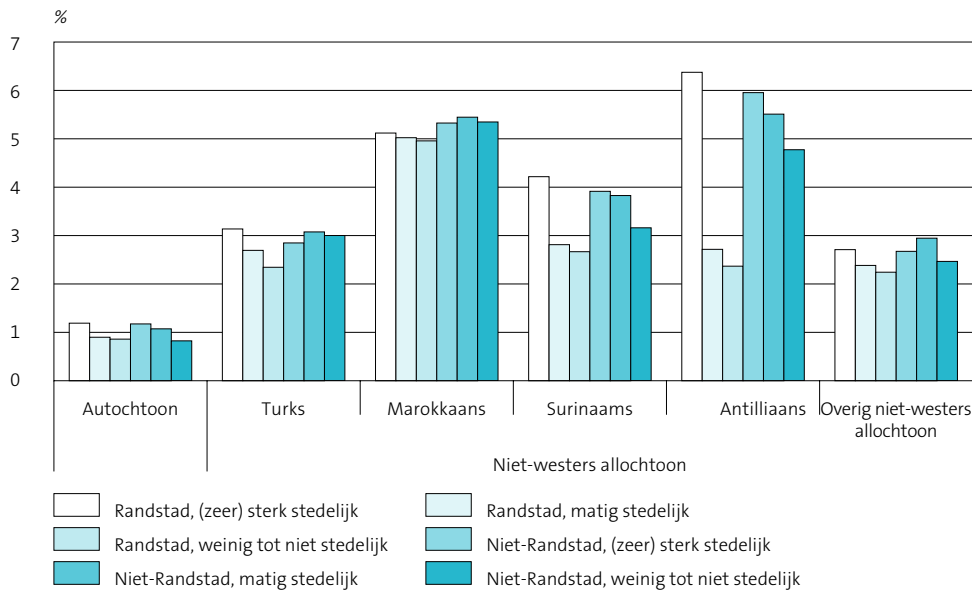

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

Minder verdachten onder Randstedelijke Antillianen en Surinamers buiten de grotere gemeenten

Voor de meeste herkomstgroepen is er weinig verschil tussen de verdachtenpercentages in meer of minder stedelijke gebieden al dan niet in de Randstad. De Antilliaanse en Surinaamse herkomstgroepen vormen hier een uitzondering op. Antillianen en Surinamers die in de matig stedelijke en weinig of niet stedelijke gemeenten in de Randstad wonen hebben beduidend lagere verdachtenpercentages dan hun herkomstgenoten in de (zeer) sterk stedelijke gebieden.

7.1.6 Aandeel verdachten naar stedelijkheid, 2010

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

7.2 Verklaring van criminaliteit

De geconstateerde verschillen in verdachtenpercentages tussen de verschillende herkomstgroepen zijn voor een deel terug te leiden naar verschillen in demografische en sociaaleconomische kenmerken. Jongeren vertonen bijvoorbeeld vaker crimineel gedrag dan ouderen. Ook is eerder aangetoond dat sociaaleconomische kenmerken samenhangen met de kans om een misdrijf te begaan, al blijven niet-westerse allochtonen na correctie voor eventuele verschillen hierin oververtegenwoordigd in de criminaliteitscijfers (Jennissen et al., 2009; Van Noije en Kessels, 2012). In deze paragraaf wordt gebruik gemaakt van (standaard binaire) logistische regressieanalyse, waarbij het al dan niet als verdachte geregistreerd zijn voor autochtonen en niet-westerse allochtonen wordt voorspeld op basis van herkomstgroepering, geslacht, leeftijd en een aantal sociaaleconomische achtergrondkenmerken. De analyses zijn apart uitgevoerd voor minderjarigen (12 tot 18 jaar) en volwassenen (18 tot 38 jaar).

Logistische regressieanalyse

Een logistische regressieanalyse houdt rekening met verschillende achtergrondkenmerken en kan het netto effect van herkomst op criminaliteit (hier: verdacht worden van een misdrijf versus niet verdacht worden van een misdrijf) vaststellen. Dit netto effect wordt uitgedrukt in een *odds ratio* (relatieve kansverhouding). De odds ratio's geven de kansverhouding van het verdacht zijn van een misdrijf en het niet verdacht zijn van een misdrijf ten opzichte van een referentiecategorie weer bij gelijke waarden voor de overige in het regressiemodel opgenomen onafhankelijke variabelen. In de logistische regressieanalyses in dit hoofdstuk vormen autochtonen telkens de referentiegroep van de variabele herkomstgroep. Meer informatie over de interpretatie van de odds ratio's staat in de internetbijlage van deze publicatie.

Er zijn twee modellen gebruikt. Het eerste model houdt alleen rekening met verschillen in demografische kenmerken (herkomstgroepering, geslacht en leeftijd). Het tweede

model corrigeert naast deze demografische kenmerken ook voor verschillen in een aantal sociaaleconomische achtergrondkenmerken en een aantal aanvullende demografische kenmerken. Voor minderjarigen zijn dit: het al dan niet uitwonend zijn, de gezinssituatie, of de ouders een uitkering genieten, het huishoudeninkomen, of men al dan niet in Randstad woont en de mate van stedelijkheid van de woongemeente. Voor volwassenen is gecorrigeerd voor het hoogst gevolgde opleidingsniveau, of men een uitkering geniet, het type huishouden en de positie binnen dit huishouden, het huishoudeninkomen, of men al dan niet in Randstad woont en de mate van stedelijkheid van de woongemeente. Omdat het opleidingsniveau van oudere personen vaak onbekend is, zijn de analyses voor volwassenen beperkt tot de leeftijdsgroep van 18 tot en met 37 jaar. In de analyses is naast autochtonen en niet-westerse allochtonen ook de totale groep westerse allochtonen betrokken, maar deze gegevens worden niet apart weergegeven.

Sociaaleconomische achtergrondkenmerken van invloed op verdachtencijfers

Niet-westerse allochtonen, zowel minderjarigen als volwassenen, hebben na correctie voor verschillen in geslacht en leeftijd nog steeds een grotere kans om verdacht te worden van een misdrijf dan autochtonen. Als ook rekening gehouden wordt met verschillen in een aantal sociaaleconomische achtergrondkenmerken wordt de samenhang van herkomst met de kans om geregistreerd te worden als verdachte van een misdrijf kleiner. Desondanks is deze kans ook dan nog relatief groot voor Marokkanen, Antillianen en volwassen Surinamers. Onder tweede generatie Marokkanen en volwassen eerste generatie Antillianen is deze kans het grootst. Turken, op de tweede generatie volwassenen na, en de groep overige niet-westerse allochtonen verschillen in de kans om geregistreerd te zijn als verdachte na correctie voor sociaaleconomische omstandigheden het minst van autochtonen. Het verschil in de kansverhouding om verdacht te zijn van een misdrijf tussen minderjarige eerste generatie Turken en autochtonen is niet significant meer. Volwassen overige niet-westerse allochtonen van de eerste generatie hebben zelfs een significant minder grote kans om verdacht te zijn van een delict als rekening wordt gehouden met hun (achtergestelde) sociaaleconomische positie dan volwassen autochtonen.

Marokkanen van de tweede generatie hebben ten opzichte van autochtonen ook na correctie voor sociaaleconomische omstandigheden een grotere kans om verdachte te zijn dan de eerste generatie. Voor Antillianen en Surinamers geldt het omgekeerde.

7.2.1 Kansen (odds ratio's) om verdachte te zijn ten opzichte van autochtonen, 2009¹⁾

	Gecorrigeerd voor geslacht en leeftijd		Gecorrigeerd voor geslacht, leeftijd en sociaaleconomische kenmerken	
	eerste generatie	tweede generatie	eerste generatie	tweede generatie
	<i>odds ratio</i>			
12 tot 18 jaar				
Turks	2,06	2,20	ns	1,36
Marokkaans	4,57	4,81	2,42	2,90
Surinaams	3,44	2,80	1,74	1,61
Antilliaans	5,43	3,75	2,35	2,20
overig niet-westers	2,41	2,06	1,27	1,28
18 tot 38 jaar				
Turks	1,98	2,52	1,12	1,62
Marokkaans	3,81	5,03	1,95	3,12
Surinaams	3,89	3,22	2,21	2,06
Antilliaans	5,54	2,57	2,76	1,86
overig niet-westers	1,80	1,68	0,90	1,35

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

ns = niet significant ($p > 0,01$).

¹⁾ De volledige regressietabellen zijn te vinden in tabellen B7.1 en B7.2 van de internetbijlage.

7.3 Trends

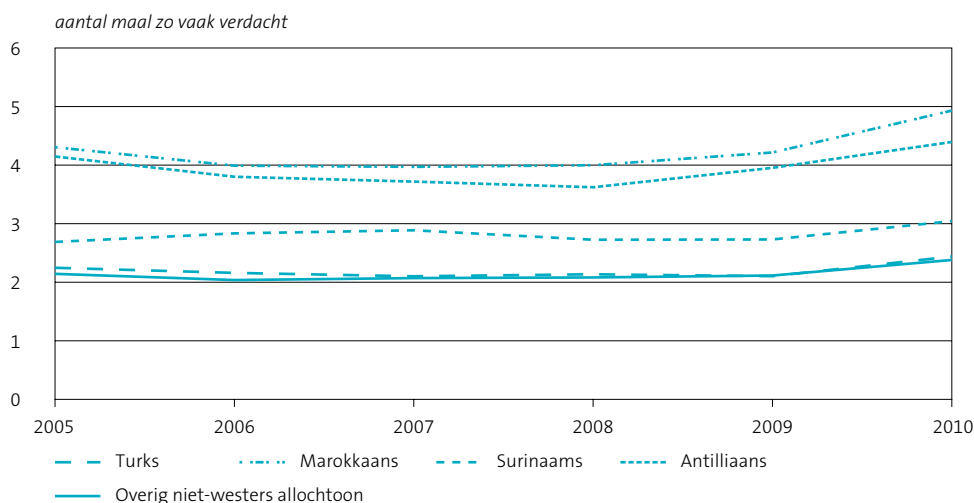
Eerdere onderzoeken laten zien dat de verdachtenpercentages onder alle herkomstgroepen de laatste jaren afnemen. Het is echter onduidelijk of dit door een daadwerkelijke afname van criminaliteit komt of door de invoering van een nieuw registratiesysteem bij de politie (Van Noije en Kessels, 2012). In deze paragraaf wordt gekeken naar een mogelijke toe- of afname van de oververtegenwoordiging van de verschillende herkomstgroepen ten opzichte van autochtonen. Hiervoor is voor de periode 2000–2010 het aandeel verdachten onder de diverse niet-westerse herkomstgroepen gedeeld door het aandeel verdachten onder autochtonen. Voor de periode 2000–2004 zijn geen Halt-cijfers beschikbaar. Daarom wordt voor de minderjarigen alleen gekeken naar de periode 2005–2010.

Vershil aandeel verdachten onder autochtone en niet-westerse jongeren neemt toe

Niet-westers allochtone minderjarigen worden vaker verdacht van een misdrijf dan autochtone jongeren. Hoeveel vaker, verschilt over de tijd en per herkomstgroep (Eggen, 2010). Tussen 2005 en 2010 worden niet-westers allochtone minderjarigen ten

opzichte van autochtone jongeren relatief steeds vaker verdacht van een misdrijf. Hoewel er de eerste jaren sprake was van een lichte daling in de oververtegenwoordiging neemt het de laatste jaren weer toe, vooral onder jonge Marokkanen en Antillianen. Zo werden Marokkaanse jongeren in 2010 bijna vijf keer vaker van een misdrijf verdacht dan autochtone jongeren, terwijl dat in 2008 nog vier keer zo vaak was.

7.3.1 Oververtegenwoordiging aandeel verdachten ten opzichte van autochtonen, 12 tot 18 jaar

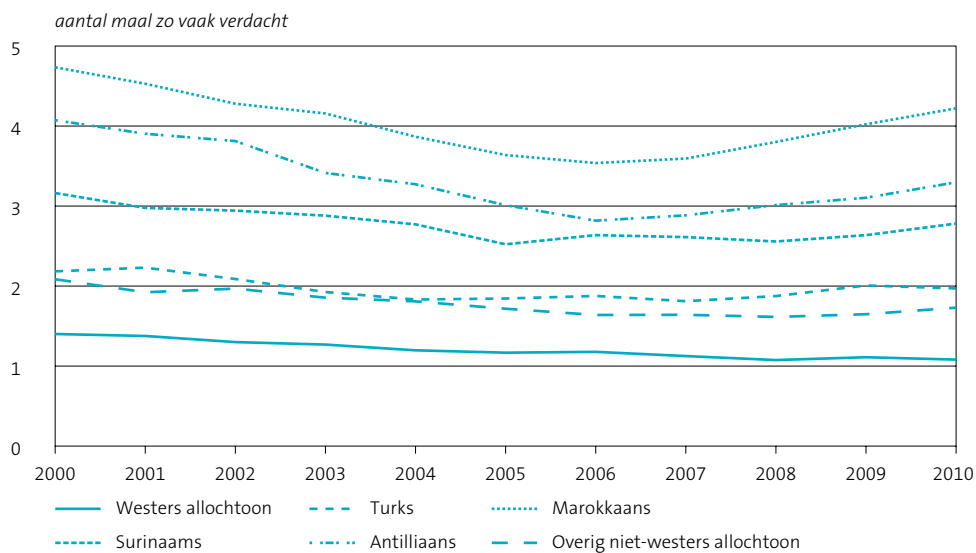
Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

Tussen 2000 en 2010 relatieve afname verdachten onder niet-westerse jongvolwassenen

Ook jongvolwassen niet-westerse allochtonen worden relatief vaker verdacht van een misdrijf dan autochtonen. Van 2000 tot 2006 neemt de oververtegenwoordiging ten opzichte van autochtonen wel af. Deze relatieve afname is vooral toe te schrijven aan autochtonen die, in de periode 2000–2006, steeds vaker van een misdrijf werden verdacht. Het stijgende verdachtenpercentage onder autochtonen is waarschijnlijk een gevolg van de herverdeling van politiebudgetten. Het platteland, waar minder niet-westerse allochtonen wonen, zou meer geprofiteerd hebben van de toename van het politiebudget dan de overige regio's (Oppelaar en Wittebrood, 2006). Vanaf 2006 stabiliseert het verdachtenpercentage onder de autochtonen en neemt de oververtegenwoordiging onder de meeste herkomstgroepen weer toe. Deze toename is het sterkst onder Marokkaanse jongvolwassenen. In 2010 werden zij meer dan vier keer vaker verdacht van een misdrijf dan hun autochtone leeftijdsgenoten.

In vergelijking met 2000 is in 2010 de oververtegenwoordiging van niet-westerse allochtone jongvolwassenen ten opzichte van autochtonen wel afgenomen. Dit geldt het sterkst onder Antillianen van 18 tot 25 jaar. Zij kwamen verhoudingsgewijs in 2010 drie keer vaker voor in de verdachtencijfers dan autochtonen, terwijl dit in 2000 nog vier keer vaker was.

7.3.2 Oververtegenwoordiging aandeel verdachten ten opzichte van autochtonen, 18 tot 25 jaar

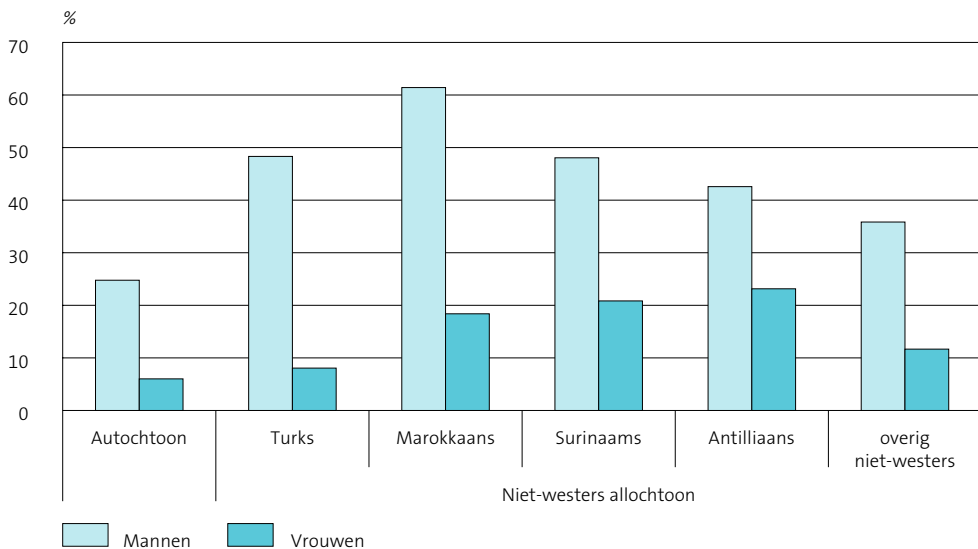
7.4 Geboortecohort 1984 in de tijd gevolgd

Jaarcijfers geven een momentopname weer, met een cohortanalyse kan een beeld worden geschetst van de omvang van crimineel gedrag over de levensloop. De meeste criminaliteit wordt gepleegd door jongeren van 12 tot en met 25 jaar. Bovenkerk (2009) betoogt dat het volgen van deze groep over een langere periode een beter beeld geeft van criminaliteit onder herkomstgroepen. Daarom worden in de paragraaf jongeren gevolgd die in 1996 12 jaar oud waren en die tot en met 2010 zonder onderbreking in Nederland woonden.

Ruim 60 procent van Marokkaanse jongemannen in aanraking met de politie geweest

Bijna 18 procent van de in 1984 geboren jongeren is tussen 12- en 26-jarige leeftijd verdacht geweest van een misdrijf. Met ruim 60 procent waren jongens van Marokkaanse herkomst in deze leeftijdsperiode het vaakst verdachte van een misdrijf. Autochtone vrouwen en vrouwen van Turkse herkomst worden met 6 en 8 procent het minst vaak verdacht van een misdrijf. Antillianen worden in de jaarcijfers het vaakst verdacht van een misdrijf, maar in dit leeftijdscohort zijn zij minder vaak verdacht dan personen van Marokkaanse en Surinaamse herkomst. Dit komt doordat het leeftijdscohort alleen jongeren omvat die van 1996 tot en met 2010 in Nederland woonden. Het aandeel Antilliaanse jongeren dat niet deze hele periode in Nederland heeft gewoond ligt hoger dan onder de andere herkomstgroepen. Deze bevinding kan er op duiden dat Antillianen die slechts tijdelijk in Nederland wonen of die na hun twaalfde naar Nederland komen vaker over de schreef gaan dan degenen die permanent in Nederland hebben gewoond. Ook Bovenkerk (2001) signaleerde het transnationale karakter van de Antilliaanse criminaliteit.

7.4.1 Aandeel personen geboren in 1984 die in de periode 1996-2010 één of meer keren van een misdrijf werden verdacht

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

7.5 Recidive

Opnieuw als dader met criminaliteit in aanraking komen (recidiveren) kan erop wijzen dat een gebrekkige culturele integratie zich structureel uit in crimineel gedrag. In deze paragraaf is sprake van recidive als een in 2005 in het HKS of Halt geregistreerde verdachte in de periode 2005–2010 opnieuw als dader met de politie in aanraking kwam en er een proces-verbaal in het HKS werd geregistreerd.

Marokkaanse verdachten vaakst opnieuw in de fout

Van alle 12- tot 18-jarige verdachten in 2005 recidiveerde 60 procent in de periode 2005–2010. Voor meerderjarige verdachten was dit percentage 49 procent. Het percentage recidivisten is bij zowel minderjarigen als volwassenen het hoogst onder Marokkanen. Ongeveer acht op de tien jeugdige en zeven op de tien volwassen Marokkaanse verdachten recidiveerden in de betreffende periode. Hierbij moet worden aangetekend dat het aandeel volwassen recidivisten onder Antillianen nauwelijks onderdoet voor dat onder Marokkanen. Omdat criminaliteit onder Antillianen die kort in Nederland verblijven, bijvoorbeeld door op en neer te pendelen, hoger is dan onder Antillianen die permanent in Nederland verblijven, is het daadwerkelijke aandeel recidivisten onder meerderjarige Antillianen wellicht hoger dan onder Marokkanen. Het percentage recidivisten is met respectievelijk 55 en 44 procent het laagst onder minderjarige en volwassen autochtone verdachten.

Behalve het gegeven of verdachten recidiveren, is ook relevant hoeveel nieuwe processen-verbaal de politie gemiddeld opmaakte tegen deze recidiverende verdachten in de periode 2005–2010. Gemiddeld registreerde de politie in deze periode drie nieuwe processen-verbaal per minderjarige recidivist van 12 tot 18 jaar. Het gemiddelde aantal nieuw geregistreerde processen-verbaal is voor de minderjarigen het hoogst onder Marokkanen (4,6) en het laagst onder autochtonen (2,8). Verdachten met een Surinaamse, Turkse of overig niet-westerse herkomst namen een middenpositie in met tussen de drie en vier nieuwe geregistreerde processen-verbaal. Voor volwassenen bestaat een vergelijkbaar beeld, zij het dat het gemiddeld aantal nieuwe processen-verbaal iets lager ligt en dat volwassen Antilliaanse verdachten gemiddeld ongeveer even veel nieuwe processen-verbaal hadden als volwassen verdachten met een Marokkaanse herkomst.

7.5.1 Recidive in de periode 2005-2010 onder personen die in 2005 verdachte waren

	Aandeel recidivisten		Gemiddeld aantal nieuwe processen-verbaal ¹⁾	
	12-17-jarigen in 2005	18-79-jarigen in 2005	12-17-jarigen in 2005	18-79-jarigen in 2005
	%		aantal	
Autochtoon	55	45	2,8	2,7
Westers allochtoon	60	47	3,2	2,8
Turks	64	56	3,3	2,9
Marokkaans	78	67	4,6	4,0
Surinaams	68	60	3,4	3,2
Antilliaans	74	67	4,1	3,9
Overig niet-westers allochtoon	64	53	3,6	3,1

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

¹⁾ Per recidivist.

7.6 Delicttypen

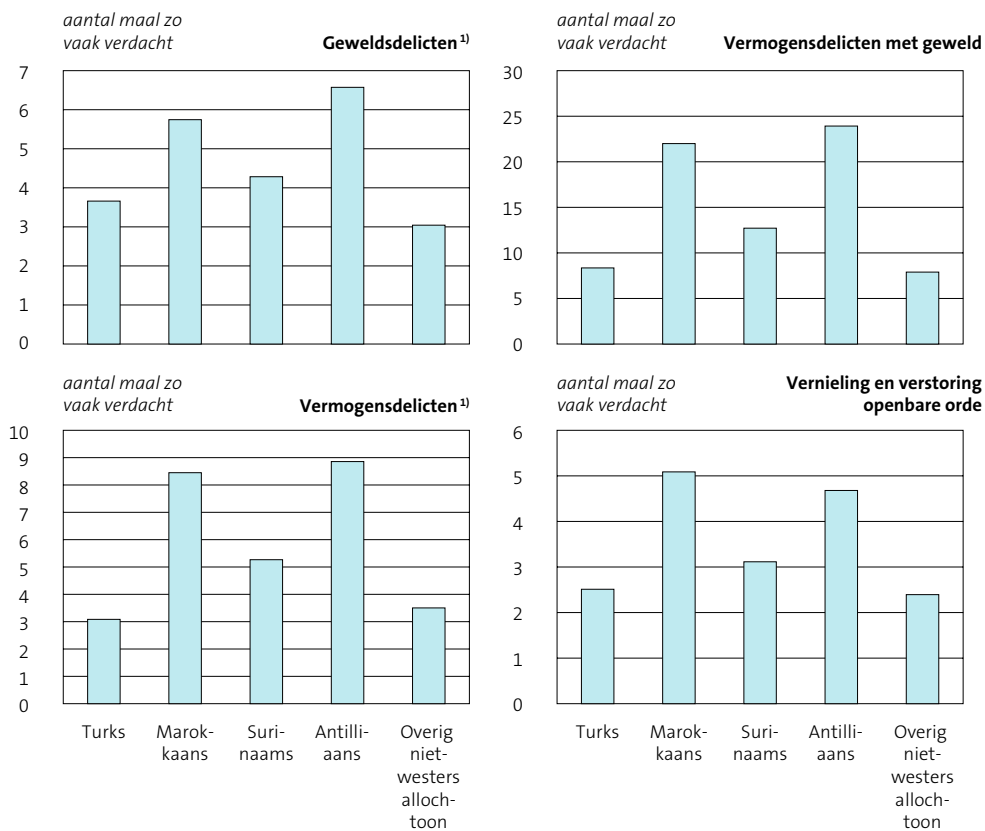
Deze paragraaf maakt op basis van het HKS onderscheid naar een viertal delicttypen: geweldsdelicten, vermogensdelicten zonder geweld, vermogensdelicten met geweld en vernieling en verstoring van de openbare orde. Er wordt nagegaan in hoeverre bepaalde herkomstgroepen oververtegenwoordigd zijn als verdachten van deze delicttypen ten opzichte van autochtonen. Hiervoor is het aandeel verdachten onder de diverse niet-westerse herkomstgroepen van een bepaald delicttype gedeeld door het aandeel verdachten onder autochtonen van het betreffende delicttype.

Antillianen en Marokkanen oververtegenwoordigd bij vermogensdelicten met geweld

Het aandeel verdachten van geweldsdelicten, vermogensdelicten zonder en vermogensdelicten met geweld is het hoogst onder Antillianen. Bij vernieling en verstoring van de openbare orde geldt dit voor Marokkanen. Bij alle vier delicttypen ontloopt het aantal keren dat personen uit deze twee herkomstgroepen vaker verdacht worden dan autochtonen elkaar niet veel. Van de niet-westerse allochtonen zijn Turken en overige niet-westerse allochtonen het minst oververtegenwoordigd in het aandeel verdachten per delicttype. Toch zijn ook deze herkomstgroepen nog steeds oververtegenwoordigd ten opzichte van autochtonen. Deze oververtegenwoordiging varieert van 2,4-maal zo vaak verdacht bij vernieling en verstoring van de openbare orde van overige niet-westerse allochtonen, tot 8,4-maal zo vaak verdacht bij vermogensdelicten met geweld van Turken. De oververte-

genwoordiging van niet-westerse allochtonen in vermogensdelicten met geweld is veel groter dan in de andere drie delicttypen. Vooral de oververtegenwoordiging van Antillianen en Marokkanen is zeer groot. Zij worden respectievelijk 24 en 22 keer vaker verdacht van een vermogensdelict met geweld dan autochtonen.

7.6.1 Oververtegenwoordiging van verdachten ten opzichte van autochtonen per delicttype, 12 tot 80 jaar, 2010

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

¹⁾ Exclusief vermogensdelicten met geweld.

7.7 Conclusie

Allochtonen worden vaker verdacht van een misdrijf dan autochtonen. Dit geldt het sterkst voor personen van Antilliaanse, Marokkaanse en Somalische herkomst. Voor Marokkanen en Antillianen is tevens aangetoond dat zij vaak recidiveren en gemiddeld een hoog aantal proces-verbalen opgelegd krijgen. Van de groep allochtonen worden die met een westerse komaf het minst vaak verdacht van een misdrijf. Over een periode van tien jaar gezien is de oververtegenwoordiging van het aandeel verdachten ten opzichte van de autochtonen onder de westerse en overige niet-westerse herkomstgroepen redelijk stabiel gebleven. Onder de Marokkanen en de Antillianen is het een tijd lang afgenomen maar sinds 2008 weer sterk toegenomen. Van de immigranten die na 2003 naar Nederland zijn gekomen werden de Oost-Europeanen het minst vaak verdacht van een misdrijf, Marokkanen, Surinamers en Antillianen het vaakst.

Een belangrijke verklaring voor de oververtegenwoordiging van niet-westerse allochtonen in de criminaliteit is hun gemiddeld slechtere sociaaleconomische positie ten opzichte van autochtonen. Na correctie voor verschillen in sociaaleconomische achtergrondkenmerken neemt de oververtegenwoordiging onder alle herkomstgroepen weliswaar af, maar verdwijnt niet helemaal. Zo worden Marokkanen en Antillianen ook na correctie nog steeds twee keer vaker verdacht van een misdrijf dan autochtonen. Turken (op tweede generatie volwassenen na) en de groep overige niet-westerse allochtonen verschillen in de kans om geregistreerd te zijn als verdachte na correctie voor sociaaleconomische omstandigheden echter weinig meer van autochtonen. Er is geen significant verschil meer in de kans om verdacht te zijn van een misdrijf tussen minderjarige Turken van de eerste generatie en autochtonen. Volwassen overig niet-westerse eerstegeneratieallochtonen hebben zelfs een kleinere kans dan volwassen autochtonen om verdacht te zijn van een delict als rekening wordt gehouden met hun (achtergestelde) sociaaleconomische positie.

Onder zowel allochtonen als autochtonen neemt de kans om verdacht te worden van een misdrijf fors toe in de tienerjaren om vervolgens weer sterk af te nemen als de twintig is gepasseerd. Antillianen vormen hierop een uitzondering: onder deze herkomstgroep neemt de kans om als verdachte te worden geregistreerd slechts heel geleidelijk af met de leeftijd. Ook het verdachtenpercentage van Antilliaanse vrouwen is opvallend. Zij worden bijna net zo vaak verdacht van een misdrijf als autochtone mannen. Vrouwen van Turkse afkomst en autochtone vrouwen worden het minst vaak verdacht van een misdrijf.

Als criminaliteit een maat is voor de integratie van allochtonen in Nederland dan is het beeld wisselend. De tweede generatie van de meeste herkomstgroepen wordt minder vaak verdacht dan de eerste generatie. Dit zou duiden op een toenemende integratie bij

volgende generaties. Een uitzondering vormen de tweede generatie Turken en Marokkanen: zij worden vaker geregistreerd van een misdrijf dan de eerste generatie.

Literatuur

Bovenkerk, F. (2001). *Misdaadprofielen*. Amsterdam: Meulenhoff.

Bovenkerk, F. (2009). *Etniciteit, criminaliteit en het strafrecht, afscheidsrede als hoogleraar criminologie te Utrecht*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Eggen, H. (2010). Geregistreeerde criminaliteit. In: Vliet, R. van der, J. Ooijevaar en A. Boerdam (red.), *Jaarrapport Integratie 2010* (pp. 143–156). Den Haag: CBS.

Ferwerda, H.B., I.M.G.G. van Leiden, N.A.M. Arts en A.R. Hauber (2006). *Halt: Het alternatief? De effecten van Halt beschreven*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Hirschi, T. en M. Gottfredson (1983). Age and the explanation of crime. *American Journal of Sociology*, 89(3), 552–584.

Hoed, F. den (2012). Wieder Ausweis bitte? *Opinieblad Forum*, 18(5), 11–13.

Jennissen, R.P.W. (2009). *Criminaliteit, leeftijd en etniciteit. Over de leeftijdsspecifieke criminaliteitscijfers van in Nederland verblijvende Antillianen en Marokkanen*. Den Haag: WODC.

Jennissen, R.P.W., M. Blom en A. Oosterwaal (2009). Geregistreeerde criminaliteit als indicator van de integratie van niet-westerse allochtonen. *Mens & Maatschappij*, 84(2), 207–233.

Junger-Tas, J. (2001). Ethnic minorities, social integration and crime. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 9(1), 5–29.

Noije, L. van en R. Kessels (2012). Verdachten, slachtoffers en onveiligheidsgevoelens. In: Gijsberts, M., W. Huijnk en J. Dagevos (red.), *Jaarrapport integratie 2011* (pp. 203–226). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Oppelaar, J. en K. Wittebrood (2006). Sociale veiligheid. In: Steenbekkers, A., C. Simon en V. Veldheer (red.), *Thuis op het platteland: De leefsituatie van platteland en stad vergeleken* (pp. 267–287). Den Haag: SCP.

Weijters, G. en P. Scheepers (2003). Verschillen in sociale integratie tussen etnische groepen: Beschrijving en verklaring. *Mens & Maatschappij*, 78(2), 144–157.

Tabellen in de bijlage op de CBS-website

- Tabel B 7.1 Resultaten van logistische regressieanalyse ter verklaring van het al dan niet verdacht zijn van een misdrijf, 12 tot 18 jaar, 2009
- Tabel B 7.2 Resultaten van logistische regressieanalyse ter verklaring van het al dan niet verdacht zijn van een misdrijf, 18 tot 38 jaar, 2009

Immigranten op de stedelijke woningmarkt

8

Immigranten op de stedelijke woningmarkt

- 8.1** Regionale spreiding
- 8.2** Verblijfsduur
- 8.3** Verhuisgedrag
- 8.4** Woonsituatie en woonwijken
- 8.5** Conclusie

Immigranten vestigen zich in Nederland vooral in de grote steden. In de eerste jaren na vestiging zijn deze immigranten zeer mobiel op de stedelijke woningmarkt en verhuizen zij vaak. Pas na enkele jaren betrekken ze de woning waar ze voor langere tijd zullen wonen.

De meeste immigranten in de grote steden komen terecht in wijken met veel meer-gezinshuurwoningen waar al veel allochtonen wonen. Het zijn wijken met een hoge verhuismobiliteit, die de versterking van de sociale cohesie en de integratie van immigranten in de wijk kan bemoeilijken. Ook de steeds kortere verblijfsduur van immigranten in Nederland draagt hieraan bij.

Sanne Boschman en Frank van Dam (beiden PBL)

8.1 Regionale spreiding

De immigratie in Nederland kent een golfbeweging. Van 1999 tot 2001 nam het jaarlijks aantal allochtone immigranten¹⁾ toe tot 108 duizend, om vervolgens af te nemen tot 73 duizend in 2005. Daarna nam hun aantal weer toe, tot 122 duizend in 2008. Niet alleen het aantal immigranten varieert door de tijd, maar ook hun herkomst, hun migratiemotief en de plek waar ze terecht komen. In dit hoofdstuk worden de vestigingspatronen gevolgd van allochtone immigranten die zich in de periode 1999–2008 in de stadsgewesten²⁾ Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Eindhoven hebben gevestigd. In deze stadsgewesten komt de helft van alle immigranten te wonen.

Immigranten steeds vaker naar grote steden

Veel immigranten vestigen zich in stadsgewest Amsterdam. Het aantal immigranten is er de afgelopen jaren bovendien sterk gestegen. Ook de instroom van immigranten naar stadsgewest Den Haag is de afgelopen jaren sterk toegenomen, waardoor het stadsgewest Rotterdam heeft ingehaald met de omvang van de instroom van immigranten. In de stadsgewesten Utrecht en Eindhoven is de groep immigranten kleiner, maar hun aantal is door de jaren heen wel toegenomen.

Immigranten in Nederland vestigen zich steeds vaker in de grote steden. Het aandeel immigranten dat zich in deze vijf stadsgewesten heeft gevestigd, is toegenomen van

¹⁾ 15 tot 20 procent van de immigranten die jaarlijks Nederland binnenkomen zijn autochtone Nederlanders. Deze groep is uit alle analyses weggelaten, omdat ze niet tot de doelgroep van deze publicatie behoren. Overal waar in dit hoofdstuk over immigranten wordt gesproken worden alleen allochtone immigranten bedoeld.

²⁾ We hanteren de CBS-indeling van stadsgewesten. Een stadsgewest is een verzameling gemeenten waarbij een gemeente de centrale stad is en de bewoners in de gemeenten daaromheen (het ommeland) sterke relaties met deze stad onderhouden.

43 procent in 1999 tot 51 procent in 2008. Dit verhoogt de druk op de woningmarkt in deze steden.

8.1.1 Immigranten naar stadsgewest van eerste vestiging

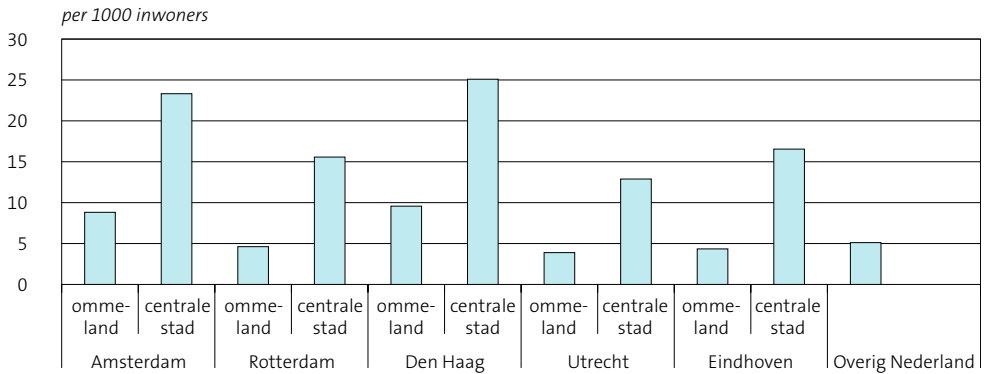
Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

Meeste immigranten naar Amsterdam en Den Haag

Absoluut en relatief komen de meeste immigranten terecht in de steden Amsterdam en Den Haag. Het gaat dan om ongeveer 25 immigranten per duizend inwoners in 2008. Rotterdam, Utrecht en Eindhoven trekken per duizend inwoners ongeveer 15 immigranten. De omliggende gemeenten in de stadsgewesten Amsterdam en Den Haag trekken ongeveer 10 immigranten per duizend inwoners aan. Dat is twee keer zo veel als in overig Nederland en de omliggende gemeenten rond Rotterdam, Utrecht en Eindhoven.

In het stadsgewest Amsterdam trekken veel immigranten, behalve naar de stad Amsterdam, vooral naar Amstelveen en Diemen. In het stadsgewest Den Haag vestigen immigranten zich relatief vaak in Wassenaar en Delft.

8.1.2 Aandeel immigranten, 2008

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

Vestiging van Midden- en Oost-Europeanen vertienvoudigd

Van de immigranten die zich in 2008 in Nederland vestigden, heeft 57 procent een westerse herkomst. In de stadsgewesten Utrecht en Amsterdam ligt het aandeel westerse immigranten met 59 en 60 procent het hoogst. Alleen in het stadsgewest Rotterdam zijn de niet-westerse immigranten met 51 procent in de meerderheid.

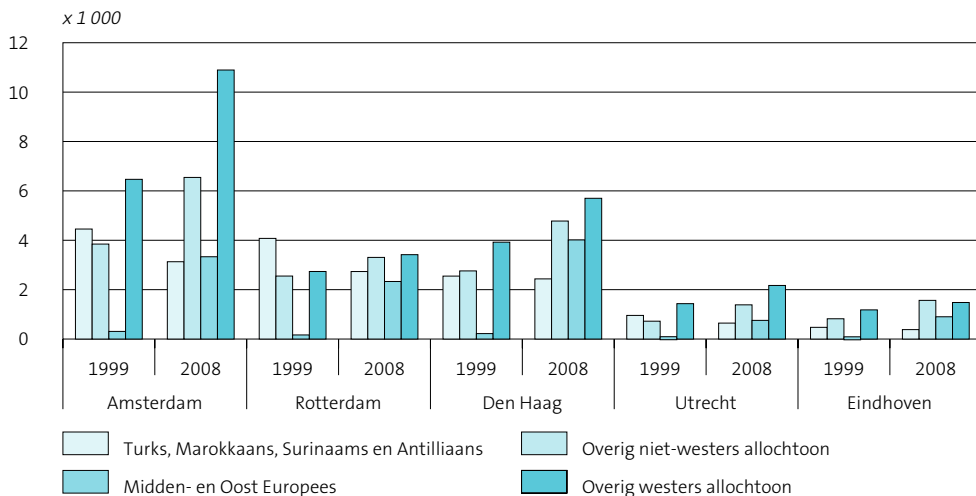
Dit hoofdstuk maakt bij de groep westerse immigranten onderscheid tussen Midden- en Oost-Europeanen³⁾ en overig westerse immigranten. Binnen de niet-westerse immigranten wordt onderscheid gemaakt tussen de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen: Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen, en overig niet-westerse immigranten.

In de periode 1999–2008 veranderde de spreiding van immigranten over ons land, maar ook de samenstelling van de groep naar herkomst. Het aantal immigranten uit de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen nam af, het aantal Midden- en Oost-Europese immigranten is in deze periode vertienvoudigd. Midden- en Oost-Europese immigranten waren vóór 2004 vooral gezinsmigranten. Vanaf 2004 nam het aantal arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa toe. Deze immigranten hebben zich vooral in Den Haag en, in mindere mate, in Amsterdam en Rotterdam gevestigd.

Zowel het aantal overig niet-westerse allochtonen als het aantal overig westerse allochtonen is tussen 1999 en 2008 met zo'n 20 procent toegenomen. De instroom is vooral toegenomen in de stadsgewesten. Zij kwamen vaker als arbeids- of studiemigrant en minder vaak als asielmigrant naar Nederland. Arbeids- en studiemigranten komen af op (internationale) banen en opleidingen en vestigen zich dan ook vooral in de grote steden.

³⁾ Dit hoofdstuk rekent alleen mensen geboren in Bulgarije, Hongarije, Polen, Roemenië, Slowakije en Tsjechië (of Tsjecho-Slowakije) tot de groep Midden- en Oost-Europeanen. Mensen geboren in (Wit-)Rusland en de Baltische staten, alsmede in één van de huidige staten van het voormalige Joegoslavië vallen in de categorie overig westerse allochtonen.

8.1.3 Immigranten naar stadsgewest van eerste vestiging en herkomst

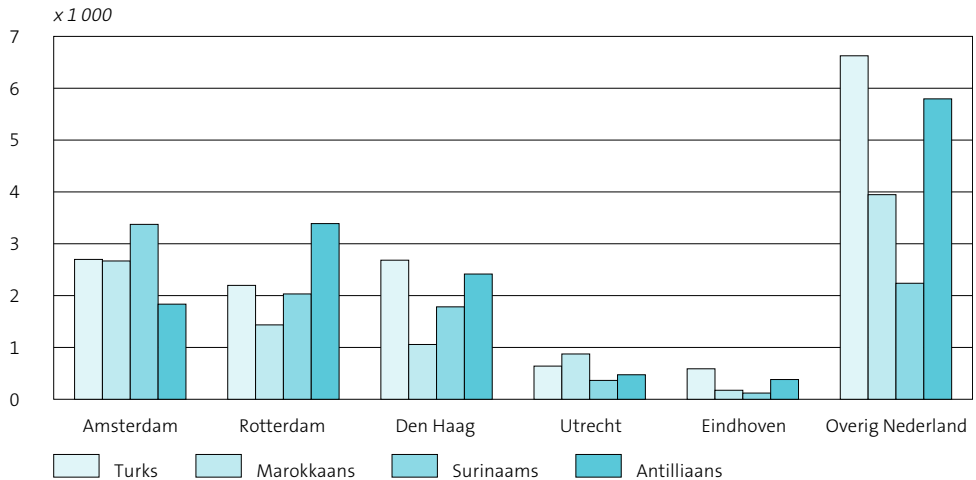
Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

Instroom van klassieke herkomstgroepen neemt af

De klassieke groepen immigranten (Marokkanen, Turken, Surinamers en Antillianen) vormden in 2008 nog maar 12 procent van de immigranten. Hun aandeel in de stadsgewesten van de vier grote steden is met gemiddeld 16 procent wat hoger. Zij vestigen zich vooral in stadsgewesten waar al veel personen uit deze landen wonen.

Het aandeel allochtonen met een Antilliaanse herkomst is in Rotterdam hoger dan in de andere stadsgewesten, wat mogelijk de grote aantrekkingskracht verklaart van Rotterdam op nieuwe immigranten uit de Antillen. In Utrecht, waar Marokkanen de grootste groep allochtonen in de bevolking vormen, zijn veel Marokkanen onder de nieuwe immigranten. In Amsterdam zijn het juist Surinamers die naar de stad komen, omdat daar al veel Surinamers wonen. Dit fenomeen wordt ketenmigratie genoemd. Ketenmigratie zorgt ervoor dat bestaande concentraties van herkomstgroepen in stand worden gehouden of zelfs versterkt worden doordat nieuwkomers zich vestigen in de buurt van landgenoten of van vrienden en familie (De Valk, Esveldt, Henkens en Liefbroer, 2001).

8.1.4 Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse immigranten naar stadsgewest, 2005-2008

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

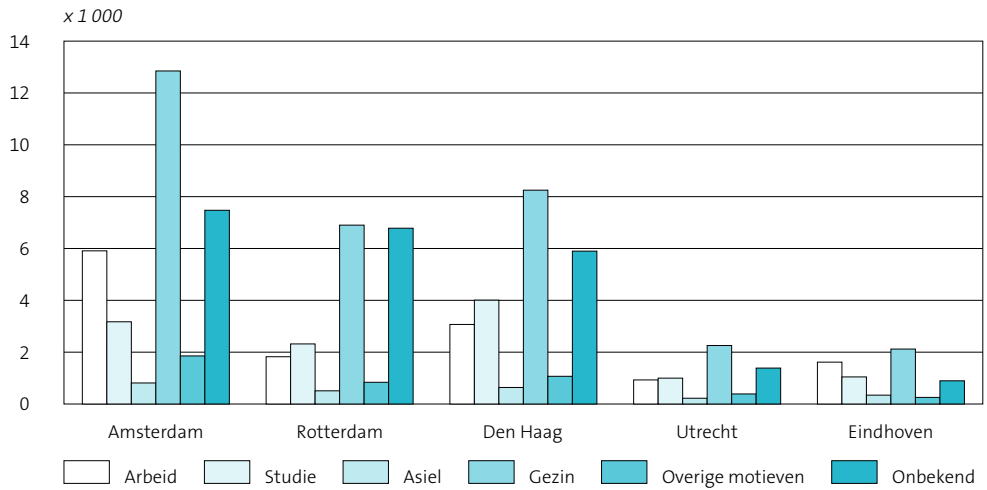
Veel arbeidsmigranten in de grote steden

De migratiemotieven van nieuwe immigranten verschillen tussen vestigingsregio's. In Amsterdam en Den Haag vestigen zich veel, en vooral westerse, arbeidsmigranten. Ook in Eindhoven vormen westerse arbeidsmigranten een relatief grote groep. Internationale bedrijven in Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven, maar ook internationale organisaties, zoals in Den Haag, trekken veel (hoogopgeleide) westerse allochtonen (De Valk et al., 2001). Ook veel laagopgeleide arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa werken in de regio's Den Haag, Amsterdam en Rotterdam.

Asielmigranten komen verspreid over Nederland terecht. Hun aantal is echter maar gering. Ook gezinsmigranten wonen verspreid over het land. Dit zijn voornamelijk overig niet-westerse en overig westerse immigranten en, in mindere mate, Turken en Marokkanen.

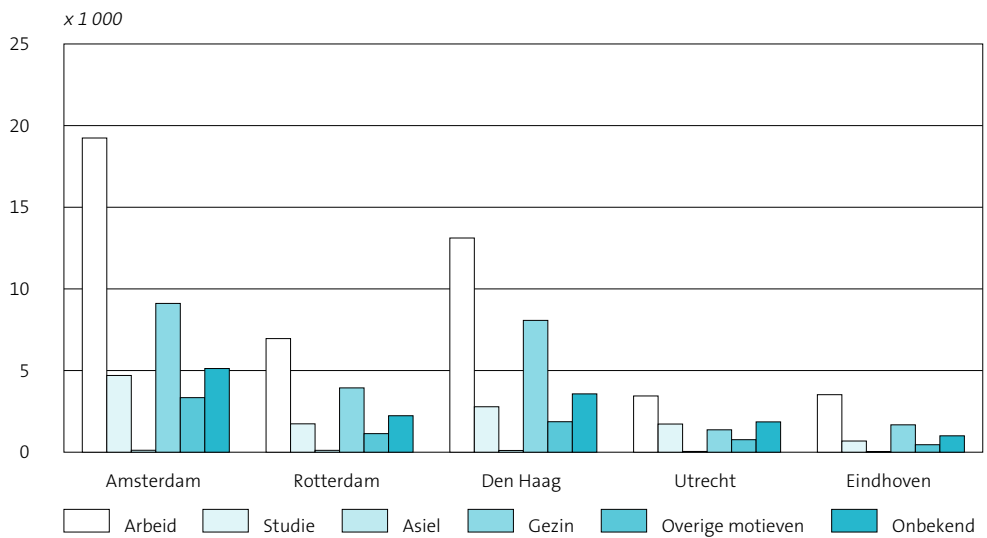
Van 20 procent van de immigranten die naar Nederland komen is het migratiemotief onbekend. Dit geldt bijvoorbeeld voor alle Antillianen die naar Nederland komen. Doordat Antillianen de Nederlandse nationaliteit hebben, hoeven zij bij binnenkomst geen migratiemotief op te geven.

8.1.5 Niet-westerse immigranten naar migratiemotief en stadsgewest, 2005-2008

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

8.1.6 Westerse immigranten naar migratiemotief en stadsgewest, 2005-2008

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

8.2 Verblijfsduur

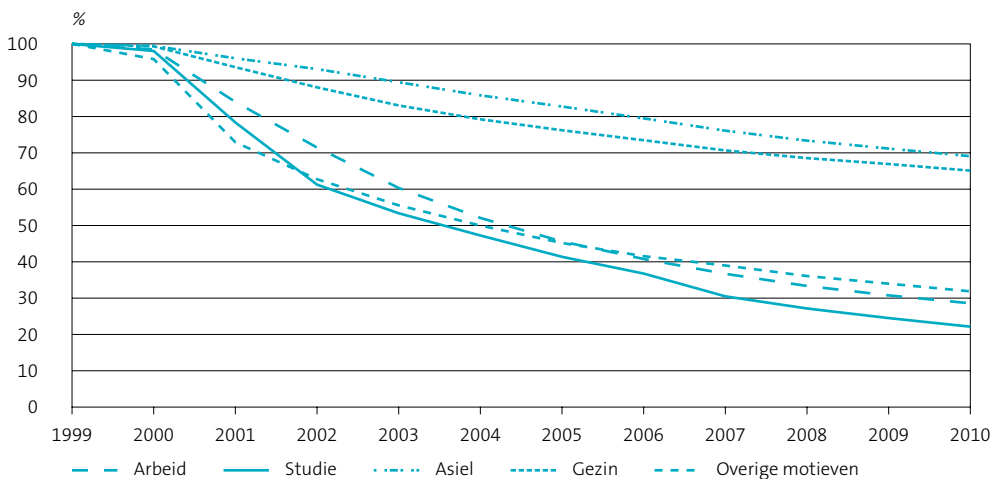
Gezins- en asielmigranten blijven het vaakst

Er zijn grote verschillen in verblijfsduur tussen immigranten. Veel arbeids- en studiemigranten verlaten Nederland na enkele jaren weer. Asiel- en gezinsmigranten vestigen zich vaak voor langere tijd.

Studiemigranten verlaten Nederland het snelst en het vaakst. Op 1 januari 2002 woonde nog 61 procent van alle studiemigranten uit 1999 in Nederland. Na elf jaar, in 2009, was dat nog maar 22 procent. Van de arbeidsmigranten is 29 procent na elf jaar nog in Nederland, van de gezins- en asielmigranten 65 en 69 procent.

Immigranten die zich aan Nederland binden door hier een gezin te vormen en hier kinderen krijgen, zullen niet zo snel weer vertrekken. Dat geldt ook voor studie- en arbeidsmigranten die een gezin vormen, hoewel zij bij immigratie aanvankelijk een verblijfsduurperspectief van slechts enkele jaren hadden.

8.2.1 Aandeel nog in Nederland wonende immigranten uit 1999 naar migratiemotief

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

Turken, Marokkanen en Surinamers blijven het vaakst in Nederland

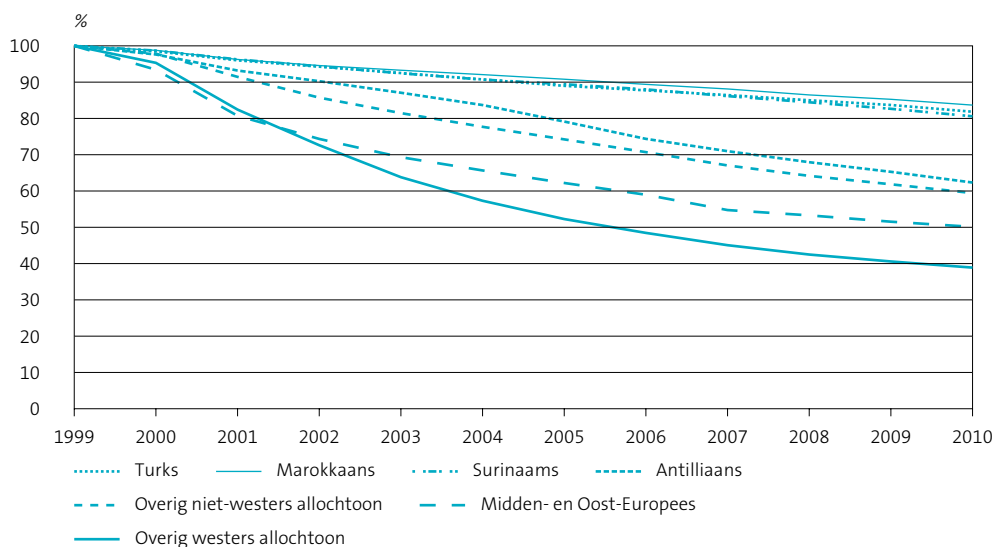
Immigranten uit Turkije, Marokko en Suriname blijven het vaakst in Nederland. Van deze groepen woont meer dan 80 procent elf jaar na immigratie nog in Nederland. Deze groepen komen vooral als gezinsmigranten. Immigranten uit de Antillen vertrekken vaker

dan de andere klassieke groepen weer. Een deel van de Antillianen komt hiernaartoe om een studie te doen en vertrekt na enige tijd weer. Na elf jaar woont 62 procent van de Antillaanse immigranten uit 1999 hier nog steeds.

Westerse immigranten zijn het vaakst tijdelijk in Nederland. Zij komen hier vaak een beperkt aantal jaar werken, en na elf jaar is 60 procent van deze groep weer vertrokken. Het aantal Midden- en Oost-Europese immigranten was in 1999 nog te gering om uitspraken te doen over hun vestigingsgedrag.

Hoewel het aandeel immigranten uit 1999 dat in 2010 nog in Nederland is, het hoogst is onder Marokkanen, Turken en Surinamers, is het absolute aantal gevestigde immigranten veel hoger onder overig niet-westerse en westerse allochtonen. De instroom van westerse en overig niet-westerse allochtonen in 1999 was immers veel groter.

8.2.2 Aandeel nog in Nederland wonende immigranten uit 1999, naar herkomst

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

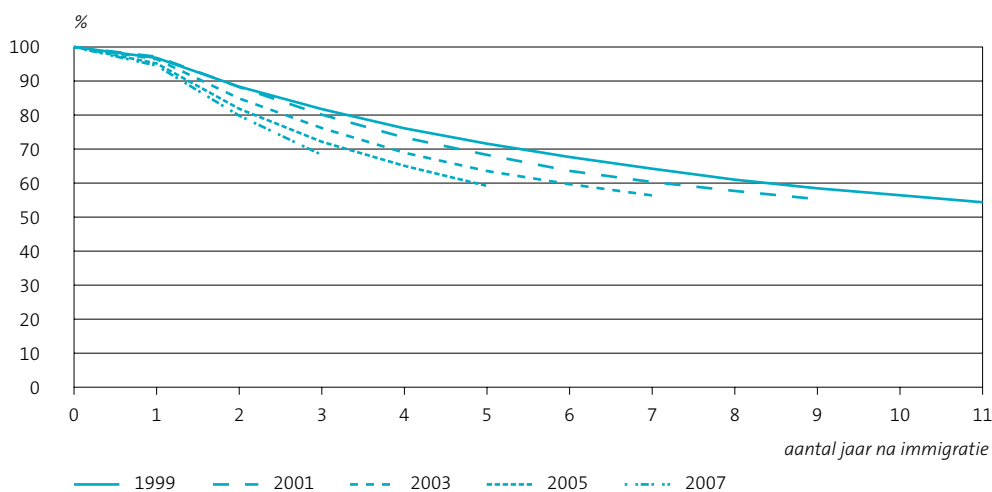

Verblijfsduur van immigranten steeds korter

De laatste jaren zijn er steeds meer immigranten die slechts tijdelijk naar Nederland komen. Dit is deels een gevolg van de veranderende samenstelling van de immigrantenpopulatie. Er komen steeds meer arbeids- en studiemigranten en minder gezins- en asielmigranten naar Nederland en juist arbeids- en studiemigranten komen vaker maar voor korte tijd. Te denken valt aan de steeds groter geworden groep immigranten uit Midden- en Oost-Europa, die vaak maar een aantal jaar in Nederland blijven. Binnen de groep arbeidsmigranten bestaat bovendien de tendens om steeds vaker maar voor korte tijd in Nederland zijn. Het aandeel arbeidsmigranten dat na een aantal jaar nog in Nederland is, wordt voor recentere immigratiejaren steeds kleiner.

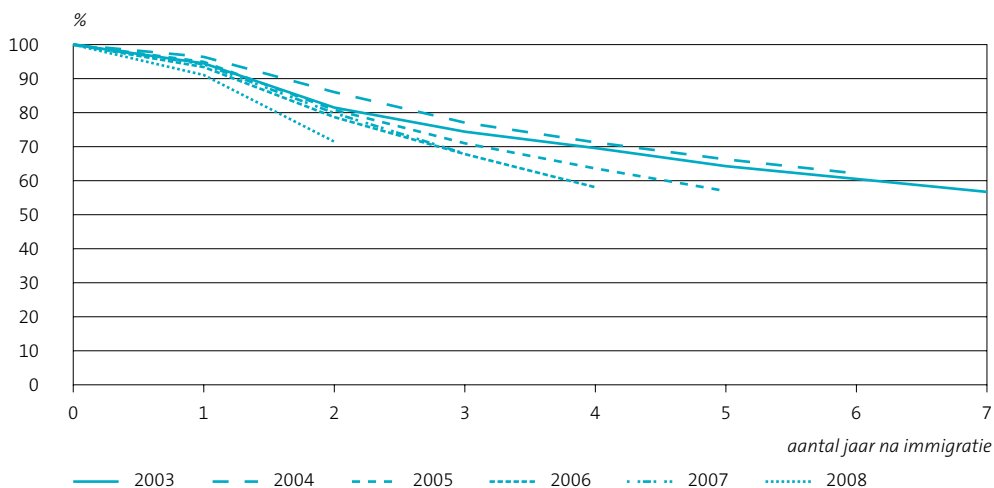
Sinds 2004 is het aantal migranten uit Midden- en Oost-Europa sterk toegenomen. Vergelijken met 2003 blijven Midden- en Oost-Europeanen in latere jaren steeds vaker slechts tijdelijk in Nederland.

8.2.3 Aandeel nog in Nederland wonende immigranten naar jaar van immigratie

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

8.2.4 Aandeel nog in Nederland wonende immigranten uit Midden- en Oost-Europa naar jaar van immigratie

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

8.3 Verhuisgedrag

Recente immigranten verhuizen vaak

In de eerste jaren na immigratie verhuizen immigranten gemiddeld een keer in de drie tot vier jaar. In latere jaren verhuizen ze gemiddeld een keer in de zes tot zeven jaar. Autochtonen verhuizen veel minder vaak, gemiddeld één keer in de tien jaar (Feijten en Visser, 2005).

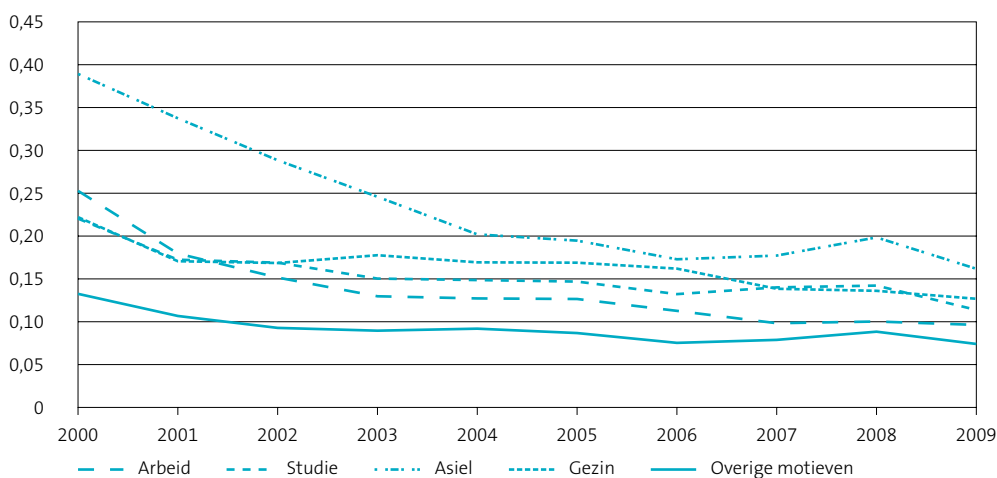
Dat immigranten vaker verhuizen komt doordat zij gemiddeld jonger zijn, en jongeren verhuizen nu eenmaal vaker dan ouderen (De Groot, Manting en Boschman, 2008). De zeer hoge verhuismobiliteit in de eerste jaren na vestiging kan hier echter niet volledig door worden verklaard.

Immigranten die zich in Nederland vestigen, komen vaak in een tijdelijke woonsituatie terecht, en zij verhuizen vervolgens naar een meer definitieve woning. Wanneer ze al in Nederland wonen, hebben ze meer informatie over het woningaanbod en de woonomgeving en kunnen ze een betere woningkeuze maken (Koopman, 2012). Het ligt voor de hand dat dit de belangrijkste verklaring is voor het grote aantal verhuizingen van immigranten in de eerste jaren na immigratie.

Veel asielmigranten verhuizen uiteindelijk naar de grote stad

Vooralsielmigranten verhuizen vaak, zowel in de eerste jaren als in latere jaren. Wanneer asielzoekers een verblijfsvergunning krijgen, krijgen ze vaak een woning toegewezen. Ze verhuizen dan vanuit het asielzoekerscentrum naar deze eerste woning. Deze toegewezen woningen staan verspreid over Nederland, maar asielzoekers verhuizen daarna vaak toch naar de grote steden (Kullberg en Nicolaas, 2009). Juist asielmigranten die in eerste instantie in buurten terechtkomen waar weinig allochtonen wonen, verhuizen daarna naar buurten met meer allochtonen (Zorlu en Mulder, 2008). Zowel de aanwezigheid van landgenoten, vrienden of familie (De Valk et al., 2001), als de grotere kansen die zij hebben op het vinden van een baan in de grote steden (Beckers en Borghans, 2011; Bolt en Van Kempen, 2008) verklaren hun trek naar de grote steden.

8.3.1 Gemiddeld aantal verhuizingen per jaar van immigranten uit 1999¹⁾, naar migratiemotief

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL

¹⁾ Voor immigranten die in het jaar 2002 Nederland zijn binnengekomen geldt hetzelfde beeld van veel verhuizingen in het eerste jaar na immigratie en minder in latere jaren. Het grote aantal verhuizingen in 2000 wordt dus niet veroorzaakt door iets wat in 2000 is gebeurd (periode-effect), maar doordat deze groep immigranten dan net in Nederland is (cohort-effect). Ook de verschillen tussen herkomstgroepen en migratiemotieven zijn voor immigranten in 2002 vergelijkbaar met die in 1999.

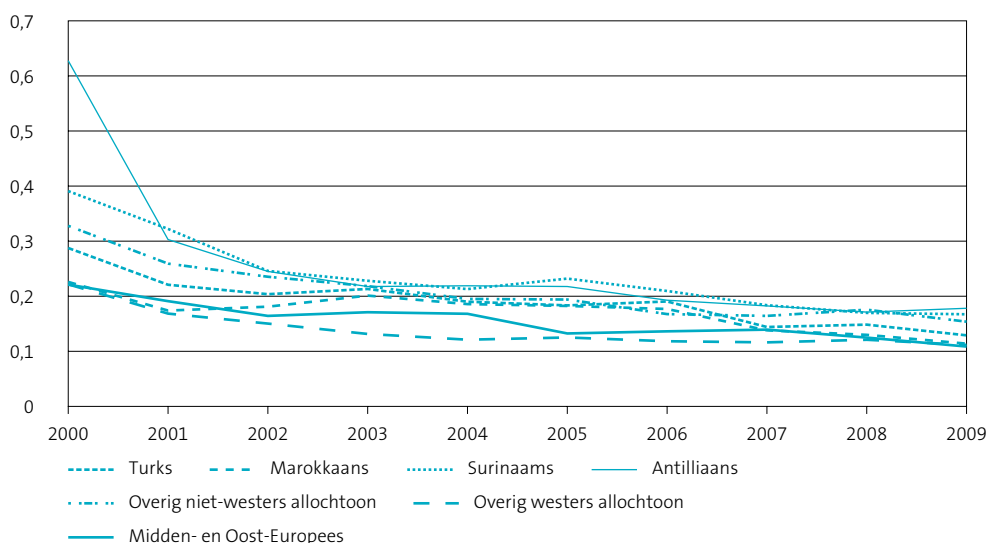
Antillianen verhuizen het vaakst

In de eerste jaren na immigratie verhuizen Antillianen gemiddeld één keer in de twee jaar, vaker dan immigranten uit andere herkomstlanden. Daarna neemt dit snel af, en wordt het verhuisgedrag meer vergelijkbaar met dat van andere immigranten. Vanaf midden jaren negentig komen er vooral kansarme Antilliaanse jongeren naar Nederland, vanwege

slechtere omstandigheden op de Antillen. Deze jonge en laagopgeleide Antillianen hebben vaak een slechte positie op de woningmarkt (Kullberg, Vervoort en Dagevos, 2009) en een hoge verhuismobiliteit.

Immigranten uit Midden- en Oost-Europa uit 1999 verschillen in verhuisgedrag weinig van overige westerse immigranten. In 1999 vormden de Midden- en Oost-Europese immigranten echter nog een kleine groep, die voornamelijk uit gezinsmigranten bestond. Vanaf 2004 is het aantal immigranten vanuit Midden- en Oost-Europa sterk toegenomen. Voor de immigranten uit 2005 geldt echter hetzelfde als voor de immigranten uit 1999: Antillianen verhuizen het vaakst en Midden- en Oost-Europeanen verhuizen niet veel meer dan overige westerse immigranten.

8.3.2 Gemiddeld aantal verhuizingen per jaar van immigranten uit 1999, naar herkomst

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

Weinig verhuizingen van immigranten uit stadsgewesten

De meeste immigranten wonen twee jaar na immigratie⁴⁾ nog in dezelfde regio als op het moment van binnenkomst. Van de immigranten die zich in de stadsgewesten Amsterdam, Rotterdam en Den Haag vestigden, woont 95 procent twee jaar later nog steeds in hetzelfde stadsgewest. In Utrecht en Eindhoven is dat met 91 en 89 procent iets minder.

⁴⁾ In deze analyse zijn alleen immigranten meegenomen die twee jaar na immigratie nog steeds in Nederland woonden. Het gaat om 70 procent van alle immigranten tussen 2005 en 2008.

Immigranten die hun stadsgewest verlaten, vertrekken vooral naar woningen buiten de vijf onderscheiden stadsgewesten. Zes procent van de immigranten die zich in eerste instantie buiten de vijf stadsgewesten vestigden, verhuist binnen twee jaar naar een van de vijf stadsgewesten. Deze verhuisstroom is iets groter dan vice versa. Twee jaar na immigratie wonen immigranten iets sterker geconcentreerd in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Immigranten verhuizen per saldo uit Eindhoven en overig Nederland. De verschillen zijn echter miniem.

8.3.3 Verandering van woonregio van immigranten (2005-2008) na twee jaar

	Stadsgewest twee jaar na eerste vestiging						Aandeel immigranten
	Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	Eindhoven	overig Nederland	
Stadsgewest eerste vestiging	%						
Amsterdam	95	1	1	0	0	4	19
Rotterdam	1	95	2	0	0	3	10
Den Haag	1	1	95	0	0	2	15
Utrecht	2	1	1	91	0	4	4
Eindhoven	1	1	1	1	89	8	4
overig Nederland	2	1	1	1	0	94	49
Aandeel immigranten	20	10	15	4	3	48	100

Bron: CBS/GBA, bewerking PBL.

8.4 Woonsituatie en woonwijken

Meeste immigranten huren woonruimte na vestiging in Nederland

De meeste immigranten wonen direct na immigratie in een huurwoning. Dat is niet verrassend: de meesten hebben een laag inkomen (Linden en Dirven, 2005) en ze beschikken vóór hun komst over te weinig informatie om direct een woning te kunnen kopen.

Immigranten in Eindhoven komen het vaakst terecht in koopwoningen, en immigranten in Amsterdam het vaakst in huurwoningen. Dat heeft te maken met verschillen in woningbestand: het aanbod van koopwoningen is in Eindhoven groter.

Immigranten wonen vaker in een huurwoning dan de gemiddelde inwoner van het stadsgewest. Dat geldt zowel voor niet-westerse immigranten, Midden- en Oost-Europeanen en, behalve in Amsterdam, overig westerse immigranten. Overig westerse immigranten

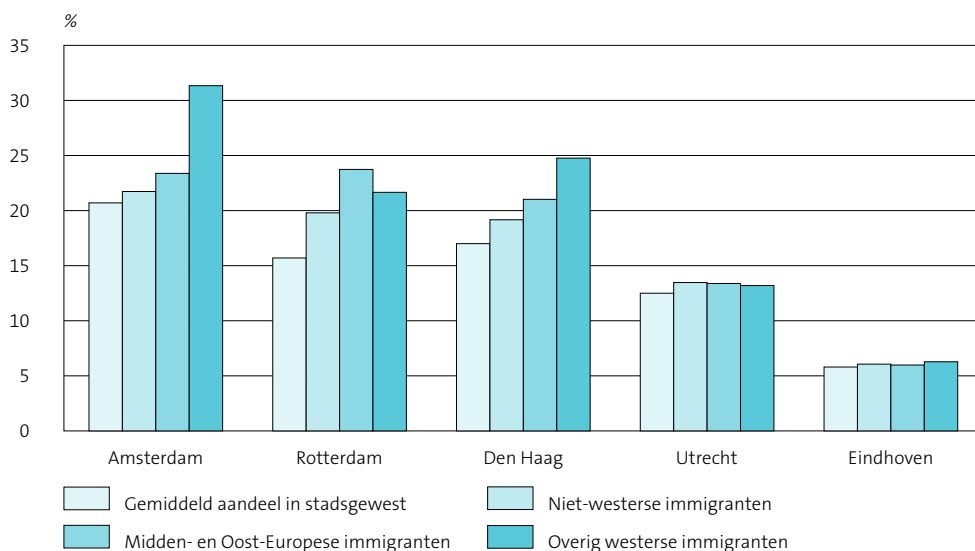
in Amsterdam komen relatief vaak terecht in een koopwoning. Zij wonen zelfs vaker in een koopwoning dan Amsterdammers. Ook in Eindhoven wonen overig westerse immigranten vaker in koopwoningen dan in Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Waarschijnlijk zijn overig westerse immigranten in Amsterdam en Eindhoven vaker dan in de andere stadsgewesten *expats*, mensen die werken bij internationale bedrijven en die vanwege hun hoge inkomen vaker in koopwoningen wonen.

Particuliere huursector in trek bij immigranten

Naast het wonen in een huur- of koopwoning geven de kenmerken van wijken waar immigranten zich vestigen een beeld van hun woonsituatie in Nederland.

Immigranten vestigen zich vaak in wijken met een grote particuliere huursector. Dit geldt in Amsterdam en Den Haag vooral voor overig westerse immigranten. In Rotterdam komen juist de Midden- en Oost-Europeanen terecht in wijken met een grote particuliere huursector. In Utrecht en Eindhoven is de particuliere huursector slechts klein. Immigranten uit alle herkomstgroepen komen in deze stadsgewesten slechts iets vaker in wijken met veel particuliere huurwoningen terecht dan de andere bewoners. In Amsterdam en Den Haag is de particuliere huursector groter en meer geconcentreerd in een aantal wijken. Hierdoor is het ook mogelijk dat immigranten in wijken met zeer veel particuliere huurwoningen terechtkomen.

8.4.1 Gemiddeld aandeel particuliere huurwoningen in de woonwijk van immigranten (2005-2008) per stadsgewest

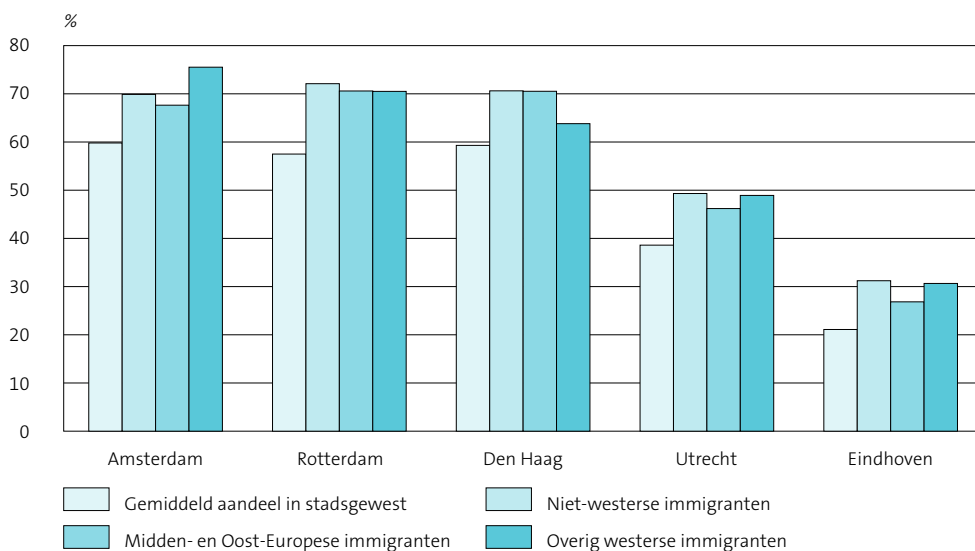

Bron: CBS/GBA; ABF/Syswov; bewerking PBL.

Immigranten vestigen zich vaak in wijken met veel meergezinswoningen

Immigranten komen vooral terecht in wijken met veel meergezinswoningen⁵⁾. In alle stadsgewesten is het aandeel meergezinswoningen in de wijken waar de immigranten naartoe trekken zo'n 10 procentpunt hoger dan gemiddeld in het stadsgewest. In Amsterdam komen westerse immigranten het sterkst geconcentreerd terecht in wijken met veel meergezinswoningen, in Den Haag ligt het gemiddeld aandeel meergezinswoningen in de wijk van vestiging voor westerse immigranten juist lager dan voor andere herkomstgroepen. De wijken die aantrekkelijk zijn voor westerse immigranten, wijken met veel particuliere huurwoningen en relatief hoge inkomens, zijn in Amsterdam vaker wijken met veel meergezinswoningen, zoals Amsterdam-Zuid, terwijl in Den Haag dit vaker wijken zijn met meer eengezinswoningen, zoals het Statenkwartier en de Archipelbuurt. Dat zijn wijken waar de druk op de koopwoningmarkt, mede door de toestroom van immigranten met een hoog inkomen, hoog is. Dit wordt weerspiegeld in de hoge woningprijzen per vierkante meter.

8.4.2 Gemiddeld aandeel meergezinswoningen in de woonwijk van immigranten (2005-2008) per stadsgewest

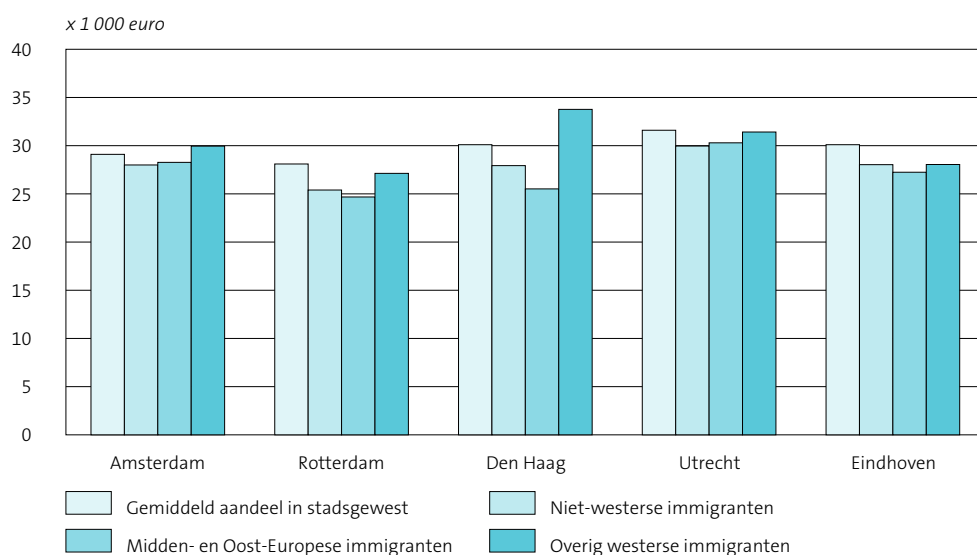
Bron: CBS/GBA; ABF/Syswov; bewerking PBL.

⁵⁾ Meergezinswoningen zijn gestapelde woningen, zoals (portiek)flats, appartementen of etagewoningen, terwijl eengezinswoningen grondgebonden zijn.

In Den Haag grote verschillen tussen migrantengroepen in wijkinkomen

In Amsterdam, Utrecht en Eindhoven wijkt het gemiddelde inkomen in het stadsgewest nauwelijks af van dat in de woonwijk van de diverse immigrantengroepen. In Rotterdam en vooral Den Haag zijn de verschillen groter en komen niet-westerse en Midden- en Oost-Europese immigranten vooral terecht in wijken met een lager gemiddeld inkomen, en overige westerse immigranten in wijken met een hoger gemiddeld inkomen.

8.4.3 Gemiddeld huishoudensinkomen in de woonwijk van immigranten (2005-2008) per stadsgewest

Bron: CBS/GBA; CBS/RIO; bewerking PBL.

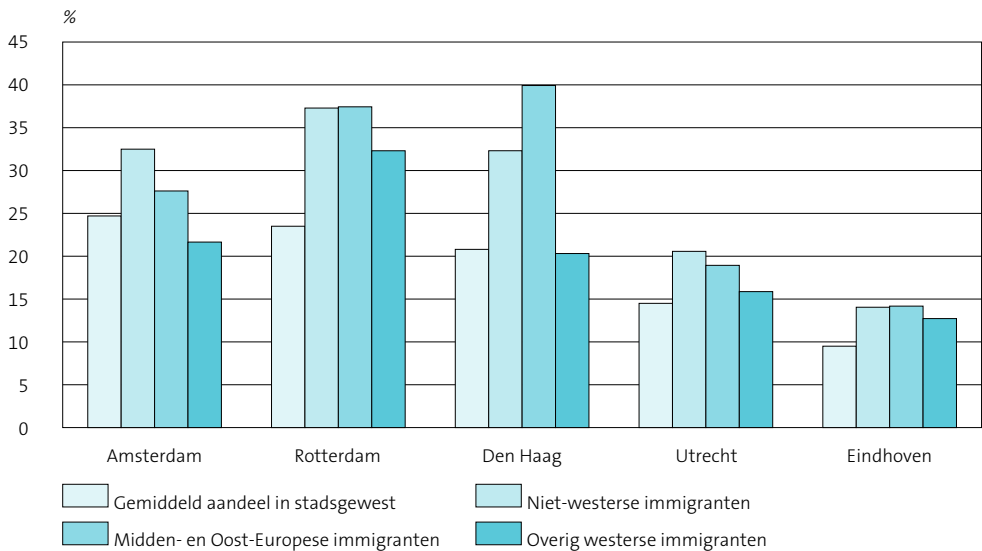
Midden- en Oost-Europeanen vaak in wijken met veel niet-westerse allochtonen

Niet-westerse immigranten komen vooral terecht in wijken waar al veel niet-westerse allochtonen wonen. Overige westerse immigranten komen, vooral in Amsterdam en Den Haag, juist terecht in wijken met veel westerse allochtonen.

Voorals in Den Haag, maar ook in Rotterdam en in mindere mate in de andere stadsgewesten gaan Midden- en Oost-Europeanen wonen in wijken met een hoog aandeel niet-westerse allochtonen. Het gaat hier om minder populaire wijken (vaak zogenoemde aandachtswijken) waar relatief eenvoudig een woning te bemachtigen is. Het zijn de immigranten met een laag inkomen die niet zoveel keus hebben op de lokale woningmarkt.

8.4.4 Gemiddeld aandeel niet-westerse allochtonen woonachtig in de woonwijk van immigranten (2005-2008) per stadsgewest

Bron: CBS/GBA; CBS/Bevolkingsstatistiek; bewerking PBL.

8.5 Conclusie

Klassieke immigrantengroepen (Turken, Marokkanen, Antillianen en Surinamers) vormen nog maar klein deel van de huidige immigranten. Steeds meer arbeids- en studiemigranten vestigen zich in ons land en het aantal asielmigranten daalt. Het aantal immigranten uit Midden- en Oost Europa is sterk toegenomen.

Immigranten komen steeds vaker terecht in de grote steden. De toenemende aantallen arbeids- en studiemigranten komen af op de (internationale) banen en opleidingsmogelijkheden in de steden.

Klassieke immigrantengroepen blijven na immigratie voor lange tijd in Nederland, terwijl overig niet-westerse en westerse immigranten vaak na een aantal jaren ons land weer verlaten. Het zijn vooral de arbeids- en studiemigranten die Nederland na enkele jaren weer verlaten. Twee derde van de asiel- en gezinsmigranten woont tien jaar na immigratie nog steeds in Nederland.

Steeds meer immigranten verlaten Nederland weer. Dit komt naast toenemende aantallen arbeids- en studiemigranten, ook door een verschuiving naar een kortere verblijfsduur binnen de groep arbeidsmigranten.

Immigranten verhuizen vaker dan de gemiddelde Nederlander. Dit komt vooral omdat immigranten gemiddeld jonger zijn en vaker in huurwoningen wonen. Vooral in de eerste jaren na immigratie verhuizen immigranten vaak; dit wordt waarschijnlijk verklaard doordat zij na immigratie eerst in een tijdelijke woning terecht komen en pas als ze meer kennis hebben van de lokale woonsituatie en woningmarkt naar een meer definitieve woning verhuizen.

Immigranten vestigen zich vooral in de stadsgewesten van de vier grote steden. Enkele jaren na immigratie is de trek naar de steden nog sterker. Vooral asielmigranten, die in eerste instantie meer verspreid over Nederland worden opgevangen, verhuizen in de jaren na immigratie naar de grote steden.

Immigranten komen relatief vaak in huurwoningen terecht. Overig westerse allochtonen hebben nog het vaakst een koopwoning, vooral in het stadsgewest Amsterdam. Zij gaan ook vaker dan de andere immigrantengroepen wonen in wijken met een hoog gemiddeld inkomen en weinig niet-westerse allochtonen.

Midden- en Oost-Europeanen komen juist terecht in wijken waar veel niet-westerse allochtonen wonen. Het gemiddeld inkomen is er laag en er zijn veel particuliere huurwoningen. Ook niet-westerse allochtonen gaan vooral naar wijken met veel meergezinswoningen en veel niet-westerse allochtonen. Het zijn de kwetsbare wijken waar het relatief eenvoudig is een woning te bemachtigen. De doorstroming in deze wijken is al hoog, omdat bewoners van deze wijken sowieso vaak verhuizen.

Enerzijds kan worden betoogd dat juist door de hoge verhuismobiliteit en de grote diversiteit in herkomst van de bevolking de sociale cohesie in deze wijken gering zal zijn. Dit heeft gevolgen voor de leefbaarheid in de wijk. Het bevordert de integratie van immigranten in de steden niet. Anderzijds weerspiegelt de hoge verhuismobiliteit in deze wijken de functie van deze (aandachts)wijken als roltrap en emancipatie- en integratiemachine in de stedelijke samenleving. Bewoners met een lage sociaaleconomische status – waaronder nieuwe immigranten – vestigen zich in deze wijken, maken vervolgens carrière (op de arbeidsmarkt, in hun huishoudensituatie, op de woningmarkt) en verlaten de wijk weer. Dergelijke wijken zullen altijd blijven bestaan.

Literatuur

Beckers, P. en L. Borghans (2011). *Segregation in neighbourhoods and labour market outcomes of immigrants: Evidence from random assignment in the Netherlands*. Working Paper, Maastricht University.

Bolt, G. en R. van Kempen (2008). *De mantra van de mix. Hoe ideaal is een gemengde wijk?* Utrecht: FORUM.

Feijten, P. en P. Visser (2005). Binnenlandse migratie, verhuismotieven en verhuisafstand. *Bevolkingstrends*, 2e kwartaal, 75–81.

Groot, C. de, D. Manting en S. Boschman (2008). *Verhuishwensen en verhuisgedrag in Nederland; een landsdekkend onderzoek*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Koopman, M (2012). *Economic analysis of neighbourhood quality, neighbourhood reputation and the housing market*. Delft: IOS print/ Delft University of Technology.

Kullberg, J., M. Vervoort en J. Dagevos (2009). *Goede buren kun je niet kopen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kullberg, J. en H. Nicolaas (2009). Wonen en wijken. In: M. Gijsberts & J. Dagevos (red.), *Jaarrapport integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Linden, G. en H.J. Dirven (2005). Inkomensontwikkeling van immigranten. *Sociaal-economische Trends*, 2e kwartaal 2005.

Valk, H. de, I. Esveldt, K. Henkens en A. Liefbroer (2001). *Oude en nieuwe allochtonen in Nederland; een demografisch profiel*. Den Haag: WRR.

Zorlu, A. en C.H. Mulder (2008). Initial and subsequent location choices of immigrants to The Netherlands, *Regional Studies* 42, 245–264.

Figuren in de bijlage op de CBS-website

Figuur B 8.1 Aandeel nog in Nederland wonende arbeidsmigranten naar jaar van immigratie

Figuur B 8.2 Gemiddeld aantal verhuizingen per jaar van immigranten uit 2005, naar herkomst

Figuur B 8.3 Gemiddeld aandeel westerse allochtonen woonachtig in de woonwijk van immigranten (2005–2008) per stadsgewest

Diversiteit
binnen
generaties

9

Diversiteit binnen generaties

- 9.1** Afbakening generatiegroepen
- 9.2** Omvang en leeftijd van generatiegroepen
- 9.3** Onderwijs
- 9.4** Werk
- 9.5** Geregistreeerde criminaliteit
- 9.6** Conclusie

Sommige eerstegeneratieallochtonen zijn op jonge leeftijd naar Nederland gekomen, anderen later. Van sommige tweedegeneratieallochtonen zijn beide ouders in het buitenland geboren, van anderen slechts één. Als er maar één ouder in het buitenland geboren is, is de in Nederland geboren ouder soms een tweedegeneratieallochtoon, soms een autochtoon. Kinderen van twee tweedegeneratieallochtonen of van een tweedegeneratieallochtoon en een autochtoon vormen de derde generatie, maar zijn formeel geen allochtonen. Dit onderscheid binnen generaties blijkt van belang voor het integratieproces: een grotere binding met Nederland bevordert de sociaaleconomische integratie. De niet-westerse derde generatie is nog erg jong en klein van omvang.

Niels Kooiman, Jeroen Ooijevaar en Rik van der Vliet

9.1 Afbakening generatiegroepen

Allochtonen worden vaak onderscheiden naar generatie. De indeling in eerste- en tweedegeneratieallochtonen suggereert homogene categorieën. Voor zowel de eerste als de tweede generatie bestaat een 'prototype': mensen die als volwassene naar Nederland migreren vormen de eerste generatie, de kinderen die zij in Nederland krijgen de tweede. Eventuele kinderen van tweedegeneratieallochtonen behoren dan tot de derde generatie, al worden zij niet meer als allochtonen gekenmerkt aangezien zij geen ouders hebben die in het buitenland zijn geboren. Onder deze schijnbare overzichtelijkheid gaat veel diversiteit schuil.

Ouderlijk milieu mede bepalend voor integratie

Veel studies naar de sociaaleconomische en sociaal-culturele integratie van niet-westerse allochtonen in Nederland maken een vergelijking tussen generaties. De positie van de tweede generatie wordt op allerlei terreinen, zoals het onderwijs, de arbeidsmarkt, de woningmarkt, het inkomen en crimineel gedrag afgezet tegen die van de eerste generatie.¹⁾ De (vaak impliciete) verwachting hierbij is dat opeenvolgende generaties het sociaaleconomisch steeds beter gaan doen en ook op sociaal-cultureel vlak steeds meer gaan lijken op de autochtone meerderheid (o.a. Park en Burgess, 1921). Studies wijzen hier op: de tweede generatie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen heeft onder andere een hoger opleidingsniveau en een hoger beroepsniveau dan de eerste generatie. Het verschil in opleidingsniveau wordt deels verklaard door persoonlijke kenmerken zoals be-

¹⁾ Zie bijvoorbeeld voorgaande hoofdstukken en voorgaande Jaarrapporten Integratie. In het Jaarrapport Integratie 2010 stond een overzicht over generaties heen nog centraal (Van der Vliet, Ooijevaar en Boerdam, 2010).

heersing van het Nederlands, maar voor een aanzienlijk deel ook door het ouderlijk milieu (Huijnk, Gijsberts en Dagevos, 2010).

Naast en in combinatie met individuele kenmerken en het ouderlijk milieu wijzen veel onderzoekers op het belang van overbruggend sociaal kapitaal dat verkregen wordt door contacten buiten de eigen herkomstgroep (Putnam, 2000). Met dit overbruggend sociaal kapitaal krijgen allochtonen toegang tot waardevolle hulpbronnen waarover autochtonen beschikken zoals sociale contacten en kennis van regels, gewoonten en carrièremogelijkheden. Dit kapitaal zou niet alleen de binding met het immigratieland vergroten, maar zou ook leiden tot sociaaleconomische stijging. Dagevos en Gijsberts (2008) laten zien dat de tweede generatie van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen in Nederland meer contacten heeft met autochtonen dan de eerste generatie en dat veel contacten met autochtonen samengaat met meer arbeidsparticipatie, minder werkloosheid en een hoger beroepsniveau. Overigens is dit effect kleiner dan het effect van opleidingsniveau en leeftijd van de allochtonen zelf.

Generaties zijn geen homogene groepen

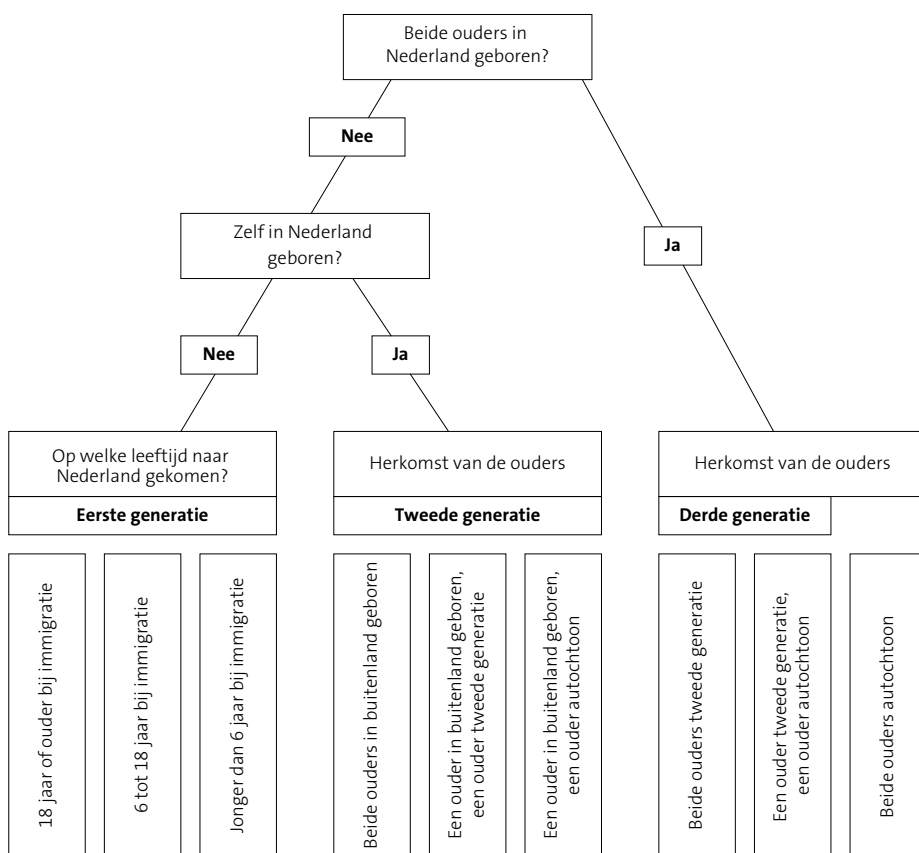
De rol van taalbeheersing, het ouderlijk milieu en contacten met autochtonen maken het aannemelijk dat allochtonen die zelf langer in Nederland verblijven of van wie de (voor)ouders een langere geschiedenis in Nederland hebben, gemiddeld een betere positie in de Nederlandse samenleving hebben verworven. In hoeverre doen bijvoorbeeld eerstegeneratieallochtonen die voor hun achttiende of zelfs voor hun zesde levensjaar naar Nederland kwamen het in het onderwijs en op de arbeidsmarkt beter dan degenen die op latere leeftijd arriveerden? Kinderen die voor hun zesde met hun ouders naar Nederland komen, gaan immers in Nederland naar de basisschool, leren daar de taal en maken hun formatieve jaren in Nederland mee. Degenen die tussen hun zesde en hun achttiende naar Nederland komen, maken nog een deel van het Nederlandse onderwijs mee. Zij hebben hierdoor ook meer kans op contacten met autochtonen, bijvoorbeeld leeftijdgenoten op school, dan degenen die als volwassene naar Nederland komen.

Binnen de tweede generatie is het de vraag of degenen met één ouder van de tweede generatie en degenen met één ouder van autochtone afkomst in het onderwijs en op de arbeidsmarkt succesvoller zijn dan degenen met twee ouders van de eerste generatie. Op basis van de invloed van het ouderlijk milieu mag dat worden verwacht. De verwachting is ook dat dit sterker geldt voor tweedegeneratieallochtonen met een autochtone ouder dan voor degenen met een ouder van de tweede generatie.

Ook binnen de derde generatie bestaat diversiteit: kinderen met twee tweedegeneratieouders of kinderen met een autochtone en een tweedegeneratieouder. Volgens de definities behoort deze derde generatie tot de autochtonen, omdat zij geen in het buitenland geboren ouders hebben. De derde generatie zou het gemiddeld nog beter moeten doen dan de tweede aangezien de ouders van mensen van de derde generatie allebei in Nederland zijn geboren.

Omdat de verschillende generatiegroepen vaak (nog) niet zeer omvangrijk zijn, gaat de aandacht in dit hoofdstuk uit naar de vier grootste niet-westers allochtone herkomstgroepen.

9.1.1 Schematische weergave generatiegroepen

Onderzoekspopulatie generatiegroepen

In dit hoofdstuk gaat het om alle allochtonen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst plus de kinderen van twee tweedegeneratieallochtonen (van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst) en de kinderen van een tweedegeneratieallochtoon (van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst) en een autochtoon. Omdat de laatste twee groepen niet tot

de allochtonen worden gerekend, komen de totalen voor de vier herkomstgroepen niet overeen met het totaal aantal allochtonen van deze groepen. Bovendien is voor een klein deel van de tweede generatie met een in Nederland geboren ouder niet bekend of dit een autochtone ouder of een tweedegeneratieouder betreft. Deze personen zijn uitgesloten van de onderzoekspopulatie in dit hoofdstuk.

9.2 Omvang en leeftijd van generatiegroepen

9.2.1 Omvang generatiegroepen (onderzoekspopulatie), september 2009

	Totaal	w.v.			
		Marokkaans	Turks	Surinaams	Antilliaans
Totaal	1 248 670	351 469	389 232	362 440	145 529
	%				
w.v.					
eerste generatie, 18 jaar of ouder bij immigratie	32,4	31,0	32,5	31,1	38,4
eerste generatie, 6 tot 18 jaar bij immigratie	12,5	11,2	13,4	13,9	9,9
eerste generatie, jonger dan 6 jaar bij immigratie	5,4	5,4	4,5	6,1	6,0
tweede generatie, beide ouders in buitenland geboren	34,8	44,1	39,3	27,9	17,3
tweede generatie, een ouder tweede generatie	4,1	3,6	5,8	3,4	2,8
tweede generatie, een ouder autochtoon	7,2	3,5	2,7	11,3	18,2
derde generatie, beide ouders tweede generatie	0,8	0,5	0,9	1,1	0,6
derde generatie, een ouder tweede generatie	2,5	0,7	0,8	4,7	6,1

Bron: SSB.

Meeste immigranten als volwassene naar Nederland

Eerstegeneratieallochtonen van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zijn meestal na hun achttiende naar Nederland gekomen. Toch waren in 2009 van de ruim 600 duizend Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse immigranten er meer dan 200 duizend voor hun achttiende in Nederland gearriveerd. Bijna 70 duizend kwamen voor hun zesde verjaardag en hebben dus minimaal vanaf groep 3 in Nederland op school gezeten.

De samenstelling van de eerste generatie is sinds 2001 veranderd. Terwijl het aantal mensen dat na hun achttiende naar Nederland kwam tussen 2001 en 2009 is gedaald, is het aantal dat voor hun achttiende immigreerde flink gestegen. Hetzelfde geldt voor mensen die al voor hun zesde naar Nederland kwamen. Een steeds groter deel van de eerstegeneratieallochtonen in Nederland is hier dus al vanaf jonge leeftijd. Dit geldt vooral voor eerste generatie Turken, Marokkanen en Surinamers.

Het zal niet verbazen dat de eerste generatie gemiddeld ouder is dan de tweede en de derde generatie. Verreweg de meeste immigranten van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen zijn volwassen en in de werkzame leeftijd. Ook van degenen die voor

hun zesde naar Nederland kwamen is de meerderheid inmiddels 25 jaar of ouder. Alleen relatief veel Antillianen van de eerste generatie zijn nog jong.

Weinig Turken en Marokkanen van tweede generatie met autochtone ouder

Binnen de tweede generatie vormen de mensen van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn met kwart de grootste groep. Van de bijna 600 duizend tweede generatie Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen heeft nog geen 10 procent een in het buitenland geboren ouder en een ouder van de tweede generatie. Het aandeel is het grootst onder personen van Turkse herkomst. Sinds 2001 is deze generatiegroep in alle herkomstgroepen aanzienlijk toegenomen. Nog eens ruim 15 procent van de tweede generatie heeft een in het buitenland geboren ouder en een autochtone ouder. Dit komt bij Surinamers en vooral Antillianen naar verhouding wel drie tot vier keer zo vaak voor als bij Turken en Marokkanen. In totaal waren er in 2009 ruim 90 duizend tweede generatie Marokkanen, Turken, Surinamers en Antillianen met een autochtone ouder.

Binnen de tweede generatie bestaan aanzienlijke verschillen in de leeftijdsopbouw van de verschillende generatiegroepen. Kinderen van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren en kinderen van een ouder geboren in het buitenland en een autochtone ouder zijn gemiddeld in alle herkomstgroepen duidelijk ouder dan de kinderen van een eerste-generatieouder en een tweedegeneratieouder. Van die laatste groep is de meerderheid nog jonger dan 12 jaar, terwijl de meerderheid uit de twee andere generatiegroepen binnen de tweede generatie al ouder is dan 12 jaar en vaak ook ouder dan 18 jaar. Wat betreft leeftijdsopbouw lijkt de tweede generatie met een tweedegeneratieouder enigszins op de derde generatie. Deze groep wordt ook nog wel eens als derde generatie gezien omdat het vaak om nog jonge kinderen gaat die in veel gevallen allochtone grootouders in Nederland hebben. Zij behoren volgens de gangbare definitie echter tot de tweede generatie, omdat één van de ouders in het buitenland is geboren.

Derde generatie klein en zeer jong

Er zijn nog maar weinig kinderen van wie beide ouders tweedegeneratieallochtoon zijn of die een tweedegeneratieallochtoon en een autochtone ouder hebben. Alleen onder Surinamers en Antillianen komt deze zogeheten derde generatie²⁾ wat meer voor.

Er zijn ruim 25 duizend mensen met een tweede generatie Surinaamse of Antilliaanse ouder en een autochtone ouder. Dat zijn er vier keer zoveel als onder Turken en Marokkanen. Er zijn binnen de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen slechts 10 duizend mensen met twee ouders van de tweede generatie.

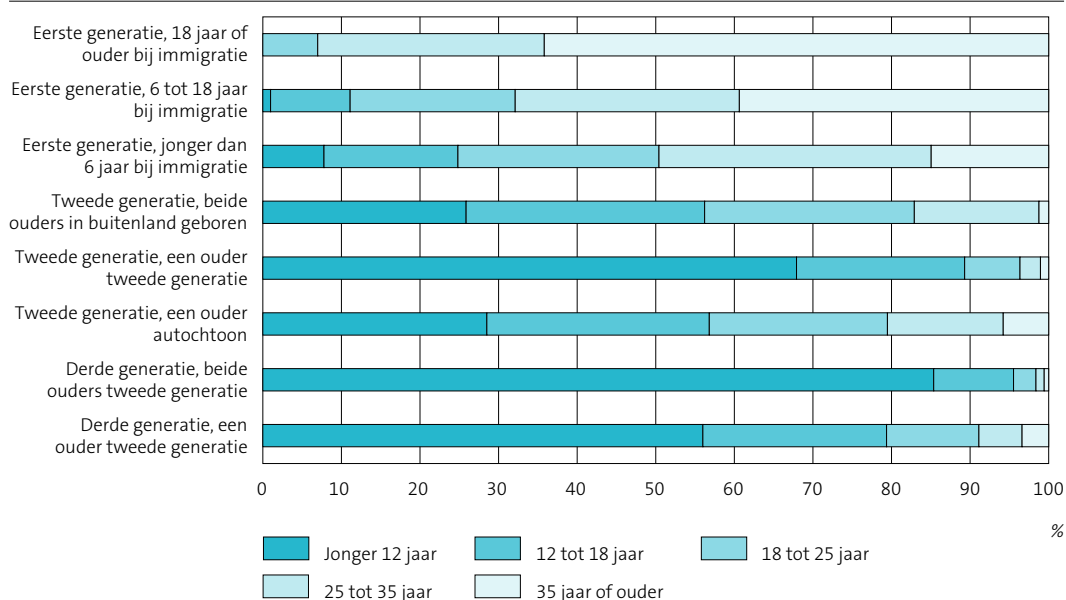
De derde generatie is niet alleen gering van omvang, maar ook erg jong. Dit geldt het sterkst voor degenen met Turkse en Marokkaanse herkomst. Nog geen 10 procent van hen is 12 jaar of ouder. De overgrote meerderheid heeft de basisschool dus nog niet afgerond. In

²⁾ De herkomst van personen van de derde generatie is in dit hoofdstuk gebaseerd op de herkomst van de tweedegeneratieouder. Als beide ouders van de tweede generatie zijn, is de herkomst van de moeder bepalend.

absolute aantallen bestaat de derde generatie Turken en Marokkanen uit ruim 21 duizend personen. Ook bij Surinamers en Antillianen van de derde generatie is het aandeel ouder dan 12 jaar met 15 en bijna 30 procent niet groot. Vanwege de geringe omvang en jonge leeftijd van de Turkse en Marokkaanse derde generatie kan nog weinig gezegd worden over hun maatschappelijke positie.

De Surinaamse en Antilliaanse derde generatie, en dan vooral de groep met één autochtone ouder, is iets ouder en groter van omvang. Aan deze groep zal in het vervolg van dit hoofdstuk wel aandacht besteed worden.

9.2.2 Leeftijdsofbouw van generatiegroepen, september 2009

Bron: SSB.

In de komende paragrafen worden alle generatiegroepen op drie belangrijke integratie-indicatoren met elkaar vergeleken: opleiding, werk en criminaliteit. Hierbij wordt rekening gehouden met de (soms aanzienlijke) leeftijdsverschillen tussen de groepen. De verwachting is dat de sociaaleconomische integratie beter verloopt naarmate iemand meer aan Nederland verbonden is, doordat zij zelf op jongere leeftijd naar Nederland zijn gekomen (eerste generatie), of omdat de familie langer in Nederland woont. Mensen die na hun achttiende naar Nederland kwamen hebben volgens die redenering de meest ongunstige uitgangspositie, terwijl degenen met een autochtone ouder en een ouder van de tweede generatie de beste uitgangspositie zouden hebben.

9.3 Onderwijs

Om de prestaties in het onderwijs te beoordelen, beschrijft deze paragraaf het aandeel leerlingen in leerjaar 3 en 4 van het voortgezet onderwijs dat een opleiding volgt op havo- of vwo-niveau, de hogere niveaus binnen het voortgezet onderwijs.

Betere onderwijsprestaties na immigratie op jonge leeftijd

Voor alle herkomstgroepen geldt dat leerlingen het beter doen als de generatiegroep waartoe ze behoren meer binding heeft met Nederland. Binnen de eerste generatie is de leeftijd van immigratie van belang. De leerlingen die voor hun zesde naar Nederland kwamen, zitten in leerjaar 3 of 4 vaker op havo of vwo dan de leerlingen die tussen hun zesde en vijftiende immigreerden. De hele schoolloopbaan in Nederland doorlopen vergroot dus de kans om de hogere niveaus van het voortgezet onderwijs te halen. Vooral onder Marokkaanse eerstegeneratieallochtonen is het verschil groot. Terwijl slechts 13 procent van de Marokkanen die na hun zesde naar Nederland kwamen in het derde of vierde leerjaar van het voortgezet onderwijs een havo- of vwo-opleiding volgt, is dit bijna twee keer zo veel bij de leerlingen die voor hun zesde arriveerden. Bij Turken en Antillianen is het verschil kleiner. Turkse leerlingen die na hun zesde immigreerden gaan in vergelijking met de andere migrantengroepen al vaker naar het havo of vwo. Bij Antillianen is het aandeel havo/vwo'ers relatief laag onder beide groepen binnen de eerste generatie.

Hoger onderwijsniveau als ouder in Nederland is geboren

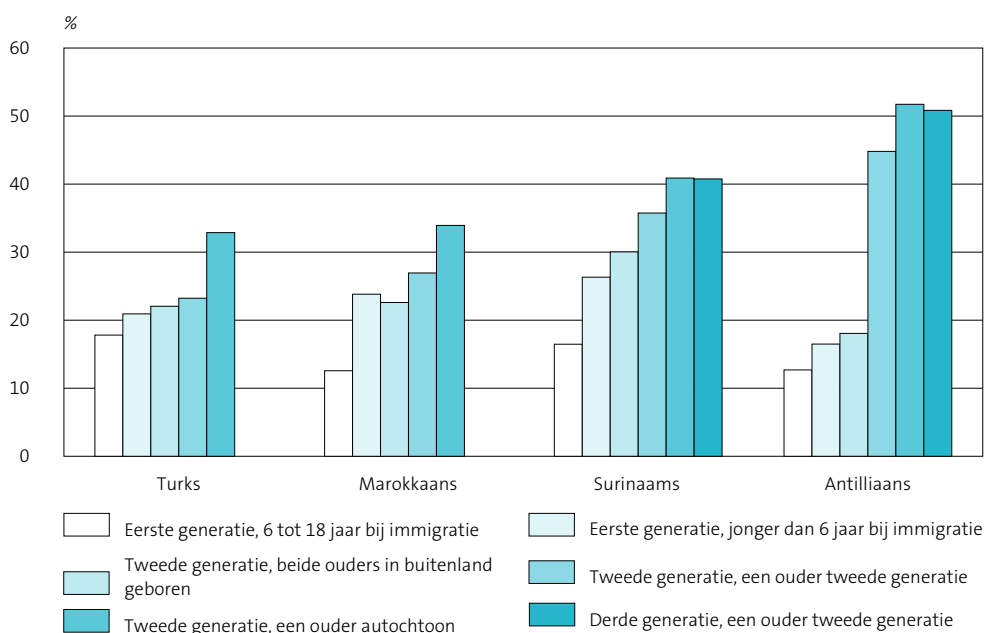
Leerlingen van de tweede generatie gaan vaker naar havo of vwo dan die van de eerste generatie, maar binnen de tweede generatie zijn duidelijke verschillen, waarbij de herkomst van de ouders van belang is. Bij alle vier herkomstgroepen gaan leerlingen met een ouder van de eerste en een ouder van de tweede generatie vaker naar havo of vwo dan leerlingen van twee eerstegeneratieouders. Leerlingen met een autochtone ouder volgen op hun beurt nog vaker een havo/vwo-opleiding. Vooral bij de leerlingen van Antilliaanse herkomst zijn de verschillen groot. Van degenen met twee ouders van de eerste generatie volgt slechts 18 procent een havo/vwo-opleiding, van de leerlingen met een ouder van de tweede generatie 45 procent. Van tweede generatie Antillianen met een autochtone ouder gaat zelfs meer dan de helft naar havo of vwo. Bij Surinamers, Marokkanen en Turken zijn de verschillen wat kleiner, maar ook duidelijk aanwezig.

De leerlingen van de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders presteren nauwelijks beter dan die van de eerste generatie die al voor hun zesde naar Nederland kwamen. Beide groepen groeiden dan ook van jongs af op in Nederland met ouders uit het buitenland.

Wat betreft de prestaties van de derde generatie kan vanwege kleine aantallen en hun jonge leeftijd alleen iets gezegd worden over de Surinaamse en Antilliaanse derde gene-

ratie met een ouder van de tweede generatie en een autochtone ouder. Zij doen het op school ongeveer net zo goed als de kinderen van een eerstegeneratieouder en een autochtone ouder.

9.3.1 Aandeel dat in leerjaar 3/4 een havo/vwo-opleiding volgt, september 2009

Bron: SBB.

9.4 Werk

Een andere belangrijke indicator voor maatschappelijke integratie is het hebben van een baan.³⁾ Om in beeld te brengen hoe dit voor de verschillende generatiegroepen doorwerkt na de schoolloopbaan, gaat het in deze paragraaf alleen om personen tussen 25 en 35 jaar.

³⁾ Het gaat in deze paragraaf alleen om banen als werknemer. Zelfstandigen worden buiten beschouwing gelaten.

Vaker werk na immigratie op jonge leeftijd

De kans op werk neemt toe met de generatie, zeker bij Marokkanen, Turken en Antillianen. Mensen van de tweede generatie hebben vaker werk dan de eerste generatie. Net als bij het onderwijsniveau blijkt de leeftijd waarop eerstegeneratieallochtonen naar Nederland kwamen van belang. Degenen die na hun achttiende naar Nederland kwamen hebben het minst vaak een baan, gevolgd door degenen die tussen hun zesde en twaalfde jaar kwamen en degenen die al voor hun zesde in Nederland arriveerden. Vooral bij Marokkaanse immigranten is het verschil groot. Twee op de vijf Marokkanen die na hun achttiende immigreerden hebben een baan als zij 25 tot 35 jaar zijn. Drie op de vijf hebben werk als zij voor hun achttiende naar Nederland kwamen. Ook voor de kans op werk blijkt het dus voor alle herkomstgroepen van belang of migranten al op jonge leeftijd in Nederland opgroeiden of dat zij op latere leeftijd naar Nederland kwamen.

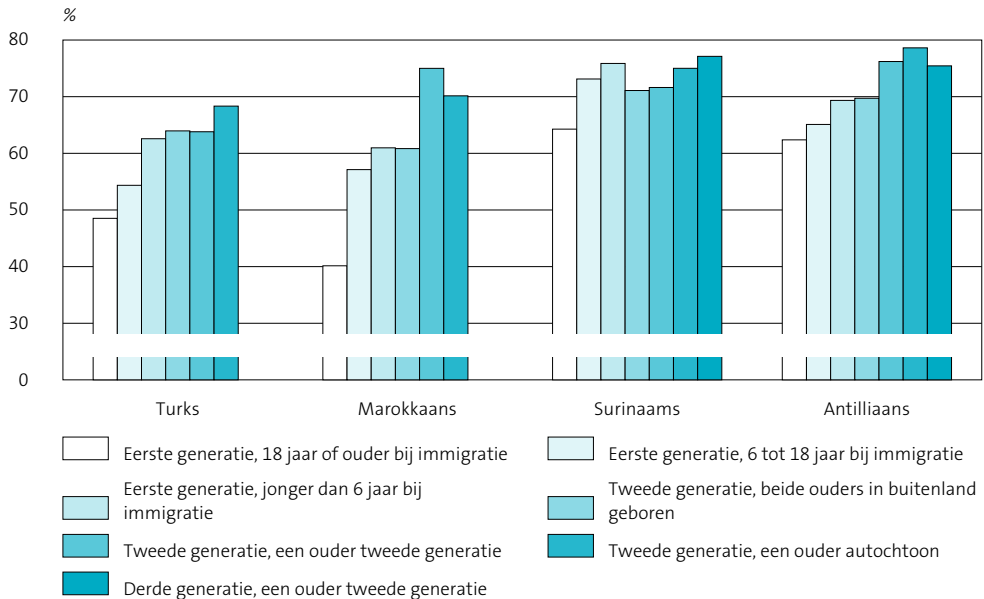
Binnen de tweede generatie is de herkomst van de ouders van belang. In alle herkomstgroepen hebben degenen met twee in het buitenland geboren ouders het minst vaak een baan als zij tussen 25 en 35 jaar zijn (ook als rekening wordt gehouden met verschillen in leeftijd en geslacht). Het verschil met degenen die een ouder van de tweede generatie hebben en degenen met een autochtone ouder is echter bij Turken en Surinamers niet groot. Bij Marokkanen en Antillianen hebben deze groepen wel duidelijk vaker een baan dan degenen met twee in het buitenland geboren ouders. Bovengenoemde verschillen blijven bestaan als rekening wordt gehouden met verschillen in leeftijd en geslacht.

Bij Surinamers kleinere verschillen in werk tussen generatiegroepen

Bij Surinamers zijn de verschillen tussen alle generatiegroepen erg gering. Surinamers van de eerste generatie die op jonge leeftijd naar Nederland kwamen, hebben relatief vaak een baan. Het gaat om meer dan 70 procent. Dat geldt in min of meer dezelfde mate voor de tweede generatie en de kleine groep die tot de derde generatie met een tweedegeneratieouder behoort. Bij Surinamers hebben alleen de mensen van de eerste generatie die na hun achttiende naar Nederland kwamen duidelijk minder vaak werk (64 procent). Antillianen van de derde generatie met een ouder van de tweede generatie hebben ongeveer net zo vaak werk als degenen van de tweede generatie met een tweedegeneratieouder of een autochtone ouder. Bij Surinamers presteert de derde generatie gemiddeld iets beter.

9.4.1 Aandeel werknemers, 25 tot 35 jaar, september 2009

Bron: SSB.

9.5 Geregistreeerde criminaliteit

Een derde indicator voor maatschappelijke integratie is de mate van criminaliteit, gemeten als het aandeel verdachten van een misdrijf in 2009. Het is wel van belang rekening te houden met de leeftijdsverschillen tussen de generatiegroepen en eventuele verschillen in geslacht, omdat jonge mannen oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteitscijfers. Met deze verschillen is rekening gehouden met behulp van logistische regressieanalyse. Het resultaat hiervan zijn *odds ratio's* die weergeven wat de kans(verhouding) is om verdacht te zijn van een misdrijf ten opzichte van een zogenaamde referentiecategorie. De referentiecategorie is in dit geval per herkomstgroep de eerstgeneratieallochtonen die na hun achttiende naar Nederland zijn gekomen.

Nauwelijks verschillen in criminaliteit tussen generatiegroepen

Bij criminaliteit tekent zich niet hetzelfde patroon af als bij onderwijs en werk: het aandeel verdachten onder 18- tot 25-jarigen neemt niet in alle herkomstgroepen af als een generatiegroep meer binding heeft met Nederland. Onder Marokkanen en Surinamers zijn nauwelijks verschillen tussen generatiegroepen. Alleen derde generatie Surinamers met een ouder van de tweede generatie en een autochtone ouder hebben een bijna tweemaal kleinere kans verdacht te zijn ten opzichte van de eerste generatie die na hun achttiende naar Nederland kwam.

Bij Antillianen lijkt de kans op criminaliteit bij volgende generaties wel kleiner. Bij hen is de kans om verdachte te zijn lager bij de tweede generatie met een autochtone ouder en bij de derde generatie. Antillianen van de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders en Antillianen die voor hun achttiende zijn geïmmigreerd hebben juist weer een grotere kans verdachte te zijn dan degenen die pas op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen. Bij Turken bestaat zelfs een patroon dat haaks staat op het beeld van integratie met de generaties. Turkse eerstegeneratieallochtonen die op jonge leeftijd naar Nederland zijn gekomen hebben een grotere kans om verdachte te zijn dan degenen die op volwassen leeftijd naar Nederland kwamen. Ook de Turkse tweede generatie heeft een meer dan 2,5-maal grotere kans verdachte te zijn dan eerstegeneratieallochtonen die na hun achttiende immigreerden.

9.5.1 Kansen (odds ratio's) om verdachte te zijn¹⁾ van generatiegroepen binnen een herkomstgroep, 12 tot 25 jaar, 2009

	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans
<i>odds ratio</i>				
Eerste generatie, 18 jaar of ouder bij immigratie (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
Eerste generatie, 6 tot 18 jaar bij immigratie	1,79	ns	ns	1,44
Eerste generatie, jonger dan 6 jaar bij immigratie	2,51	ns	ns	1,30
Tweede generatie, beide ouders in buitenland geboren	2,46	1,32	ns	1,32
Tweede generatie, een ouder tweede generatie	2,75	ns	ns	ns
Tweede generatie, een ouder autochtoon	3,34	ns	ns	0,46
Derde generatie, beide ouders tweede generatie			ns	ns
Derde generatie, een ouder tweede generatie			0,61	0,40
Nagelkerke R ²	.113	.141	.083	.091

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

ns = niet significant ($p > 0,01$)

1) Ten opzichte van de referentiecategorie (ref.) van de betreffende herkomstgroep: eerste generatie, 18 jaar of ouder bij immigratie; gecorrigeerd voor verschillen in geslacht en leeftijd.

9.6 Conclusie

Eerste- en tweedegeneratieallochtonen zijn geen homogene groepen. Binnen de eerste generatie zijn de meeste niet-westerse allochtonen pas als volwassene geïmmigreerd. Een groter wordend deel komt echter al op jonge leeftijd naar Nederland, waardoor zij hun schoolloopbaan (of een deel ervan) in Nederland doorlopen. Tweedegeneratieallochtonen hebben meestal twee ouders die in het buitenland geboren zijn. Maar soms is één van de ouders autochtoon of zelf ook van de tweede generatie. Het aandeel tweedegeneratieallochtonen met een in het buitenland geboren ouder en een ouder van de tweede generatie is de afgelopen tien jaar sterk toegenomen. Het is een groep die veelal ten onrechte als derde generatie wordt gezien. De feitelijke derde generatie is vooral onder Turken en Marokkanen nog gering in omvang en bovendien erg jong.

De diversiteit binnen de generaties is van belang omdat de groepen binnen generaties van elkaar verschillen als het gaat om sociaaleconomische integratie. Binnen de eerste generatie blijken de immigranten die op jonge leeftijd naar Nederland kwamen het beter te doen op het gebied van onderwijs en werk. Binnen de tweede generatie staan degenen met een familie die meer generaties in Nederland is er sociaaleconomisch beter voor dan kinderen van twee eerstegeneratieallochtonen. Beide bevindingen zijn in overeenstemming met het in andere studies geconstateerde belang van talenkennis, de ouderlijke omgeving en (overbruggend) sociaal kapitaal. Een diepere worteling, door een langer verblijf van een persoon of van de familie in Nederland, verhoogt de kans op maatschappelijk succes. Op het gebied van criminaliteit, zeker binnen de Turkse, Marokkaanse en Surinaamse herkomstgroep, lijkt er minder verband te bestaan met de worteling in Nederland. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de derde generatie, die formeel uit autochtonen bestaat, op haar beurt sociaaleconomisch succesvoller kan worden dan de tweede generatie. Gezien de nog geringe omvang en jonge leeftijd van de derde generatie, zeker van degenen met twee tweedegeneratieouders, kan hier echter voorsnog geen uitspraak over worden gedaan.

Literatuur

Dagevos, J. en M. Gijsberts (2008). Over dubbele bindingen en verbinden en verheffen, In: P. Schnabel, R. Bijl en J. de Hart (red.), *Betrekkelijke betrokkenheid, Studies in sociale cohesie, Sociaal en Cultureel Rapport 2008* (pp. 278–304). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W., M. Gijsberts en J. Dagevos (2010). Toenemende integratie bij de tweede generatie? In: Van den Broek, A., R. Bronneman-Helmers en V. Veldheer (red.), *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport 2010* (pp. 299–326). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Park en Burgess (1921). *Introduction to the science of sociology* (pp. 740–784). Chicago: University of Chicago Press.

Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Vliet, R. van der, J. Ooijevaar en A. Boerdam (red.) (2010). *Jaarrapport Integratie 2010*, Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-website

Figuur B 9.1 Leeftijdsopbouw van generatiegroepen, Turkse herkomst, september 2009

Figuur B 9.2 Leeftijdsopbouw van generatiegroepen, Marokkaanse herkomst, september 2009

Figuur B 9.3 Leeftijdsopbouw van generatiegroepen, Surinaamse herkomst, september 2009

Figuur B 9.4 Leeftijdsopbouw van generatiegroepen, Antilliaanse herkomst, september 2009

Tabel B 9.5 Kansen (odds ratio's) om havo/vwo te volgen, leerjaar 3/4, september 2009

Tabel B 9.6 Kansen (odds ratio's) om werk te hebben, 25 tot 35 jaar, september 2009

Medewerkers aan deze publicatie

Redactie:

Rik van der Vliet, Jeroen Ooijevaar en Ronald van der Bie

Opmaakcoördinatie:

Carla Sebo-Ros

Auteurs:

2. *Demografie*
Han Nicolaas, Suzanne Loozen en Andrea Annema
3. *Onderwijs*
Marijke Hartgers
4. *Arbeidsmarkt*
Godelief Mars, Ben Dankmeyer en Rik van der Vliet
5. *Inkomen en uitkeringen*
Linda Moonen, Marion van den Brakel, Ton Ferber en Henk Amptmeijer
6. *Sociaal-culturele oriëntatie en participatie*
Saskia te Riele, Willem Huijnk (SCP) en Hans Schmeets
7. *Geregistreerde criminaliteit*
Roel Jennissen (WODC) en Gregory Besjes
8. *Immigranten op de stedelijke woningmarkt*
Sanne Boschman en Frank van Dam (beiden PBL)
9. *Diversiteit binnen generaties*
Niels Kooiman, Jeroen Ooijevaar en Rik van der Vliet